

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧУВАННЯ ТА ТОРГІВЛІ

Л. М. ЯНЧЕВА,
Н. Б. КАЩЕНА,
Г. Л. ЧМІЛЬ

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

МОНОГРАФІЯ

Харків
ХДУХТ
2016

УДК 65.011.47

ББК 65.053

К 31

Рецензенти:

О. А. Зоріна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Державної академії статистики, обліку та аудиту;

А. С. Крутова, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, кредиту та страхування Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Рекомендовано до друку вченою радою
Харківського державного університету харчування та торгівлі
(протокол № 6 від 25 лютого 2016 року)

Янчева Л. М., Кащена Н.Б., Чміль Г.Л.

К 31 Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія / Л.М. Янчева, Н.Б. Кащена, Г.Л. Чміль. : Х. – ХДУХТ, 2016. – 537с.

ISBN

У монографії обґрунтовано теоретико-методичні засади і розроблено практичні рекомендації з удосконалення обліку і аналізу капіталу підприємств торгівлі для підвищення ефективності системи інформаційної підтримки управління ним. Сформульовано дефініцію і уточнено класифікацію капіталу торговельного підприємства, розроблено концептуальні положення системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом, удосконалено організаційно-методичні засади обліку капіталу в інформаційно-аналітичній системі управління підприємством торгівлі, обґрунтовано теоретико-методичні положення аналізу капіталу підприємства, розроблено моделі для факторного аналізу ефективності використання капіталу і запропоновано методичний інструментарій оптимізації його структури.

Монографію рекомендовано для наукових працівників, фахівців економічного спрямування, викладачів, аспірантів, студентів економічних спеціальностей.

УДК 65.011.47

ББК 65.053

© Янчева Л. М., Кащена Н. Б., Чміль Г. Л., 2016

© Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2016

ISBN

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ	8
1.1. Економічна природа та зміст капіталу торговельного підприємства.....	8
1.2. Наукові підходи до класифікацій капіталу підприємства торгівлі для цілей бухгалтерського обліку та аналізу.....	22
Висновки за розділом 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ.....	33
2.1. Концептуальні положення управління капіталом підприємства.....	33
2.2. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства торгівлі.....	47
Висновки за розділом 2.....	58
РОЗДІЛ 3. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	59
3.1. Облікова політика власного капіталу підприємства торгівлі в контексті інформаційних потреб управління.....	59
3.2. Методика обліку позикового капіталу торговельного підприємства та шляхи її вдосконалення.....	74
Висновки за розділом 3.....	93
РОЗДІЛ 4. ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ.....	96
4.1. Сучасні інформаційні системи і технології в діяльності торговельного підприємства.....	96
4.2. Удосконалення обліку капіталу підприємств торгівлі в інформаційно-аналітичній системі управління.....	109
Висновки за розділом 4.....	122

РОЗДІЛ 5. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	123
5.1. Теоретико-методичні засади аналізу капіталу торговельного підприємства.....	123
5.2. Аналіз впливу чинників на ефективність використання капіталу підприємства торгівлі.....	138
5.3. Методичний інструментарій оптимізації структури капіталу торговельного підприємства.....	163
Висновки за розділом 5.....	178
ВИСНОВКИ.....	180
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	214

ПЕРЕДМОВА

Стійкий економічний розвиток підприємницьких структур в сучасному бізнес-середовищі, що визначають складність та динамічність економічної ситуації на тлі політичних та євроінтеграційних процесів, забезпечується відновленням ефективності процесів виробництва та обігу капіталу як основних фаз відтворення, що були порушені протягом тривалого періоду. Прискорення регенерації цих процесів, особливо на рівні торговельних підприємств як осередку економічної системи, в процесі функціонування якої здійснюється кругообіг капіталу (залучення, розміщення, використання), потребує вдосконалення вже існуючих або пошуку нових механізмів ефективного управління капіталом і формування дієвої системи цього процесу.

Передумовою реформування системи управління капіталом торговельних підприємств є створення ефективної системи інформаційної підтримки управлінських рішень, що здатна забезпечити формування в режимі реального часу релевантної, повної та своєчасної обліково-аналітичної інформації і якісно нових інформаційних зв'язків на всіх рівнях ієрархічної, багаторівневої структури управління торговельними підприємствами. У контексті практичної значущості створення та ефективного використання в управлінні капіталом торговельних підприємств багатовекторних інформаційно-аналітичних ресурсів визначається доцільним дослідження та удосконалення теоретичних, організаційно-методичних і прикладних аспектів обліку та аналізу капіталу, що забезпечує ефективне функціонування відповідних підсистем у межах інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління підприємством торгівлі.

У розвиток теорії управління капіталом на підприємствах значний внесок зробили Н.О. Байстрюченко, Л.І. Безгінова, І.А. Бланк, Н.О. Власова, Р.С. Квасницька, В.В. Ковальов, Г.О. Крамаренко, Л.М. Малярець, А.М. Поддєрьогін, В.О. Подольська, Н.М. Пономаренко, В.М. Суторміна, О.О. Терещенко, О.Є. Чорна та інші. Сучасні підходи до розв'язання методологічних проблем обліку і аналізу капіталу підприємства, зокрема торгівлі, пропонують вітчизняні вчені: М.О. Білоусов, Ф.Ф. Бутинець, Р.В. Варичева, О.Й. Вівчар, Т.В. Давидюк, О.О. Зеленіна, Л.М. Котенко, Н.С. Марушко, Є.В. Мних, І.М. Назаренко, О.В. Олійник, Н.І. Петренко, О.І. Пилипенко, В.В. Сопко, Л. І. Цюцяк, О.В. Чумак, І.Й. Яремко, О.В. Ярощук та інші. Зазначені питання в контексті управління капіталом підприємства висвітлені також у дослідженнях зарубіжних вчених-економістів:

Х. Андерсона, І.Т. Балабанова, Ю. Бригхема, М.Ф. Ван Бреда, Глена А. Велша, Л. Гапенскі, Д. Колдуелла, М. Н. Крейніної, М. Міллера, Ф. Модільяні, Б. Нідлза, С. Росса, Г.В. Савицької, Е.С. Хендріксена, Г.Ф. Чернецької, Деніела Г. Шорта та інших.

Попри існуючі розробки аналіз наукових публікацій із питань обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства свідчить, що низка положень теоретичного і методичного характеру залишилися поза увагою науковців. Зокрема, потребують поглибленого дослідження принципово важливі питання, пов'язані із забезпеченням ефективного функціонування підсистем обліку і аналізу в інформаційній системі управління капіталом торговельних підприємств, організацією та методикою відображення елементів капіталу в обліку та звітності, застосуванням сучасного методичного інструментарію оцінки ефективності використання та формування оптимальної структури капіталу підприємств торгівлі тощо.

Монографія є комплексним дослідженням питань, пов'язаних із обґрунтуванням теоретико-методичних засад і розробкою практичних рекомендацій із підвищення ефективності процесу обліку й аналізу капіталу торговельного підприємства і створення системи обліково-аналітичного забезпечення його управління, а саме

- узагальнення теоретичних положень й уточнення змісту дефініції «капітал торговельного підприємства», виходячи з потреб управління;

- удосконалення класифікації капіталу торговельного підприємства для потреб обліку та аналізу;

- обґрунтування концептуальних положень формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства торгівлі;

- визначення основних структуроутворюючих елементів облікової політики в частині власного і позикового капіталу підприємства торгівлі;

- удосконалення методики відображення в обліку та звітності операцій із власним і позиковим капіталом торговельних підприємств;

- обґрунтування організаційно-методичних засад обліку капіталу в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління торговельним підприємством;

- розробка теоретико-методичного підґрунтя аналізу капіталу підприємств торгівлі;

- оцінка впливу чинників мікрорівня на ефективність використання капіталу торговельних підприємств;

- розробка методичного інструментарію оптимізації структури

капіталу підприємств торгівлі.

Автори висловлюють вдячність рецензентам – д-ру екон. наук, проф. Зориній О.А. та д-ру екон. наук, проф. Крутовій А.С. за змістовні рецензії на рукопис монографії та цінні поради, а також власникам інформаційних ресурсів, за якими були здійснені аналітичні розрахунки.

Автори сподіваються, що монографія стане вагомим внеском у розвиток теорії та практики інформаційних систем управління і буде корисною для викладачів, керівників і фахівців підприємств галузі, наукових працівників, аспірантів, студентів управлінських та економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також кола читачів, які цікавляться питаннями капіталу підприємств торгівлі та обліково-аналітичного забезпечення процесу його управління.

РОЗДІЛ 1

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

1.1 Економічна природа та зміст капіталу торговельного підприємства

Домінантою функціонування та розвитку підприємницьких структур є капітал. Його ефективне формування на мікрорівні сприяє стійкому економічному зростанню добробуту власників, а на макрорівні – збільшенню суспільного багатства нації. Отже, капітал – достатньо вагома економічна категорія.

Із розвитком економічної науки розуміння природи та сутності капіталу змінювалось відповідно до загального розвитку знань з економічної теорії та політичної економії, економіки, фінансів, менеджменту тощо. І як наслідок – у сучасній економічній літературі досі немає однозначного трактування поняття «капітал» [1, с. 2]. Отже, актуальним є дослідження еволюції знань про капітал із позицій походження терміна, виникнення теорій (концепцій) капіталу, форм його прояву, сфер існування і застосування поняття.

В історичному контексті етимологію слова «капітал» пов'язують із латинським «capitalis», що в перекладі означає головну грошову суму, назначену до займу на відсоток [2, с. 9], і є дериватом, тобто похідним від «caput» – голова. Це відсилає нас до часів середньовіччя, коли головним об'єктом купівлі-продажу була худоба, а число голів цієї худоби визначало становище їх власника, й відповідно було вимірником багатства у суспільстві і джерелом приросту додаткового блага [3, с. 47–48].

Дослідження генезису економічної категорії «капітал» за етапами доринкової (IV ст. до н.е. – XVIII ст.), ринкової (XVIII–XIX ст.) та соціально-орієнтованої ринкової економіки (XX–XXI ст.), результати якого наведено в додатку А, доводить, що еволюція цієї економічної категорії відображає процес розвитку природи, форм руху, динаміки та структури товарного виробництва, і свідчить про її багатогранність. Як бачимо, у доринковій економіці першу спробу визначення сутності капіталу було здійснено представниками економічної думки античного світу – Ксенофонтом (430–455 рр. до н.е.), Платоном (427–347 рр. до н.е.) та Аристотелем (384–322 рр. до н.е.). Вони не вживали безпосередньо термін «капітал», але розглядали його крізь призму накопичення багатства й зростання добробуту народу. Найбільш цікавими є погляди Аристотеля, який, урахувавши сутнісні ознаки

багатства, виокремив два його види – економіку та хресматику. Саме «хресматика», тобто діяльність, спрямована на безмежне нагромадження багатства, безкінечне нарощування капіталу та одержання прибутку, за твердженням Т.Г. Камінської, є першим відомим трактуванням капіталу як економічної категорії [11, с.230].

Новим відліком економічного світосприйняття та трактування економічної категорії «капітал» слід вважати закінчення пори рабовласництва і початок феодалізму в середньовіччі. До первинних витоків трактування капіталу в епоху раннього (V–X ст.) та початку класичного середньовіччя (XI–XV ст.) сучасні науковці [11, с. 231; 16, с. 24] відносять роздуми Авіцени (980–1037 рр.), який сформулював дев'ять факторів життя і виділив людські здібності (розумову діяльність, силу тощо), капітальні блага (землю, повітря, вогонь тощо) як складові задоволення потреб, розвитку матеріального виробництва і накопичення капіталу.

Із подальшим розвитком економічних відносин люди починають замислюватися про накопичення багатства та роль власності в цьому процесі. Для періоду класичного середньовіччя прогресивними є думки Фоми Аквінського (1225–1274 рр.), який приватну власність розглядав «як законний інститут людського суспільства, встановлений богом, і стверджував, що кожна людина повинна володіти своєю власністю так, якби остання належала усім, виходячи із готовності завжди поділитись із бідними і нужденними. Держава ж повинна гарантувати недоторканість приватної власності» [5, с. 30]. При цьому він засуджував накопичення грошового багатства приватними особами, за виключенням випадків, коли прагнення до багатства є припустимим, а саме: «необхідність забезпечити себе засобами існування; бажання здобути кошти для благодійних цілей; прагнення служити на користь суспільству, але тільки якщо матеріальна вигода буде помірною; поліпшення характеристик речі, що продається; відмінність ціни на товар у різних місцях і в різний час; ризик» [17, с. 110]. Але відбулася промислова революція й економічні теорії «справедливості» перейшли в категорію екзотичних. Джерелом і метою виробництва став капітал, якщо завгодно, його капіталізація. Джерелом капіталізації виробництва є гроші, одержані від реалізації товару, з доходів і прибутків [18].

Гроші, як форма постійного руху капіталу, розглядаються у працях науковців класичного (XI–XV ст.) та пізнього середньовіччя (XVI–XVII ст.), а саме – меркантилістів (від італійського слова «mercante» – торговець, купець). Представники цієї економічної течії під поняттям капіталу як основного багатства мали на увазі процес нагромадження грошей, зокрема в золоті, сріблі та коштовностях

[11, с. 231]. І якщо ранні меркантилісти (В. Стаффорд, Г. Скарuffі, Б. Даванцаті) говорили тільки про гроші як засіб утворення скарбів, то пізні (А. Монкретєн, А. Серра, Т. Мен, Ж.-Б. Кольбер, І.Т. Посошков) – визнавали гроші як капітал. Погляди меркантилістів демонструють грошовий підхід до трактування капіталу і певною мірою переплітаються з ідеями монетаризму, який відводить грошам роль не лише джерела і вимірника багатства, але й суспільного регулятора [19, с. 19].

Переконання прихильників пізнього меркантилізму сприяли становленню школи фізіократів, головним ідеологом якої був Ф. Кене. У його дослідженнях уперше акцентується увага на матеріальній формі капіталу, яка може приносити дохід і яку можна побачити та виміряти [20, с. 39], простежується його розподіл на дві частини: «щорічні витрати» – частина капіталу, необхідна для виробництва продукції (сировина, матеріали), та «первісні аванси» – частина капіталу, який авансується у виробництво на тривалий час (перш за все необхідний інвентар для виробництва продукції) [22, с. 12]. Прогресивність поглядів Ф. Кене полягає в розробці моделі економічного кругообігу руху основного й оборотного капіталів та обґрунтуванні правила, за яким суспільний продукт на макроекономічному рівні може бути реалізований за умови дотримання певних пропорцій між його речовими і вартісними елементами [11, с. 232]. Основними послідовниками Ф. Кене були Дюпон де Немур, Мерсьє де Ла Рів'єр, А. Тюрго та ін. Згідно з А. Тюрго капітал – це рухоме багатство, яке є лише результатом ощадливості. Він зазначав, що особа, яка щорічно отримувала дохід чи від своєї землі, чи від заробітків від своєї праці, чи від свого промислу більший, ніж їй потрібно витратити, може відкласти цей надлишок і нагромаджувати його – ці нагромадження цінностей становлять те, що називається капіталом [24, с. 158]. Важливою заслугою фізіократів є те, що вони визначили капітал як вічну категорію, властиву всім часам, епохам і народам та виокремили речові складові, на які він розпадається під час здійснення власного кругообігу в ході виробництва.

Послідовниками фізіократів на початку становлення ринкової економіки були представники школи класичної політичної економії, яку започаткував В. Петті (1623–1687). Він першим сформулював вихідну тезу про те, що багатство нації створюється людською працею в усіх сферах матеріального виробництва, спростовуючи меркантилістичні погляди на багатство та джерела його нагромадження. В. Петті ввів поняття грошової маси, необхідної для країни. Самі ж гроші він не

вважав багатством країни і їх головну функцію визначав як засіб обігу [10, с. 210].

Принципи виникнення, формування й функціонування капіталу в подальшому були обґрунтовані А. Смітом (1723–1790). Він розглядав капітал як накопичений запас речей або грошей (накопичене багатство) і, зважаючи на здатність запасів до формування доходу [27, с. 308], обґрунтував поділ капіталу на основний і оборотний. Основним капіталом А. Сміт називав усе те, що приносить дохід або прибуток, але при цьому не бере участі в обігу і не змінює власника (будівлі, споруди, машини та обладнання, земля, а також набуті й корисні здібності всіх членів суспільства). До оборотного капіталу вчений відносив гроші, запаси, продукти продажу, сировину та матеріали, незавершене виробництво, тобто все те, що приносить дохід і тільки в процесі обігу змінює власників [20, с. 39].

Суттєвим доповненням поглядів А. Сміта були дослідження Д. Рікардо (1772–1823), який розглядав капітал «як «вічну» категорію, частину багатства, що витрачається з метою майбутнього виробництва» [6, с. 49]. Його вагомою заслугою стало визначення механізму міжгалузевої конкуренції капіталів і трактування основного й оборотного капіталу з огляду на характер їх зношуваності та період оборотності.

Т. Мальтус (1766–1832) розглядав капітал як частину «запасу країни, яка утримується або застосовується з метою отримання прибутку при виробництві та розподілі багатства» [24, с. 125].

Сучасник Т. Мальтуса та основоположник теорії факторів виробництва Ж.Б. Сей (1767–1832) з-поміж інших (праця, земля) факторів виробництва, що беруть участь у створенні нової вартості, вважав капітал найважливішим. Природу і значення цього фактора у виробництві він визначав через ознаки продуктивності та стверджував, що капітал утворюється в процесі нагромадження, інакше кажучи, через залучення до виробництва більшої кількості створених продуктів, ніж було спожито в процесі їх виробництва, і є могутнім двигуном, призначеним для використання людиною, і не існує межі капіталу, який можна акумулювати з допомогою часу, виробництва та ощадливості» [25, с. 56].

За твердженням В.В. Кириленка, «першим, хто розмежував капітал-власність від капіталу-функції і обґрунтував існування двох видів доходів: підприємницький дохід (плату за працю, підприємницькі здібності) і процент як плату за капітал (своєрідна платня капіталістові, який утримується від негайного споживання грошей)» [5, с. 65], був Н.В. Сеніор (1790–1864). Згідно з його теорією стриманості,

побудованою на двох елементах – праці та капіталі, власники найманої праці й капіталу свідомо себе обмежують на користь певних інтересів. Стримання само по собі не створює багатства, але дає можливість отримати винагороду [5, с. 65]. Винагородою капіталіста є прибуток, а працівника – заробітна платня. Відмова капіталіста від споживання дозволяє перетворити частину його особистого доходу у вигляді прибутку на капітал.

Аналіз поглядів представників школи класичної політичної економії дозволяє визнати, що вони зробили вагомий внесок у теорію капіталу, розглядаючи його з точки зору предметно-функціонального підходу як вічну категорію, пов'язану з результатами минулої праці, процесами виробництва й обігу, заощадженням, стриманням від поточного споживання. Вони визначили головні фактори виробництва, де капіталу належить провідна роль, і заклали наукове підґрунтя для класифікації капіталу та дотримання певних економічних пропорцій між факторами виробництва: працею, природними ресурсами, капіталом. Проте конкретні процеси кругообігу капіталу та зміни його форм цими вченими досліджені не були [11, с. 235].

Поглиблену характеристику цих аспектів надав К. Маркс, який висвітлив капітал із позиції суспільно-виробничих відносин, що втілені в ньому, визначив його структуру та особливості кругообігу. Він зазначав, що «капітал – це не річ, а визначене суспільне відношення, яке представлене у вигляді речей та надає цим речам специфічний суспільний характер» [26, с. 208]; «капітал – це не просто відносини, а процес у різні моменти якого він залишається капіталом» [26, с. 198]; капітал – це вартість, що створює нову вартість, «...перетворюючи гроші в товари, які слугують речовинним елементом нового продукту або факторами процесу праці, приєднуючи до їх мертвої предметності живу робочу силу, капіталіст перетворює вартість – минулу, уречевлену, мертву працю – в капітал, у самозростаючу вартість» [27, с. 247]. К. Марксом доведено, що в процесі кругообігу капітал змінює свою форму й проходить три послідовні стадії: грошову, виробничу і товарну, які обумовлюють формування приросту капіталу, що виражається формулою: гроші (Г) – товар (Т) – гроші (Г'). Грошовому капіталу була відведена функція основи доданої вартості, виробничому – безпосередньо продуктивного процесу утворення доданої вартості, товарному – функція реалізації вартості й доданої вартості та перетворення знову на грошовий капітал [11, с. 235]. З огляду на участь капіталу в процесі створення доданої вартості К. Маркс виокремив постійний та змінний капітал. До постійного капіталу він зараховував вартість засобів виробництва, що могла бути

перенесена на готовий продукт тільки працею робітника, завдяки якій він здатен створити нову вартість, що є більшою за вартість його робочої сили. Цей приріст і становить додану вартість, але її створює не весь капітал, а лише та його змінна частина (яка й дістала назву змінного капіталу), що авансується в робочу силу [11, с. 236].

Загалом наукові напрацювання К. Маркса були сприйняті його сучасниками й послідовниками та не втратили своєї актуальності й сьогодні. Разом з тим окремі положення утвердилися і набули подальшого розвитку в полеміці з історичними напрямками маржиналізму та неокласичної економічної теорії, представленими англо-американською (В.С. Джевонс, Дж. Б. Кларк, А. Маршалл, А. Пігу та ін.), лозаннською (Л. Вальрас, В. Паретто, Г. Кассель та ін.) та австрійською (К. Менгер, Ф. фон Візер, Е. Бем-Баверк, К. Віксель та ін.) школами.

Дослідження наукових поглядів на економічну природу і сутність капіталу представників школи маржиналістів [2, с. 22, 128, 149; 6, с. 526; 10, с. 399; 20, с. 40] та неокласичної економічної теорії [2, с. 15; 28, с. 469; 29, с. 108; 30, с. 307] доводить, що у трактуваннях категорії «капітал» простежуються хоч і незначні, але розбіжності. Маржиналісти наголошують на матеріальній формі капіталу, особливістю якої є здатність приносити дохід, а неокласики розглядають капітал як один із факторів виробництва, який визначається корисністю, і до якого належать також знання, організаційні здібності та відповідні виробничі й державні утворення, тобто фактори людської активності.

Науковий інтерес у ході дослідження капіталу викликають також економічні погляди представників школи кейнсіанства, засновником якої був Дж.М. Кейнс (1883–1946). Він та його прихильники (Р.Ф. Харрод, Д. Домар, Е.Х. Хансен та ін.) також привертала увагу до матеріальної форми капіталу і зауважували, що особливістю капіталу є здатність приносити дохід. При цьому вирішальну роль у забезпеченні зростання доходу і збільшенні виробничих потужностей вони відводили інвестиціям [2, с. 16].

У першій половині ХХ ст. формується новий напрям економічної думки – інституціоналізм, представниками якого є Т. Верлен, Дж. Коммонс, У. Мітчел. Засновник інституціоналізму Т. Веблен (1857–1929), гостро критикуючи монополії, обмежує їхню сутність утворенням «імматеріального багатства» – фіктивного капіталу. Він розрізняє промисловий та фінансовий капітал і стверджує, що «власність капіталістів втілюється не у засобах виробництва, а в цінних

паперах, що свідчить про її перехід із матеріальної форми у нематеріальну» [2, с. 17].

Формування поглядів на капітал у представників інституціоналізму відбувалося в епоху ринкового (грошового) господарства, характерною особливістю якого вони вважали розрив між бізнесом та індустрією. Причиною останнього, на їхню думку, було протиріччя власників і організаторів виробництва. «Підприємницький клас, отримавши бізнес у своє розпорядження, намагався отримати прибуток на капітал. Власники ж не вкладали цей капітал у виробництво, а надавали у кредит. Таким чином, для бізнесменів джерелом доходів була не індустрія, а фінансова сфера» [2, с. 16]. Саме цим пояснюється перехід капіталу з матеріальної сфери у нематеріальну і його трактування інституціоналістами як багатств, за рахунок яких будуть придбані засоби виробництва з метою їх використання для розвитку суспільства. При цьому джерелом приросту капіталу визначались науковий прогрес, людські здібності та інновації. У поглядах інституціоналістів, як і в К. Маркса, простежується соціально-економічний підхід до визначення сутності капіталу.

Певний внесок у розуміння та трактування капіталу зробили російські й вітчизняні вчені. Так, видатний український економіст М. Туган-Барановський (1865–1919) висловив думку, що «капітал – це ті чи інші речі, котрі через певні суспільні умови набувають здатність зростати в своїй вартості і, таким чином, давати постійний дохід тому, кому вони належать» [31, с. 89]. Його попередник російський науковець М.Г. Чернишевський (1828–1889) під капіталом розумів «весь запас як матеріальних, так і моральних багатств, які придбані нацією внаслідок попередніх її праць» [16, с. 24].

Синтез інституціонального та неокласичного напрямів економічної науки представив на початку ХХ ст. Й. Шумпетер (1883–1950), який стверджував, що капітал дозволяє підприємцю отримати в розпорядження конкретні блага для досягнення поставленої мети й орієнтувати виробництво в новому напрямі. Це «фонд купівельної сили», за рахунок якого придбаються засоби виробництва з метою застосування для забезпечення розвитку суспільства [19, с. 21].

У ХХ ст. сформовано монетарно-моністичне трактування капіталу. Представники сучасного монетаризму (М. Фрідман, Дж. Хікс, А. Лаффер) надавали перевагу грошовій формі існування капіталу в тому сенсі, що він являє собою засоби, які можна позичити для здійснення підприємницької діяльності й підвищення добробуту його власників.

Наукове трактування капіталу як суми грошей, яка здатна приносити дохід його власнику, зберіглося й дотепер. Проте відомі сучасні економісти К.Р. Макконел і С.Л. Брю під терміном «капітал» не мають на увазі гроші, мотивуючи це твердження тим, що гроші самі по собі нічого не виробляють. Відзначаючи багатогранність та широту категорії «капітал», вони надають йому три визначення: «по-перше, капітал – це ресурси, створені людиною, що використовуються для виробництва товарів та послуг; по-друге – це товари, які безпосередньо не задовольняють потреби людини; по-третє – це інвестиційні товари, засоби виробництва» [14, с. 37]. П. Самуельсон визначає капітал як капітальні блага, вироблені самою економічною системою, щоб застосувати їх для подальшого виготовлення інших товарів і послуг. На його думку, такі капітальні блага можуть функціонувати протягом як тривалих, так і коротких проміжків часу [15].

Як бачимо, представники наукових шкіл, сформованих на певних етапах розвитку економіки, по-різному інтерпретують економічну природу та зміст капіталу. Це доводить багатогранність категорії «капітал» і дозволяє констатувати, що в економічній теорії сформувались три основні концептуальні підходи до визначення її сутності, які не втратили своєї актуальності й дотепер:

– предметно-функціональний, згідно з яким капітал виступає фактором виробництва, що впливає на результати діяльності господарюючих суб'єктів і приносить дохід його власникам, а також ототожнюється з накопиченою працею, призначеною для подальшого виробництва або продажу з метою отримання доходу;

– соціально-економічний, відповідно до якого капітал трактується як економічна категорія, що відображає специфічне суспільне відношення, яке виникає за певних історичних умов;

– грошовий, за яким капітал визначається як фінансовий ресурс, необхідний його власнику для отримання прибутку у вигляді відсотка [32, с. 11; 33].

Результати аналізу основних концептуальних підходів до визначення сутності економічної категорії «капітал» у розрізі наукових шкіл, що формують теорію капіталу, їх представників, сфер виникнення та форм існування (прояву) капіталу, подані в додатку Б, доводять, що капітал відображає накопичені в різних формах економічні блага, які залучаються їх власниками в господарську діяльність для отримання доходу. Отже, у цьому дослідженні доцільним є з'ясування ролі капіталу в господарській діяльності підприємств, зокрема роздрібною торгівлі, його місця у складі їх господарських ресурсів і сутності в

контексті обліково-аналітичного забезпечення потреб управління на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки.

Унаслідок аналізу наведених в економічній літературі дефініцій категорії «капітал підприємства» (додаток В.1) можна стверджувати, що на сьогодні єдиний підхід до її трактування відсутній. Узагальнення думок науковців із цього приводу (рис. 1.1) свідчить, що найпоширенішим категорії є визначення капіталу підприємства (8 із 32 досліджених літературних джерел, тобто 25,0%) як джерела власних і позикових засобів, авансованих в активи підприємства [41, с. 134; 42, с. 299; 46, с. 13; 49, с. 4; 60, с. 235; 62, с. 184; 63, с. 13; 64, с. 8].

Рисинок 1.1 – Аналіз дефініцій «капітал підприємства» в сучасній економічній літературі (авторська розробка на підставі додатка В.1)

Дещо менша (15,9%) частка визначень капіталу підприємства як ресурсів, економічних благ та цінностей, здатних приносити дохід [48, с. 756; 50, с. 152; 51, с. 4; 54, с. 3; 55, с. 141]. 12,5% науковців інтерпретують капітал підприємства як кошти (грошові, матеріальні, нематеріальні) для формування активів [32, с. 12; 38, с. 97; 45, с. 123; 59, с. 131]. Однаковими у відсотковому співвідношенні (9,3%) є погляди дослідників на трактування категорії «капітал підприємства» як:

- грошей (вартості), задіяних в обороті для одержання доходу [40, с. 29; 58, с. 255; 67, с. 28];
- фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність із метою отримання доходу [47, с. 354, 355; 52, с. 520; 57, с. 277];
- майна (активів), що визначають його цінність [41, с. 134; 53, с. 16; 61, с. 212].

Найменшу частку (6,3%) становлять надані сучасними науковцями визначення капіталу підприємства як:

- інвестиційних ресурсів, що залучені у виробництво з метою отримання доходу [39, с. 54; 44, с. 512];
- чистої вартості активів [37, с. 341; 56, с. 51];
- категорії, що виражає економічні відносини з приводу цінностей, здатних приносити дохід [43, с. 95; 66, с. 155].

Незважаючи на певні відмінності трактовок категорії «капітал підприємства», погляди науковців сходяться в тому, що він відображає здатність приносити дохід. Основними характеристиками капіталу, на думку значної кількості дослідників [33, с. 100; 44, с. 322; 65, с. 284; 66, с. 153; 67, с. 26; 68, с. 57; 69, с. 17; 70, с. 361] є такі:

- необхідна умова організації та здійснення підприємницької діяльності;
- основний фактор виробництва, який поєднує всі фактори виробництва в єдиний виробничий комплекс;
- фінансові ресурси підприємства, які приносять дохід;
- відображає процес створення, розподілу, використання та відтворення ресурсів;
- основа для формування основних і оборотних активів підприємства;
- головне джерело утворення багатства інвесторів підприємства і формування добробуту його найманих працівників та власників у майбутньому;
- барометр рівня ефективності господарської діяльності підприємства;
- головний вимірник ринкової вартості підприємства;

– формується під впливом фактора часу і чинників зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства.

З огляду на зазначене вище можна визнати, що категорія «капітал підприємства» має двоїсту сутність, пов'язану з економічною та юридичною (правовою) природою його формування та функціонування. З одного боку, капітал – це господарські ресурси (майно, активи) підприємства, що використовуються в процесі їх діяльності для отримання економічної вигоди (чистого доходу від реалізації) – активний капітал. З іншого боку, капітал – це сукупність юридичних відносин із приводу фінансування організації за рахунок джерел господарських ресурсів, що знаходяться у власності чи під її контролем – пасивний капітал [71; 72, с. 154]. Активний капітал по суті являє собою сукупність основних (матеріальних та нематеріальних) і оборотних засобів підприємства, а пасивний – сукупний власний і запозичений (взятий у борг) капітал, необхідний для здійснення його фінансово-господарської діяльності [73]. Отже, капітал торговельного підприємства для об'єктивного його відображення в обліку з метою подальшого здійснення контрольних і аналітичних процедур оцінки його наявності й ефективності використання слід розглядати як із позиції майна (активів) підприємства, так і з позиції джерел утворення майна (активів) підприємства, ураховуючи при цьому специфіку торговельної діяльності.

Апріорі господарська діяльність підприємств торгівлі пов'язана із продовженням процесу суспільного відтворення продукту у сфері обігу і спрямована на придбання (постачання), транспортування, зберігання, передпродажну підготовку (сортування, фасування, маркування тощо) продовольчих і непродовольчих товарів з метою їх подальшої реалізації безпосередньо кінцевим споживачам, що спричиняє збільшення вартості товарів і забезпечує отримання економічних вигід. При цьому функціонально і технологічно підприємства торгівлі здійснюють тільки операції з купівлі-продажу товарів та послуг. Отже, головна особливість діяльності підприємств роздрібної торгівлі полягає в завершенні товароруху у сфері обігу і в тому, що вони є одночасно продавцями і товарів, і торговельних послуг, якість яких визначає конкурентні позиції підприємств у свідомості споживачів і формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників навколишнього середовища.

Забезпечення ефективної торговельної діяльності підприємств роздрібної торгівлі уможливорюється наявним капіталом (активним та пасивним) у розрізі його видів та структури. Загальний рух капіталу в процесі його відтворення в роздрібній торгівлі уособлюють органічно взаємопов'язані та взаємозумовлені господарські процеси (придбання

(постачання), зберігання та передпродажна підготовка, реалізація товарів). Їх безперервна зміна відображає перетворення капіталу під час його кругообігу із грошової (Γ) форми у товарну (T) і знов у грошову (Γ') форму, що подано такою моделлю:

$$\Gamma \Rightarrow T(\text{Поз} + \text{Пна} + \text{Пмр} + \text{Птп}) \dots \text{ЗПП} \dots T' \Rightarrow \Gamma', \quad (1.1)$$

де Γ – авансований власний і запозичений капітал;

$T(\text{Поз} + \text{Пна} + \text{Птз} + \text{Птп})$ – придбані засоби і предмети праці (основні засоби, нематеріальні активи, товарні запаси), найнята робоча сила (трудові ресурси);

ЗПП – процес зберігання і передпродажної підготовки товарів;

T' – товар, що містить новостворену вартість;

Γ' – грошові кошти, отримані від продажу товарів, що включають певну величину авансованого капіталу і додану частину вартості.

Рух капіталу починається у сфері обігу у формі грошового капіталу (власного чи запозиченого), який авансується в активний капітал насамперед у формування ресурсів – основних засобів, нематеріальних активів, товарних запасів та робочої сили, необхідних для здійснення господарської діяльності підприємства, і тим самим перетворюється в товарну форму. Ці ресурси в подальшому використовуються під час реалізації й сервісного обслуговування споживачів, а їх вартість включається до складу поточних витрат операційної діяльності підприємства. «Вартість основних засобів і нематеріальних активів, що входять до групи необоротних, переходить на поточні витрати частинами шляхом нарахування амортизації» [74]. Вартість реалізованих товарних запасів, що представляють групу оборотних активів, включається до собівартості реалізованих товарів, а оплата праці працівників торгового підприємства знаходить відображення у складі адміністративних витрат і витрат на збут. Після реалізації товарів, коли з обороту вибувають використані ресурси (витрати) і надходять грошові кошти в обмін на продані товари (доходи), капітал знову набуває грошової форми і його цикл поновлюється.

Початок обороту активного капіталу на стадіях створення та ефективного функціонування торгового підприємства забезпечується наявністю власного та запозиченого капіталу. Власний капітал являє собою суму вкладених засновниками і додатково отриманих та створених (зароблених) у ході господарської діяльності підприємства коштів. Він представлений статутним, резервним, додатковим капіталом

(капітал у дооцінках, дарчий капітал, інший додатковий капітал) та нерозподіленим прибутком. «Приріст власного капіталу забезпечується постійним оборотом активного капіталу, на завершальній стадії якого і формується прибуток у вигляді перевищення «Доходів», одержаних від реалізації продукції над «Витратами», що представляють вартість використаних для виробництва і реалізації продукції господарських засобів. В даному випадку, прибуток розглядається як зароблена частина власного капіталу» [74]. Запозичений капітал по суті є зобов'язаннями підприємства, що виникають під час його господарської діяльності та призводять до відтоку грошових коштів у момент настання терміну оплати. До цього терміну господарські засоби (у частині зобов'язань, що виникли) тимчасово знаходяться в обороті підприємства і представлені фінансовими зобов'язаннями перед позикодавцями (банком – за отримані кредити, облігаціонерами – за облігаційною позикою тощо) та кредиторами (постачальниками – за поставлені матеріальні цінності, працівниками – за заробітною платнею, бюджетом – за податками тощо). Зобов'язання перед позикодавцями являють собою позиковий капітал, а перед іншими кредиторами – залучений капітал.

Усі зміни, що відбуваються з капіталом торговельного підприємства під час його кругообігу, відбиваються на рахунках бухгалтерського обліку, а його стан (у грошовій оцінці) на певний момент часу знаходить двостороннє відображення в балансі (звіті про фінансовий стан підприємства). Під час аналізу актив балансу дозволяє зробити висновок про те, які ресурси (або який капітал) використані в господарській діяльності підприємства, а пасив – за рахунок чийх коштів (або якого капіталу) вони сформовані. Концептуальна модель обліково-аналітичної інтерпретації руху капіталу і відображення його в балансі підприємства роздрібної торгівлі наведені на рис. 1.2.

Наведена модель узагальнено розкриває обліково-аналітичний підхід до розуміння сутності та змісту категорії «капітал підприємства» в інформаційній системі підприємства, що одночасно відображає його економічну та юридичну природу. Цей підхід не суперечить концептуальним основам теорій капіталу та враховує відносини права власності (володіння, користування та розпорядження) на майно.

Таким чином, капітал підприємства роздрібної торгівлі є основою його створення і стійкого розвитку. Він перебуває в постійному русі та під час завершення товароруку у сфері обігу змінює свою вартість і форми функціонування, що дозволяє отримувати економічну вигоду його власникам.

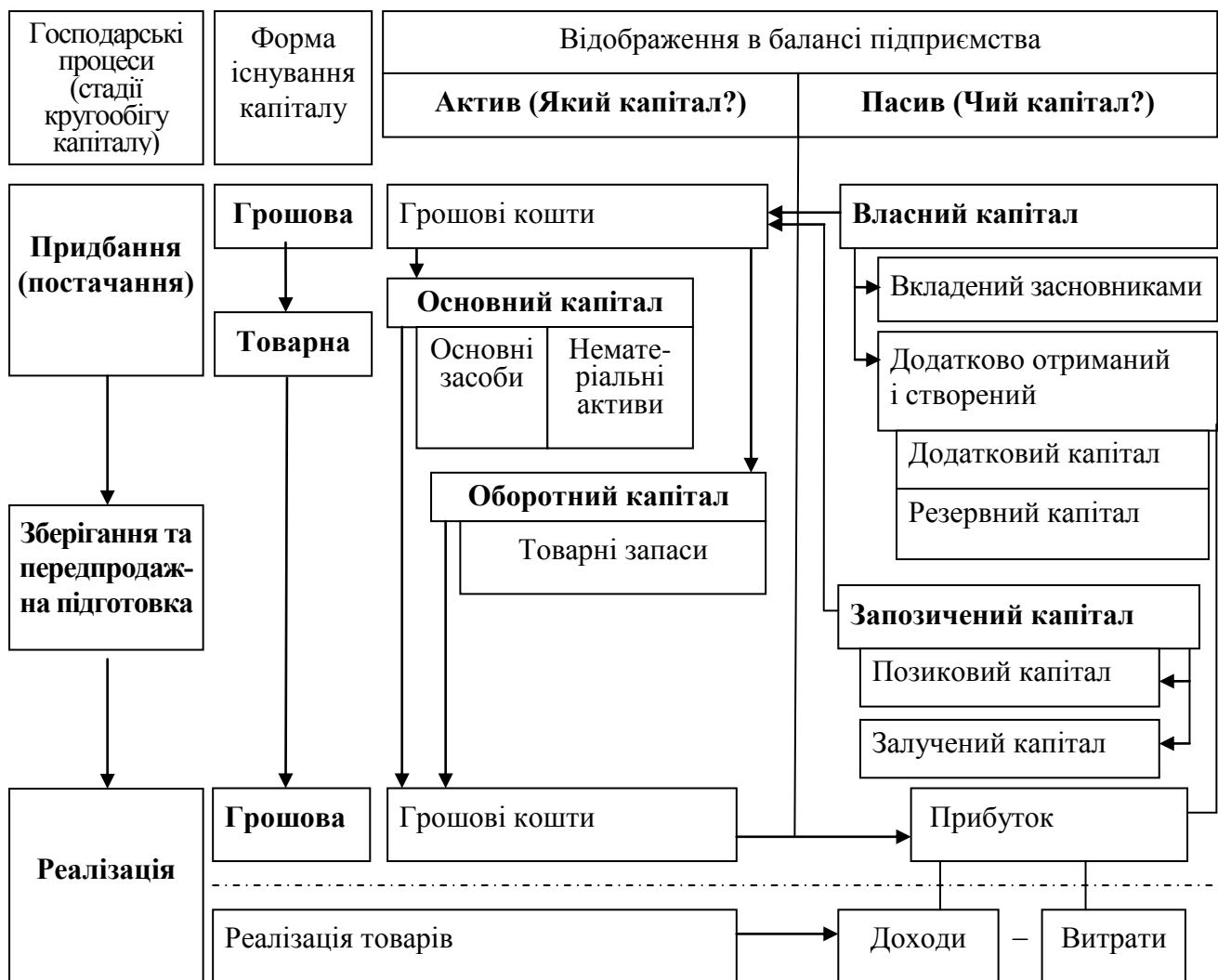

Рисунок 1.2 – Концептуальна модель обліково-аналітичної інтерпретації руху капіталу і відображення його в балансі торговельного підприємства (авторська розробка)

У контексті балансового подання інформації про капітал підприємства його можна інтерпретувати за функціональною участю господарських ресурсів (активи) у процесі торговельної діяльності й за джерелами їх утворення (пасиви). Для коректного і повного відображення в активі й пасиві балансу торговельного підприємства інформації про капітал потребується уточнення понятійно-категорійного апарату щодо його складових, ідентифікації та структурування їх як об'єктів бухгалтерського обліку, економічного аналізу та управління. Науковим підґрунтям цього є дослідження економічної сутності капіталу підприємства роздрібної торгівлі, його видів та ознак систематизації.

1.2 Наукові підходи до класифікацій капіталу підприємства торгівлі для цілей бухгалтерського обліку та аналізу

Першочерговим завданням успішного функціонування підприємств торгівлі в сучасному бізнес-середовищі є забезпечення економічної і фінансової стабільності їх розвитку на підставі ефективного управління вкладеним у господарську діяльність капіталом і гнучкого коригування фінансової ідеології. Оскільки зовнішні та внутрішні взаємовідносини підприємства щодо його започаткування та подальшого сталого економічного розвитку базуються на формуванні та ефективному використанні фінансових ресурсів, у подальшому в дослідженні акцентовано увагу на капіталі як джерелі фінансування активів підприємства.

Ретельний аналіз наукових праць провідних сучасних дослідників із визначення джерел формування майна підприємства як специфічних об'єктів облікової системи та їх видів (додаток В.2) свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування складових капіталу підприємства, які відображаються в пасиві балансу (звіту про фінансовий стан). Так, більше 60,0% науковців у складі джерел формування майна виокремлюють власний і позиковий (позичковий) капітал [11, с. 243; 45, с. 263; 54, с. 179; 70, с. 181; 77; 78, с. 146; 79, с. 546; 80, с. 115; 81, с. 171; 82, с. 234; 83, с. 44]. Крім означених складових інші вчені виділяють також залучений капітал. Такий підхід до структурування капіталу підприємств із позиції джерел формування його активів вважаємо найбільш вдалим і підтримуємо думку Т.А. Черемісової, яка зазначає, що «власний капітал належить підприємству на правах власності, залучений – не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі, а позиковий – не належить підприємству, але підлягає поверненню зі сплатою відсотків» [66, с. 154]. Водночас у більш ніж 20,0% із досліджених наукових праць автори виділяють лише власний і залучений капітал [75, с. 132; 76 с. 62; 84, с. 220]. При цьому залучений капітал ототожнюється ними з позиковим, оскільки трактується як грошові кошти та інші майнові цінності, що залучаються підприємством для фінансування його розвитку на поворотній основі і по суті характеризують фінансові зобов'язання, які підлягають погашенню у визначені терміни [76, с. 62].

З метою усунення виявлених розбіжностей видового складу та підвищення якості інформації про капітал, яка формується в системі бухгалтерського обліку та відображається в пасиві балансу підприємства для подальшого економічного аналізу й управління

капіталом, пропонуємо у складі джерел формування майна підприємств торгівлі виокремлювати власний та запозичений (взятий у борг на певних умовах) капітал. Подібне структурування капіталу підприємства з урахуванням джерел створення його активів є обґрунтованим і дозволить забезпечити об'єктивне відображення та накопичення у звітності потрібних для управління даних про капітал підприємства, а саме про розмір капіталу, що належить підприємству на правах власності, та розмір капіталу, що не належить підприємству, але тимчасово використовується під час його господарської діяльності й підлягає поверненню на певних умовах.

Як уже зазначалося раніше (п. 1.1), запозичений капітал по суті є зобов'язаннями підприємства, що утворюються під час взаємодії з іншими суб'єктами господарювання (банками, кредиторами тощо), державою та працівниками підприємства щодо виконання контрактних домовленостей на певних умовах (договір позики, кредитний договір, договір на постачання товарів, контракт тощо). Отже, під запозиченим капіталом торговельного підприємства слід розуміти загальну суму джерел фінансування активів, що не належать підприємству на правах власності, але тимчасово використовуються в ході його діяльності й підлягають обов'язковому поверненню на певних умовах. Розмір цих джерел визначатиметься алгебраїчною сумою зобов'язань за контрактними домовленостями, що підлягають виконанню на умовах позики (позиковий капітал) та інших умовах залучення (залучений капітал) (додаток В.3).

Ураховуючи вищевикладене і беручи до уваги особливості функціонування підприємств роздрібної торгівлі в конкурентному середовищі, пропонуємо капіталом торговельного підприємства називати сукупність власних і запозичених фінансових ресурсів, які авансовані у формування майна (активів), задіяні в торговельній діяльності та формуються під впливом внутрішнього й зовнішнього середовища, забезпечуючи фінансову рівновагу підприємства в поточному та довгостроковому періодах його розвитку.

Дослідження нормативно-правового забезпечення і сучасних вітчизняних та зарубіжних літературних джерел у галузі теорії та практики обліку, аналізу, фінансового менеджменту та економіки підприємства, результати якого наведені в додатку В, свідчать про відсутність єдності думок науковців щодо визначення економічної сутності понять «власний», «позиковий» і «залучений» капітал, класифікації та ідентифікації їх складових елементів для потреб обліку, аналізу та управління. З огляду на це актуальним є уточнення

понятійно-категорійного апарату та класифікаційних ознак основних видів капіталу підприємства.

Аналіз існуючих у сучасній економічній літературі підходів до визначення поняття «власний капітал» (додаток В.4) дозволяє зробити висновок про те, що на законодавчому рівні власний капітал трактується з позиції чистих активів, тобто як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [102]. Аналогічно інтерпретують власний капітал і окремі вчені [63, с. 13; 87, с. 253; 93; 99, с. 424; 101, с. 32; 106, с. 384; 108, с. 18], додаючи при цьому, що зазначена частина майна профінансована за рахунок коштів власників [63, с. 13; 93].

Як загальну вартість коштів підприємства, які належать йому на правах власності й використовуються для формування певної частини його активів та одержання прибутку, визначають власний капітал інші науковці [48, с. 714; 76, с. 59; 83, с. 8; 85; 86, с. 127; 100, с. 281; 110, с. 8]. Це визначення поглиблюється дефініціями категорії «власний капітал», що надані групою дослідників [78, с. 146; 88, с. 56; 94, с. 74; 96, с. 153; 103, с. 220; 105, с. 85; 109, с. 190], які акцентують увагу на тому, що власний капітал являє собою джерела власних фінансових ресурсів підприємства, що сформовані за рахунок внесків засновників та додатково створених власних коштів (прибутку, резервів тощо), і не мають визначеного терміну повернення. Зустрічається також тлумачення власного капіталу як модифікованої величини заборгованості підприємства його засновникам у розмірі вартості активів, які ним забезпечуються [107, с. 193].

Вважаємо, що всі наведені трактування є цілком допустимими, оскільки визначають сутність власного капіталу в контексті джерел його створення та зобов'язань щодо власників підприємства. Разом з тим визначення цієї категорії для бухгалтерського обліку та економічного аналізу, на нашу думку, потребує уточнення з урахуванням кругообігу капіталу під час господарської діяльності, його економічної і правової сутності. Отже, під власним капіталом підприємства, зокрема роздрібною торгівлі, слід мати на увазі загальну суму власних джерел фінансування активів, які по праву належать підприємству і сформовані за рахунок внесків власників та додатково створених і отриманих у процесі господарської діяльності власних засобів підприємства.

Формування в бухгалтерському обліку повної та достовірної інформації про склад і структуру власного капіталу забезпечується науково обґрунтованою класифікацією його складових. Наведені в економічній літературі методичні підходи до класифікації власного капіталу (додаток В.5) свідчать, що основними ознаками розподілу

складових власного капіталу підприємств, зокрема роздрібної торгівлі, у переважній більшості розглянутих нами праць сучасних дослідників [48, с. 198; 89, с. 39; 110, с. 11; 111; 112; 113; 114, с. 175; 115] є такі:

– форма або економічна природа власного капіталу, згідно з якими автори виокремлюють інвестований (вкладений або сплачений) капітал, нерозподілений прибуток, подарований капітал, отриманий безоплатно та зароблений протягом звітного періоду. Ця ознака «дозволяє визначити частину капіталу, який був інвестований засновниками, одержаний безоплатно, зароблений протягом звітного періоду» [89, с. 39];

– рівень відповідальності, згідно з яким виділяють статутний капітал (zareєстрований) та додатковий капітал, або капітал, закріплений в установчих документах, і капітал, не регламентований як обов'язковий [113], що відображає дотримання вимог законодавства.

Крім зазначених класифікаційних ознак Р.В. Варичева [89, с. 39] виділяє такі: організаційно-правова форма підприємства (складений, пайовий, статутний), рівень оплати оголошеного капіталу (оплачений, неоплачений), мінливість (постійний, змінний), ступінь прозорості для зовнішніх користувачів (розрахунковий, номінальний) і структура внесків до статутного капіталу (фізичний, фінансовий, інтелектуальний).

На нашу думку, усі ці класифікаційні ознаки мають право на життя як у практичному плані, так і в науковому, оскільки дозволяють детально структурувати власний капітал для потреб обліку та аналізу. Разом з тим, вони потребують уточнення (відповідно до вищенаведеного визначення власного капіталу) та більшою конкретизацією, оскільки одні й ті самі види капіталу різними авторами зараховуються до різних груп, а окремі запропоновані ознаки (наприклад, ступінь прозорості для зовнішніх користувачів та мінливість), на нашу думку, не є пріоритетними для формування управлінської інформації про власний капітал в обліково-аналітичній системі підприємства.

Вважаємо, що достатньо повно задовольнить потреби управління власним капіталом підприємств, зокрема роздрібної торгівлі, інформація, яку сформовано за такими ознаками: елементи, що відображаються в балансі; організаційно-правова форма підприємства; джерела формування під час господарської діяльності; натурально-речовинна форма внесків; стан оплати власниками. Характеристику структурних елементів власного капіталу підприємств роздрібної торгівлі та доцільність їх групування за визначеними ознаками подано в додатку В.6.

Запозичені джерела фінансування активів торговельного підприємства за наданим вище визначенням представлені позиковим і залученим капіталом. Доцільність виокремлення у складі запозиченого капіталу позикового і залученого, на нашу думку, обґрунтовується, з одного боку, наявністю різних умов виконання зобов'язань за контрактними домовленостями щодо запозичених коштів, а з іншого – потребами ідентифікації для обліку, контролю й аналізу елементів фінансових ресурсів, що не належать підприємству, але тимчасово використовуються під час торговельної діяльності, з метою контролю операцій із виникнення і своєчасності погашення зобов'язань за ними, аналізу вартості позикових і залучених коштів, вибору оптимальних джерел фінансових ресурсів для розширення діяльності, удосконалення організаційних і методичних положень відображення в обліку та звітності різних за характером зобов'язань підприємства, методичного інструментарію аналізу і контролю руху коштів, що не належать підприємству на правах власності.

Дослідження визначення економічної суті поняття «позиковий капітал», що надається сучасними науковцями (додаток В.7), виявило, що більшість із них [52, с. 243; 70, с. 229; 81, с. 44; 97; 99, с. 256; 119, с. 109; 123, с. 3; 126, с. 10; 129, с. 363; 130, с. 212; 131, с. 442; 135, с. 217] трактують позиковий капітал як кошти, що залучаються для формування активів підприємства у грошовій чи натуральній формі на основі строковості, поверненості та платності. Ураховуючи ці критерії, О.О. Зеленіна обґрунтовує склад позикового капіталу і зазначає, що «до елементів позикового капіталу відносяться кредити, облігаційні позики, кошти, отримані внаслідок факторингових операцій, фінансовий лізинг, та поворотна фінансова допомога» [136, с. 194].

Інші науковці [56, с. 103; 122, с. 119; 131, с. 442; 133; 134, с. 124] визначають позиковий капітал як грошові кошти, отримані за рахунок банківських кредитів, позик, емісії цінних паперів (облігацій, векселів чи закладних), фінансової допомоги та сум, отриманих з інших зовнішніх джерел під заставу на конкретний термін, на визначених умовах під певні гарантії.

Ми підтримуємо точку зору більшості науковців і вважаємо, що позиковий капітал являє собою кошти, позичені для формування активів підприємства на поворотній основі. Основними характеристиками позикового капіталу є тимчасове використання в процесі господарської діяльності та виникнення фінансових зобов'язань щодо виконання контрактних домовленостей за договорами позики на умовах строковості, поверненості та платності. Іншими словами, позиковий капітал підприємства роздрібної торгівлі – це кошти, що залучаються

для фінансування його активів у формі кредитів, облігаційних позик, факторингу, фінансової допомоги та лізингу, використання яких пов'язане з виконанням фінансових зобов'язань щодо сплати відсотків та повернення основної суми боргу у визначений термін.

Для ефективної організації бухгалтерського обліку позикового капіталу торговельного підприємства необхідна систематизація його складових за певними ознаками. У ході дослідження цього питання, результати якого подано в додатку В.8, виявлено, що в сучасній економічній літературі наводиться значна кількість класифікаційних ознак, які доволі часто не обґрунтовують місце визначених видів позикового капіталу підприємства у поєднанні з методологією бухгалтерського обліку та економічного аналізу. Вважаємо, що найбільш вдалою в цьому контексті є класифікація, що подана О.О. Зеленіною, яка для потреб обліку пропонує систематизувати позиковий капітал за:

- валютою надання (у національній та іноземній валюті);
- умовами надання (з відсотками і без них);
- строками (довготерміновий та короткотерміновий);
- видами (кредити банківських фінансово-кредитних установ, кредити небанківських фінансово-кредитних установ, облігації, фінансовий лізинг, позика, кредити держави);
- забезпеченням (забезпечений та незабезпечений) [137, с. 102].

Однак з метою аналізу ефективності використання активів підприємств, зокрема роздрібною торгівлі, які сформовані за рахунок позикових коштів, вважаємо за доцільне розширити цю класифікацією ознакою мети залучення, згідно з якою розрізняти капітал, призначений для формування необоротних та оборотних активів відповідно. Крім того, пропонуємо уточнити видовий склад позикового капіталу за елементами (видами) і подати його в такому трактуванні складових: кредити, позики, зобов'язання за облігаціями, зобов'язання з фінансової оренди, поворотна фінансова допомога, факторинг, фінансовий лізинг. Доцільність такого групування обґрунтовується визначеними раніше характеристиками позикового капіталу і наявністю відповідних рахунків для організації їх обліку в діючому плані рахунків та інструкції до нього [144; 145]. Характеристику структурних елементів позикового капіталу підприємств роздрібною торгівлі та доцільність їх групування за визначеними ознаками наведено в додатку В.9.

Другою складовою запозиченого капіталу підприємства, поряд із позиковим нами виділено залучений капітал. З'ясування наявних у інтерпретації терміна «залучений капітал» (додаток В.10) дозволило виявити різноплановість поглядів науковців на цю категорію. Так,

Г.П. Ляшенко [81, с. 91] ототожнює залучений капітал з позиковим, а А.Г. Загородній та Г.О. Партин до його складу включають забезпечення подальших виплат платежів, довгострокові та поточні зобов'язання, доходи майбутніх періодів [151, с. 24]. Вважаємо, що це є не зовсім коректним, оскільки довгострокові та поточні зобов'язання, що виконуються на умовах строковості, поверненості й платності, по суті є елементами позикового капіталу. Як кошти, отримані в тимчасове використання іншими фізичними та юридичними особами, що підлягають обов'язковому поверненню, визначає залучений капітал Т.М. Сторожук [155, с. 67]. На обов'язковому поверненні коштів, що надійшли на підприємство від інших кредиторів, наполягають також М.М. Юхимук та О.М. Полінкевич, які акцентують увагу на такій характеристиці залученого капіталу, як «поверненість, але платність та строковість відсутні» [135, с. 217]. Із цим можна погодитись лише частково, оскільки навіть виконання зобов'язань за розрахунками з кредиторами за товари (роботи, послуги), бюджетом чи працівниками підприємства мають відбуватись у визначені терміни. Отже, вважаємо, що єдиною характерною ознакою, яка відрізняє залучений капітал від позикового, є необов'язковість плати відсотків від загальної суми коштів, що надійшли від кредиторів. Г.О. Крамаренко та О.Є. Чорна визначають залучений капітал як частину коштів підприємства, призначену для погашення короткострокових зобов'язань, але тимчасово використовувану в господарському обороті [52, с. 321]. До складу таких коштів окремі науковці включають, як правило, частину зобов'язань підприємства, а саме: кредиторську заборгованість (за товари, продукцію та послуги; за розрахунками – із заробітної платні і нарахувань за нею; із бюджетом за податками і зборами; за одержаними авансами; зі страхування; із внутрішніх розрахунків; з учасниками тощо); кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позику під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов'язання; забезпечення наступних витрат і платежів; доходи майбутніх періодів та інші зобов'язання [70, с. 275; 150, с. 37; 153, с. 25].

Зважаючи на викладене вище, під залученим капіталом підприємства роздрібної торгівлі слід мати на увазі кошти інших господарюючих суб'єктів, працівників і держави, які тимчасово використовуються для фінансування активів і є зобов'язаннями підприємства, що мають бути виконані в установленій термін. У більшості своїй це поточні зобов'язання підприємства та інші види зобов'язань, що не можуть бути включені до складу позикового капіталу підприємства.

Формування достовірної інформації про обсяги, строки та умови тимчасового залучення в господарський оборот підприємств, зокрема роздрібною торгівлю, коштів інших фізичних і юридичних осіб, організації їх належного контролю та аналізу стану, трансформації й ефективності використання, забезпечується розмежуванням за певними класифікаційними ознаками зобов'язань за ними. Дослідження наведених у працях науковців сучасності (додаток В.11) уніфікованих підходів до класифікації зобов'язань, які враховують специфіку заборгованості за залученими коштами та дозволяють формувати інформацію про них у потрібних аналітичних розрізах та звітності, виявило, що більшість науковців [48, с. 564; 157, с. 375; 158, с. 467; 159, с. 216; 160; 164, с. 169] пропонують розподіляти їх за об'єктами, які передбачені П(С)БО 11 «Зобов'язання» [156] та діючим Планом рахунків бухгалтерського обліку [144]. Окремі автори при цьому наводять інші класифікаційні ознаки, які забезпечують можливість характеристики зобов'язань з позиції:

- економічного змісту (товарна заборгованість, нетоварна заборгованість) [159, с. 216];

- підстав виникнення (договірні, позадоговірні) [48, с. 564; 160; 161, с. 134; 163, с. 165];

- часу виникнення (теперішні, майбутні) [48, с. 564; 160; 163, с. 165];

- забезпеченості (забезпечені, незабезпечені) [48, с. 564; 160; 161, с. 134; 163, с. 165];

- складності (прості, складні) [48, с. 564; 160; 161, с. 134; 163, с. 165];

- форми залучення (грошові, товарні) [159, с. 216; 160; 164, с. 169];

- строку погашення (обмежені в часі, безстрокові) [48, с. 564; 160; 161, с. 134; 163, с. 165; 164, с. 169];

- терміну погашення (довгострокові, поточні, середньострокові) [48, с. 564; 100, с. 265; 159, с. 216; 160; 163, с. 165];

- способу погашення (монетарні, немонетарні) [48, с. 564; 241, с. 216; 160; 163, с. 165; 164, с. 169];

- виду діяльності (операційні, фінансові, зобов'язання, які виникли внаслідок іншого виду діяльності) [159, с. 216; 160].

Водночас, в існуючих класифікаціях відсутні такі важливі, на нашу думку, ознаки, що дозволяють формувати певну інформацію (про строк, на який залучаються кошти; умови погашення зобов'язань та їх виконання; період, протягом якого мають бути виконані зобов'язання за залученими коштами), яка використовується для оцінки кредитоспроможності та фінансової стійкості підприємства. З огляду на

це вважаємо, що для потреб обліку й аналізу залученого капіталу підприємств, зокрема роздрібної торгівлі, зобов'язання за залученими коштами мають бути систематизовані за елементами (об'єктами зобов'язань), що відображаються в балансі; строком залучення; періодом погашення та ступенем виконання умов погашення. Вищевикладені пропозиції щодо економічної сутності складових капіталу підприємств роздрібної торгівлі та ознак класифікації їх як об'єктів обліку й аналізу подано на рис. 1.3.

Наведені пропозиції є достатньо обґрунтованими; вони відбивають економічну сутність і характерні особливості капіталу підприємства як джерела фінансування його активів, відповідають потребам організаційної структури управління і дозволяють сформулювати в обліково-аналітичній системі підприємства роздрібної торгівлі дані про обсяг і структуру задіяного в його господарській діяльності власного, позикового та залученого капіталу у розрізах, потрібних для управління ними.

Висновки за розділом 1

Дослідження еволюції поглядів науковців на економічну природу і зміст категорії «капітал», сутність поняття «капітал підприємства» та його складових, класифікаційних ознак, що задовольняють потреби обліку і аналізу капіталу підприємства, дозволяє зробити такі висновки:

1. «Капітал» – багатогранна економічна категорія, основу сучасного трактування економічної природи і змісту якої складають теорії капіталу, що сформовані науковими школами на різних етапах розвитку економіки, і основні положення яких в частині капіталу обмежені часовими рамками, відповідними умовами господарювання, рівнем існуючих господарських відносин та розвитку суспільства в цілому.

2. Капітал торговельного підприємства є фінансовою основою його створення та стійкого економічного розвитку. Він знаходиться у постійному русі і змінює свої форми. В авторській інтерпретації з огляду на ефективність функціонування капіталу і системи управління ним в торгівлі капітал торговельного підприємства – це сукупність власних і запозичених фінансових ресурсів, які авансовані у формування майна (активів) і задіяні у торговельній діяльності та формуються під впливом внутрішнього й зовнішнього середовища, забезпечуючи фінансову рівновагу підприємства в поточному та довгостроковому періодах його розвитку.

3. Для ідентифікації, виокремлення та інтерпретації структуроутворюючих елементів капіталу як специфічних об'єктів облікової системи у складі капіталу торговельного підприємства слід виокремлювати власний і запозичений капітал, складовими якого, в свою чергу, є позиковий та залучений капітал.

4. Для побудови раціональної системи обліку і аналізу та підвищення інформативності прийняття управлінських рішень з капіталу доцільною є науково обґрунтована класифікація власного, позикового та залученого капіталу. Власний капітал слід класифікувати за елементами, що знаходять відображення в балансі, організаційно правовою формою підприємства, джерелами формування в процесі господарської діяльності, станом оплати власниками, натурально-речовинною формою внесків засновників, характером реалізації прав власників. Позиковий капітал доцільно угруповувати за елементами (видами), метою позики, забезпеченням, строками позики, валютою та умовами надання. Залучений капітал слід класифікувати за елементами, що знаходять відображення в балансі, ступенем виконання умов погашення, строками залучення та періодом погашення. Принциповою відмінністю запропонованої класифікації є орієнтація на побудову раціональної системи обліку і аналізу та підвищення інформативності прийняття управлінських рішень.

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА – сукупність власних і запозичених фінансових ресурсів, які авансовані у формування майна (активів) і задіяні у торговельній діяльності та формуються під впливом внутрішнього й зовнішнього середовища, забезпечуючи фінансову рівновагу підприємства в поточному та довгостроковому періодах його розвитку	ВЛАСНИЙ	загальна сума власних джерел фінансування активів, які по праву належать підприємству і сформовані за рахунок внесків власників та додатково створених й отриманих у процесі господарської діяльності власних коштів підприємства				
	За елементами, що знаходять відображення в балансі: * зареєстрований (пайовий капітал); капітал у дооцінках; додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); неоплачений капітал; вилучений капітал					
	За джерелами формування в процесі господарської діяльності: * капітал власників (засновників); створений в процесі діяльності; отриманий в процесі діяльності	За організаційно-правовою формою підприємства: акціонерний; пайовий; приватний	За станом оплати власниками (засновниками): оплачений; неоплачений	За натурально-речовинною формою внесків власників (засновників):* грошовий; фінансовий; матеріальний; нематеріальний	За характером реалізації прав власників: * сформований за рахунок привілейованих акцій; сформований за рахунок простих акцій; сформований за рахунок пайових внесків	
	↑		↑		↑	
	ЗАПОЗИЧЕНИЙ	загальна сума джерел фінансування активів, які не належать підприємству на правах власності, але тимчасово використовуються в процесі його діяльності і підлягають обов'язковому поверненню на певних умовах				
ПОЗИКОВИЙ – кошти, що залучаються для фінансування його активів у вигляді кредитів, облігаційних позик, факторингу, фінансової допомоги та лізингу, і використання яких пов'язане з виконанням фінансових зобов'язань щодо сплати відсотків та повернення основної суми боргу у визначений термін						
За елементами (видами):* кредити; позики; зобов'язання за облігаціями; зобов'язання з фінансової оренди; поворотна фінансова допомога; факторинг	За метою позики: * позичений для формування необоротних активів; позичений для формування оборотних активів	За строками позики: довгостроковий; короткостроковий	За забезпеченням: забезпечений; незабезпечений	За валютою надання: в національній валюті; в іноземній валюті	За умовами надання: з відсотками; без відсотків	
ЗАЛУЧЕНИЙ – кошти інших господарюючих суб'єктів, працівників і держави, які тимчасово використовуються для фінансування активів, і є зобов'язаннями підприємства, що мають бути виконані в установленний термін						
За елементами (об'єктами зобов'язань), що відображаються в балансі: * векселя видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків); забезпечення (на виплату відпусток працівникам, додаткове пенсійне забезпечення, виконання гарантійних зобов'язань тощо); доходи майбутніх періодів; інші поточні зобов'язання		За ступенем виконання умов погашення: * залучені кошти, термін погашення зобов'язань за якими ще не настав; залучені кошти, термін погашення зобов'язань за якими відстрочений; залучені кошти, термін погашення зобов'язань за якими прострочений		За строками залучення: * залучений строком до одного року; залучений строком більше одного року	За періодом погашення: * до трьох місяців; від трьох до шести місяців; від шести до дванадцяти місяців	

* – класифікаційні ознаки, уточнені та запропоновані автором

Рисунок 1.3 – Класифікація капіталу підприємств торгівлі для потреб обліку й аналізу (авторська розробка)

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

2.1. Концептуальні положення управління капіталом підприємства торгівлі

Від моменту утворення підприємства капітал, завдяки його здатності генерувати грошові потоки та створювати нову вартість, виступає об'єктивною основою його конкурентоспроможності та динамічного розвитку. Орієнтація діяльності підприємств торгівлі на підвищення конкурентних переваг, рівень результативності господарювання і забезпечення в перспективі сталого економічного зростання обумовлює необхідність ефективного управління капіталом та окремими його складовими (власний, позиковий, залучений) на засадах системності. Питання комплексного управління капіталом набувають особливої актуальності у сучасних умовах, яким притаманні негативні тенденції розвитку національної економіки на фоні складних трансформаційних процесів (глобалізація, демонополізація, економічна інтеграція, інтернаціоналізація оптового та роздрібного секторів тощо), відсутність платоспроможного попиту, погіршення платіжної дисципліни, підвищення відсоткових ставок на позиковий капітал, наростання інфляційних процесів і кризи платежів тощо.

Дослідження сучасного стану капіталовкладень виявило, що на кінець 2014 року загальний обсяг коштів, вкладених в економіку України, становив 5994265,6 млн грн [165], з яких 34% припадає на промислові підприємства, 20% – підприємства оптової та роздрібною торгівлі, 10% – на підприємства професійної, наукової та технічної діяльності, 8% – на агентства нерухомості, по 6% – на підприємства сільського, лісового та рибного господарства, транспорту, складського господарства, поштової, кур'єрської та фінансово-страхової діяльності, на решту підприємств припадає 10% загальної суми капіталу, з яких 4% складають кошти, вкладені в будівництво (рис. 2.1).

Із загального обсягу коштів, вкладених в економіку України, більш ніж 4% (254253933,4 тис. грн [166]) припадає на підприємства всіх галузей господарства Харківської області.

Аналіз структури вкладеного капіталу за галузями економіки Харківської області, результати якого наведено на рис. 2.2 свідчить, що значною мірою вона відображає загальну ситуацію в країні й характеризується значною часткою вкладень у підприємства промисловості та торгівлі.

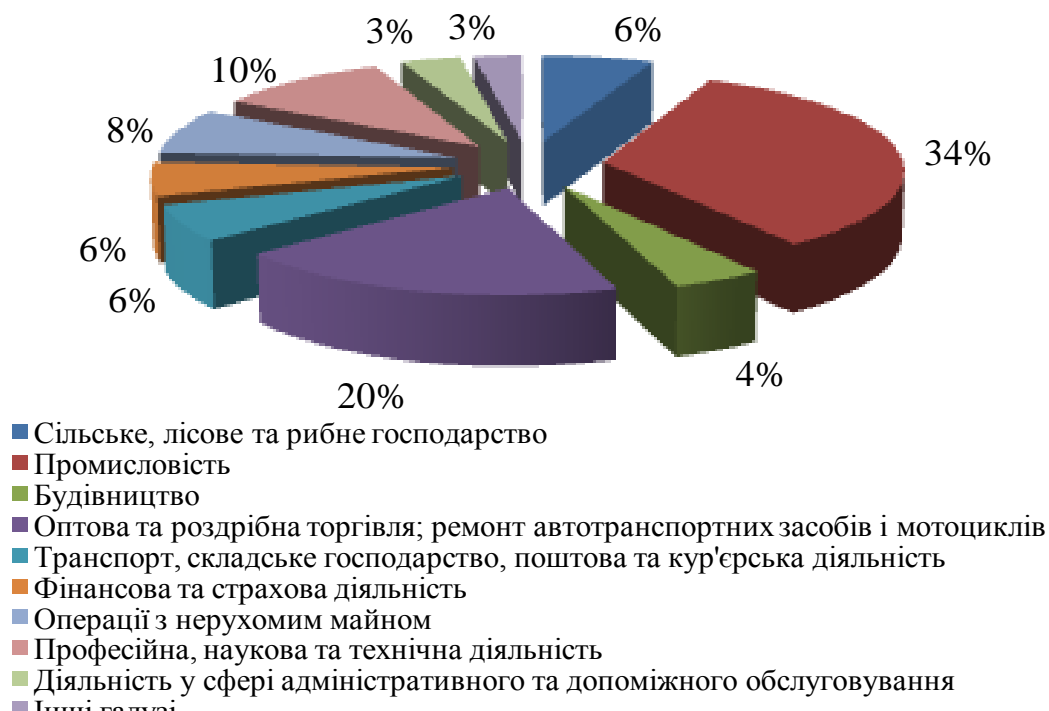

Рисунок 2.1 – Галузева структура видів економічної діяльності в Україні за часткою капіталу станом на 31.12.14 року (авторська розробка на підставі [165])

Рисунок 2.2 – Галузева структура підприємств Харківської області за часткою капіталу станом на 31.12.14 року (авторська розробка на підставі [166])

Виключеннями є підприємства транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської доставки, фінансової та страхової діяльності, агенції нерухомості й діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, за якими питома вага вкладеного капіталу більша, ніж по Україні, на 5%, 2%, 1% та 6% відповідно, а також підприємства професійної, наукової та технічної діяльності, частка капіталовкладень у діяльність яких менше ніж в цілому по Україні на 6%.

Порівняльний аналіз структури капіталу підприємств промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі та фінансової діяльності у 2010–2014 роках (за даними на кінець періоду) виявив суттєві розбіжності у складових капіталу різних галузей (рис. 2.3).

Так, вкладення вагової частки власних коштів із незначною тенденцією до її зменшення протягом досліджуваного періоду відзначається у підприємств сільського господарства та фінансової діяльності, залученого капіталу – у підприємств торгівлі та будівництва. При цьому майже всі підприємства досліджуваних галузей використовують для фінансування активів позиковий капітал, і його частка у 2010–2014 роках коливається від 14% до 33%.

У підприємств торгівлі в 2014 році порівняно з 2013 роком відмічається зменшення частки власного капіталу за одночасного зростання питомої ваги позикового капіталу на 1,1%. Така ситуація свідчить про погіршення рівня фінансової автономії торговельних підприємств та високу залежність від запозичених коштів, що є характерним у кризовій економіці.

Необхідність подолання наслідків кризових явищ бізнес-середовища за існуючих обмежень у фінансових ресурсах висуває нові вимоги до ефективності управлінських дій персоналу підприємств щодо капіталу і потребує їх доцільності, наукової обґрунтованості та оперативності, що забезпечуються створенням на кожному торговельному підприємстві системи управління капіталом, яка враховує їх галузеву специфіку та особливості економічної діяльності у просторі сучасного ринку товарів та послуг.

Вважаємо, що формування системи управління капіталом підприємства торгівлі доцільно здійснювати згідно із сучасними концепціями побудови складних керуючих систем, основу яких складають комплексність охоплення напрямів управляючих впливів; розподіл управління; безперервність здійснення прогнозних і управлінських оцінок; послідовне застосування кількісних підходів для вирішення завдань управління; розвинене інформаційне забезпечення всіх або найважливіших етапів прийняття рішень.

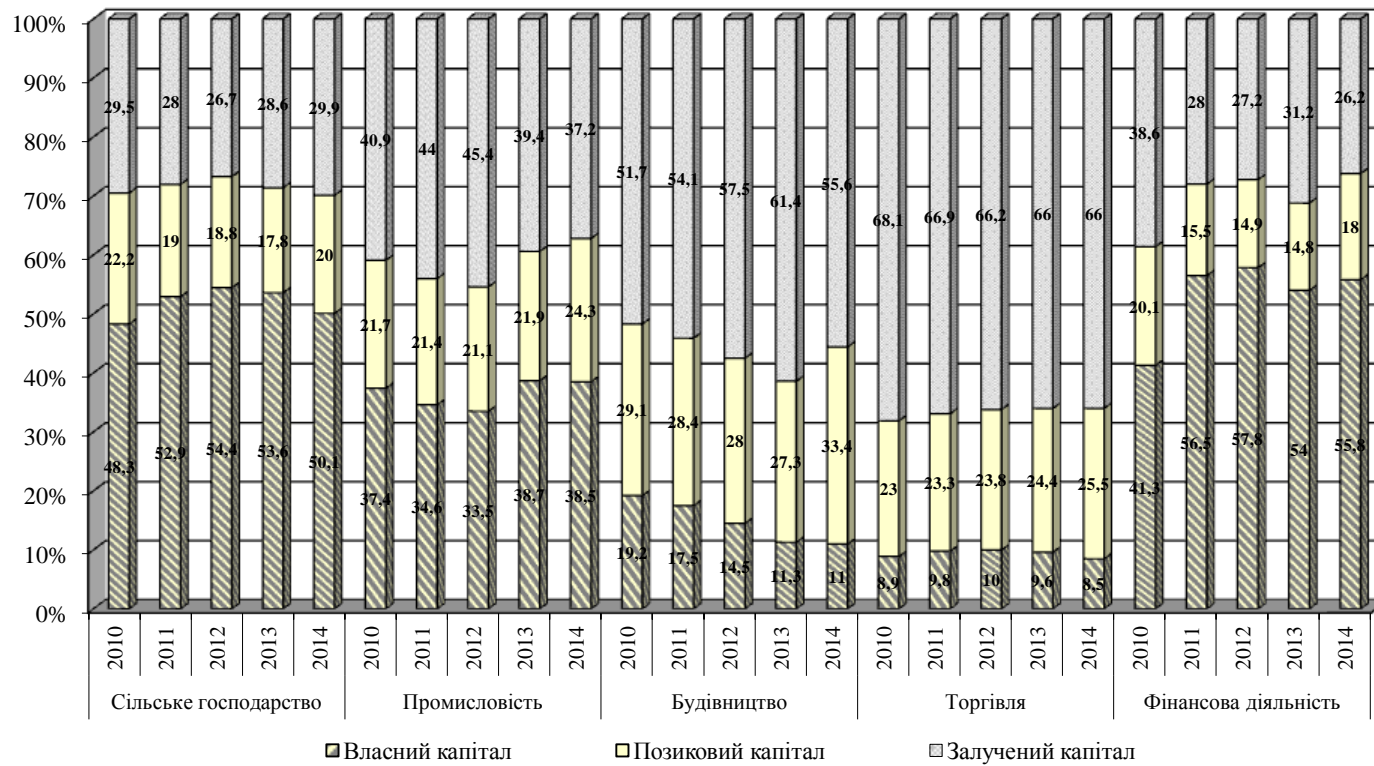

Рисунок 2.3 – Структура капіталу підприємств окремих галузей економіки України у 2010–2014 р. (за даними на кінець року, авторська розробка на підставі [165])

Основними передумовами створення ефективної системи управління капіталом підприємства торгівлі, на наш погляд, є:

- формування і оптимізація такого обсягу та структури капіталу, які б забезпечили фінансову стійкість підприємства за мінімальних витрат на обслуговування власних і запозичених фінансових ресурсів;

- використання раціональної політики фінансування активів підприємства;

- прискорення оборотності коштів, вкладених в активи підприємства за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання, впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці, раціональної організації збуту, формування та реалізації ефективної кредитної політики.

Більшість науковців сучасності розглядають управління капіталом підприємства, зокрема роздрібною торгівлі, як складову частину системи управління, яка

- забезпечує результативність діяльності підприємства в цілому та за кожним структурним підрозділом [34, с. 317; 32, с. 38; 167, с. 116; 168, с. 237; 169, с. 109; 170, с. 52];

- складається з двох функціональних підсистем (рис. 2.4), які забезпечують циклічність процесу підготовки і реалізації управлінських рішень: управління формуванням та управління використанням капіталу [44; 76; 172, с. 111];

- є системою принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, які пов'язані з установленням оптимального обсягу і структури капіталу; обґрунтуванням джерел і форм залучення капіталу на стадії формування; забезпеченням ефективності використання капіталу в різних видах діяльності на всіх стадіях його кругообігу з метою забезпечення прибуткової діяльності підприємства [171, с.143; 173, с. 19; 174, с. 95].

Відтак систему управління капіталом торговельного підприємства пропонуємо визначати як сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на формування, розміщення і використання капіталу, необхідного для здійснення господарської діяльності підприємства, оптимізації його обсягу, складу, структури та вартості з метою підвищення раціональності формування та ефективності використання капіталу задля досягнення стратегічних орієнтирів розвитку і підвищення добробуту власників підприємства.

Основними елементами системи управління капіталом, на наше переконання, є: об'єкт, предмет, мета, завдання, суб'єкт, принципи, функції та методи управління (рис. 2.5).

Рисунок 2.4 – Підсистеми управління капіталом підприємства (авторська розробка на підставі 34; 44; 76; 172)

Рисунок 2.5 – Функціональна модель структурних елементів системи управління капіталом підприємств торгівлі (авторська розробка)

У межах системи управління капіталом об'єктом управління виступає капітал підприємства та окремі його види (власний, позиковий, залучений), предметом – сукупність процесів формування та використання капіталу підприємства та окремих його складових, суб'єктом – особи, що забезпечують реалізацію процесу управління капіталом, а саме спеціальна група людей (фінансова дирекція як апарат управління, фінансові менеджери тощо), яка за допомогою різних форм і методів управління забезпечує ефективне формування та використання капіталу підприємства та окремих його складових.

За основну мету системи управління капіталом торговельного підприємства нами визначено оптимізацію складу і структури капіталу, що сприяє підвищенню ефективності його формування та використання, і забезпечує досягнення стратегічних орієнтирів розвитку та покращення добробуту власників підприємства.

Визначення мети в такому трактуванні пов'язане з двома основними фактами. По-перше, швидка зміна зовнішнього середовища обумовлює прийняття рішень щодо обсягів всіх складових капіталу та пропорції між ними, які повинні забезпечувати безперервність діяльності підприємства та достатній рівень його фінансової незалежності й стійкості економічного розвитку. По-друге, управління капіталом має спрямовуватися на забезпечення потенційної можливості отримання підприємством грошових надходжень від використання кожної його складової.

Досягнення визначеної мети можливо на підставі виконання основних завдань системи управління капіталом підприємства [34, с. 259]:

– формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства. Передбачає визначення загальної потреби в розмірі капіталу для фінансування необхідних підприємству активів, формування схем фінансування оборотних та позаоборотних активів, розробки системи заходів щодо залучення різних форм капіталу з можливих джерел;

– оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання. Передбачає аналіз найбільш ефективного використання капіталу за окремими видами діяльності і господарськими операціями; формування пропорцій майбутнього використання капіталу, які забезпечать досягнення умов найбільш ефективного його функціонування та зростання ринкової вартості підприємства;

– забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу за запланованого рівня фінансового ризику. Максимальна

доходність (рентабельність) капіталу може бути забезпечена на стадії його формування за рахунок мінімізації середньозваженої його вартості, оптимізації співвідношення власного та запозиченого капіталу, залучення його в таких формах, які в конкретних умовах господарської діяльності підприємства генерують найбільш високий рівень прибутку;

– забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, за запланованого рівня його доходності. Мінімальний рівень ризику може бути забезпечений шляхом диверсифікації форм капіталу, оптимізації структури джерел його формування, ліквідації окремих фінансових ризиків, ефективних форм їх внутрішнього і зовнішнього страхування;

– підтримка постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку. Така рівновага характеризується високим рівнем фінансової стійкості і платоспроможності підприємства на всіх етапах його розвитку і забезпечується формуванням оптимальної структури капіталу і його авансуванням у необхідних обсягах у високоліквідні види активів. Крім того, фінансова рівновага може бути забезпечена раціоналізацією складу сформованого капіталу за періодом його залучення, зокрема, за рахунок збільшення питомої ваги перманентного капіталу;

– забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників. Реалізується шляхом концентрації у руках первонаочальних засновників контрольного пакета акцій підприємства. У подальшому слід стежити за тим, щоб залучення власного капіталу із зовнішніх джерел не призвело до втрати фінансового контролю і поглинання підприємства сторонніми інвесторами;

– забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства. Досягається в процесі формування капіталу підприємства шляхом оптимізації співвідношення власних і запозичених фінансових ресурсів, зниження рівнів фінансових ризиків і своєчасністю розрахунків із інвесторами і кредиторами:

– оптимізація обороту капіталу. Передбачає ефективне управління потоками різних форм капіталу в процесі окремих циклів його кругообороту на підприємстві, забезпечення синхронності формування окремих видів потоку капіталу, що пов'язані з операційною інвестиційною діяльністю;

– забезпечення своєчасного реінвестування капіталу, як правило, у найбільш доходні активи та операції, що забезпечують необхідний рівень його ефективності в цілому.

Задля вирішення визначених завдань і досягнення мети управління капіталом підприємства, зокрема роздрібною торгівлі, дії управлінського персоналу мають бути спрямовані на:

- визначення потреби в капіталі (на основі бізнес-плану розвитку підприємства і його зіставлення з наявними коштами);
- визначення можливих джерел залучення коштів (відповідно до розмірів підприємства, його форми власності, інвестиційної привабливості, доступності джерел тощо);
- оцінку можливих варіантів структури капіталу та її оптимізацію з погляду мінімізації ціни капіталу, максимізації віддачі від використання коштів за збереження фінансової незалежності;
- доцільне розміщення капіталу, формування майна підприємства;
- ефективне використання капіталу;
- оцінку впливу формування і використання капіталу на ефективність діяльності підприємства [171, с. 143].

Розроблення і реалізація управлінських рішень щодо капіталу торговельного підприємства повинні ґрунтуватися на науково обґрунтованих принципах, методах і правилах поведінки, що виражають динамічність і сприятливість до мінливих умов, спланованих результатів господарської діяльності та інтегрованість із загальною системою управління підприємством [340].

На думку І.О. Бланка та Є.А. Піскотіна основними методологічними принципами системи управління капіталом підприємства, є: інтегрованість із загальною системою управління підприємством; комплексний характер формування управлінських рішень; динамізм управління; орієнтація на стратегічні цілі розвитку; варіантність вибору управлінських рішень та орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства [76, с. 66; 175].

У той же час Л.Г. Ліпич, І.О. Гадзевич та О.І. Бідник вважають, що принципами управління капіталу є: оптимальне розміщення капіталу підприємства на стадіях кругообігу; планування обсягу та структури капіталу; наявність системи джерел формування капіталу; контроль за станом і використанням капіталу [167, с.116; 178].

На нашу думку, основні напрями управління капіталом підприємства за сучасних умов має відображати комплекс науково-обґрунтованих принципів, що поєднує методологічні принципи системи управління капіталом і загальні принципи управління, зокрема науковості, оптимальності, гнучкості тощо (рис. 2.6).

Дотримання цих принципів не лише уможливило досягнення мети і вирішення основних завдань системи управління капіталом

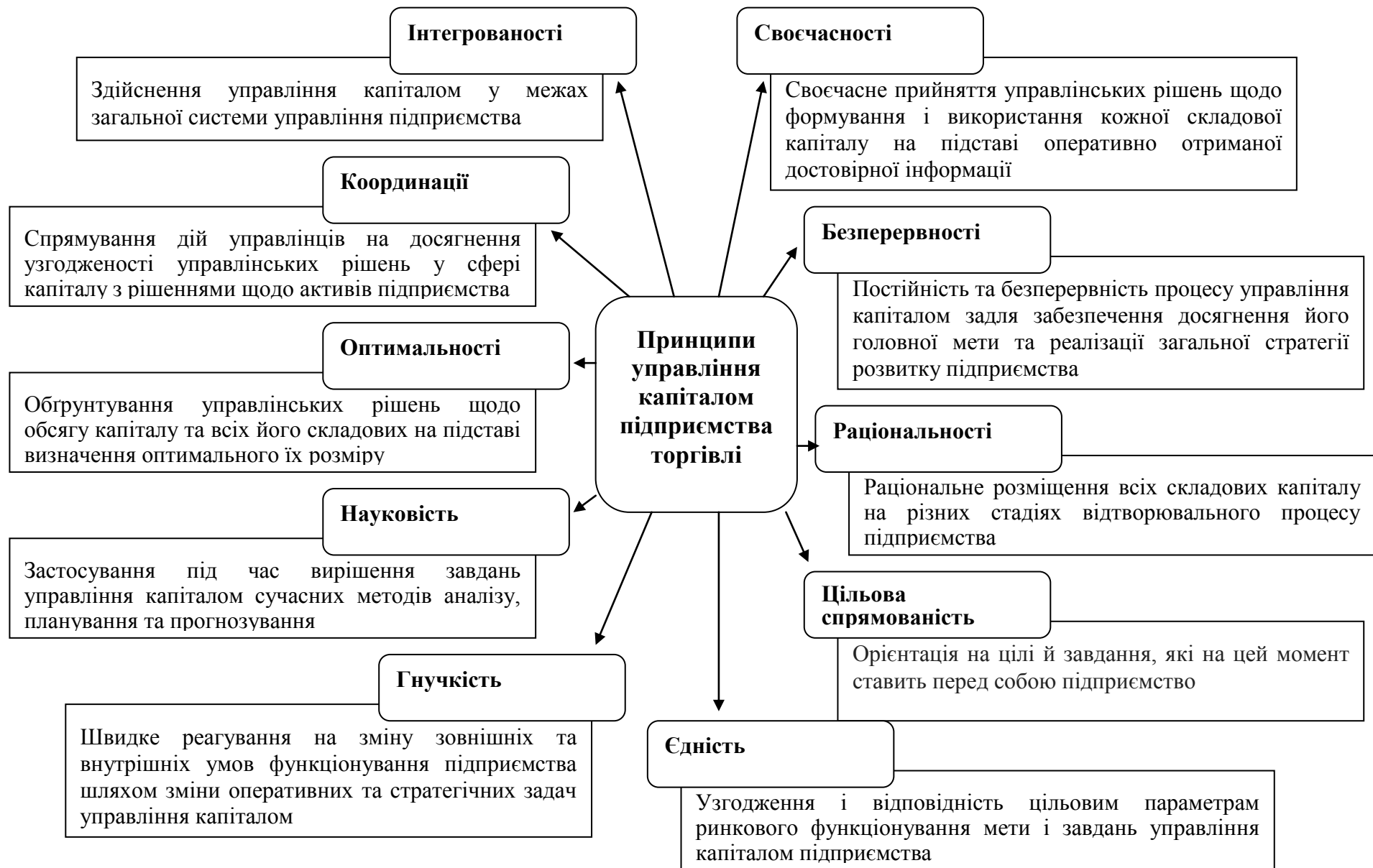

Рисунок 2.6 – Принципи управління капіталом підприємств торгівлі (авторська розробка на підставі [167; 175; 178])

підприємства торгівлі, але й і забезпечує реалізацію основних функцій управлінського процесу.

Слід зазначити, що сутність і структура функцій управління, як правило, відносно постійні та не залежать від обсягу діяльності підприємства, спеціалізації та організаційно-правових форм господарювання. Але, як слушно зазначає Г.О. Москалюк, «змінюється лише значення окремих функцій, обсяг робіт та способи їх виконання в залежності від умов діяльності підприємства» [179, с. 3].

Беручи до уваги той факт, що управління капіталом є складовою системи управління підприємством, і враховуючи на думки науковців – фахівців у сфері теорії та практики управління [180, с. 35; 181, с. 96; 182, с. 167], можна стверджувати, що системі управління капіталом підприємства, зокрема роздрібної торгівлі, притаманні всі основні функції сучасної системи управління, а саме: функції, що становлять зміст управління (планування, організація, регулювання та мотивація) та функції інформаційного забезпечення функціонування механізму управління (облік, контроль та економічний аналіз).

До функцій управління капіталом слід віднести також функції розпорядження та узгодження, що виокремлені згідно з теорією управління Анрі Файоля, який вважав, що «управляти – це передбачати, організовувати, розпоряджатися, узгоджувати і контролювати» [183, с. 93]. Виокремлені функції системи управління капіталом підприємства роздрібної торгівлі наведено на рис. 2.7.

Реалізація функцій системи управління капіталом здійснюється на підставі застосування відповідних методів. Як справедливо зазначає М.А. Мельник, в сучасних умовах особливе місце займають економічні методи управління, а саме засоби та інструменти, які цілеспрямовано впливають на створення умов для функціонування і розвитку підприємництва. Сутність цих методів полягає у здійсненні непрямого впливу на виконавців і створенні таких економічних передумов, за яких підприємство, його господарські підрозділи й окремі виконавці під впливом економічних стимулів, що діють як перспективи матеріальної вигоди або втрати, самостійно здійснюють вибір на пряму своєї діяльності [174, с. 95].

Аналіз застосовуваних на українських підприємства методів управління капіталом довів, що у більшості випадків використовуються формалізовані методи прогнозування (статистичні та структурні) і майже не застосовуються неформальні методи управління, які ґрунтуються на аналітичних особливостях осіб, що ухвалюють управлінські рішення, і являють собою сукупність логічних прийомів і

методики вибору оптимальних рішень шляхом теоретичного порівняння альтернатив із урахуванням накопиченого досвіду.

Рисунок 2.7 – Функції системи управління капіталом підприємства роздрібно торгівлі (авторська розробка на підставі 179; 180; 181; 182; 183)]

У той же час практика доводить, що процеси прийняття рішень в економіці базуються передусім на використанні евристичних методів, а останні, у свою чергу, ґрунтуються на застосуванні правил, прийомів, спрощень, що узагальнюють відповідний досвід особи, яка приймає рішення. Загалом евристичні методи прийняття рішень – це система принципів і правил, що задають найбільш імовірнісні стратегії і тактики діяльності людини, яка приймає рішення, стимулюючи її інтуїтивне мислення в процесі рішення, генерування нових ідей і на цій основі рішення певного класу творчих завдань, що підвищують ефективність.

Стосовно завдань управління капіталом евристичні методи реалізуються таким чином:

- використанням інтуїтивного методу – метод розв’язання може витікати з практики минулих дій, яка себе виправдала в більшості випадків;

- завданням експертного варіанта – завдання управління полегшується, якщо спеціаліст пропонує опорний варіант вирішення завдання, поблизу нього можна перевірити зміну критерію ефективності за варіювання окремих параметрів;

- заміною одного завдання іншим – в цьому випадку модель не буде чітко відтворювати суть ситуації, що розглядається, але для вироблення рішення можна використати алгоритм вирішення вибраного завдання;

- звуження галузі дослідження – пошук оптимального варіанта може спроститися, якщо ввести додаткові обмежувальні умови [174, с. 95].

Слід зазначити, що процес управління капіталом не є одноразовим актом, і його слід інтерпретувати як процес підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо цілеспрямованого формування та ефективного використання капіталу, який забезпечує досягнення високого економічного результату відповідно до стратегічних і поточних цілей діяльності торговельного підприємства.

На наше переконання, процес управління капіталом носить безперервний динамічний характер і визначається чіткою послідовністю дій (етапів) у межах управлінського циклу. Етапи циклу управління капіталом слід розглядати в нерозривній єдності управлінських функцій, оскільки неналежна чи неточна їх реалізація призводить до викривлення реальної ситуації та хибних висновків щодо поточного та перспективного стану капіталу підприємства. Від наявності інформації та часткових рішень, які приймаються на кожному з етапів управлінського циклу, залежить результат процесу прийняття рішень з

управління капіталом торговельного підприємства. Отже, управління капіталом, як процес має передбачати

- постановку управлінської проблеми;
- розробку управлінського рішення;
- реалізацію управлінського рішення;
- контроль за реалізацією управлінського рішення.

Структурно-логічна схема сформованої нами послідовності етапів процесу управління капіталом торговельних підприємств із стислою характеристикою їх змісту наведена на рис. 2.8.

Процес управління капіталом, як зазначають Л.Г. Ліпич та І.О. Гадзевич, ґрунтується на певному механізмі, який регулює процес розроблення та реалізації управлінських рішень у цій галузі [167, с. 117].

На думку О.М. Рудницької та Н.З. Шпак, налагоджений механізм управління капіталом передбачає:

- чітку постановку цілей і завдань управління капіталом, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді;
- удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання усіх видів капіталу;
- розроблення напрямів оптимізації процесу управління капіталом, а також їхнього аналізу та запровадження;
- розроблення загальної стратегії управління капіталом;
- використання у процесі управління економічних методів і моделей, зокрема під час аналізу і планування;
- орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом [185, с. 259].

Злагодженість і дієвість механізму управління капіталом підприємств торгівлі обумовлюється наявністю належної інформаційної системи підтримки управлінського процесу, яка, в свою чергу, інтегрує функції обліку, контролю та економічного аналізу, і дозволяє в режимі реального часу формувати обліково-аналітичну інформацію, що здатна забезпечити вирішення існуючих проблем і наукове обґрунтування рішень із формування та використання капіталу підприємства.

2.2. Формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства торгівлі

Проблемою обліково-аналітичного забезпечення управління підприємств займаються багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких варто відмітити праці Л.О. Волощука, В.В. Вольської, А.Г. Загороднього, І.В. Зенькіної, А.С. Лучанінова, Ю.Д. Малярєвського, А.А. Пилипенка, Л.Я. Триньки, Р.П. Юзви та ін.

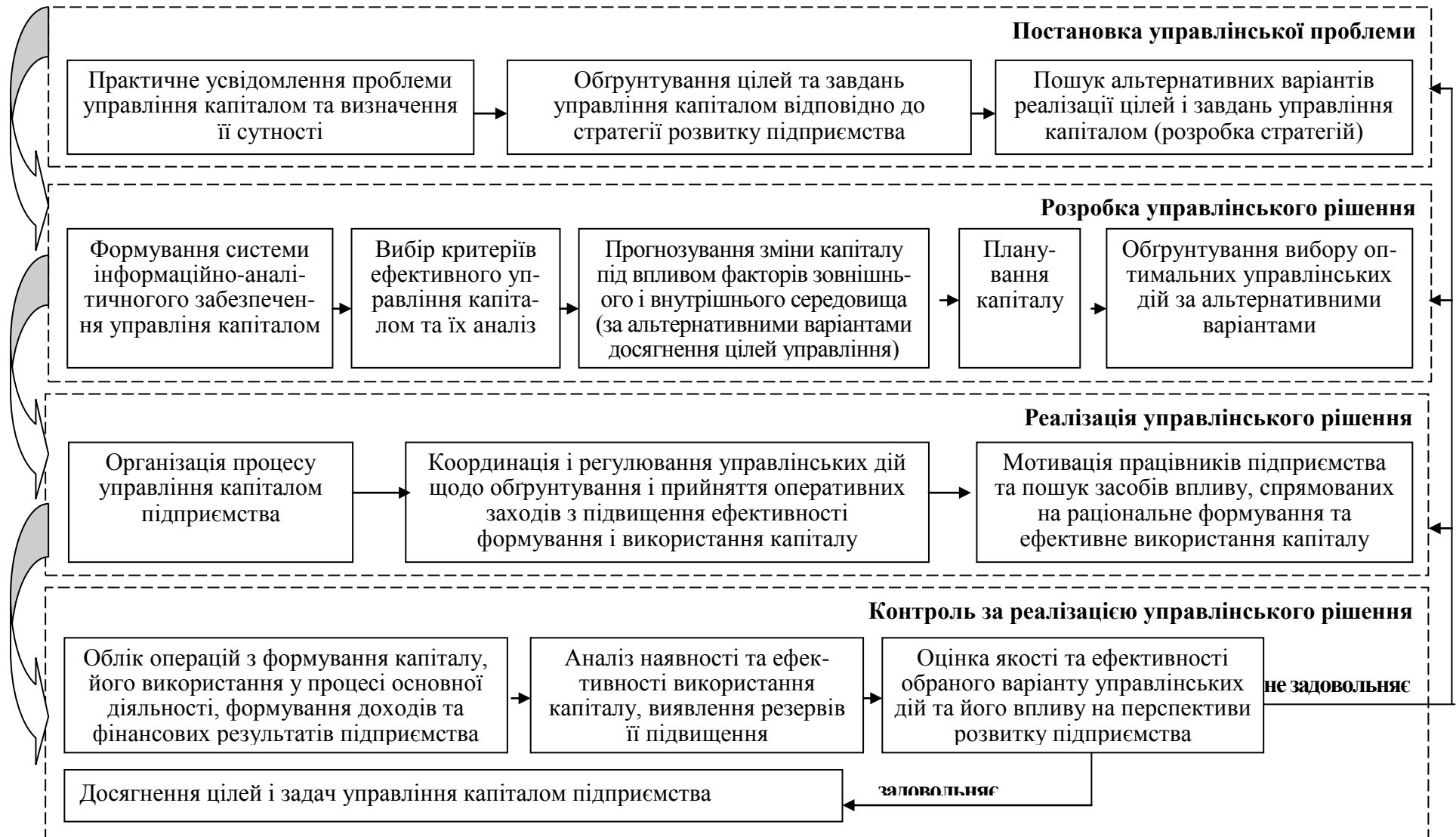

Рис. 2.8 – Концептуальна модель процесу управління капіталом підприємств роздрібної торгівлі (авторська розробка)

Однак, питання обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом торговельних підприємств ще недостатньо розроблені, і в контексті важливості своєчасного та оперативного реагування на постійні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємств набувають особливої актуальності.

На думку О.Г. Макарчука обліково-аналітичне забезпечення – це, насамперед, процес задоволення потреб користувачів у інформації, необхідній для обґрунтування і прийняття управлінських рішень [176].

Отримана інформація може бути розділена на два види:

- факти, як абсолютно достовірні твердження про події, які реально мали місце, про існування об'єктів чи процесів тощо;
- оцінки фактів, що повідомляються [177].

Виявлення, опрацювання, збереження та поширення цих видів інформації у процесі управління капіталом забезпечують основні функції інформаційної підтримки управлінських рішень, а саме – облік та аналіз. Облік спрямований на накопичення інформації (робота зі створення облікового забезпечення), а аналіз – на її обробку і створення нової інформації, яка прийнятна, зрозуміла та оцінена її користувачами як корисна (робота зі створення аналітичного забезпечення). Іншими словами облік та аналіз забезпечують створення й отримання обліково-аналітичної інформації, яка забезпечує підтримку прийняття управлінських рішень, і передбачають виконання наступних процедур:

- збір і первинна оцінка інформації на достовірність і відповідність;
- обробка і накопичення інформації у різних розрізах;
- оцінка, аналіз та узагальнення інформації;
- моделювання, прогнозування і підготовка інформаційних та аналітичних повідомлень у межах поточного інформування суб'єктів управління;
- прийняття управлінських рішень (рис. 2.9).

Апріорі обліково-аналітичне забезпечення наявне на будь-якому підприємстві, що веде бухгалтерський облік згідно із законодавством України, але нерідко рівень такого забезпечення не є достатнім для повноцінного інформаційного забезпечення управління діяльністю [186, с. 192]. «Відсутність задовільного обліково-аналітичного забезпечення призводить до того, що процес прийняття рішень господарюючими суб'єктами все більше орієнтується на ірраціональний (соціальний, психологічний) підхід проти раціонального, чи «обмеженої раціональності» [187, с. 178]. Отже, існує потреба у створенні організаційної та методичної основи для інформаційної підтримки процесу прийняття рішень через обґрунтування концепції формування

системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом та визначення її місця в інформаційній системі управління підприємством.

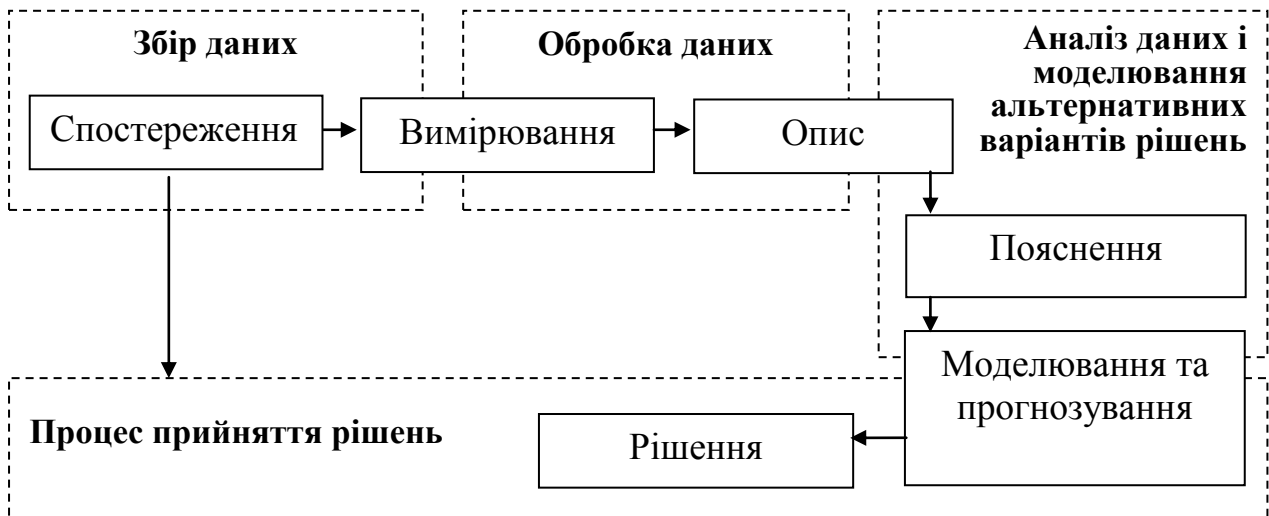

Рисунок 2.9 – Основні процедури обліково-аналітичного забезпечення підтримки прийняття управлінських рішень щодо капіталу підприємства торгівлі (авторська розробка)

Критичний аналіз наявних визначень поняття «обліково-аналітичне забезпечення» в контексті управління підприємством (додаток Г) доводить єдність думок авторів відносно того, що обліково-аналітичне забезпечення:

- є компонентом загальної інформаційної системи управління підприємством;
- являє собою систему, яка складається із підсистем обліку, аналізу і контролю, що взаємодіють через інформаційні потоки;
- дозволяє реалізувати основні функції управління (облік, контроль і регулювання, аналіз і планування) в режимі реального часу.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом слід розглядати як систему інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень у сфері формування і використання капіталу, яка робить можливим цілеспрямоване формування і своєчасну передачу в режимі реального часу облікової та аналітичної інформації в розрізах, що задовольняють потреби управлінського персоналу. Ця система:

- є складовою інформаційної системи управління капіталом підприємства;
- інтегрує функції обліку, аналізу і контролю, відповідно до оперативних і стратегічних потреб управління створює якісні бази даних щодо наявності, розміру, складу та структури капіталу;

– ґрунтується на відповідних управлінських процедурах та організаційній структурі, технічному і програмному забезпеченні, методиках і технологіях, які відображають специфічні особливості формування інформації в підсистемах обліку, аналізу і контролю та забезпечують рух інформаційних потоків між ними (рис. 2.10).

Рисунок 2.10 – Модель системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібної торгівлі (авторська розробка) [211]

На думку групи українських і зарубіжних учених провідну роль в системі обліково-аналітичного забезпечення відіграє бухгалтерський облік [201, с. 102; 205, с. 214; 206, с. 63; 207, с. 26]. Він «фіксує і накопичує синтетичну (узагальнюючу) та аналітичну (деталізовану) бухгалтерську облікову інформацію про діяльність господарюючого суб'єкта за певний період. Вона містить відомості про активи організації, про стан майна, джерела його утворення, про зобов'язання, відносини з контрагентами, про формування фінансових результатів, про прибуток та його використання тощо. Бухгалтерська облікова

інформація формується на таких стадіях: виявлення, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення» [188, с. 1].

Формування різного роду бухгалтерської інформації забезпечується комплексом облікових процедур за видами обліку, а саме:

– управлінський облік формує облікову інформацію, необхідну менеджерам підприємства для внутрішнього управління;

– фінансовий – достовірну фінансову інформацію про діяльність підприємства, необхідну всім зацікавленим користувачам;

– податковий – інформацію для правильного розрахунку податкових платежів і податкового планування;

– стратегічний – фінансової та нефінансової інформації для аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, на підставі якої вищим керівництвом підприємства приймаються рішення про досягнення стратегічних цілей, а інвесторами оцінюється дохідність капіталу.

Інтегрування методик фінансового, управлінського та стратегічного обліку, за твердженням Л.В. Гнилицької, сприяє зниженню інформаційного ризику для користувачів та забезпечує достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності в ретроспективному та перспективному розрізах [193, с. 147]. Крім того, «чітко налагоджений бухгалтерський облік своєчасно забезпечує потреби управління необхідною та вірогідною інформацією для виконання всебічного аналізу господарської діяльності та обґрунтування відповідних управлінських рішень» [190, с. 85].

«На підставі різних методик аналізу розробляються варіанти управлінських рішень, які дозволяють загальмувати розвиток негативних тенденцій і створити сприятливі умови для прогресивного стійкого розвитку. За допомогою аналізу виявляються невикористані внутрішні резерви, що дозволяє або прискорити розвиток підприємства, або перевести його на більш ефективне функціонування» [201, с. 104].

У сучасних умовах, за твердженням В.В. Вольської, важливого значення набуває не тільки бухгалтерський облік та економічний аналіз, але і проведення своєчасного контролю, зокрема аудиту. Аудит має виступати зв'язком між власником підприємства та суб'єктами управління ним, а його своєчасне проведення надасть змогу прогнозувати наслідки прийнятих рішень та попереджати втрату конкурентних переваг [190, с. 86].

Об'єднання функцій підсистем обліку, аналізу і контролю в системі обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом

підприємств роздрібної торгівлі дозволяє досягти синергетичного ефекту і підвищити ефективність управління за рахунок принципу емерджентності. Емерджентність виражається не тільки в тому, що система набуває нових властивостей, але і в можливості виокремлення певного елемента для дослідження наявності та особливих закономірностей його функціонування. Крім принципу емерджентності основними принципами формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібної торгівлі мають бути цілісність, субординація, системність, всесторонність, безперервність, повнота, динамічність.

Підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства роздрібної торгівлі є цілісним методологічним організмом, складовими якого є організаційна структура та управлінські процедури, методика і технологія, технічне забезпечення. Єдність цих компонентів створює всі умови для ефективного функціонування кожного з них, робить можливим формування відповідних інформаційних каналів і сприяє інтенсифікації руху інформаційних потоків, гарантує дієспроможність та ефективне функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення не лише в межах інформаційної системи управління капіталом, але й інформаційної системи управління підприємством у цілому.

Управлінські процедури обліку, аналізу і контролю визначаються потребами управління капіталом підприємства в динамічному ринковому середовищі й передбачають формування цілей і завдань функціонування кожної підсистеми в межах системи обліково-аналітичного забезпечення, розробку регламентів, що закріплюють і регулюють форми, методи і процеси, які забезпечують їх функціонування, з визначенням складу функціональних підрозділів і відповідальних осіб.

Організаційні структури обліку, аналізу і контролю мають відповідати вимогам забезпечення управління капіталом підприємства роздрібної торгівлі. Вони являють собою спеціальні функціональні підрозділи, взаємодія яких під час розробки, обґрунтування, прийняття і реалізації управлінських рішень дозволяє використовувати інноваційні прийоми управління, своєчасно і гнучко реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Методики обліку, аналізу й аудиту являють собою чітко визначену сукупність спеціальних методів і прийомів фіксації та обробки інформації щодо капіталу підприємства, орієнтованих на специфічні потреби управління, які проявляються через формування:

– у підсистемі обліку – обліково-звітної інформації, яка максимально достовірно відображає стан і рух капіталу підприємства в розрізах, що задовольняють потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів, та створення облікового середовища підвищеної якості та прозорості (з урахуванням достатності, різнобічності, економічної цінності, доступності баз даних для різних рівнів управління);

– у підсистемі аналізу – аналітичного інструментарію оцінки стану, тенденцій розвитку та ефективності використання капіталу підприємства, оптимізацію його структури, розробку заходів із покращення якісних іміджевих характеристик підприємства (ділова активність, рентабельність, привабливість) та зменшення ризику, пов'язаного з прийняттям управлінських рішень щодо капіталу;

– у підсистемі контролю – дієвих засобів поточного контролю за формуванням облікової інформації щодо капіталу (внутрішній аудит) та/або дослідження первинної та результативної облікової й аналітичної інформації з метою надання користувачам обґрунтованої впевненості в її достовірності, визнанні, оцінці, поданні, відповідності та розкритті у всіх суттєвих аспектах (зовнішній аудит).

Технології обліку, аналізу і контролю – регламентована нормативно-методичними та внутрішніми організаційними регламентами послідовність застосування сучасних технічних засобів, способів (приймів), форм та інструментів на всіх етапах обліково-аналітичного та контрольного процесів для перетворення вхідних даних щодо капіталу підприємства у вихідні. Вихідні дані – це по суті, результативна інформація, що продукується в процесі обліку, аналізу і контролю. На основі цих даних формуються відповідні бази даних, комплекс яких становить собою інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень щодо капіталу підприємства. Збирання інформації і є метою створення системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі. Структурно-логічна схему реалізації технологічного процесу підготовки інформації системою обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства подано на рис. 2.11.

Обсяг та оперативність отримання інформації про капітал підприємства роздрібної торгівлі в розрізах, потрібних для управління ним, залежить від технічних засобів та програмного забезпечення. Комплекс технічних засобів у момент і в місці виникнення інформації про капітал підприємства та його складові має забезпечувати зняття і фіксацію даних в обліку, подальшу їх передачу і проведення обліково-аналітичних розрахунків.

Рисунок 2.11 – Технологія формування інформації в системі обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібно торгівлі (авторська розробка)

Це можливо за наявності придбаного або самостійно розробленого програмного продукту, що задовольняє потреби обліку і дозволяє реалізувати аналітичні та аудиторські процедури з капіталом підприємства, а також формувати за заздалегідь визначеними параметрами управлінської інформації відповідні бази даних для потреб управління.

Методологічна єдність підсистем обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом уможливорює досягнення мети і вирішення основних завдань цієї системи, забезпечує реалізацію таких основних її функцій:

– інформаційної – забезпечення інформацією про формування, розподіл та використання капіталу підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;

– облікової – відображення фактів наявності, змін складу і структури капіталу підприємства під час господарсько-фінансової діяльності підприємства;

– аналітичної – здійснення на підставі первинних даних аналізу наявності, структури, раціональності формування, розподілу та ефективності використання капіталу підприємства;

– контрольної – поточний контроль і перевірка облікової та аналітичної інформації щодо капіталу з метою забезпечення її достовірності у всіх суттєвих аспектах.

За основну мету функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі нами визначено формування та передачу оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості й ефективності прийняття управлінських рішень щодо капіталу підприємства і його складових на перспективу.

Для її досягнення, на нашу думку, слід розв'язати такі основні завдання обліково-аналітичної системи управління капіталом:

– надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень;

– аналіз ефективності формування і використання капіталу підприємства в цілому та в різних аналітичних розрізах;

– планування і контроль формування оптимального для досягнення тактичних і стратегічних завдань підприємства розміру і структури капіталу;

– обґрунтування пріоритетних напрямів формування і використання капіталу підприємства.

Вищевикладене дозволяє обґрунтувати основні складові концепції формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі й викласти їх у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 2.12).

Запропонована концепція формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі відображає комплексний підхід до виконання обліково-аналітичних та аудиторських процедур і спрямована на формування різнобічної інформації, яка відповідає вимогам і потребам управління сучасним підприємством. Крім того, вона має теоретичну і практичну значущість як для організації обліку, аналізу й аудиту капіталу, так і для ефективного функціонування інформаційної системи управління капіталом підприємства в межах усієї інформаційної системи управління. Більш докладно окремі аспекти цих питань будуть розглянуті нами в наступних розділах.

Рисунок 2.12 – Структурно-логічна схема формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі (авторська розробка) [211]

Висновки за розділом 2

Дослідження теоретичних засад управління капіталом торговельного підприємства дозволяє зробити наступні висновки:

1. Підприємства торгівлі функціонують у певному економічному середовищі, в певних економічних умовах, на тлі нестабільної макроекономічної ситуації, що знаходить прояв у недосконалій структурі капіталу цих підприємств, низькому рівні їх фінансової незалежності (автономії), високій залежності підприємств від запозичених коштів (як позикових, та і залучених) тощо.

2. У контексті динамічних змін сучасної економічної ситуації в Україні формується система управління капіталом підприємств торгівлі, яку запропоновано визначати як сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на формування, розміщення і використання капіталу, необхідного для здійснення господарської діяльності підприємства, оптимізації його обсягу, складу, структури та вартості з метою підвищення раціональності формування та ефективності використання капіталу задля досягнення стратегічних орієнтирів розвитку і підвищення добробуту власників підприємства. Складовими елементами системи управління капіталом є: об'єкт, предмет, мета, завдання, суб'єкт, принципи, функції та методи управління.

3. Процес управління капіталом не є одноразовим актом, і його слід інтерпретувати як процес підготовки, прийняття та реалізації рішень щодо цілеспрямованого формування та ефективного використання капіталу, який забезпечує досягнення високого економічного результату відповідно до стратегічних і поточних цілей діяльності торговельного підприємства

4. Інформаційну підтримку управлінських рішень щодо капіталу уможливорює створення системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом, яка забезпечує цілеспрямоване формування і своєчасну передачу в режимі реального часу облікової та аналітичної інформації в розрізах, що задовольняють потреби управління. Обґрунтовано концепцію створення такої системи на підприємствах роздрібно торгівлі, яка забезпечує системний ефект виконання обліково-аналітичних та контрольних процедур і дозволяє підвищити ефективність функціонування інформаційної системи управління підприємства в цілому.

РОЗДІЛ 3

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Облікова політика власного капіталу підприємства торгівлі в контексті інформаційних потреб управління

У системі управління підприємством власний капітал є об'єктом особливої уваги, що потребує створення надійної облікової системи, здатної своєчасно забезпечити користувачів доречною і корисною для прийняття фінансових рішень обліковою інформацією. Ефективність такої системи залежить від організації бухгалтерського обліку власного капіталу та його здатності до підтримки «системи фінансового менеджменту в рішеннях щодо збереження та забезпечення ефективного контролю за формуванням джерел власних коштів» [213, с. 289].

Для забезпечення організації облікового процесу на підприємствах роздрібною торгівлі в контексті гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку України згідно з міжнародними правилами розробляється облікова політика. Деякі автори, визначаючи елементи облікової політики із дотриманням вимог чинного законодавства, пропонують урахувувати її направленість на задоволення інформаційних потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів, а також ввести інформаційні рівні за користувачами та відповідними до них видами капіталу [214, с. 60; 215, с. 104]. Вважаємо, що відносно власного капіталу сучасна облікова політика має не лише забезпечувати виконання вимог чинного законодавства і бути дієвим інструментом організаційного, технічного та методичного забезпечення бухгалтерського обліку і подання об'єктивної інформації про елементи власного капіталу у фінансовій звітності, але й засобом контролю й аналізу стану та змін власного капіталу, спрямованим на обґрунтування управлінських рішень із підвищення ефективності його формування та використання.

Результати дослідження складових облікової політики сукупності торговельних підприємств міста Харкова та Харківської області (додаток Д.1) свідчать про відсутність або неповне висвітлення в цьому організаційному регламенті правил відображення в обліку операцій з елементами власного капіталу. Так, у 66,7% з досліджених підприємств в обліковій політиці наводяться цитування та посилання на законодавчі нормативні документи і частково висвітлюються облікові процедури з формування та змін окремих елементів власного капіталу, оцінки внесків

засновників (інструментів власного капіталу), технології облікового процесу операцій із складовими власного капіталу (документування, рух первинних документів, робочий план рахунків, систематизація даних в облікових регістрах, узагальнення інформації у звітності підприємства) тощо, а 33,3% підприємств не приділяють уваги цим питанням і не прописують їх в обліковій політиці. Це впливає на якість облікової інформації та може призвести до прийняття неефективних рішень з управління власним капіталом.

Для підвищення якості облікової інформації, яка використовується в управлінні, пропонуємо під час формування облікової політики щодо капіталу підприємства виокремлювати дві групи елементів, а саме:

1) елементи основного функціоналу, що є директивними для організації фінансового обліку і передбачають розкриття інформації про капітал у фінансовій звітності;

2) елементи додаткового функціоналу, орієнтовані на отримання інформації для забезпечення ефективності управління капіталом (управлінський облік). Елементи цієї групи є необов'язковими, але бажаними в змінюваному ринковому середовищі функціонування сучасних підприємств роздрібної торгівлі.

Запропонована базова модель формування облікової політики капіталу, яка буде виконувати місію інформаційної підтримки в системі управління торговельного підприємства, подана на рис. 3.1. Синергія елементів основного і додаткового функціоналу облікової політики щодо капіталу знайде відображення у відповідних розділах Положення про облікову політику підприємств роздрібної торгівлі.

Структура зазначеного організаційного регламенту відносно власного капіталу підприємства, розроблена для акціонерних товариств, має чотири розділи і наведена в додатку Д.2.

Перший розділ «Організаційне забезпечення обліку власного капіталу» визначає цілі облікової політики; сучасне нормативно-правове забезпечення обліку та його моніторинг; зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на організацію обліку власного капіталу підприємств роздрібної торгівлі; суб'єкти облікової політики та розподіл обов'язків між ними.

Облікова політика щодо власного капіталу акціонерних товариств має формуватися з дотриманням вимог чинного законодавства з метою одночасного задоволення потреб користувачів в отриманні достовірної інформації про стан і зміни власного капіталу та захисту прав власників у разі конфліктів між суб'єктами господарювання.

Для успішної реалізації цільової спрямованості облікової політики кожен елемент її основного функціоналу повинен діяти в рамках

державного правового поля і відповідати Господарському, Цивільному та Податковому кодексам України [148; 149; 216], законам України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок, «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [217–219], вимогам міжнародних стандартів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності [91; 220] та інших нормативних документів у галузі регулювання бухгалтерського обліку в Україні [144; 145].

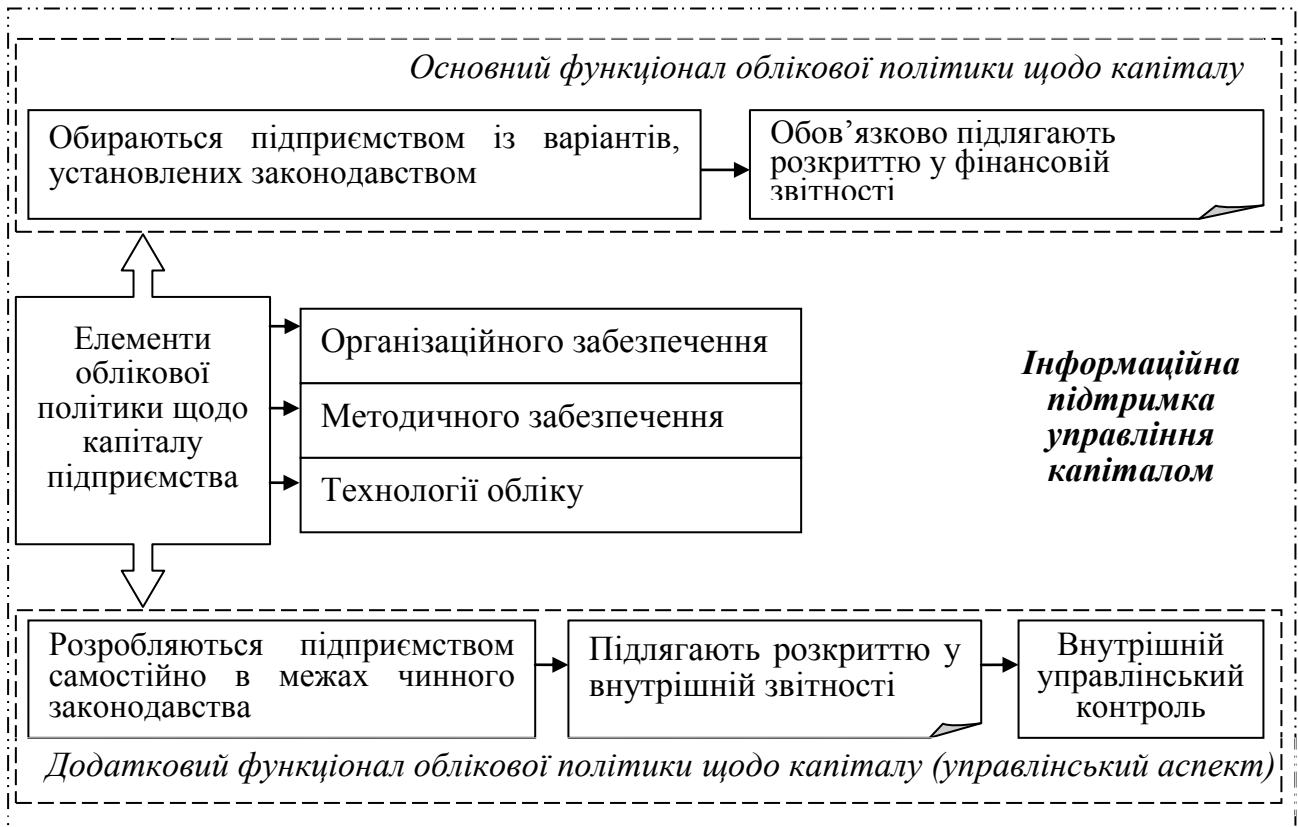

Рисунок 3.1 – Базова модель побудови облікової політики щодо капіталу в системі управління підприємства роздрібної торгівлі

Забезпечити відповідність елементів облікової політики щодо власного капіталу вимогам чинного законодавства дозволить постійний моніторинг його змін, терміни і об'єкти якого мають знайти відображення в обліковій політиці підприємства.

За твердженням Р.В. Варічевої та К.П. Боримської, сформувавши оптимальний варіант облікової політики щодо власного капіталу підприємства допоможе лише системний аналіз усієї сукупності факторів з урахуванням особливостей функціонування конкретного товариства [221, с. 41]. Погоджуємося з цією точкою зору і вважаємо, що в першій частині облікової політики мають бути зазначені внутрішні та зовнішні фактори бізнес-середовища функціонування підприємства,

які впливатимуть на формування облікової інформації щодо власного капіталу та окремих його елементів, а саме: організаційно-правова форма підприємства, склад засновників та їх участь у формуванні статутного капіталу, технологія обробки облікової інформації та подання звітності тощо.

У цій частині також слід приділити увагу суб'єктам облікової політики, зокрема, визначити осіб, відповідальних за організацію обліку господарських операцій з елементами власного капіталу та складання фінансової й управлінської звітності щодо нього, чітко визначити підпорядкованість і розподілити обов'язки між ними.

Другий розділ «Методичне забезпечення обліку складових елементів власного капіталу» є частиною основного функціонала облікової політики і висвітлює методичні аспекти обліку інвестованого та накопиченого в процесі діяльності капіталу. У ньому прописуються методика обліку і відображення у звітності статутного капіталу, формування та зміни складових накопиченого капіталу (капітал у дооцінках, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток)) у розрізі основних типів операцій (доходи; витрати; внески; залучення; додаткова емісія; викуп, перепродаж та анулювання акцій; переоцінка об'єктів необоротних активів і фінансових інструментів; напрями розподілу прибутку).

Для забезпечення організації обліку статутного капіталу в зарубіжних країнах використовують статичну і динамічну концепції, в Україні – статичну (табл. 3.1), що також має відобразитися в обліковій політиці.

Ураховуючи, що не всі учасники своєчасно погашають заборгованість за оголошеною установчими документами їх часткою, приєднуємося до думки І.В. Жолнер, яка зазначає, що «краще дотримуватися статичної концепції для того щоб контролювати погашення внесків учасниками» [222, с. 294].

Для забезпечення формування інформації про розмір заборгованості за внесками до статутного капіталу в Положенні про облікову політику мають бути визначені методи оцінки внесків учасників, критерії визнання та оцінки інструментів власного капіталу, база розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу. Первісну оцінку внесків учасників у статутний капітал товариства або інструментів власного капіталу слід здійснювати за фактичною собівартістю, яка складається зі справедливої вартості активів або інструментів власного капіталу і витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням або вибуттям інструментів власного капіталу (комісійні, обов'язкові збори та платежі під час передачі цінних паперів тощо).

Таблиця 3.1 – Порівняльна характеристика концепцій обліку статутного капіталу (авторська розробка на підставі [222, с. 294])

Порівняльні аспекти	Концепція	
	Статична	Динамічна
Сутність	В обліку і звітності відображається оголошений згідно із засновницькими документами статутний капітал і заборгованість учасників за внесками до нього	В обліку і звітності відображається фактично внесений статутний капітал
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> – Дані обліку дозволяють отримати інформацію про розмір зареєстрованого в установчих документах капіталу; – у балансі наявна інформація про розмір заборгованості за внесками до статутного капіталу; – можна дізнатися, чи буде поповнюватися статутний капітал 	<ul style="list-style-type: none"> – Спрощення обліку за відсутності потреби у відображенні курсових різниць за внесками, зробленими в іноземній валюті
Недоліки	<ul style="list-style-type: none"> – Збільшення обсягу облікової роботи за потреби ведення рахунків обліку зареєстрованого та неоплаченого капіталу; – потреба у веденні обліку курсових різниць за внесками, зробленими в іноземній валюті; – у балансі відсутня інформація про фактично оплачений статутний капітал 	<ul style="list-style-type: none"> – Дані обліку не дозволяють отримати інформацію про розмір оголошеного статутного капіталу; – у балансі відсутня інформація про підписаний, але реально не внесений капітал; – не можливо дізнатися, чи буде поповнюватися статутний капітал

Визначення справедливої вартості активів відповідно до ч. 2 ст. 115 ЦКУ проводиться за загальною згодою учасників товариства, а у випадках, установлених законом, – у порядку незалежної експертної оцінки. Базою розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу може бути кількість акцій, сума за операцією, питома вага засновницького капіталу тощо. Оскільки вибір бази розподілу витрат зумовлює формування аналітичних показників, розрахованих на підставі звітності (склад, структура, динаміка джерел формування майна, оборотність та рентабельність власного капіталу), база розподілу

витрат за операціями з інструментами власного капіталу має бути зазначена в обліковій політиці та логічно обґрунтована з урахуванням специфіки функціонування підприємств торгівлі.

Із метою формування капіталу в дооцінках в обліковій політиці слід приділяти увагу процедурам техніки проведення дооцінки, уцінки та вибуття необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до МСФЗ відображаються в складі власного капіталу та розкриваються у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід). Зокрема, урегулювати порядок дооцінки раніше уцінених об'єктів основних засобів, за умови перевищення сум попередніх уцінок, та уцінки раніше дооцінених об'єктів основних засобів, за умови попередніх уцінок балансової вартості таких уцінок. Крім того, доцільно чітко вказувати критерій суттєвості для проведення переоцінки необоротних активів і фінансових інструментів, оскільки це має безпосередній вплив на ліквідність, платоспроможність, ділову активність, динаміку та структуру майна та джерел його формування, рентабельність [214, с. 85–86].

У національній практиці ведення бухгалтерського обліку критерієм суттєвості для переоцінки необоротних активів є величина, значення якої може відповідати або одному відсотку суми чистого фінансового результату (прибутку, збитку) суб'єкта господарювання, або десятивідсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів довгострокових матеріальних активів від їх справедливої вартості [223], а для фінансових інструментів параметричним критерієм проведення їх переоцінки є коефіцієнт ефективності хеджування грошових потоків, значення якого зафіксовано в межах 0,8-1,25 [224].

У частині додаткового капіталу необхідно прописувати умови визнання емісійного доходу, оцінку та порядок оприбуткування безоплатно одержаних необоротних активів і додаткових внесків учасників, перерахунок заборгованості засновників за внесками до статутного капіталу у зв'язку зі зміною валютного курсу, а також напрями використання додаткового капіталу.

Відносно резервного капіталу елементи облікової політики повинні визначати порядок його формування згідно із чинним законодавством та установчими документами, а також напрями використання.

Деякі вчені, зокрема В.Д. Зелікман, В.О. Богомоллова та І.Л. Цюцяк, спираючись на міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS, E.05.01 «Резерв переоцінки»), радять для підприємств України створювати резерв переоцінки вартості необоротних матеріальних і нематеріальних активів і фінансових інструментів [225; 226, с. 70].

Створення цього резерву підприємствами торгівлі вважаємо зайвим, оскільки за економічним змістом він відповідає даним, що підлягають відображенню на рахунку 41 «Капітал в дооцінках». Пропонуємо формувати резерви за їх цільовим призначенням таким чином, щоб загальна сума нарахованого резерву не була нижчою 5% від суми чистого прибутку товариства, а саме:

– резерв на виплату дивідендів (у розмірі суми дивідендів за привілейованими акціями);

– резерв на сплату відсотків за облігаціями (у розмірі суми відсотків за облігаціями);

– резерв для погашення заборгованості за довгостроковими кредитами (у розмірі від трьох до шести щомісячних платежів за кредитами).

Резерви, які не закріплені на законодавчому рівні, але здатні забезпечити виконання зобов'язань перед інвесторами та кредиторами в умовах нестабільності та дефіциту платіжних ресурсів, вважаємо за доцільне створювати шляхом щомісячних відрахувань частини прибутку за умови перевищення ним чітко визначеної підприємством вартісної межі.

Невід'ємною складовою власного капіталу є нерозподілені прибутки (непокриті збитки), розмір яких визначається порівнянням отриманих доходів та понесених витрат звітного періоду. Так, для об'єктивності отримання інформації про розмір нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) в Положенні про облікову політику підприємства необхідно обов'язково враховувати вимоги МСФЗ щодо визнання та оцінки доходів і витрат [220] і дотримуватися принципу їх нарахування та відповідності. У цьому організаційному регламенті важливо також прописати напрями й умови використання прибутку звітного періоду із зазначенням відповідних критеріїв.

Третій розділ «Технологія обліку власного капіталу» визначає порядок обліку власного капіталу в частині документування операцій зі складовими власного капіталу, формування робочого плану рахунків, облікових реєстрів і надання інформації у фінансовій звітності.

Документування господарських операцій з елементами власного капіталу починається на етапі створення підприємства роздрібною торгівлі. На підприємствах, організованих у формі акціонерних товариств, використовуються правоустановчі документи юридичного й економічного характеру, документи для оцінки майна та майнових прав і первинні бухгалтерські документи, що є основою для відображення в обліку стану та змін власного капіталу (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Документування операцій щодо формування й обліку власного капіталу (авторська розробка на підставі 48, с. 392; 227, с. 34–35)

Для посилення аналітичності інформації, яка формується в облікових регістрах і внутрішній управлінській звітності та використовується під час контролю за внесками засновників (акціонерів, учасників), пропонуємо скласти Відомість обліку внесків акціонерів (учасників) в статутний капітал товариства за формою В-ВК1, наведеною в додатку Д.3. Відмітною особливістю цієї відомості є надання інформації про кожного засновника (ПІБ, ПІН-код, паспортні дані, заява про внесок, частка, сума), спосіб оцінки майна, суму заборгованості та суму простроченої заборгованості засновників на дату складання балансу.

Під час формування робочого плану рахунків у частині обліку власного капіталу пропонуємо дотримуватися системи принципів, які визначені К.П. Боримською, а саме – легітимності, оптимізації критеріїв, однорідності, системності, раціональності, адаптивності і багатозначного кодування [228], а також використовувати реляційний підхід до його побудови й можливості сучасних комп'ютерних

технологій. На відміну від ієрархічного підходу, який передбачений чинним в Україні Планом рахунків бухгалтерського обліку [144] і задовольняє потреби фінансового обліку, реляційний підхід до формування робочого плану рахунків обліку власного капіталу дозволить: по-перше, реалізувати пропозиції щодо введення до складу облікової політики елементів додаткового функціоналу, орієнтованих на управлінський облік власного капіталу та його складових; по-друге, забезпечити відображення та накопичення в інформаційному середовищі підприємства облікової інформації про складові власного капіталу в потрібних для управління розрізах; по-третє, підвищить аналітичність облікових даних і розширить можливості управління власним капіталом підприємства.

Для одержання більш деталізованої інформації щодо власного капіталу підприємства рекомендуємо в робочому плані рахунків виокремлювати аналітичні рахунки для обліку капіталу (зареєстрованого, в дооцінках, додаткового, неоплаченого, вилученого), резервів і нерозподіленого прибутку (непокритого збитку). Так, згідно з реляційним підходом до рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» доцільно відкривати аналітичні рахунки, на яких буде накопичуватися інформація про: статутний капітал, інший зареєстрований капітал, види акцій, акціонерів (учасників), резидентів, нерезидентів, види внесків тощо. До рахунку 41 «Капітал в дооцінках» – рахунки другого порядку: дооцінка (уцінка) основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інструментів, інших необоротних матеріальних активів у розрізі їх видів і груп. До рахунку 42 «Додатковий капітал» рахунки: емісійний дохід (у розрізі видів акцій, акціонерів, резидентів, нерезидентів), накопичені курсові різниці (у розрізі видів валюти), безоплатно одержані необоротні активи (у розрізі їх видів і груп), інший вкладений капітал (у розрізі внесків тощо). Деталізацію інформації регулюючого рахунку 46 «Неоплачений капітал» пропонуємо здійснювати за термінами сплати та ознаками, визначеними для рахунку 40 «Зареєстрований капітал» (за винятком статутного капіталу та внесків до незареєстрованого статутного капіталу). До рахунку 45 «Вилучений капітал» у робочому плані рахунків використовувати субрахунки: вилучені акції (за їх видами, акціонерами), інший вилучений капітал. Формування аналітичної інформації за рахунком 43 «Резервний капітал» пропонуємо здійснювати в розрізі їх цільового призначення (виплата дивідендів (за видами акцій), сплата відсотків за облігаціями (за видами облігацій), погашення заборгованості за довгостроковими кредитами). Аналітичність інформації рахунку 44 «Нерозподілені прибутки

(непокриті збитки)» доцільно посилити даними за джерелами виникнення та напрямками використання нерозподіленого прибутку.

Облік власного капіталу із застосуванням рекомендованих аналітичних рахунків розширить діапазон інформації, що відповідає інтересам акціонерів та інших зацікавлених сторін, і можливості реалізації функцій планування, контролю, аналізу та регулювання, а також сприятиме підвищенню якості інформаційної підтримки системи управління власним капіталом підприємств роздрібною торгівлі.

Запропонована технологія побудови робочого плану рахунків обліку для управління власним капіталом підприємства роздрібною торгівлі наведена у вигляді структурно-логічного графа на рис. 3.3.

У додатку Д.4 представлений порядок формування облікової інформації про власний капітал підприємства на відповідних аналітичних рахунках (*i*-ті рахунки) і можливості її використання в управлінні, зокрема, під час обґрунтування управлінських рішень щодо формування, змін складу та структури власного капіталу підприємств, організованих у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю, підвищення оборотності та рентабельності інвестованого та накопиченого капіталу підприємства тощо, а також контролю за операціями, пов'язаними з формуванням і використанням власного капіталу й окремих його складових.

Як показали проведені нами дослідження, чинні аналітичні реєстри, які призначені для накопичення інформації про складові власного капіталу, а саме журнал № 7 і відомості 7.1 та 7.2 до нього, не задовольняють повною мірою потреби управління власним капіталом загалом і окремими його елементами зокрема. Так, в аналітичному розрізі відсутня інформація про облік внесків акціонерами (учасниками) в грошовій та негрошовій формі до зареєстрованого капіталу, суми неоплаченого капіталу кожного з них, простроченої заборгованості акціонерів. Для усунення цього недоліку вважаємо за доцільне застосовувати запропоновану відомість обліку внесків акціонерів у статутний капітал товариства (додаток Д.3). Цей обліковий реєстр містить інформацію про внески в статутний капітал, оцінка яких проводилася експертним шляхом або за згодою сторін.

Акціонери, на нашу думку, повинні самостійно визначати підхід до оцінки вартості нефінансових активів, внесених в обмін на корпоративні права. Разом із тим сучасні реалії ведення бізнесу в контексті тенденцій розвитку законодавчої бази щодо оцінки майна власників вимагають експертної оцінки, яку надають фахівці спеціалізованих установ.

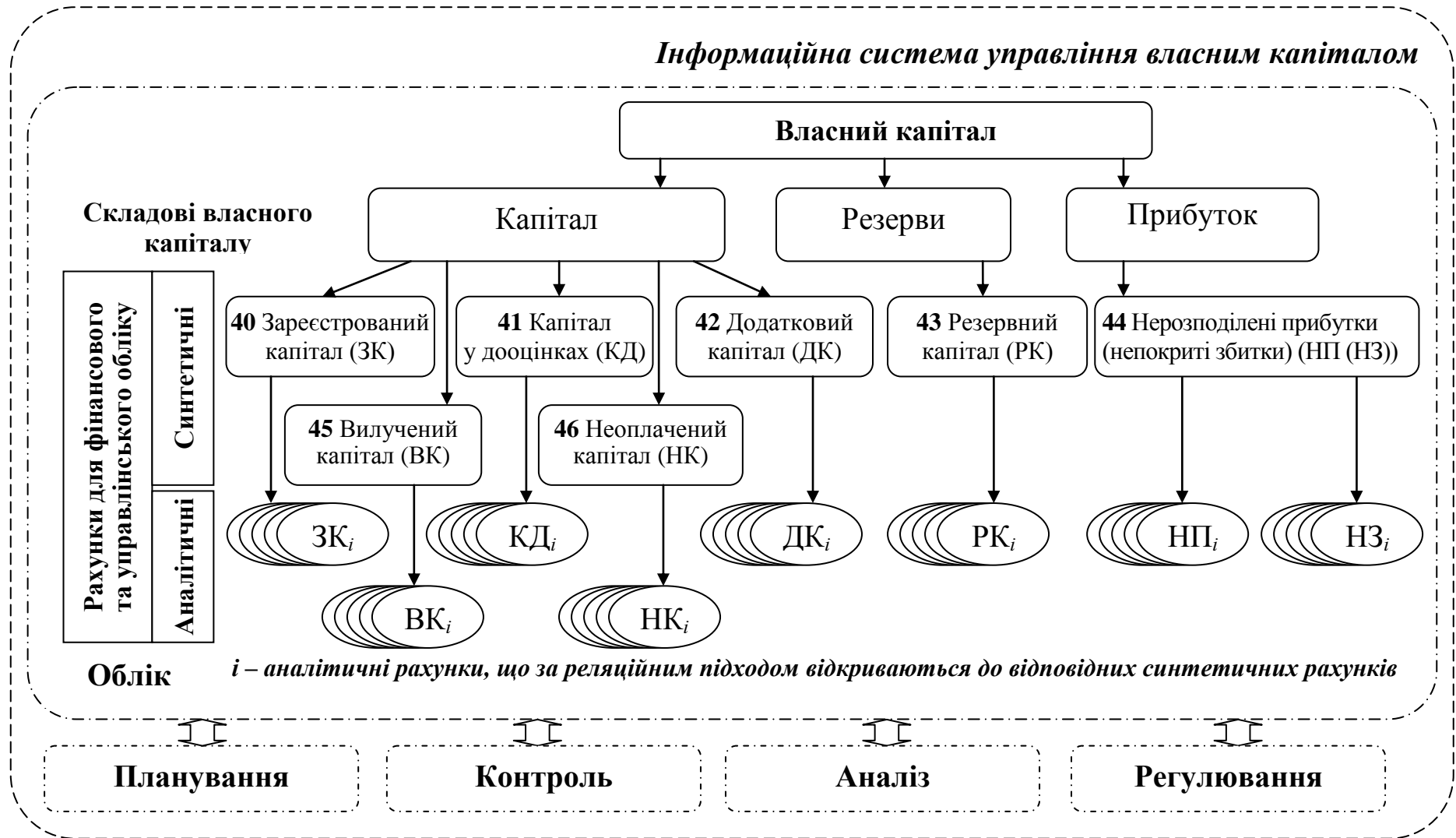

Рисунок 3.3 – Структурно-логічний граф побудови робочого плану рахунків для управління власним капіталом підприємств роздрібної торгівлі (авторська розробка)

Така оцінка «нівелює, з одного боку, можливість формування завищеної вартості переданих ресурсів, а з іншого – фіктивного розміру статутного капіталу, що створює передумови відображення у фінансовій звітності довгострокових активів за оцінкою, максимально наближеною до справедливої вартості» [226, с. 69].

Повністю переходити на експертну оцінку об'єктів, що вносяться акціонерами, вважаємо недоцільним, оскільки окремі їх види, наприклад, інші малоцінні необоротні активи, достатньо оцінити за згодою сторін, що дозволить скоротити витрати на формування статутного капіталу.

Цільовою спрямованістю елементів основного функціонала облікової політики власного капіталу є надання інформації про його наявність і рух у фінансовій звітності. Згідно з НП(С)БО № 1 [102] інформація про власний капітал розкривається у Балансі (Звіті про фінансовий стан), його рух – у Звіті про власний капітал, а окремі його складові (нерозподілений прибуток, дооцінка (уцінка) необоротних активів і фінансових інструментів, накопичені курсові різниці, надходження від власного капіталу) – у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) та Звіті про рух грошових коштів.

Аналіз структури першого розділу пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) свідчить про відсутність інформації про оплачений зареєстрований і додатково внесений власниками капітал, у зв'язку із чим пропонуємо вдосконалити формат подання інформації щодо цих елементів власного капіталу в Балансі (Звіті про фінансовий стан). Внесені пропозиції є коректними відносно застосування МСФЗ і наведені в табл. 3.2.

Рекомендований формат першого розділу пасиву балансу дозволить отримувати інформацію про реально оплачену частину зареєстрованого капіталу та суму додаткових внесків, що забезпечить визначення розміру інвестованого капіталу та буде використовуватися для оцінки формування, структури, раціональності та результативності функціонування капіталу власників і його здатності генерувати додаткову вартість.

Підвищити інформаційність обліку та забезпечити можливість ефективного управління власним капіталом дозволить запропонований нами додатковий функціонал облікової політики, елементи якого відображаються в четвертому розділі «Управлінський аспект обліку власного капіталу» і призначені для регламентації управлінського обліку в контексті накопичення у внутрішній звітності підприємства обліково-аналітичної інформації, що необхідна для:

Таблиця 3.2 – Баланс (Звіт про фінансовий стан), перший розділ пасиву «Власний капітал» (удосконалено автором) [287]

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Згідно з внесеними пропозиціями	
Назва статті	Код рядка	Назва статті	Код рядка
Зареєстрований капітал	1400	Зареєстрований оплачений капітал	1400
		зареєстрований капітал	1402
		неоплачений капітал	1403
		Додатково вкладений капітал	1404
Капітал у дооцінках	1405	Капітал у дооцінках	1405
Додатковий капітал	1410	Додатковий капітал	1410
Резервний капітал	1415	Резервний капітал	1415
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420
Неоплачений капітал	1425	Вилучений капітал	1425
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом 1	1495	Усього за розділом 1	1495

- оцінки джерел формування та напрямів використання інвестованого та накопиченого власного капіталу;
- визначення додаткової потреби та пошуку внутрішніх і зовнішніх джерел власних коштів;
- оцінки вартості елементів власного капіталу;
- обґрунтування оптимальної структури власного капіталу;
- оцінки факторного впливу середовища на власний капітал;
- контролю за наявністю та рухом капіталу;
- пошуку потенційних можливостей прискорення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу підприємства.

За твердженням Л.В. Нападовської, «важливою передумовою управління діяльністю є створення на підприємстві безперервного потоку підсумкових показників» [229, с. 582]. Так, внутрішня управлінська звітність щодо власного капіталу може складатися на періодичній основі (місяць, квартал, півріччя, дев'ять місяців, рік) і відображати специфіку цього об'єкту обліку та управління.

У додатку Д.5 наведено формат внутрішнього управлінського Звіту про складові власного капіталу, який забезпечить керівництво

необхідною обліковою інформацією і дозволить приймати управлінські рішення щодо фінансової незалежності підприємства, оновлення власного капіталу та ефективності його використання. Представлений формат управлінського звіту (УЗ-ВК1) розроблено для акціонерних товариств. Разом із тим він може бути адаптований для товариств з обмеженою відповідальністю шляхом виключення рядків, в яких наводиться інформація щодо акцій і сплати дивідендів за ними.

На рис. 3.4 наведено розроблений алгоритм обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо власного капіталу за визначеними критеріями підсумкових показників внутрішньої управлінської звітності.

Вважаємо, що складання внутрішньої управлінської звітності з власного капіталу має бути в компетенції відповідного центру відповідальності.

На думку Ф.Ф. Бутинця, центр відповідальності – це «визначена частина господарської діяльності підприємства, характерними рисами якої є відповідальність конкретної посадової особи за контроль та виконання певних показників» [230, с. 147]. Х.Л. Дюкарева трактує центр відповідальності як організаційну одиницю «системи управління, керівник якої наділений певними повноваженнями, делегованими йому вищим керівництвом, та відповідальний за досягнення планових контрольних показників та використання ресурсів якими розпоряджається (матеріальними, трудовими, фінансовими)» [231, с. 163].

Оскільки власний капітал є важливою складовою фінансових ресурсів підприємства роздрібної торгівлі та джерелом формування його активів, доцільно, на наш погляд, на підприємствах, які організовані у формі акціонерних товариств, створювати Центр контролю та управління капіталом. Створення такого центру спричинено сучасними потребами управління капіталом і пов'язано з призначенням відповідальної особи за прийняття управлінських рішень фінансового характеру. Основними функціями Центру контролю та управління капіталом має бути:

- відповідальність і контроль за формуванням власного та запозиченого капіталу підприємства (загалом і в розрізі їх складових);
- контроль внесків акціонерів (учасників) за строками погашення заборгованості;
- контроль за формуванням активів за рахунок власних і запозичених коштів;

Рисунок 3.4 – Обґрунтування управлінських рішень щодо власного капіталу в інформаційній системі підприємств роздрібно́ї торгівлі (авторська розробка)

- моніторинг співвідношення власного та запозиченого капіталу й визначення оптимальної структури капіталу підприємства;
- пошук внутрішніх і зовнішніх джерел поповнення власного й запозиченого капіталу;
- прийняття рішень щодо підвищення ефективності використання власного та запозиченого капіталу.

Ефективне функціонування Центру контролю та управління капіталом підприємств роздрібної торгівлі забезпечать внесені нами пропозиції щодо формування облікової політики в частині власного капіталу з урахуванням потреб фінансового й управлінського обліку (основний і додатковий функціонал), технології побудови робочого плану рахунків обліку власного капіталу для інформаційної системи управління, внутрішньої звітності та алгоритму прийняття управлінських рішень.

Внесені пропозиції можуть бути також використані на підприємствах роздрібної торгівлі, організованих у формі товариств з обмеженою відповідальністю. Для їх ефективної реалізації визначені в структурі Положення про облікову політику в частині власного капіталу складові нормативного забезпечення обліку, факторів впливу на облікову політику та формування й використання засновницького капіталу мають бути відкориговані з урахуванням організаційно-правових норм функціонування цих підприємств. У товариствах з обмеженою відповідальністю також можна створювати Центр контролю та управління капіталом, до якого буде подаватися об'єктивна та якісна інформація як про власний, так і про позиковий капітал. Формування такої інформації в частині позикового капіталу забезпечить раціонально організована система його бухгалтерського обліку.

3.2. Методика обліку позикового капіталу торговельного підприємства та шляхи її вдосконалення

Використання позикового капіталу на підприємствах роздрібної торгівлі, організованих у формі акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю, зумовлює необхідність ефективного управління ним на основі інформації, яка формується досконалою системою бухгалтерського обліку. Облікова система, за твердженням Н.С. Марушко, «може бути досконалою лише за умови, що вона максимально сприяє вирішенню питань методики облікового процесу і дає простір для створення облікових інформаційних потоків, що

сприяють системі управління» [232, с. 151]. Створення такої системи на підприємстві визначається обліковою політикою позикового капіталу.

Вважаємо, що для забезпечення потреб управління облікова політика в частині позикового капіталу має (також як і в частині власного капіталу) будуватися з визначенням елементів основного та додаткового функціоналу.

Основними питаннями обліку позикового капіталу, які мають бути відображені в обліковій політиці, на наш погляд, є:

- визначення об'єктів обліку позикового капіталу, умови визнання та їх оцінка на момент погашення та дату складання балансу;
- формування та погашення позикового капіталу в розрізі його елементів;
- уточнення складу фінансових витрат із залучення та обслуговування позикового капіталу;
- документування операцій із позиковим капіталом;
- побудова робочого плану рахунків позикового капіталу;
- накопичення інформації в облікових регістрах;
- порядок здійснення інвентаризації позикового капіталу;
- визначення критеріїв дисконтування сум зобов'язань;
- формування інформації про позиковий капітал у формах фінансової звітності;
- складання управлінської звітності для прийняття рішень;
- організація обліку за центрами відповідальності (Центр управління та контролю капіталу).

Визначені методичні та технологічні аспекти обліку позикового капіталу дозволили розробити головні положення облікової політики за основним і додатковим функціоналами й подати їх у вигляді моделі (рис. 3.5) та структуру відповідного організаційного регламенту в частині позикового капіталу торговельного підприємства (додаток Ж.1).

Сьогодні важливим питанням із точки зору організації обліку є ідентифікація об'єктів позикового капіталу. Обґрунтовуючи склад елементів позикового капіталу, слід урахувати економічну сутність цієї категорії та класифікацію позикового капіталу для потреб обліку й аналізу. Внесені у п. 1.2 уточнення за цими позиціями дозволяють відзначити, що об'єктами обліку позикового капіталу є частина монетарних зобов'язань підприємства, а саме кредити та позики (довгострокові та короткострокові), зобов'язання за облігаціями, зобов'язання з фінансової оренди, поворотна фінансова допомога, факторинг.

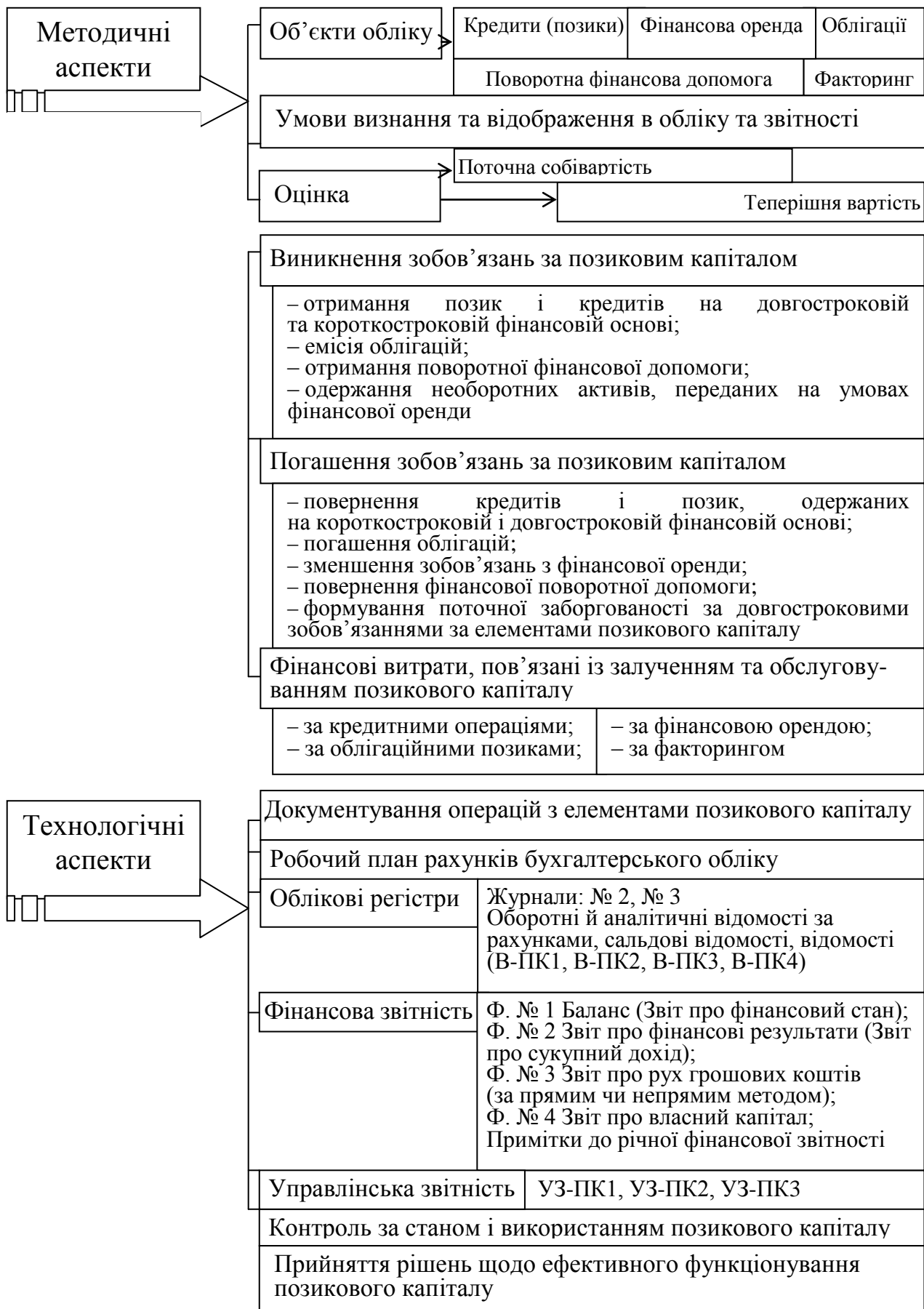

Рисунок – 3.5 Модель облікової політики щодо позикового капіталу з елементами основного та додаткового функціоналу (власна розробка) [289]

Як і будь-які об'єкти обліку вони потребують визнання та оцінки для розкриття інформації у звітності підприємств роздрібною торгівлі, яка здатна вплинути на рішення як власників і керівників, так і фінансово-кредитних установ. Відповідно до п. 5 ПС(Б)О 11 «Зобов'язання» складові позикового капіталу визнаються в обліку та відображаються в балансі тільки тоді, коли одночасно виконуються такі умови: оцінка зобов'язання може бути достовірно визначена та існує імовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок погашення зобов'язання. Якщо на дату балансу раніше визнане обов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду [156].

У міжнародній практиці базовими оцінками зобов'язань є історична собівартість, поточна собівартість, вартість реалізації (погашення), теперішня вартість (рис. 3.6).

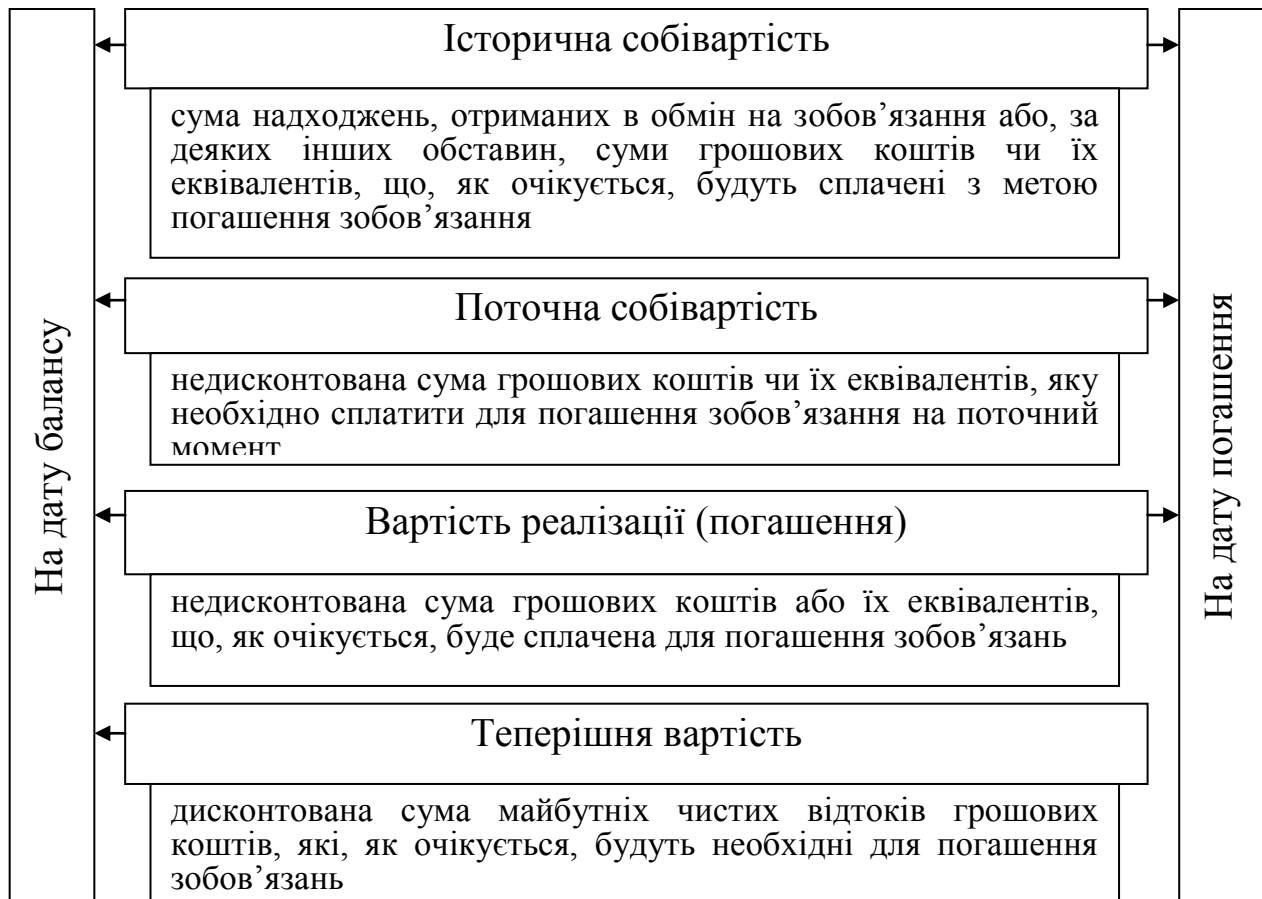

Рисунок – 3.6 Оцінка зобов'язань за МСФЗ (авторська розробка на підставі 48, с. 437; 222, с. 334; 233, с. 178)

У національній системі обліку відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» для відображення операцій із елементами позикового

капіталу в балансі використовують поточну собівартість і теперішню вартість [156]. Погашення зобов'язань за короткостроковими кредитами та позиками й поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями під час складання балансу оцінюється за поточною собівартістю (сумою погашення), а довгострокові кредити та позики, довгострокові зобов'язання за облігаціями, довгострокові зобов'язання з фінансової оренди – за теперішньою вартістю. Слід відзначити, що застосування останньої в сучасному обліку пов'язано з проблемою визначення ставки дисконту. На нашу думку, як ставку дисконту доцільно обирати середній рівень доходності на ринку за аналогічними об'єктами позикового капіталу.

Методичний аспект облікової політики передбачає розроблення правил і порядок ведення обліку позикового капіталу за операціями:

- отримання позик і кредитів на довгостроковій фінансовій основі;
- залучення кредитів на короткостроковій фінансовій основі;
- емісії облігацій та обслуговування суми облігаційної позики;
- отримання поворотної фінансової допомоги;
- одержання в оренду необоротних активів, переданих на умовах фінансової оренди.

Зменшення позикового капіталу здійснюється за рахунок операцій повернення кредитів, погашення облігацій, зменшення зобов'язань з оренди, повернення фінансової поворотної допомоги, формування поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями.

Залучення й обслуговування позикового капіталу пов'язано з виникненням фінансових витрат у підприємства, перелік яких повинен бути представлений в обліковій політиці. На наш погляд, формування фінансових витрат та їх склад залежить від виду позикового капіталу. Вважаємо, що:

– за отриманими кредитами необхідно накопичувати інформацію про витрати за відсотками, витрати на добровільне страхування заставного майна, плату за нотаріальне оформлення договорів забезпечення, плату за внесення даних або отримання витягів із державних реєстрів, витрати на банківські послуги (комісія за розрахунково-касове обслуговування позикового рахунку, послуги банку на ведення та обслуговування поточного рахунку, на який надаються кредитні кошти тощо), витрати на оплату посередницьких послуг, втрати від курсових різниць, зумовлені збільшенням курсу НБУ на дату нарахування відсотків і за кредитом;

– за облігаціями – витрати за відсотками, витрати на емісію, оплата вартості послуг андеррайтера, витрати на підготовку проспекту емісії, рекламу й сплату державного мита;

– за довгостроковою фінансовою орендою (лізингом) – витрати за відсотками, що підлягають сплаті орендодавцю (лізингодавцю), витрати на оцінку майна;

– за факторингом – витрати за відсотками, комісія за факторингове обслуговування (страхування ризиків та адміністрування дебіторської заборгованості).

Уточнений склад фінансових витрат, які виникають унаслідок запозичення коштів для фінансування активів підприємства, буде методично впливати на формування інформації рахунку 95 «Фінансові витрати» у розрізі операцій з елементами позикового капіталу:

951 «Витрати за кредитними операціями»;

952 «Витрати за облігаційними позиками»;

953 «Витрати за фінансовою орендою»;

954 «Витрати за факторингом».

Надалі пропонуємо відкривати аналітичні субрахунки другого порядку до кожного субрахунку в частині безпосередньо витрат на розміщення позики та фінансових витрат за відсотками.

Операції з обліку позикового капіталу не так часто трапляються, як, наприклад, товарні операції або інші, притаманні підприємствам роздрібною торгівлі. Тому документуванню цих операцій у науковій і практичній літературі приділяється недостатньо уваги. Майже всі фахівці у сфері обліку акцентують увагу на значенні самого процесу документування, його важливості та проблемних аспектах. І лише деякі з них наводять перелік документів, на підставі яких відбувається суцільне та безперервне спостереження за операціями з позиковим капіталом [9; 48; 143; 222; 234; 235]. Первинні документи, якими оформлюються операції з позиковим капіталом, що є основою для формування реєстрів обліку зобов'язань і фінансової звітності, яка створює інформаційну базу про наявність позикового капіталу та витрати на його обслуговування, наведені в додатку Ж.2.

Сучасна система управління позиковим капіталом потребує посилення аналітичності й оперативності інформації, що формується обліковою системою. З огляду на це пропонуємо будувати Робочий план рахунків обліку в частині позикового капіталу (так як і в частині власного капіталу) за реляційним підходом. Реалізація цього підходу в інформаційній системі торговельного підприємства представлена в додатку Ж.3. Внесені пропозиції дозволять отримати релевантну інформацію для управління позиковим капіталом.

Як показали проведені дослідження, на підприємствах роздрібною торгівлі суттєвою складовою позикового капіталу є банківські кредити, які залучаються на довгостроковій та короткостроковій фінансовій

основі, їх облік ведеться на рахунках 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики». Щорічно частина довгострокових позик (залежно від варіантів погашення заборгованості за основним боргом – простий метод або метод аннуїтету) переводиться до поточних зобов'язань і відображається на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». Відсотки за користування кредитом є фінансовими витратами підприємства та їх відображення передбачено на рахунку 95 «Фінансові витрати» субрахунку 951 «Відсотки за кредит».

Приймаючи до уваги внесені вище пропозиції щодо формування фінансових витрат у розрізі операцій з елементами позикового капіталу, вважаємо за доцільне витрати з обслуговування кредиту відображати за дебетом рахунку 95 «Фінансові витрати» субрахунку 951 «Витрати за кредитними операціями». На цьому ж субрахунку за валютними кредитами пропонуємо обліковувати втрати від курсових різниць (за кредитом і за нарахованими відсотками на дату складання балансу), які пов'язані зі збільшенням курсу НБУ. Це забезпечить отримання інформації про фінансові витрати, диференційованої відносно операцій з елементами позикового капіталу.

Використання в процесі діяльності підприємствами роздрібною торгівлі довгострокових банківських кредитів пов'язано з виконанням зобов'язань щодо забезпечення повернення основної суми боргу та відсотків за ним протягом дії кредитного договору, термін якого може досягати 20 років. За цей час рівень кредитоспроможності підприємства може змінюватися. За його сталої негативної тенденції у підприємства виникає дефіцит платіжних ресурсів, покриття якого можливо за рахунок коштів резерву, створеного для погашення заборгованості за довгостроковими кредитами. Облік операцій щодо формування та використання резерву пропонуємо здійснювати на рахунку 432 «Резерв під заборгованість за довгостроковими кредитами». Суму резерву (P) для погашення заборгованості за довгостроковими кредитами, порядок розрахунку якої доцільно визначати в обліковій політиці, рекомендуємо обчислювати з огляду на розмір щомісячного платежу за певним кредитом (A_i) та терміну підтримання платоспроможності (m), як правило, це 3–6 місяців:

$$P = m \times A_i. \quad (3.1)$$

Як стверджує Л.В. Коваль, на сьогодні формування резервного капіталу підприємства має більш теоретичний характер, ніж

практичний, що є методологічною проблемою бухгалтерського обліку резервного капіталу. Тому необхідно теоретичну частину формування резервного капіталу підтверджувати практичними діями. Навіть за умови реального, а не фіктивного формування резервного капіталу сума грошових коштів, що його забезпечує, вивільнена з обороту та не приносить економічних вигід [236, с. 195]. Отже, суму резерву під заборгованість за довгостроковими кредитами слід формувати на окремому спеціальному рахунку. Для організації обліку коштів спеціального рахунку, залежно від виду валюти банківського кредиту, пропонуємо використовувати рахунок 31 «Рахунки в банках» з відкриттям аналітичних рахунків до субрахунків 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» та 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті», а саме – 3131 «Спеціальний рахунок на погашення кредиту в національній валюті» або 3141 «Спеціальний рахунок на погашення кредиту в іноземній валюті». До моменту настання певної події кошти цього рахунку мають бути недоторканими або їх наявність на певну дату має бути забезпечена місячним бюджетом грошових потоків підприємства.

В умовах нестабільності або невизначеності довгостроковий і короткостроковий банківський кредит може перейти в іншу форму та стати пролонгованим чи простроченим. Для обліку цих кредитів пропонуємо використовувати відповідні аналітичні субрахунки:

– 503 «Пролонгований довгостроковий банківський кредит у національній валюті» та 504 «Пролонгований довгостроковий банківський кредит в іноземній валюті»;

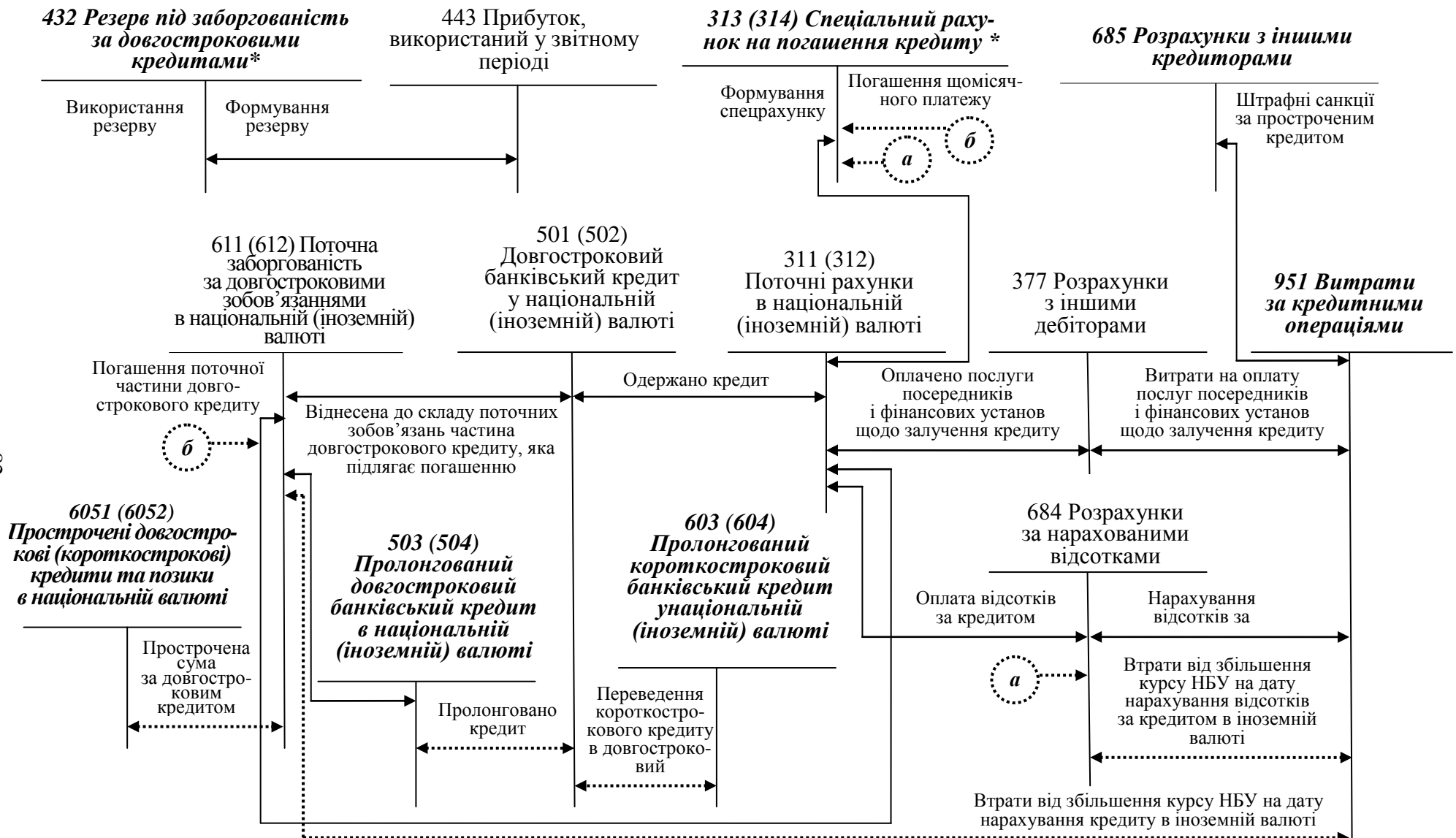
– 605 «Прострочені позики в національній валюті», до якого рекомендовано відкривати аналітичні рахунки 6051 «Прострочені довгострокові банківські кредити та позики в національній валюті» і 6052 «Прострочені короткострокові банківські кредити та позики в національній валюті»;

– 606 «Прострочені позики в іноземній валюті», до якого слід відкривати аналітичні рахунки 6061 «Прострочені довгострокові банківські кредити та позики в іноземній валюті» і 6062 «Прострочені короткострокові банківські кредити та позики в іноземній валюті»;

– 603 «Пролонгований короткостроковий банківський кредит в національній валюті»;

– 604 «Пролонгований короткостроковий банківський кредит в іноземній валюті».

Внесені пропозиції щодо організації обліку довгострокових банківських кредитів в умовах нестабільності та дефіциту платіжних засобів представлено в вигляді структурно-логічної схеми на рис. 3.7 і будуть доречними для підприємств, що складають фінансову звітність за вимогами П(С)БО.

* Сума сформованого резерву під заборгованість за довгостроковими кредитами розміщена на окремому спецрахунку в національній або іноземній валюті

Рисунок 3.7 – Структурно-логічна схема обліку довгострокових банківських кредитів в умовах нестабільності та дефіциту платіжних засобів з їх погашення (авторська розробка)

Технологія обліку операцій з отримання та погашення короткострокових кредитів і позик у національній та іноземній валюті, а також відсотків за ними, що призводять до виникнення фінансових витрат, подібна відображенню цих операцій за довгостроковими кредитами (за винятком віднесення до складу поточних зобов'язань частини довгострокового кредиту, що підлягає погашенню).

Слід зазначити, що в сучасних умовах суб'єкти господарської діяльності у разі короткострокового залучення коштів фінансових установ доволі часто використовують кредит у формі овердрафту, який навіть за тимчасової відсутності коштів на рахунку підприємства дає змогу протягом певного періоду здійснювати термінові платежі. За твердженням О.І. Белокоз, «для торговельних підприємств циклічне використання овердрафту дозволяє покрити розрив у часі надходження коштів від покупців та оплатою кредиторської заборгованості за товари, роботи й послуги постачальникам» [237, с. 93]. Вважаємо, що своєчасне виконання платіжних зобов'язань за кошти овердрафту дозволяє не лише поліпшити платіжну дисципліну, але й забезпечує безперебійну роботу підприємства, підвищення його потенціалу та репутації в діловому співробітництві.

«Кредит «овердрафт» не має конкретного терміну одержання, він використовується доти, поки підприємство не отримує кошти на свій поточний рахунок» [238, с. 236]. Отже, з моменту констатації факту відсутності грошових коштів на рахунку підприємства (нульового залишку за дебетом рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті») усі розрахунки, що здійснюються з використанням овердрафту, мають відображатися за кредитом рахунку 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті». Доцільність використання цього рахунку для відображення операцій за овердрафтом зумовлена його економічною сутністю, і зазначається також Н. Лапіною [239].

Запропонований порядок обліку операцій з банківського овердрафту наведено в додатку Ж.4.

Овердрафт, як правило, надається фінансовими установами лише надійним клієнтам і є недоступним для багатьох підприємств роздрібною торгівлі через високі вимоги банків до фінансового стану позичальника. У зв'язку із цим для вирішення поточних фінансових проблем підприємств, що мають дефіцит фінансових ресурсів для поповнення оборотних активів, усе частіше використовують факторинг. «Факторингове фінансування, на відміну від звичайного кредитування, доступне високо ризиковим, інформаційно непрозорим підприємствам, оскільки ризик неповернення боргів лежить не на них, а на їх покупцях,

і кредитоспроможність постачальника стає менш важливою, ніж кредитоспроможність його покупців» [240, с. 7].

Н.С. Струк характеризує факторинг як процес переуступлення факторинговій компанії (банку) неоплачених боргових вимог, що виникають між контрагентами в процесі реалізації товарів і послуг на умовах комерційного кредиту в поєднанні з елементами бухгалтерського, інформаційного, збутового, страхового, юридичного та іншого обслуговування» [241, с. 221]. Н.М. Ткаченко визначає факторинг як послуги кредитного характеру, що надаються банками підприємствам, тобто як систему фінансування, за умови якої підприємство-постачальник товарів передає короткострокові вимоги за торговельними операціями комерційному банку [235]. Факторинг належить до кредитних операцій банку, але разом із тим має низку специфічних особливостей, що відрізняють його від класичного банківського кредиту чи овердрафту (додаток Ж.5).

На наш погляд, класичний механізм здійснення факторингу з точки зору організації бухгалтерського обліку є більше операцією короткострокового фінансування підприємства-постачальника та є для них альтернативою кредитів. Факторинг має ознаки короткострокового кредиту в разі надання фактором фінансових коштів клієнту достроково (у формі попередньої оплати переуступлених боргових вимог), тобто коли існує час між достроковим отриманням і датою інкасації боргової вимоги. Ставка за такою операцією перевищує поточну банківську ставку (на 2–4%), якою користуються за умови короткострокового кредитування клієнта з аналогічним оборотом, і зумовлена неможливістю компенсації додаткових витрат і ризиків фактора [241, с. 224].

З урахуванням діючої практики раніше внесених пропозицій щодо формування витрат із факторингу та права відкриття субрахунків до рахунків синтетичного обліку, технологія обліку факторингових операцій має передбачати відображення на рахунках: 05 «Гарантії та забезпечення надані» (за дебетом) – суми грошової вимоги за факторингом; 607 «Позика за факторингом» (за кредитом) – суми отриманих грошових коштів за договором факторингу; 9541 «Комісія за факторингом» (за дебетом) – суми нарахованих комісійних витрат за факторингове обслуговування; 9542 «Відсотки за факторингом» (за дебетом) – суми нарахованих фактором відсотків за дострокове фінансування клієнта; 311 «Поточні рахунки в національній валюті» (за кредитом) – суми комерційних витрат і відсотків, що підлягають сплаті за операціями факторингу. Облік позики (фінансування) за договором факторингу згідно з внесеними пропозиціями наведено в додатку Ж.6.

Дієвим інструментом залучення додаткових фінансових ресурсів у господарський оборот підприємств, організованих у формі акціонерних товариств, є облігаційні позики короткострокового та довгострокового характеру. Проте на українському ринку ще не цілком сформувалася довіра до такого фінансового інструменту, а тому емісія облігацій не знайшла широкого застосування в практичній діяльності підприємств роздрібною торгівлі. Перш за все це пов'язано з низьким рівнем інвестиційної привабливості та надійності облігацій підприємств, ризиковістю та невизначеністю ситуації на фінансовому та товарному ринках, а також регуляторними межами емісії облігаційної позики (зокрема, облігації дозволено розміщувати на суму, що не перевищує трикратного розміру власного капіталу або забезпечення, що надається із цією метою третіми особами).

У національній практиці базова модель бухгалтерського обліку облігацій власної емісії ґрунтується на правилах, установлених П(С)БО 11 «Зобов'язання» [156] та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [224], і передбачає фіксацію операцій з емісії (розміщення), нарахування та виплати відсотків за облігаціями, погашення облігацій. Методично ця модель за основними проведеннями відповідає концепції МСФЗ (додаток Ж.7).

Аналіз наукових робіт, присвячених обліку облігацій та його удосконаленню [143; с. 237–243], свідчить, що створенню на підприємствах роздрібною торгівлі інформаційної системи обліку, адекватної вимогам ринку та потребам управління емітента облігацій, перешкоджає методична невизначеність окремих аспектів облікового процесу, пов'язаних із порядком відображення:

- амортизованої собівартості зобов'язань за облігаціями, що залучаються на довгостроковій та короткостроковій фінансовій основі;
- короткострокових облігацій та операцій з ними;
- поточних зобов'язань за довгостроковими облігаціями (коли до кінця погашень за облігаціями залишається менше року);
- амортизації премії за облігаціями, ціна яких на дату розміщення була вища за номінальну.

Системне дослідження виокремлених питань, спрямоване на удосконалення методики обліку облігацій власної емісії, дозволило виявити існуючі облікові проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення (табл. 3.3).

Таблиця 2.3 – Удосконалення методики обліку облігацій власної емісії (авторська розробка) [290]

Відображення в обліку	Сутність проблеми	Пропозиції щодо вирішення проблеми
Оцінка зобов'язань за облігаціями за амортизованою собівартістю	Первісно фінансові зобов'язання, зумовлені випуском облігацій, оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за їх фактичною собівартістю. На кожен наступний дату – за амортизованою собівартістю. У П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» не прописаний метод оцінки зобов'язань за амортизованою собівартістю і не визначений механізм амортизації дисконту або премії для емітента облігацій	Використовувати метод амортизованої собівартості для обліку як довгострокових, так і короткострокових облігацій. Для визначення амортизованої собівартості використовувати норми П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», в якому визначені методи амортизації дисконту або премії для інвесторів (власників облігацій), зокрема метод ефективної ставки відсотка.
Короткострокові облігації	Планом рахунків бухгалтерського обліку не передбачено окремого рахунку для обліку короткострокових облігацій. На практиці їх облік ведеться на рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Це суперечить сутності облігаційної позики	Використовувати окремі субрахунки, які слід відкрити до рахунку 60 «Короткострокові позики», зокрема: 608 «Короткострокові зобов'язання за облігаціями», 609 «Премія за випущеними короткостроковими облігаціями», 610 «Дисконт за випущеними короткостроковими облігаціями»
Поточні зобов'язання за довгостроковими облігаціями	Під час переведення зобов'язань за облігаціями з довгострокових до короткострокових (у разі коли до погашення облігацій залишається менше року) використовується субрахунок 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті», за такого підходу амортизація премії або дисконту до кінця терміну погашення облігацій відображається на субрахунках 522 «Премія за випущеними облігаціями», 523 «Дисконт за випущеними облігаціями» рахунку 52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями». Це призводить до некоректності відображення суми неамортизованої премії або дисконту, що, по суті, належать до складу поточних зобов'язань за довгостроковими облігаціями	Для обліку довгострокових зобов'язань за облігаціями, розміщеними з премією або дисконтом, що переведені до складу поточної заборгованості, використовувати окремі субрахунки, які слід відкривати до рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»: 612 «Премія за довгостроковими облігаціями, переведеними до складу поточних» та 613 «Дисконт за довгостроковими облігаціями, переведеними до складу поточних». Поточну частину довгострокової заборгованості за зобов'язаннями в іноземній валюті, яка зараз обліковується на субрахунку 612, відображати на субрахунку 614 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті»
Амортизація премії за облігаціями, ціна яких на дату розміщення вища за номінальну	Згідно з інструкцією № 291 амортизація облігаційної премії в обліку емітента належить до його інших фінансових доходів і відображається за кредитом субрахунку 733 «Інші доходи від фінансових операцій». Такий підхід суперечить економічній сутності премії, що отримує емітент за умови розміщення облігацій за ціною, яка перевищує номінал. Ця премія не приводить до збільшення доходу емітента облігацій, а пов'язана зі зменшенням витрат на обслуговування облігаційної позики, зокрема витрат на виплату відсотків, що підлягають сплаті протягом терміну дії облігаційної позики	Суму премії, що підлягає амортизації в поточному періоді, визначати різницею між сумами нарахованих за цей період відсотків за облігаціями, які обчислені з огляду на номінальну та ринкову дохідність облігацій. Амортизовану премію використовувати для сплати відсотків за облігаціями та відображати за дебетом рахунку 522 «Премія за випущеними облігаціями» та кредитом рахунку 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками». Такий підхід відповідає економічній сутності премії і не протиречить обліку облігацій у концепції МСФЗ

Внесені пропозиції дозволять посилити контроль за обліком операцій з довгостроковими та короткостроковими облігаціями власної емісії та сприятимуть якісному формуванню обліково-інформаційних ресурсів для управління позиковим капіталом підприємств роздрібною торгівлі.

Не менш перспективною організаційно-економічною формою залучення позикового капіталу для здійснення господарської діяльності торговельних підприємств, що потребує відповідного облікового забезпечення, є фінансова оренда. Основними нормативно-правовими документами, що регулюють орендні взаємовідносини та їх відображення в обліку, є Закон України «Про фінансовий лізинг» [234], Господарський, Цивільний та Податковий Кодекси України [216; 148; 149], П(С)БО 14 «Оренда» [147], П(С)БО 31 «Фінансові витрати» [250].

Дослідження сучасних наукових розробок щодо визначення сутності та відображення в бухгалтерському обліку операцій з фінансової оренди [251–256] свідчать, що вона пов'язана з отриманням позичальником (орендарем) економічних вигід від використання необоротних активів, задіяних в його господарському обороті, в обмін на зобов'язання сплатити за це суму, що дорівнює справедливій вартості цих активів та пов'язаних з їх обслуговуванням фінансових витрат. Отже, операції з фінансової оренди мають відображатися в обліку відповідно до їх економічної сутності.

Довгострокові зобов'язання з фінансової оренди визнаються та відображаються в обліку орендаря майна за найменшою на початок строку оренди оцінкою – справедливою вартістю активу або теперішньою вартістю суми мінімальних орендних платежів. Остання визначається на підставі суми регулярно сплачуваного мінімального орендного платежу, кількості періодів та ставки відсотка для вказаного періоду. Суми орендних платежів, що мають бути сплачені за угодою, розподіляються між фінансовими витратами та зменшенням непогашених зобов'язань. При цьому фінансові витрати відносяться на періоди протягом строку оренди так, щоб забезпечити сталу періодичну ставку відсотка на залишок зобов'язань у кожному періоді.

У орендаря, з позиції формування в бухгалтерському обліку та звітності інформації про окремі складові позикового капіталу та фінансових витрат на їх обслуговування, технологія обліку операцій з фінансової оренди передбачає відображення:

– довгострокових зобов'язань з фінансової оренди за умови введення в експлуатацію об'єктів необоротних активів, отриманих у фінансову оренду на рахунку 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди»;

– частини довгострокових зобов'язань з фінансової оренди, що дорівнює вартості об'єкта довгострокової фінансової оренди і підлягає сплаті в кінці звітної періоду, у складі поточних зобов'язань на рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» субрахунку 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті» аналітичного рахунку 611.1 «Поточна заборгованість за фінансовою орендою»;

– заборгованості за відсотками за користування об'єктами необоротних активів, переданих у фінансову оренду, що формують фінансові витрати підприємства на рахунку 95 «Фінансові витрати» субрахунку 952 «Інші фінансові витрати».

Слід зазначити, що діюча методика відображення операцій з фінансової оренди (лізингу) цілком задовольняє потреби фінансового обліку. Разом із тим для потреб управління необхідна більш деталізована оперативна інформація про фінансові витрати за кожним елементом позикового капіталу, зокрема з фінансової оренди. Із цього приводу пропонуємо скористатися правом відкриття субрахунку до рахунку 95 «Фінансові витрати» (953 «Витрати за фінансовою орендою»). Отримання інформації про суму довгострокових зобов'язань з фінансової оренди (лізингу) та її частину, що підлягає сплаті у звітному періоді, забезпечать рахунки 531 «Зобов'язання з фінансової оренди» та 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті», до яких доцільно відкрити аналітичний рахунок 611.1 «Поточна заборгованість за фінансовою орендою».

Технологію обліку операцій з фінансової оренди (лізингу) згідно з внесеними пропозиціями наведено в додатку Ж.8.

Привабливою формою фінансування поточної діяльності підприємств, зокрема роздрібною торгівлі, є поворотна фінансова допомога (ПФД), яка надається будь-якими суб'єктами господарювання. Правовою основою отримання цієї допомоги є договір позики, відносини за яким регулюються положеннями статей 1046–1053 Цивільного кодексу України [148]. Відповідно до пп. 14.1.257 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України поворотна фінансова допомога – це сума коштів, що надійшла платнику податків у користування за договором, який не передбачає нарахування процентів або надання інших видів компенсацій у вигляді плати за користування такими коштами, та є обов'язковою до повернення [149]. Привабливість для підприємства полягає в можливості залучення додаткових фінансових ресурсів на довгостроковій чи короткостроковій фінансовій основі на умовах повного та своєчасного повернення без сплати відсотків. Сума

отриманої поворотної фінансової допомоги не включається до складу доходу платника податку, оскільки з огляду на П(С)БО 15 «Дохід» [257] отримання запозичених коштів не приводить до збільшення активів або зменшення зобов'язань, що зумовлює зростання власного капіталу.

Основним моментом під час відображення операцій із ПФД у бухгалтерському обліку є строк її надання (до року чи більше). Якщо заборгованість за ПФД буде погашено протягом 12-ти місяців, то вона визнається поточними зобов'язаннями та обліковується на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Якщо заборгованість буде погашено протягом строку, що перевищує 12 місяців, починаючи з дати балансу, то вона визнається довгостроковими зобов'язаннями і відображається на рахунку 55 «Інші довгострокові зобов'язання». Як і інші види довгострокової заборгованості, заборгованість із ПФД за певних умов переводять до складу поточних зобов'язань і виконують контрактні домовленості з її погашення за рахунок коштів на поточному рахунку підприємства.

За порушення термінів повернення допомоги звичайним платником податку на прибуток на загальних підставах, що отримана від такого самого платника податку на прибуток, згідно із чинним законодавством нараховуються умовні відсотки, сума яких вважається безповоротною фінансовою допомогою й включається до податкового доходу, що знаходить відображення виключно в податковому обліку.

Умовні відсотки, згідно з пп. 14.1.257 ст. 14 Податкового кодексу, нараховують на суму фінансової допомоги, що залишилася неповерненою на кінець звітного періоду, у розмірі облікової ставки НБУ за кожен день фактичного використання допомоги:

$$UB = НФД \times C \times \frac{D_{фд}}{D}, \quad (3.2)$$

де UB – умовні відсотки, грн.;

$НФД$ – сума неповерненої фінансової допомоги, грн.;

C – величина облікової ставки НБУ, коеф.;

$D_{фд}$ – кількість днів користування фінансовою допомогою, дні;

D – кількість днів у поточному році, дні.

Якщо величина облікової ставки НБУ протягом звітного періоду змінювалася, то умовні відсотки слід обчислювати окремо за кожним періодом, коли ставка була постійною, а потім скласти отримані суми для визначення загального розміру умовних відсотків.

Залежно від застосованої форми обліку узагальнення первинної облікової інформації про елементи позикового капіталу здійснюється у відповідних реєстрах, які призначені для обліку довготермінових і поточних зобов'язань, а також у відомостях аналітичного обліку за відповідними рахунками. Так, за умови застосування журнально-ордерної форми дані аналітичного обліку (зокрема журнал 2) достатньо повно задовольняють потреби користувачів бухгалтерської інформації відносно довгострокових і короткострокових зобов'язань за кредитами (відомості про кредитора, строк погашення займу, залишки заборгованості на початок і кінець періоду, зміни заборгованості за місяць і суму нарахованих відсотків за використання позикових коштів), але не дозволяють відстежити цільове використання кредитних коштів. У відомостях аналітичного обліку до журналу 3 відсутня деталізована інформація про інші елементи позикового капіталу, які обліковуються на рахунках 52, 53, 54, 55. Для усунення цього недоліку пропонуємо скласти окремі облікові реєстри у формі відомостей, призначених для відображення, накопичення та зберігання облікових даних щодо кредитів у національній та іноземній валюті (В-ПК1, В-ПК-2), облігаційних позик (В-ПК3), факторингу та овердрафту (В-ПК4 та В-ПК5), що забезпечить якісне складання внутрішніх звітів для управління позиковим капіталом.

Так, відомість обліку кредитів стане інформаційним підґрунтям для прийняття доцільних і виважених управлінських рішень щодо доцільності та визначення необхідності залучення підприємством майбутніх банківських кредитів. Цей обліковий реєстр дозволить отримати своєчасну інформацію про операції із залучення, цільового використання та повернення банківських кредитів і відсотків за ними за кожною фінансовою установою. Також можна відстежити зміни заборгованості за кредитом унаслідок дострокового погашення означеної суми боргу, що вплине або на розмір щомісячного платежу, або на величину заборгованості за кредитом і зміни строків його погашення.

Запропоновані формати відомостей для обліку складових позикового капіталу наведено в додатку Ж.9. Складені за рекомендованою формою відомості дозволять зробити облік позикового капіталу торговельного підприємства більш зрозумілим і ефективним, а їх ведення із застосуванням можливостей табличного процесора Microsoft Excel підвищить оперативність даних і дозволить знизити трудомісткість обліку.

Завершується обліковий процес відображення операцій з об'єктами позикового капіталу складанням фінансової звітності.

Вивчення фінансової звітності свідчить, що інформація про операції з позиковим капіталом відображається у всіх її формах (крім форми 4 «Звіт про власний капітал») та примітках до річної фінансової звітності.

Детальний аналіз цих форм дозволяє зробити висновок, що інформація про складові позикового капіталу (навіть за умови застосування додаткових статей фінансової звітності з додатка 3 НП(С)БО 1 [102] не розкривається повною мірою в розрізі, необхідному для зацікавлених осіб. Для усунення цього недоліку пропонуємо ввести до складу Переліку додаткових статей фінансової звітності статті, які будуть призначені для формування інформації про стан і зміни позикового капіталу, рух грошових коштів за видами позикового капіталу та витрати на його обслуговування (додаток Ж.10).

У примітках до річної фінансової звітності пропонуємо розкривати інформацію про фінансові витрати на залучення й обслуговування позикового капіталу за формою, наведеною в додатку Ж.11. Це дозволить отримати інформацію про реальні витрати, пов'язані із залученням кожного виду позикового капіталу, та в перспективу забезпечить обґрунтування рішень щодо доцільності залучення фінансових ресурсів у господарський оборот підприємства шляхом фінансової оренди або кредиту, кредиту чи факторингу тощо.

Отримати корисну та релевантну для управління позиковим капіталом інформацію дозволяє внутрішня управлінська звітність про фінансові зобов'язання підприємства. Її форми не є типовими та самостійно розробляються фахівцями залежно від поставлених цілей. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне для підприємств роздрібної торгівлі, які функціонують у формі товариств, запропонувати управлінські звіти, в яких буде відображатися облікова інформація про обсяг і структуру складових позикового капіталу, їх цільове використання та застосування цих даних у звітності для прийняття рішень відповідальними особами:

– УЗ-ПК1 «Управлінський звіт про наявність та рух позикового капіталу»;

– УЗ-ПК2 «Управлінський звіт про цільове призначення позикового капіталу»;

– УЗ-ПК3 «Управлінський звіт про позиковий капітал для прийняття рішень» (додаток Ж.12).

Запропонований управлінський звіт про наявність та рух позикового капіталу (УЗ-ПК1) дозволить відстежувати динаміку обсягу, складу та структури позикового капіталу загалом і в розрізі окремих його видів, контролювати стан заборгованості за залученими фінансовими ресурсами, приймати рішення та розробляти заходи щодо

зміни структури позикового капіталу. Він має складатися за кожним структурним підрозділом торгового підприємства та подаватися до центру контролю й управління капіталом.

Управлінський звіт про цільове призначення позикового капіталу (УЗ-ПК2) дозволить одержувати інформацію про активи підприємства, сформовані за рахунок позикового капіталу, що використовується під час проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту фінансових зобов'язань підприємства. Цей звіт також доцільно складати за кожним структурним підрозділом торговельного підприємства.

Забезпечити керівництво необхідною обліковою інформацією за різновидами позикового капіталу дозволяє управлінський звіт про позиковий капітал (УЗ-ПК3). Саме цей звіт є підґрунтям для прийняття рішень щодо фінансової залежності підприємства та виконання фінансових зобов'язань. У першій частині «Складові позикового капіталу» цього звіту наводиться інформація про стан зобов'язань (на початок та кінець року) та суми їх погашення, що дозволяє контролювати стан заборгованості й оцінювати можливість залучення фінансових ресурсів в перспективі. На підставі показників другої частини «Розрахунок показників для управління позиковим капіталом» оцінюється ступінь фінансової залежності підприємства та виконання зобов'язань. Критеріями оцінки фінансової залежності підприємства є коефіцієнт концентрації позикового капіталу та коефіцієнт фінансового ризику. Значення цих коефіцієнтів більше за встановлені нормативи свідчить про залежність формування активів підприємства від зовнішніх позикових джерел фінансування і ризиковість ведення бізнесу. Критерієм оцінки ступеня виконання фінансових зобов'язань є коефіцієнт погашення, який свідчить про інтенсивність сплати заборгованості за залученими фінансовими ресурсами та дозволяє здійснювати моніторинг за часткою заборгованості, що залишилася до сплати.

Запропоновані форми управлінських звітів містять у міру розгорнуту та зрозумілу для широкого кола користувачів інформацію, яка є корисною для організації планування, аналізу та внутрішнього аудиту за процесом мобілізації капіталу з різних джерел і забезпечення його ефективної реалізації.

Вважаємо, що відповідальними за складання цих звітів мають бути фахівці Центру контролю та управління капіталом. Основними функціями цього Центру відносно позикового капіталу буде:

– обґрунтування доцільності залучення позикових коштів (загалом і в розрізі їх складових) для фінансування потреб комерційної діяльності;

- контроль погашення заборгованості за фінансовими зобов'язаннями підприємства в розрізі їх видів і термінів;
- контроль за цільовим використанням позикових коштів;
- моніторинг ступеня фінансового ризику підприємства;
- прийняття конструктивних рішень щодо підвищення ефективності використання банківських кредитів, облігаційних позик та інших фінансових зобов'язань.

Синергія функцій управління власним і позиковим капіталом у рамках єдиного Центру контролю та управління капіталом дозволить визначати потребу у фінансових ресурсах для ведення бізнесу; акумулювати кошти, залучені із внутрішніх та зовнішніх джерел; обирати схеми фінансування, що є доступними для підприємств роздрібною торгівлі; установлювати оптимальну структуру капіталу з метою мінімізації рівня фінансового ризику та витрат на обслуговування капіталу, максимізації ринкової вартості підприємства; контролювати виконання рішень щодо залучення та використання власних і позикових коштів.

Ефективна реалізація функцій Центру контролю та управління капіталом можлива за умови наявності певного інформаційного масиву даних бухгалтерського обліку, достатнього для обґрунтування оперативних, тактичних і стратегічних рішень. Формування такого масиву даних забезпечить реалізацію внесених пропозицій із удосконалення обліку позикового капіталу в частині формування облікової політики з виокремленням елементів основного та додаткового функціонала, робочого плану рахунків, облікових реєстрів (відомостей, реєстрів), управлінської та фінансової звітності з використанням комп'ютерно-інформаційних технологій.

Висновки за розділом 3

Дослідження організаційно-методичних аспектів облікового забезпечення управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі дозволяє зробити наступні висновки:

1. У бухгалтерській практиці торговельних підприємств не приділяється належної уваги формуванню облікової політики в частині власного та запозиченого капіталу. У контексті імплементації Україною міжнародних стандартів, чинної методології формування показників фінансової звітності та забезпечення формування в підсистемі обліку повної, доречної, достовірної та різнобічної інформації про стан і рух капіталу у розрізах, потрібних для управління, доцільним є формування

облікової політики щодо капіталу підприємства торгівлі на підставі рекомендованої моделі за основним та додатковим функціоналами, і розробленої структури Положення про облікову політику в частині власного та позикового капіталу торговельного підприємства, що містить чотири розділи і визначає організаційне та методичне забезпечення, технологію обліку операцій з формування і використання їх складових, а також регламентує функції контролю та управління.

2. Для розширення спектра і покращення структури обліково-аналітичних даних про внесений власниками, створений та отриманий в процесі господарської діяльності власний капітал торговельних підприємств, а також позиковий капітал, сформований у вигляді банківських кредитів, облігаційних позик, факторингу, фінансової оренди та поворотної фінансової допомоги доцільно розробляти робочий план рахунків за реляційним підходом. Запропоновані аналітичні рахунки для відображення складових власного і позикового капіталу дозволять задовольнити потреби управління й удосконалити формат представлення інформації про капітал у балансі та управлінській звітності підприємства торгівлі.

3. На сьогодні існує низка проблемних питань щодо відображення в обліку елементів позикового капіталу. Для їх усунення обґрунтовано нові методичні положення щодо відображення операцій із виникнення та виконання зобов'язань за кредитами, облігаційними позиками, фінансовою орендою, факторингом і овердрафтом на рахунках обліку. Зокрема, уточнено склад витрат, пов'язаних із отриманням та обслуговуванням позикового капіталу, що відповідним чином відобразилося на порядку формування інформації рахунку 95 «Фінансові витрати», а саме – у розрізі операцій з елементами позикового капіталу за витратами, пов'язаними з отриманням позикових коштів, і фінансовими витратами на сплату відсотків за ними; обґрунтовано варіант удосконалення аналітичного обліку за рахунками 50 «Довгострокові позики» та 60 «Короткострокові позики», що дозволить формувати інформацію і контролювати зміни розміру пролонгованих довгострокових кредитів та прострочених довгострокових і короткострокових кредитів за видами валют.

4. Для підвищення інформативності облікового забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі доцільним є складання різноманітних реєстрів бухгалтерського обліку та внутрішньої управлінської звітності. Для оцінки різних ситуацій і вибору із декількох альтернативних варіантів найбільш прийняттого для підприємства запропоновано систему реєстрів бухгалтерського обліку та управлінської звітності, до складу якої входить: відомість обліку

внесків акціонерів (В-ВК1), відмінною особливістю формату якої є наявність інформації про спосіб оцінки майна та суму простроченої заборгованості засновників на дату складання балансу; аналітичні відомості обліку кредитів у національній та іноземній валюті (В-ПК1, В-ПК-2), облігаційних позик (В-ПК3), факторингу (В-ПК4) та овердрафту (В-ПК5), які дозволяють здійснювати контроль за виконанням зобов'язань із погашення і сплати відсотків за позиковими коштами та забезпечують якісне складання звітності; УЗ-ВК1 «Управлінський звіт про власний капітал для прийняття рішень», який забезпечує задоволення інформаційних потреб внутрішніх користувачів та дозволяє приймати рішення щодо фінансової незалежності підприємства, оновлення власного капіталу та ефективності його використання; управлінські звіти УЗ-ПК1 «Управлінський звіт про наявність та рух позикового капіталу», УЗ-ПК2 «Управлінський звіт про цільове призначення позикового капіталу», УЗ-ПК3 «Управлінський звіт про позиковий капітал для прийняття рішень», в яких відображається облікова інформація про обсяг та структуру складових позикового капіталу, їх цільове використання та застосування цих даних у звітності для прийняття рішень відповідальними особами.

5. З огляду на сучасні потреби управління капіталом підприємства торгівлі доцільним є створення Центру контролю та управління капіталом, основними функціями якого мають бути: відповідальність та контроль за формування капіталу; контроль внесків учасників (акціонерів) за строками погашення заборгованості; контроль за формуванням активів за рахунок власних і запозичених коштів; моніторинг співвідношення власного і запозиченого капіталу та визначення оптимальної структури капіталу підприємства; пошук внутрішніх і зовнішніх джерел поповнення власного і запозиченого капіталу; обґрунтування і прийняття рішень підвищення ефективності формування і використання капіталу.

РОЗДІЛ 4

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

4.1. Сучасні інформаційні системи і технології в діяльності торговельного підприємства

Як вже зазначалося (п. 2.1), система управління капіталом торговельного підприємства не може функціонувати без достовірної, оперативної, релевантної обліково-аналітичної інформації. Можливість отримання, зберігання та поширення такої інформації залежить від інформаційної системи підприємства та інформаційних технологій обробки даних щодо формування та використання капіталу.

Інформаційні системи існують з моменту появи суспільства, оскільки на кожній стадії його розвитку була потреба в управлінні, і розв'язують задачі трьох типів:

1) задачі оцінки ситуації (іноді їх називають задачами розпізнавання образів);

2) задачі перетворення опису ситуації (розрахункові задачі, задачі моделювання);

3) задачі прийняття рішень (зокрема і оптимізаційні) [252].

Перші інформаційні системи за твердженням О.В. Грицунова з'явилися у 1950-х роках. У той же час вони були орієнтовані на обробку рахунків і розрахунок зарплати, а реалізовувалися на електромеханічних бухгалтерських рахункових машинах. Це приводило до деякого скорочення витрат і часу на підготовку паперових документів.

У 1960-і роки відбувається зміна відношення до інформаційних систем і технологій. Інформація, отримана з їхньою допомогою, стала застосовуватися для періодичної звітності за багатьма параметрами. Для цього організаціям було потрібне комп'ютерне устаткування широкого призначення, здатне обслуговувати безліч функцій, а не тільки обробляти рахунки й нараховувати зарплату, як було раніше. Найбільш значущим для потреб практики в зазначений період стало створення низки програмно-сумісних ЕОМ фірми International Business Machines IBM/360, а згодом – їх радянських «клонів» за назвою ЕС ЕОМ.

У 1970-х – на початку 1980-х років інформаційні системи починають широко використовуватися як засіб управлінського контролю, що підтримує й прискорює процес прийняття рішень, а також оптимізує саму їх суть.

До кінця 1980-х років концепція використання інформаційних систем знову змінюється. Вони стають стратегічним джерелом

інформації й використовуються на всіх рівнях організації будь-якого профілю. Інформаційні системи цього періоду, надаючи вчасно інформацію, необхідну звичайному співробітникові й керівникові, допомагають організації досягти успіху в діловій діяльності, створювати нові товари й послуги, знаходити нові ринки збуту, забезпечувати гідних собі партнерів, організовувати випуск продукції за низькою ціною й багато чого іншого.

Починаючи з 1990-х років і дотепер здійснюється новий перегляд головної області застосування інформаційних систем і технологій. Зараз вони розглядаються як основний інструмент глобалізації суспільства. Відбувається розвиток цифрових телекомунікаційних систем, що поєднують інформаційно-обчислювальні ресурси розвинених країн у єдину мережу. Різко зростає роль Інтернету в житті суспільства та виникають нові технології різних сфер суспільної діяльності (наприклад, дистанційна освіта, електронна звітність тощо) [253, с. 25].

Сьогодні, у вік інформації, практично кожна інформаційна система використовує комп'ютерні технології, та інтегрує дані, обладнання, програмні засоби, персонал, стандартні процедури, які призначені для збору, обробки, розподілу, зберігання, надання інформації відповідно до вимог, що впливають із цілей управління підприємством.

Залежно від функціонального призначення можна виділити такі системи: управляючі (АСУТП, АСУВ), проектуючі (САПР), наукового пошуку (АСНД, експертні системи), діагностичні, моделювальні, систем підготовки прийняття рішення (СППР), а залежно від сфери використання – адміністративні, економічні, виробничі, медичні, навчальні, екологічні, криміналістичні, військові тощо. Різноманітність інформаційних систем, задіяних у різних сферах економіки, з кожним роком зростає.

Основними факторами, які впливають на впровадження інформаційних систем, є потреби підприємств та користувачів, а також наявність відповідних засобів для їх формування. Найсуттєвіше на розвиток інформаційних систем вплинули досягнення в галузі комп'ютерної техніки та телекомунікаційних мереж.

Причини, що спонукають підприємства впроваджувати інформаційні системи, з одного боку, зумовлюються прагненням збільшити продуктивність повсякденних робіт чи уникнути їх повторного проведення, а з іншого боку – бажанням підвищити ефективність управління діяльністю підприємства, приймаючи оптимальні та раціональні управлінські рішення. Перша причина доволі прозора і для її реалізації достатньо впроваджувати стандартизовані

системи обробки інформації. Успішне функціонування підприємства значною мірою залежить від вдалого керівництва, яке базується на обґрунтуванні перспективних концепцій розвитку згідно зі своєчасною, достовірною та повною інформацією, яку може поставляти відповідна інформаційна система. Основне завдання інформаційної системи управління підприємством полягає у підпорядкуванні всіх внутрішніх процесів головним цілям його діяльності. Для цього необхідно скоординувати всі господарські процеси так, щоб вони максимально забезпечували виконання поставлених завдань у єдиному інформаційному полі. Тільки тоді інформаційна озброєність господарюючого суб'єкта починає безпосередньо впливати на ефективність його діяльності.

До основних напрямів автоматизації інформаційно-управлінської діяльності на підприємстві належать:

- автоматизація обробки документів із упровадженням систем для обробки тексту, автоматизація обміну інформацією через різноманітні види комунікацій (в які входять АТС підприємства, відеотермінальні системи, локальна комп'ютерна мережа, телекопіювальні апарати, відеоінформаційні системи);

- автоматизація діяльності персоналу управління на базі комп'ютерних систем комплексних інформаційних систем, які надають допомогу в прийнятті рішень, та електронних секретарів, що переводять організацію праці менеджерів на якісно вищій щабель.

Слід зазначити, що ще починаючи з 90-х років ХХ ст. здійснюються спроби впровадження на вітчизняних підприємствах інтегрованих інформаційних систем автоматизації процесів управління підприємством ERP (системи Enterprise Resources Planning – планування ресурсів підприємства), які містять сукупність наступних підсистем: управління фінансами, управління матеріальними потоками MRP, управління виробництвом MPS (Master Production Schedule), управління проектами, управління сервісним обслуговуванням, управління якістю, систему управління поповненням запасів PDS (Pond-Draining System, SIC – Statistical Inventory Control), управління персоналом, системи автоматизації проектно-конструкторської діяльності та технологічної підготовки виробництва – (САПР/ АСТПП - CAD/CAM/CAE/PDM) [254].

Останній із стандартів систем управління підприємством – CSRP (Customer Synchronized Resource Planning) – планування ресурсів, синхронізоване з покупцями, охоплює ще й відносини з клієнтами. Таким чином, якщо MRP, MRPII та ERP орієнтовані на внутрішню організацію підприємства, то CSRP містить в собі повний цикл – від

проектування майбутнього виробу з урахуванням вимог замовника до гарантійного і сервісного обслуговування після продажу [255].

Але, на жаль, всі перелічені ІТ-системи розроблені і пристосовані до вимог і особливостей виробничого, а не торговельного підприємства і орієнтовані на невелику кількість клієнтів, проектну і виробничу діяльність на підставі попередніх угод і замовлень, великі обсяги партій готової продукції, наявність великої кількості функціональних підрозділів, складної структури і схеми управління підприємством.

За сучасних умов характерним для підприємств торгівлі є застосування високоефективних внутрішньофірмових систем інформації, що ґрунтуються на використанні найновіших інформаційних технологій, зокрема єдиної локальної комп'ютерної мережі. За твердженням М.П. Гарасим та Л.Я. Сайко, управлінська внутрішня інформаційна система – це сукупність інформаційних процесів для задоволення потреб в інформації на різних рівнях прийняття рішень, яка містить компоненти обробки інформації, внутрішні й зовнішні канали передачі [256, с. 329].

Інформація, особливо її автоматизована обробка, і тепер залишається важливим фактором підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства. Важливу роль у використанні інформації відіграють способи її реєстрації, обробки, нагромадження і передачі; систематизоване збереження інформації і її видача в потрібній формі; виробництво нової числової, графічної та іншої інформації.

Ефективність використання інформаційних систем управління підвищує наскрізна структура і сумісність інформаційних систем, які усувають дублювання і забезпечують багаторазове використання інформації, встановлюють визначені інтеграційні зв'язки, обмежують кількість показників, зменшують обсяг інформаційних потоків, підвищують рівень використання інформації. Інформаційна система апріорі повинна підтримувати такі функції, як надання інформації (наприклад, потрібної користувачам для розв'язання науково-виробничих задач) та створення найзручніших умов для її поширення (наприклад, проведення адміністративно-організаційних, науково-дослідних і виробничих заходів, які забезпечують її ефективне поширення).

Сучасна інформаційна система в будь-якій сфері діяльності, зокрема в торгівлі, дає змогу забезпечити вирішення таких завдань:

- 1) прямий, своєчасний доступ до інформаційного продукту (точну інформацію про хід виробничого процесу в просторі та часі);
- 2) ефективну координацію внутрішньої діяльності та оперативне поширення різноманітних повідомлень;

3) виділення необхідного і неперервного часу для менеджерів всіх ланок на такі високоефективні види діяльності, як аналіз та прийняття рішень за рахунок зменшення часу на малопродуктивну діяльність;

4) використання якісно кращих інформаційних технологій та технології системного аналізу для проектування оперативного управління на нижній та середніх ланках управління.

Та разом з тим, як справедливо зазначають М.П. Гарасим, Л.Я. Сайко та С.Б. Алексєєв, впровадження інформаційних систем і технологій на практиці пов'язано з великою кількістю проблем, що обумовлені як важким економічним становищем у країні і поганим фінансуванням первинних вітчизняних розробок у цій сфері, так і відсутністю на більшості підприємств науково обґрунтованого процесу планування, узгодження мінливих стратегічних цілей підприємства з можливостями використання інформаційних систем і технологій та іншими причинами [256, с. 329; 257, с. 99].

Як бачимо, використання інформаційних технологій є найбільш неоднозначною внутрішньою проблемою, яку за твердженням Г. Мюллер-Штеванса та С. Ашвандена керівництво підприємства відмовляється вирішувати, покладаючи всю відповідальність на керівників інформаційних підрозділів, або звертаючись до зовнішніх фахівців [258]. Щоб починати впровадження сучасних інформаційних технологій, як далі відмічають автори, по-перше, треба визначити, який саме вклад вона буде вносити в торговельний процес: чи вона буде функцією забезпечення, чи складовою частиною продукту, чи організаційним інструментом. Оскільки на торговельному підприємстві немає виробництва, то інформаційні технології виконують функцію забезпечення управління, і у практичному аспекті їх застосування у сфері бухгалтерського обліку та економічного аналізу важко переоцінити.

Як показав аналіз, підприємства торгівлі, діяльність яких характеризується великим ступенем невизначеності попиту, великою кількістю покупців і роздрібними умовами реалізації товарів, використовують лише так звані «ІТ-системи начального рівня», характерною рисою яких є охоплення тільки окремих процесів – бухгалтерія, постачання, склад, залишки товарів. Сфера використання навіть ІТ-технологій другого рівня, таких як технологія управління продажами CRM (управління взаємовідносинами з клієнтами) для контролю продажів і створення бази даних клієнтів та ІТ-технології бюджетного управління БДДС (бюджет руху грошових коштів), цілком якої є контроль використання грошових коштів, на торговельному підприємстві обмежена. Складні ж системи третього рівня, такі як

IT-Enterprise, що містять готові рішення для автоматизації діяльності всіх підрозділів промислового підприємства стосовно управління виробництвом і ресурсами (MRP II, MES, APS, CSRP, SCM) на підприємствах торгівлі не використовуються.

Принциповим питанням для торговельних підприємств є прийняття рішення про необхідність пристосування інформаційної системи до існуючого торгового процесу, або пристосування самого торгового процесу до вимог інформаційної системи. Як відмічає П. Михайлов, сучасні торговельні підприємства використовують такі спеціалізовані інформаційні продукти, як 1С («Патерсон»), SAP Retail («Копейка», «Эльдорадо»), Ахартa Retail («Перекресток»), Navision та ін., але на відміну від іноземних роздрібних торговельних мереж (наприклад Auchan або Metro AG), в яких інформаційні системи використовуються з початку існування мережі, для вітчизняних роздрібних торговельних мереж питання адаптації IT-системи до торгового процесу є особливо актуальним [259].

Більшість великих роздрібних торговельних мереж, що функціонують на території України, вже автоматизували основні бізнес-процеси, такі як управління складом, товарооборотом, взаємними розрахунками, ціноутворенням за допомогою простих спеціалізованих інформаційних систем. Але для вирішення завдань, пов'язаних зі стратегічним плануванням, мінімізацією витрат обігу, підвищенням ефективності використання торгових площ та управлінням стратегічним потенціалом, потрібні нові IT-технології [260].

Перелік, характеристики, переваги та недоліки новітніх IT-технологій, що використовуються в діяльності роздрібних торговельних мереж, представлено в табл. 4.1.

До принципів особливостей інформаційних систем, розроблених спеціально для роздрібної торгівлі, слід віднести необхідність роботи з великим і швидко оновлюваним переліком товарів, а також орієнтовність на кожного клієнта. Тому для забезпечення конкурентних переваг торговельного підприємства М.В. Дзюба пропонує впровадження існуючої системи радіочастотних міток RFID (Radio-Frequency Identification) [261, с.29], П. Михайлов – системи CRM (Customer Relationship Management) – управління взаємовідносинами з клієнтами [259].

Таблиця 4.1 – ІТ-технології, що використовуються в діяльності підприємств торгівлі [257, с. 101].

№ з/п	Назва ІТ-технології	Характеристики ІТ-технології	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
1	Система радіочастотних міток RFID	Самообслуговування покупця за допомогою кишенькового комп'ютера (Електронний пристрій покупця (PSA – personal shopping assistant))	Автоматизація отримання покупцем інформації про товар за допомогою PSA. Автоматизація консультування покупця, стимулювання продажу, маркування і сканування товару на касах, розрахунку за покупку, скорочення торгового персоналу	Необхідність значних витрат на глобальне розповсюдження RFID, не обхідність глобального забезпечення покупців платіжними картками, зниження ролі і значення особистого продажу
2	Система CRM– управління взаємовідносинами з клієнтами	Автоматизований збір даних про покупців і постійний інформаційний зв'язок з покупцями	Наявність зворотнього зв'язку з покупцями, можливість автоматизованого розповсюдження інформації серед покупців і отримання інформації від них	Обмеженість використання у сфері роздрібною торгівлі із-за великої кількості покупців і відсутності каналів зворотнього зв'язку з ними
3	Система електронного номенклатурного довідника товарів MDM	Автоматизована система обліку і групування товарів	Автоматизований облік великої кількості товарів, швидке виявлення загальних закономірностей товарних груп	Прийняття рішень стосовно категорій товарів замість кожного окремого
4	Система управління мережами магазинів SCM	Управління всіма касами і знижками роздрібною мережі з єдиного центру	Інтегрується з SAP Retail, Microsoft Dynamics AX, 1С, облік вимог окремого сегмента ринку, легка масштабованість в умовах зростання мережі, надійність, функціональність, досвід експлуатації	Обмеженість у використанні тільки питаннями касового обслуговування покупців

Продовження таблиці 4.1

1	2	3	4	5
5	Системи аналізу даних BI (системи класу SAP, Microsoft Dynamics AX, Oracle BI)	Обробка значної кількості інформації з великою швидкістю	Дозволяють швидко отримувати і аналізувати дані про ефективність роботи підприємства, формувати звіти набагато швидше, ніж в ERP-системах	Не є адаптованими до особливостей діяльності торговельного підприємства (мережі)
6	Система управління взаємодією з постачальниками SRM	Атоматизована система управління взаємодією з постачальниками	SRM інтегрується з іншими модулями SAP Business Suite, підтримує обмін даними з ERP та SCM-системами. Оптимізація закупівельної діяльності	Обмеженість використання лише у взаємовідносинах з постачальниками. Перекладання ризиків продажу на постачальників
7	Система управління складом WMS	Автоматизує всі процеси складської роботи на торговельному підприємстві	Оптимізація складських операцій, підвищення швидкості пошуку товару, управління товарами, що мають обмежені терміни використання, оптимізація складських площ	Великою кількістю часу на формалізацію початкових даних, необхідність високого рівня кваліфікації складського персоналу
8	Система управління транспортом TMS	Автоматизує управління транспортними перевезеннями	Забезпечує розрахунок вартості перевезень різними видами транспорту, агрегує дані про вантажно-розвантажувальні роботи, відстежує терміни перевезень	Обмежена у використанні для роздрібних торговельних мереж за умов доставки товарів постачальниками
9	Програмний продукт 1С-управління торгівлею 8	Автоматизована система управління продажами	Інтегрується з іншими програмними продуктами 1С, автоматизує управління продажами, торговими представниками, запасами, закупками, фінансовий облік	Серед контрагентів розглядає лише покупців та постачальників

Система RFID у сукупності з розвитком безпроводних мереж дозволяє практично повністю автоматизувати процес здійснення покупки, навіть консультування покупця здійснюється в електронному вигляді, в кошику покупця знаходяться товари, оснащені радіочастотними мітками, які автоматично скануються на касі, і сума покупки знімається з електронної картки покупця [262].

Принциповою особливістю інформаційних систем, розроблених спеціально для роздрібної торгівлі, є необхідність роботи з великим асортиментом товарів (від 2000 найменувань у форматі «дискаунтер» до 40000 найменувань у форматі «гіпермаркет»). Тому доцільним є використання електронного номенклатурного довідника товарів MDM, що дозволяє швидко виявити загальні закономірності товарних груп і приймати рішення стосовно категорій товарів [259].

Системи управління мережами магазинів Supply Chain Management (SCM) дозволяють із єдиного центру управляти всіма касами і знижками роздрібної мережі. Серед переваг системи виділяють облік вимог окремого сегмента ринку, легку масштабованість в умовах зростання мережі, функціональність, надійність, досвід експлуатації [263].

Системи аналізу даних BI для обробки значної кількості інформації з великою швидкістю дозволяють швидко отримувати дані про ефективність роботи всього підприємства, формувати звіти набагато швидше, ніж в ERP-системах, підвищують швидкість аналізу [264].

Програмний продукт «1С – управління торгівлею 8» автоматизує управління продажами, торговими представниками, запасами, закупками, фінансовий облік, але серед контрагентів розглядає лише покупців та постачальників.

Система управління взаємодією з постачальниками SRM (Supplier Relationship Management System) дозволяє оптимізувати закупівельну діяльність торговельного підприємства, самостійне створення працівниками підприємства електронних замовлень на закупку, що дає можливість покращити рівень обслуговування клієнтів, але перекладає ризики продажу на постачальників за рахунок повернення товарів [259].

Система управління складом WMS (Warehouse Management System) автоматизує та оптимізує всі процеси складської роботи на торговельному підприємстві, підвищує швидкість пошуку товару, ефективність управління товарами, що мають обмежені терміни використання, виконує завдання оптимізації складських площ, але обмежена проблемами впровадження – великою кількістю часу на формалізацію початкових даних та необхідністю високого рівня кваліфікації складського персоналу [265].

Система управління транспортом Transportation Management System (TMS) є частиною структури SCM (Supply Chain Management), забезпечує розрахунок вартості перевезень різними видами транспорту, агрегує дані про вантажно-розвантажувальні роботи, відстежує терміни перевезень але є обмеженою у використанні для роздрібних торговельних мереж за умови доставки товарів постачальниками.

Кожна з розглянутих ІТ-технологій може використовуватися в управлінні торговельного підприємства, але має свої обмеження застосування та недоліки, що створюють проблеми впровадження сучасних інформаційних технологій як на малому та середньому торговельному підприємстві, так і у великій торговельній мережі.

Стосовно складності процесів впровадження ІТ-технологій в процеси управління підприємством Д.В. Карпов зазначає, що на першому місці знаходиться проблема застарілості існуючої інформаційної системи на підприємстві, внаслідок чого вона неспроможна відігравати рішучу роль у забезпеченні управління і її підтримка є недоцільною економічно і організаційно, а на другому – неформалізованість і хаотичність внутрішніх принципів управління підприємством, що призводить до невизначеності завдань інформаційного забезпечення [266, с. 233].

І.В. Кальницька вважає, що суттєвою проблемою впровадження інформаційних систем є відсутність на більшості торговельних підприємств науково обґрунтованого процесу планування бізнес-процесів і взагалі планування господарської діяльності, стратегічних напрямів розвитку, внаслідок чого не виникає потреба впровадження сучасного складного інформаційного забезпечення [267, с.174].

Ю.В. Арзуманян та К.М. Мкртчян, розглядаючи впровадження інформаційних систем у процес управління підприємством, виділяють також проблему узгодження стратегічних цілей підприємства з можливостями використання інформаційних технологій [268].

Крім зазначених проблем впровадження інформаційних технологій на торговельних підприємствах, група вчених на чолі з професорами А.М. Морозовим та І.Є. Сергєєвим довела, що особливістю сучасного ринку консалтингу є з одного боку, велика кількість пропозицій щодо розробки і впровадження інформаційних систем класу ERP, а з іншого боку – практично відсутній досвід їх успішної реалізації. При цьому ціна одного робочого місця ERP-системи коливається у межах 10–40 тис. доларів США, а середній термін експлуатації – 15 років [269].

Невизначеність і висока мінливість зовнішнього середовища торговельного підприємства в процесі експлуатації інформаційних

систем призводять також до виникнення транзакційних витрат пошуку інформації, пов'язаних з неповнотою, недостатньою чіткістю та необхідністю додаткового збору інформації, коли рівень інформаційної невизначеності високий, керівники підприємства готові навіть відмовитися від будь-яких дій, ніж витратити кошти на додатковий пошук інформації [270 с. 115].

Основними шляхами вирішення зазначених проблем упровадження інформаційних систем і технологій в управління господарською діяльністю торговельного підприємства, на наш погляд, мають бути:

- зміна традиційної застарілої інформаційної системи на підприємстві;

- переконання керівництва в необхідності інвестування в інформаційне забезпечення управління бізнес-процесами шляхом економічного обґрунтування ефективності витрат на створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління;

- чітка визначеність стратегічних цілей та завдань інформаційного забезпечення управління за всіма напрямками діяльності;

- розробка ефективної системи управління активами і капіталом підприємства.

Реалізація цих заходів не лише уможливить ефективне управління за порівняно незначних затрат, але й через комплексне скоординоване автоматизоване виконання розрахункових, проектних і обліково-інформаційних робіт, які виникають у функціонально-організаційних системах підприємства, забезпечить інформаційну підтримку основних і допоміжних процесів управління у таких класичних спеціалізованих функціональних сферах як виробнича, інженерна, фінансова, бухгалтерська, маркетингова, кадрова, зовнішньоінформаційні зв'язки підприємства тощо. Релевантність інформації для управління, її об'єктивність, оперативність та своєчасність, в свою чергу, визначатимуться комп'ютерними технологіями обліку і аналізу, що застосовує підприємство.

Сучасні комп'ютеризовані системи обліку та аналізу є невід'ємною складовою інформаційного суспільства, а їх створення є особливо важливим для тих підприємств, де організація обліку і аналізу перебуває у незадовільному стані, адже зі створенням і використанням комп'ютерної системи можливо не лише прискорити процес обробки обліково-аналітичної інформації, а й істотно впорядкувати та покращити його. Така можливість зумовлена тим, що комп'ютерний спосіб обробки обліково-аналітичної інформації вимагає формального та чіткого опису обліково-аналітичних процедур у вигляді алгоритмів,

що впорядковує виконання функціональних обов'язків працівниками бухгалтерської служби.

Для створення комп'ютеризованої системи обліку та аналізу може бути використане широке коло програмних продуктів, які різняться за охопленням функцій, що реалізуються, принципами побудови, технологією ведення обліку та реалізації аналітичних процедур, адаптаційними властивостями, цінами й іншими ознаками. Отже, під час створення комп'ютеризованої системи обліку та аналізу на конкретному підприємстві доцільно застосовувати ті програмні продукти, які відповідають основним функціональним обліковим вимогам, мають можливість проводити облікову, аналітичну, контролюючу роботу, враховуючи національні специфічні риси підприємств (галузь діяльності, розмір і форму власності підприємства тощо).

Основними критеріями якісного оцінювання й вибору для застосування торговельними підприємствами відповідного програмного забезпечення, на нашу думку, є його здатність

1) вести первинний облік та складання різних форм первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, синтетичний та аналітичний облік активів, капіталу, зобов'язань із елементами управлінського обліку;

2) формувати оборотну відомість, бухгалтерські реєстри, фінансову, податкову, статистичну звітність підприємства;

3) надавати іншу довідкову інформацію для потреб ведення господарської діяльності;

4) на базі облікових даних та іншої довідкової інформації проводити автоматизований аналіз-прогноз і здійснювати контроль за діяльністю підприємства;

5) задовольняти відповідні технічні, комерційні та ергономічні потреби.

До технічних характеристик О. Павелчак-Данилюк відносить: невибагливість до комп'ютерних систем; швидкість виконання поставлених завдань; можливість редагування бухгалтерських форм персоналом бухгалтерії залежно від змін на законодавчому рівні, від потреб управління підприємством; обмін даними з іншим програмним забезпеченням; обмін інформацією через мережу; надійний захист і збереження інформації; можливість заміни програми (поновлення версії) тощо. Стосовно комерційних характеристик зазначає, що їх має забезпечити фірма-виробник або фірма-постачальник (ціна програми, документація, супровід програмного забезпечення (навчання, консультації, післяреалізаційний сервіс) тощо). Ергономічні вимоги до

бухгалтерських програм мають задовольнити характеристики щодо зручності у користуванні програмою та позитивно сприймати інформацію працівниками тощо [271 с. 211].

Дослідження існуючих програмних продуктів щодо автоматизації обліку дозволило виокремити чотири їхні групи:

– міні-бухгалтерії – програми автоматизації стандартних бухгалтерських задач, які застосовуються в основному на малих підприємствах, де для ведення обліку достатньо одного-двох працівників («ИнфоБухгалтер», «Инфин-Бухгалтерия», «Турбо-Бухгалтер», «Парус 4.х», «Парус-Предприятие», «1С:Бухгалтерия» та інші);

– комплексні системи бухгалтерського обліку – це набір функціональних автоматизованих робочих місць, що працюють на централізовано збереженій базі даних у мережі, мають галузеву орієнтацію (торгівля, виробництво, бюджетна сфера) та призначені для середніх і великих підприємств (розробки фірм «Интеллект-Сервис» (БЭСТ-4, БЭСТ Рго), «Компас» («Компас Гигант»), Ай-Ти (комплекс програмних продуктів «БОС») тощо);

– інтегровані системи й бухгалтерські комплекси, що формують інформацію, на базі якої можна одночасно вирішувати задачі як традиційного бухгалтерського, так і управлінського обліку та застосовуються на підприємствах малого і середнього бізнесу, де для ведення обліку достатньо від двох до десяти чоловік («БЭСТ», «АВАСУС», «Парус», «1С: Предприятие», «Инфософт» тощо);

– корпоративні інформаційні системи, під якими розуміють автоматизовані системи управління великими підприємствами, що мають складну організаційно-виробничу структуру й дають можливість вирішувати завдання як фінансового, управлінського обліку, так і планування, контролю, аналізу, кадрів, автоматизованих системи управління технологічними процесами, мережевих і телекомунікаційних комплексів передавання інформації, інтернет-технології з метою забезпечення менеджерів підприємств комплексною й достатньою інформацією для прийняття рішень («R/3», «SAP», «Галактика», «Navision Attain», «Ахарта», «Platinum», «SQL», «Scala») [272; 273, с. 32].

Кожна із зазначених бухгалтерських програм має свої переваги та недоліки, свої особливості автоматизації та ведення процесу бухгалтерського обліку, та разом із тим у всіх них єдина мета – спростити роботу бухгалтера шляхом її автоматизації. Це, в свою чергу, дає можливість економити підприємству свій час та кошти, а головне – своєчасно приймати ефективні управлінські рішення.

Саме тому підприємствам торгівлі необхідно визначитися з вибором програмних продуктів, які були б здатні забезпечити всі потреби формування якісного обліково-аналітичного забезпечення управління в цілому, і капіталом зокрема, і разом з тим були досить економними і не потребували великих витрат на їх придбання, а також не вимагали від бухгалтера специфічних навичок програмування. Тільки за таких умов вибору можна максимізувати ефективність та ведення облікової діяльності, що є необхідним кроком на шляху до розвитку й процвітання підприємства.

4.2. Удосконалення обліку капіталу підприємств торгівлі в інформаційно-аналітичній системі управління

Якість вирішення тактичних і стратегічних питань управління капіталом підприємств роздрібною торгівлі на кожному з етапів їх життєвого циклу залежить від корисності облікової інформації про склад і структуру джерел фінансування активів і своєчасності її обробки в процесі реалізації функцій управлінського контролю, аналізу, планування та фінансового менеджменту. Підвищити ступінь обґрунтованості управлінських рішень із залучення, формування, розміщення та ефективного використання капіталу та забезпечити їх оперативність дозволить грамотне застосування сучасних методів та інформаційних систем управління підприємством.

Облікова інформація, сформована під впливом інформаційних технологій у середовищі сучасних інформаційних систем, за твердженням П.О. Куцика являє собою складний та об'ємний контент, що використовується для прийняття рішень. Його зміст визначається вимогами вищого керівництва підприємства та зацікавлених сторін, функціональними можливостями інформаційних систем, а також директивною інформацією, що знаходить відображення в обліковій політиці, стандартах обліку та звітності тощо [280, с. 54–55].

Підвищити синергійний ефект під час прийняття рішень з управління капіталом на підприємствах роздрібною торгівлі дозволить інтеграція запропонованого додатково функціоналу облікової політики в сучасні інформаційні системи бухгалтерського обліку та управління на рівні концепції, програмного забезпечення та накопичення певного масиву даних, здатного задовольнити вимоги менеджменту щодо оперативності та достовірності облікової інформації, її адекватності динамічним процесам бізнес-середовища функціонування підприємства.

Із позицій бізнесу сучасні інформаційні системи та технології є адекватною відповіддю на виклик часу і являють собою повнофункціональні системи організаційного управління з елементами обліку, планування, контролю й аналізу, а також модулями прийняття управлінських рішень.

Дослідження й аналіз ринку інформаційних технологій свідчить, сьогодні існує широкий спектр управлінських інформаційних систем, з яких найбільш відомими в розвинених країнах і корисними для застосування на вітчизняних підприємствах є такі системи, як:

- ERP (Enterprise Resource Planning) – система управління ресурсами підприємства;

- MRP (Material Requirements Planning) – система планування матеріальних потреб;

- CSRP (Customer Synchronized Relationship Planning) – система планування ресурсів підприємства, синхронізованого зі споживачами;

- DSS (Decision Support System) – системи підтримки прийняття рішень.

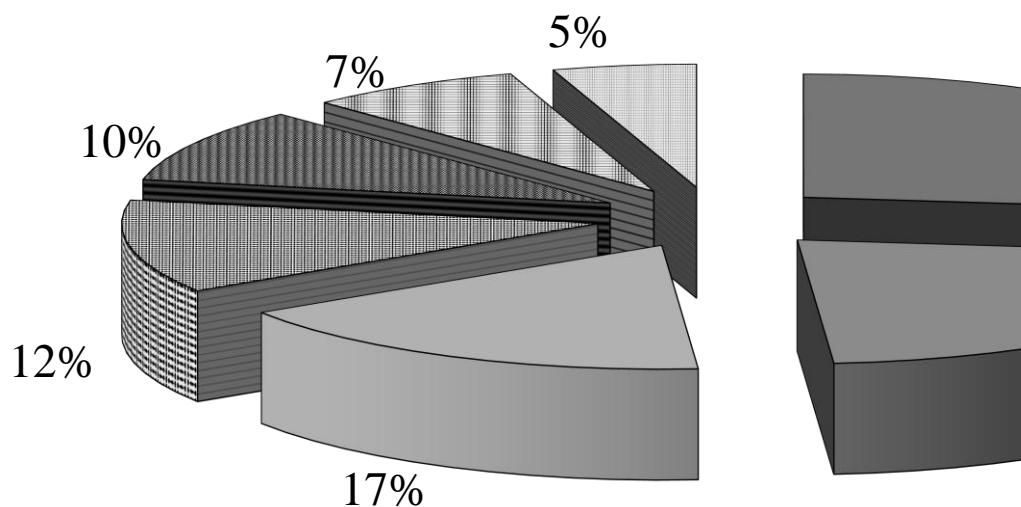
Зазначені управлінські системи охоплюють більшість інформаційного простору підприємства, не обмежуються якимось одним функціоналом і будуються за модульним принципом. Під час вибору інформаційної системи підприємство повинно подбати про адаптацію її базових можливостей до його потреб, а також про забезпечення додаткового функціонала для вирішення характерних організаційно-управлінських проблем.

Для підприємств роздрібної торгівлі, на наш погляд, більш оптимальним шляхом є перебудова своїх господарських процесів відповідно до алгоритмів, запропонованих в ERP і DSS-системах. Ці підсистеми досить гнучкі, містять велику кількість функцій і параметрів, що настроюються, і можуть бути вдало впроваджені на підприємствах, які давно працюють на ринку, мають власну управлінську структуру, але потребують проведення реінжинірингу існуючих бізнес-процесів [281; 282]. Системи цього типу значно більшою мірою орієнтовані на роботу з фінансовими показниками для вирішення завдань управління великими корпораціями з територіально-розподіленими ресурсами. У загальних рисах систему можна розглядати як інтегровану сукупність таких основних підсистем:

- управління фінансами;
- управління матеріальними потоками;
- управління виробництвом;
- управління проектами;
- управління сервісним обслуговуванням;

- управління якістю;
- управління персоналом [283, с. 116].

Як показали проведені дослідження, на сьогодні підприємства роздрібної торгівлі м. Харкова та Харківської області не використовують сучасні інформаційні системи управління. Для виконання прикладних управлінських і фінансово-облікових функцій суб'єктами господарювання найчастіше застосовуються вузькоспеціалізовані програмні продукти, призначені для обліку та управління бізнесом, які побудовані на єдиній технологічній платформі таких інформаційних систем, як: «1:С Підприємство», «АБ ОФІС», «Парус-Підприємство», «БЕСТ» та ін. (рис. 4.1).

■ 1:С Підприємство 8 "Управління торговим підприємством"
 ■ 1:С Підприємство 8 "Управління торгівлею для України"
 Рисунок 4.1 – Конфігурації інформаційних систем, які використовуються підприємствами роздрібної торгівлі м. Харкова та Харківської області

Як бачимо, найбільш широкого розповсюдження набули програмні продукти версії «1С: Підприємство 8», що розроблені для України. Однакова частка продуктів, що функціонують на технологічній платформі «АБ ОФІС» та «Бест», і лише 10,0% з досліджених підприємств використовують конфігурацію «Парус-бухгалтерія» версії 7. Об'єктивними причинами, що спонукають керівництво підприємств відмовлятися від потужних управлінських інформаційних систем класу ERP є: висока вартість і висока складність упровадження за непередбачуваності ефекту їх використання, тривалий термін очікуваного ефекту від упровадження, недостатнє технічне забезпечення тощо.

Відсутність єдиної інформаційної системи управління створює «умови для непрозорості обліку, що позначається на точності розрахунку показників діяльності підприємства» [284, с. 180]. «Прозорість» середовища управління підприємства здатна забезпечити сучасна автоматизована система управління, яка за твердженням Є.А. Бельтюкова та Г.І. Задорожко, «повинна поєднувати в собі максимально можливий комплекс функцій для управління всіма бізнес-процесами підприємства» [285, с. 231]. Створення такої системи можливе на підставі перебудови господарських процесів вітчизняних підприємств відповідно до алгоритмів, запропонованих в ERP-системах. Отже, упровадження інформаційних ERP-систем на підприємствах роздрібно́ї торгівлі потребує створення єдиної інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління, здатної відповідати запитам співробітників усіх підрозділів і рівнів управління, шляхом перетворення та вдосконалення з урахуванням специфіки їх діяльності, сучасних вимог ринку, об'єктів і потреб управління існуючих інформаційних систем.

Для організації процесу перетворення існуючої на конкретних підприємствах торгівлі інформаційної системи в інтегровану інформаційно-аналітичну систему управління, здатну забезпечити підтримку прийняття рішень щодо капіталу підприємства, пропонуємо організаційну модель трансформації інформаційної системи в управлінську інформаційно-аналітичну систему, яка буде включати контури менеджменту основних процесів фінансово-господарської діяльності (рис. 4.2).

Комплексну підтримку більшості завдань з управління капіталом, що виникають на різних стадіях управлінського циклу всіх рівнів (вищого, де здійснюється управління за даними бухгалтерського обліку загалом за підприємствами; середнього, що призначений для управління окремими операціями за даними бухгалтерського обліку; нижчого, призначеного для безпосереднього управління структурними підрозділами підприємства забезпечить запропонований в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємства «Контур управління фінансами». Він включатиме забезпечувальну та функціональну компоненти, які будуть підтримуватися за допомогою певних модулів.

Забезпечувальна компонента контуру управління фінансами призначена для підтримки роботи функціональної компоненти й складається з інформаційного, технічного, програмного, математичного та іншого забезпечення.

Рисунок 4.2 – Модель технології побудови інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління (ІАСУ) підприємства роздрібної торгівлі

Функціональна компонента контуру управління фінансами пов'язана з об'єктом управління (у межах дослідження це капітал підприємства) і призначена для виконання певних функцій управління – планування, обліку, аналізу, контролю, регулювання та координації. Ефективна взаємодія забезпечувальної та функціональної компонент сприятиме якісному управлінню капіталом підприємства.

Функціональна модель управління капіталом підприємств торгівлі на підставі запропонованого контуру «Управління фінансами» наведена на рис. 4.3.

Ефективне функціонування контуру «Управління фінансами» в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємства роздрібної торгівлі забезпечується перш за все якісно сформованою обліковою політикою, яка передбачає виокремлення основних і додаткових опцій щодо формування на рахунках бухгалтерського обліку та подання у фінансовій і внутрішній управлінській звітності підприємства інформації про капітал, а також створення відповідних баз даних у розрізах, необхідних для управління капіталом підприємства.

Формування разом із основними додаткових опцій дозволить реалізувати ключові завдання управлінського обліку й отримати розширену інформацію, яка необхідна для аналізу формування, розміщення та використання капіталу підприємства, оптимізації його структури, розробки рекомендацій із підвищення ефективності функціонування та планування показників капіталу на майбутнє.

Створенню ефективної системи управлінського обліку віддає належне професор І.Б. Садовська, яка зазначає, що «всі розрахунки і оцінка капіталу для власника і бізнесу для управлінця-менеджера, здійснюються в системі управлінського обліку. Фінансовий облік, на думку окремих науковців, має виконувати вищезначену функцію, але обмеження облікових стандартів у вигляді фіксованих правил, принципів і процедур звужують діапазон можливого виміру і представлення інформації. За цифрами, тобто показниками фінансової звітності, ховається якісне розкриття, яке можливе при поєднанні нефінансової і фінансової інформації, тобто в системі управлінського обліку» [286, с. 229].

Накопичення інформації про капітал і створення баз даних в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємством торгівлі реалізується за допомогою сучасних бухгалтерських програм.

Рисунок 4.3 – Функціональна модель управління капіталом підприємства роздрібної торгівлі на базі контуру управління фінансами (авторська розробка) [291]

Дослідження технічних і методичних можливостей найбільш поширених бухгалтерських програм щодо обліку капіталу, результати якого наведені в додатку 3, свідчать про те, що розглянуті програмні продукти задовольняють ведення фінансового обліку й орієнтовані на складання фінансової звітності.

Проте більшість з них слабо адаптовані до потреб управління капіталом господарюючого суб'єкта. Винятком є програмне забезпечення «Галактика» та «ІТ-Підприємство», які мають спеціальні управлінські функції та відповідають системним концепціям ERP та DSS. Разом із тим досліджені програмні продукти частково вирішують проблему отримання обліково-аналітичної інформації про стан і зміни капіталу та його складових і потребують розширення функціональних можливостей в частині складання відомостей і реєстрів аналітичного обліку, та управлінської звітності.

Для модифікації програмних рішень управлінського обліку капіталу, зокрема власного та позикового, пропонуємо в інформаційній системі управління підприємством використовувати розробки, рекомендовані в розділі 3, а також:

- параметрично фіксувати елементи основного і додаткового функціонала Положення про облікову політику в частині власного (додаток Д.2) та позикового капіталу (рис. 3.5);

- застосовувати для формування робочого плану рахунків обліку власного та позикового капіталу за реляційним підходом (додаток Д.5, додаток Ж.2) спеціальний механізм субконто;

- використовувати шаблони відомостей аналітичного обліку основних елементів власного капіталу (В-ВК1) та позикового капіталу (В-ПК1, В-ПК2, В-ПК3, В-ПК4, В-ПК5);

- упровадити формати управлінської звітності про складові власного та позикового капіталу для прийняття управлінських рішень (УЗ-ВК1, УЗ-ПК1, УЗ-ПК2, УЗ-ПК3).

Практична реалізація технічної підтримки модифікації програмних рішень з управлінського обліку (у частині формування відомостей та управлінських звітів) може здійснюватися з використанням можливостей електронних таблиць MS Excel. Разом із тим вважаємо, що сучасні інформаційні системи мають широкий спектр можливостей для задоволення потреб управління капіталом у площині обліку, аналізу, контролю та прийняття рішень і можуть бути налагоджені в розширеній конфігурації, яка забезпечить реалізацію всіх внесених пропозицій, а також сприятиме створенню розширеної інформаційної системи обліку, яка «є найкращою моделлю не тільки для відображення реальних фактів

і подій, що відбулися, але й для імітування таких подій для варіантного аналізу та прийняття рішень» [280, с. 57].

Параметрична фіксація елементів основного та додаткового функціонала облікової політики щодо складових капіталу в управлінській інформаційній системі запобігає формалізованому підходу до організації облікового процесу, робить його більш осмисленим, забезпечує формування потрібних баз даних і підвищує ефективність їх використання в процесі управління. На рівні розробки облікової політики капіталу в комп'ютеризованому середовищі створюються довідники та відображаються обрані параметри в алгоритмах бухгалтерських записів щодо формування та використання капіталу, зокрема власного й позикового (довідник допустимої кореспонденції рахунків). Ці довідники можуть мати до 10 рівнів вкладеності, оновлюватися та коригуватися відповідно до потреб користувачів, що дозволяє вести облік з необхідним ступенем деталізації. Вважаємо, що основними довідниками в частині власного капіталу можуть бути «Засновники» (персоніфіковані дані засновників, реквізити банку, сума внеску, оцінка внеску, питома вага в зареєстрованому капіталі тощо), «Акціонери» (персоніфіковані дані, реквізити банку, сума підписки на акції, вид акцій, питома вага в статутному капіталі, відсоток за дивідендами), «Акції» (вид акцій, кількість акцій, номінальна вартість, ціна розміщення тощо), «Резерви» (види резервів, відсоток відрахувань з прибутку для формування конкретного виду резерву тощо), а в частині позикового капіталу – «Кредити та позики» (вид кредиту чи позики, сума кредиту (позики), реквізити банку, валюта, термін залучення коштів, дата виконання зобов'язань, відсотки за кредитом тощо), «Облігаціонери» (персоніфіковані дані, реквізити банку, вартість облігацій (номінальна, ринкова), вид облігацій, питома вага в позиковому капіталі, відсоток за облігаціями), «Фінансова оренда» (об'єкти, орендодавці, реквізити банку, термін оренди, відсоток суми мінімальних орендних платежів тощо).

Рекомендовані довідники дозволять реалізувати реляційний підхід до формування робочого плану рахунків обліку в частині складових елементів капіталу й отримувати бухгалтерські підсумки з різним ступенем деталізації. Для реалізації багаторівневої аналітики слід використовувати механізм субконто. Основою побудови субконто стануть визначені для створення комп'ютерної бази даних системи управління підприємством аналітичні рахунки елементів власного та позикового капіталу. До кожного субконто в програмі відкривається багаторівневий довідник субконто, основними реквізитами якого є

характер операції, носій первинної інформації, вид валюти, дата отримання коштів тощо. Ці реквізити можуть доповнюватися відповідно до певної облікової номенклатури (зокрема, об'єкта обліку елементів власного та позикового капіталу). Багаторівневі довідники дозволяють розділити великі об'єми довідкової інформації за її змістом і призначенням, тобто найкраще структурувати об'єкти аналітичного обліку. Так, у довіднику «Кредити та позики» можна організувати таку підлеглість: 1-й рівень угруповання кредитів та позик – кредити в національній валюті, кредити в іноземній валюті, позики в національній валюті, позики в іноземній валюті; 2-й рівень угруповання розділяє групи першого рівня, наприклад, група «кредити в національній валюті» може поділятися на «короткострокові кредити» та «довгострокові кредити» тощо. Такий розподіл дозволить також організувати багаторівневий аналітичний облік за іншими рахунками. Наприклад, за рахунком 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» можна сформулювати звіти для визначення сальдо й оборотів не тільки за всіма кредиторами (банками), але й окремо для груп «короткострокові кредити», «довгострокові кредити» або для конкретного кредитора (банка). Відношення підпорядкування можуть бути налаштовані в системі та між деякими довідниками, що дозволить не лише пов'язати кожен елемент підпорядкованого довідника з конкретним елементом довідника-власника, але й організувати багаторівневий аналітичний облік за рахунками. Механізм використання субконто, що дозволяє реалізувати багаторівневу аналітику обліку капіталу підприємств торгівлі, наведено на рис. 4.4.

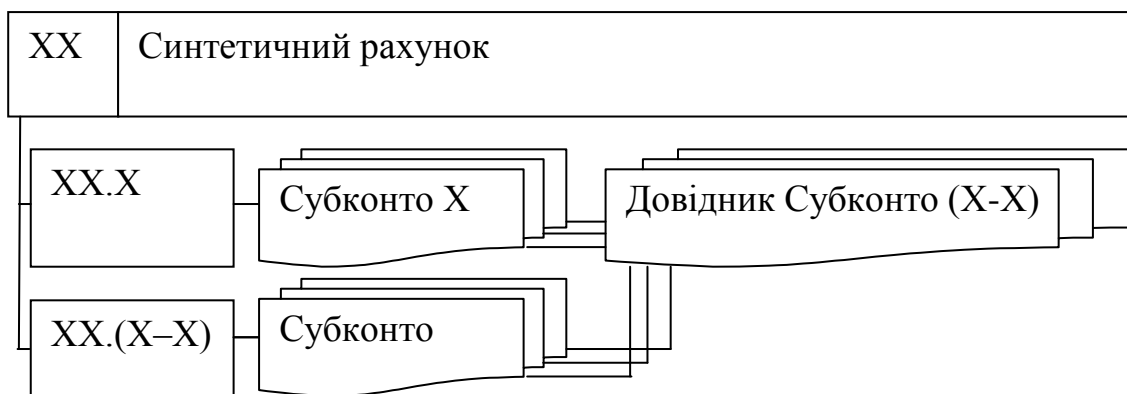

Рисунок 4.4 – Механізм використання субконто для реалізації реляційного підходу до формування робочого плану рахунків обліку капіталу підприємств торгівлі

Моделювання організаційно-технічних і методичних параметрів інформаційної системи обліку капіталу підприємств роздрібною торгівлі на підставі внесених рекомендацій дозволить не лише підвищити аналітичність обліку капіталу, але й забезпечити формування інформаційного масиву даних (баз даних) у розрізах, необхідних для складання запропонованих форматів аналітичних відомостей та управлінських звітів і достатніх для обґрунтування оперативних, тактичних і стратегічних рішень з капіталу.

Структурування баз даних щодо складових елементів капіталу підприємства також слід здійснювати за реляційним підходом. Перевагами реляційної моделі формування баз даних, на відміну від інших типів логічних моделей (ієрархічної та мережної), є гнучкість, універсальність, простота розширення зв'язків, які за повної зміни не призводять до реорганізації структури даних. Під час розробки баз даних із управління капіталом, заснованої на реляційній моделі, необхідно враховувати, що склад і структуру інформаційних масивів визначають дані нормативно-довідкової, планової, облікової, звітної та позаоблікової інформації.

Інформаційний масив нормативно-довідкових і планових даних щодо капіталу є базовою компонентою комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку та підлягає коригуванню відповідно до змін законів, нормативно-правових актів, облікової політики. Бази даних облікової інформації створюються на етапах первинного, поточного та підсумкового обліку власного та позикового капіталу і є основою для формування й отримання вихідної інформації у форматі журналів-ордерів, аналітичних відомостей обліку, реєстрів обліку, розрахункових відомостей і довідок бухгалтерії, форм фінансової та управлінської звітності в режимі реального часу за зазначений інтервал. Саме реляційна модель формування інформаційних масивів облікової інформації (баз даних) надасть нові можливості накопичення та збереження інформаційних ресурсів про капітал у різних аналітичних розрізах на файл-сервері та їх використання особами, що приймають управлінські рішення, а також дозволить експортувати отримані облікові дані для здійснення розрахунків, пов'язаних із обслуговуванням капіталу в автоматизованому режимі. Перш за все це стосується:

- обчислення суми, яку слід повернути, у разі виходу учасника (засновника) з товариства;

- визначення розміру відрахувань з прибутку до резервного капіталу (відповідно до рекомендованих відсотків за визначеними видами резервів);

– розрахунку суми платежів за кредитом і складання графіку погашення;

– обчислення суми платежів за облігаціями та складання графіку виплати відсотків і повернення основної суми боргу (з урахуванням терміну та умов розміщення облігаційної позики);

– розрахунку суми мінімальних орендних платежів за фінансовою орендою (лізингом) тощо.

Викладені пропозиції щодо створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління (ІАСУ) підприємств роздрібною торгівлі та реалізації технічної підтримки модифікації програмних рішень з обліку, аналізу та контролю забезпечать якісно новий рівень управління капіталом і сприятимуть ефективному функціонуванню Центру контролю та управління капіталом (ЦКУК) на базі запропонованого «Контуру управління фінансами». ЦКУК буде акумулювати інформаційні ресурси обліку та здійснювати контроль та аналіз альтернативних варіантів рішень проблем, пов'язаних із визначенням необхідного обсягу фінансових ресурсів для розвитку комерційної діяльності, пошуком джерел їх залучення, напрямів розміщення капіталу в активах і підвищення ефективності його використання в автоматизованому режимі.

Запропонована організаційна модель обліку капіталу та руху інформаційних потоків в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємством роздрібною торгівлі (рис. 4.5) підвищить якість інформаційних потоків, а їх інтеграція в ЦКУК забезпечить виконання комплексу управлінських функцій, пов'язаних із вирішенням оперативних, поточних і стратегічних завдань контролю, аналізу та управління капіталом підприємства роздрібною торгівлі, а також обґрунтування та прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах економічної кризи.

Упровадження в практичну діяльність підприємств роздрібною торгівлі вищевикладених пропозицій узгодить існуюче інформаційне середовище обліку та потреби управління капіталом і дозволить зменшити навантаження бухгалтерів під час обробки інформації щодо капіталу та розрахунків за окремими його елементами, підвищить оперативність отримання даних фінансового й управлінського обліку для прийняття рішень і контролю за їх виконанням.

Висновки за розділом 4

Дослідження сучасних інформаційних системи і технологій обліку й аналізу капіталу підприємства дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розвиток інформаційних систем і технологій позитивно впливає на розвиток методології та технології управління, здійснення бухгалтерського обліку та економічного аналізу, організації проведення аудиту чи внутрішнього контролю на підприємстві. Зокрема, застосування інформаційних технологій в обліково-аналітичному процесі сприяє науковому обґрунтуванню даних для управління фінансово-господарською діяльністю торговельного підприємства.

2. Сучасний розвиток інформаційних технологій, що застосовуються в обліково-аналітичному процесі, сприяє інтеграції видів обліку, контролю й аналізу в єдиному інформаційному просторі задля обґрунтування управлінських рішень із підвищення результатів фінансово-господарської діяльності торговельного підприємства на базі оперативного отримання якісної, своєчасної і різнобічної інформації щодо перебігу бізнес-процесів.

3. Більшість великих роздрібних торговельних підприємств, що функціонують на території України, вже автоматизували основні бізнес-процеси, але для вирішення завдань, пов'язаних з формуванням, мінімізацією витрат на обслуговування, прискоренням оборотності та підвищенням рентабельності капіталу підприємства, потрібні нові ІТ-технології.

4. Доцільним є створення на підприємствах роздрібною торгівлі інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління шляхом перетворення та вдосконалення з урахуванням специфіки їх діяльності, сучасних вимог ринку, об'єктів і алгоритмів, запропонованих в ERP-системах, існуючих інформаційних систем. Запропоновано функціональну модель управління капіталом підприємств торгівлі на підставі контуру «Управління фінансами», який акумулює інформаційні ресурси обліку і дозволяє в режимі реального часу здійснювати контроль та аналіз альтернативних варіантів рішень проблем, пов'язаних з визначенням необхідного обсягу капіталу, джерел його залучення, напрямів розміщення в активах та підвищення ефективності використання. Розроблено організаційну модель обліку капіталу та руху інформаційних потоків в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємством роздрібною торгівлі, перевагами якої є виявлення місць локалізації інформації, шляхів її пересування, трансформації у вихідні формати звітів для вирішення оперативних питань у реальному часі і забезпечення підвищення якості інформаційних зв'язків менеджерів відповідних рівнів та вищого керівництва.

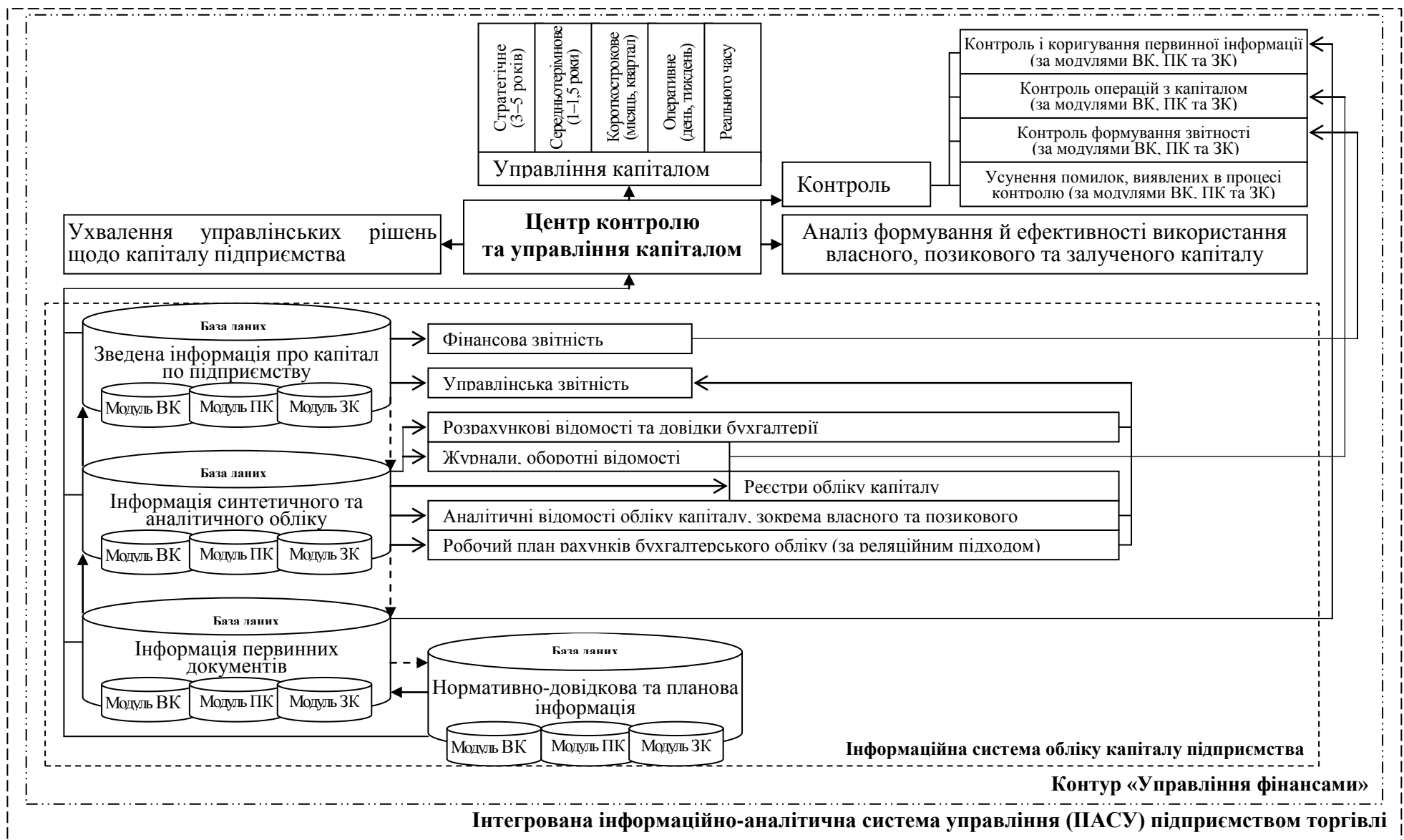

Рисунок 4.5 – Організаційна модель обліку капіталу та руху інформаційних потоків в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємством роздрібною торгівлі (авторська розробка)

РОЗДІЛ 5

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

5.1. Теоретико-методичні засади аналізу капіталу торговельного підприємства

Ступінь науковості обґрунтування управлінських рішень із формування та використання капіталу підприємств торгівлі залежить від дієвості підсистеми аналізу та використання принципово нових підходів і методів, які дозволять підприємству здійснювати інтерактивне управління в умовах нестабільності зовнішнього середовища і своєчасно вирішувати проблеми достатності, раціональності розміщення й ефективності використання капіталу. Комплекс цих методів, на нашу думку, представляє аналітичний інструментарій, доцільність і послідовність застосування якого в процесі підготовки аналітичної інформації для управління має відповідати цілям, завданням і напрямам аналізу, а також забезпечувати реалізацію функцій підсистеми аналізу в системі управління капіталом конкретного підприємства торгівлі, їх адаптацію до запитів осіб, що приймають управлінські рішення. Лаконічність, зрозумілість і достовірність результатів аналізу капіталу підприємства уможливорюються системністю та комплексністю аналітичних досліджень і визначаються змістовим наповненням його методики.

За твердженням О.А. Зоріної, «системний підхід базується на вивченні об'єктів як складних систем, що складаються з окремих елементів з багатогранними внутрішніми та зовнішніми зв'язками» [292, с. 89–90]. Це дозволяє більш глибоко вивчити об'єкт, отримати повніше уявлення про нього, виявити причинно-наслідкові зв'язки між окремими частинами цього об'єкта [293, с. 6]. Головними особливостями системного підходу є динамічність, взаємодія і взаємозв'язок елементів системи, цілісність, супідрядність, виокремлення ведучої ланки [294]. Слід зазначити, що цілісність системи, характеризуючись певною завершеністю, передбачає також відокремлений комплексний аналіз елементів, що її складають. Отже, системний підхід органічно пов'язаний з комплексним. «Комплексний підхід забезпечує цілеспрямованість дослідження, методично обґрунтовану схему пошуку резервів підвищення ефективності функціонування підприємства з урахуванням усіх сторін його діяльності» [292, с. 90]. Вважаємо, що в аналізі капіталу підприємства методологічна єдність системного та комплексного підходів

виражається в єдності цілого та його частин; використанні всіх видів економічної інформації, розробці єдиної універсальної системи показників наявності й ефективності використання капіталу; факторному аналізу взаємозв'язків між ними.

Системний і комплексний підходи реалізуються через розробку та застосування методики аналізу.

Аналіз наукових наробок сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців відносно сутнісного визначення терміну «методика економічного аналізу», результати якого наведені у додатку К.1, і змістовного її наповнення виявив, що під методикою економічного аналізу більшість науковців сучасності розуміють сукупність прийомів, способів, засобів, правил найбільш доцільного виконання аналітичних досліджень за результатами господарської діяльності та господарських процесів [295, с. 42]. Більш коректно, на наш погляд, методику економічного аналізу визначають О.П. Єлець, В.В. Беленцова та І.Т. Райковська, які акцентують увагу на визначеній послідовності застосування методів і способів аналітичних досліджень, які відповідають цілям аналізу, підпорядкованим потребам управління [296, с. 57; 297, с. 240].

Майже всі науковці виокремлюють загальні та часткові методики. Загальні методики являють собою систему дослідження, яка однаково використовується при вивченні різних об'єктів економічного аналізу в різних галузях економіки, а часткові – конкретизують загальні в розрізі галузей економіки, типів виробництв та об'єктів дослідження. На наш погляд, незалежно від того чи є методика загальною або частковою, системний і комплексний підхід до вивчення результатів господарської діяльності підприємства загалом та окремих господарських процесів вимагають єдності реалізації структурних елементів методики.

Критичний аналіз наукових праць, що висвітлюють питання методики економічного аналізу та її складових, результати якого наведені у додатку К.2, виявив, що практично у 50% із загальної кількості досліджених робіт авторами не приділяється належної уваги структуруванню елементів методики економічного аналізу. Натомість інші 50% наводять різні складові елементи методики, але найчастіше в якості останніх виділяють:

- формулювання задач і цілей аналізу;
- визначення об'єктів аналізу;
- систему показників за допомогою яких досліджується об'єкт аналізу;
- послідовність проведення дослідження та його періодичність;
- способи і методи дослідження об'єктів аналізу;

- джерела інформації, на яких ґрунтується аналіз;
- рекомендації щодо суб'єктів аналізу;
- технічні засоби, які доцільно використовувати для аналітичного дослідження;
- узагальнення і оформлення результатів аналізу у вигляді документів;
- користувачів результатів аналізу;
- систему факторів, які впливають на зміну показників;
- оцінку трудомісткості аналітичних робіт, одержання економічного ефекту від проведеного аналізу [120, с. 20; 298, с. 26; 299, с. 49; 300, с. 13; 301, с. 28; 302, с. 32; 303, с. 24; 304; 305, с. 36; 295, с. 44; 308, с. 111].

З огляду на це вважаємо, що для забезпечення науковості та підвищення якості обґрунтування управлінських рішень щодо капіталу підприємств існує нагальна необхідність розробки відповідної методики аналізу капіталу торговельних підприємств із чітко визначеними методичними принципами її формування, метою та завданнями аналізу, системою показників і методів аналітичних досліджень, організаційним і технічним забезпеченням аналітичного процесу.

Під методикою економічного аналізу капіталу підприємств торгівлі пропонуємо розуміти чітко визначену послідовність застосування способів і методів економічного аналізу для підготовки аналітичної інформації, необхідної та достатньої для прийняття управлінських рішень із формування, раціонального розміщення та ефективного використання капіталу підприємства.

Для забезпечення достатнього обсягу та доречності аналітичної інформації, що формується за потребами осіб, які приймають управлінські рішення, методика аналізу капіталу має бути чітко підпорядкована певним вимогам. Цими вимогами може бути система принципів економічного аналізу. З огляду на це підтримуємо думку І.М. Назаренка, який як основні методологічні принципи аналізу капіталу виокремив принципи:

- науковості – аналіз капіталу підприємства має відповідати вимогам економічних законів, використовувати досягнення науки та техніки;
- системності – аналіз капіталу підприємства необхідно проводити з урахуванням усіх закономірностей системи, що розвивається, тобто вивчати явища в їх взаємозв'язку та взаємозалежності;
- комплексності – під час дослідження капіталу підприємства необхідно враховувати вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання;

– дослідження в динаміці – аналіз капіталу підприємства має здійснюватися в динаміці, що дозволяє зрозуміти та з’ясувати причини змін;

– установлення основної мети – важливим моментом у проведенні аналізу капіталу є постановка завдання та мети дослідження;

– конкретності та практичної корисності – результати аналізу обов’язково повинні мати числове вираження, а результати дослідження причин зміни показників повинні бути конкретними [307, с. 221].

Дотримання цих принципів дозволить забезпечити комплексну реалізацію основних функцій аналізу, якими, як зазначають Є.В. Мних та С.С. Черниш, є оціночна, діагностична, пошукова [308, с. 25; 309, с. 9]. Визначені нами функціональні можливості підсистеми аналізу в системі управління капіталом торговельного підприємства наведені на рис. 5.1.

Рисунок 5.1 – Функціональні можливості підсистеми аналізу в системі управління капіталом торговельного підприємства (авторська розробка)

Слід зазначити, що кожна з функцій аналізу може реалізовуватися самостійно в просторі та часі, але всі вони взаємопов'язані, взаємозумовлені та підпорядковані основній меті аналізу капіталу підприємства та вирішенню визначених для її досягнення завдань (напрямів) аналітичних досліджень. Процедурна сторона останніх визначається відповідними методами та способами здійснення аналітичних досліджень і системою показників.

Для обґрунтування мети аналізу капіталу підприємств торгівлі, завдань, напрямів, системи показників і методів, що застосовуються в процесі реалізації аналітичних процедур, нами було досліджено існуючі методичні підходи до аналізу капіталу підприємств. Результати, наведені в додатку К.3, дозволяють стверджувати, що:

- аналіз капіталу підприємства розглядається доволі часто як складова аналізу фінансового стану підприємства чи перший етап оптимізації структури капіталу підприємства в рамках системи управління капіталом;

- відсутня єдність думок науковців щодо напрямів, мети та завдань аналізу капіталу підприємства;

- як показники для оцінки капіталу підприємства пропонується велика кількість коефіцієнтів, які характеризують фінансову стійкість, платоспроможність, ділову активність і рентабельність підприємства, що ускладнює аналітичну роботу та потребує чіткого розмежування відносно потреб оцінки наявності й ефективності використання капіталу підприємства;

- розкриття сутності аналітичних процедур часто здійснюється на підставі лише теоретичних положень і не враховує особливості практичної діяльності торгових підприємств;

- аналітичні функції розглядаються окремо від управлінського процесу, що не дає можливості налагодити якісну систему управління капіталом.

Приймаючи до уваги викладене вище і той факт, що на сучасному етапі розвитку економіки України увага керівників більшості підприємств торгівлі концентрується на вартісних принципах управління, вважаємо за доцільне структурувати та конкретизувати основні складові методики аналізу капіталу підприємства.

Метою аналізу капіталу підприємства роздрібною торгівлі, на наш погляд, має бути об'єктивна оцінка, установлення причини змін і пошук потенційних можливостей (резервів) покращення складу та структури капіталу підприємства, підвищення ефективності його використання для забезпечення сталого економічного зростання, цінності та вартості підприємства, а також розробка заходів з їх практичної реалізації та

формування альтернативних пропозицій для вибору й прийняття раціональних управлінських рішень.

Відповідно до визначеної мети аналізу в якості основних напрямів аналітичних досліджень капіталу підприємств роздрібної торгівлі нами визначені:

- аналіз наявності капіталу підприємства;
- аналіз ефективності використання капіталу підприємства;
- факторний аналіз наявності й ефективності використання капіталу підприємства;
- оптимізація структури капіталу підприємства;
- пошук потенційних резервів покращення складу та структури капіталу, підвищення ефективності його використання та забезпечення сталого економічного зростання фінансової безпеки підприємства;
- формування пропозицій щодо практичної реалізації залучення виявлених резервів.

Кожен із напрямів аналізу капіталу підприємства передбачає вирішення певних аналітичних завдань і використання відповідної системи показників і методів їх аналітичної обробки.

Структурно-логічна модель методики аналізу капіталу за визначеними напрямками та виокремленими для кожного з них показниками та методами їх дослідження наведена на рис. 5.2.

Як бачимо, початковим етапом аналізу капіталу підприємства роздрібної торгівлі є аналіз його наявності загалом і за окремими видами й елементами капіталу. Він спрямований на аналіз динаміки капіталу підприємства за загальним обсягом, складом і структурою; аналіз руху капіталу; оцінку складу джерел фінансування майна підприємства.

Аналіз динаміки капіталу підприємства за загальним обсягом, складом і структурою здійснюється за допомогою методів вертикального та горизонтального аналізу й припускає зіставлення даних балансу щодо капіталу підприємства й окремих його складових на кінець і початок звітної періоду. Горизонтальний аналіз дозволяє визначити зміни обсягу та складу капіталу за звітний період, а вертикальний – його структурні зміни. Показники наявності та структури капіталу, які визначаються в процесі такого дослідження, та їх характеристика наведені в додатку Л.

Після з'ясування змін обсягу, складу та структури капіталу підприємства оцінюється його рух за звітний період у розрізі надходження й вибуття власного капіталу та одержання і погашення запозиченого капіталу, зокрема позикового й залученого.

Рисунок 5.2 – Структурно-логічна модель методики аналізу капіталу підприємства торгівлі (авторська розробка)

Слід зазначити, що цьому напряму дослідження не приділяється належної уваги в сучасній спеціальній літературі, але він є дуже важливим, оскільки дозволяє оцінити інтенсивність оновлення капіталу підприємства.

У зв'язку із цим для характеристики руху капіталу підприємства пропонуємо використовувати абсолютні та відносні показники. Методика їх розрахунку та характеристика наведені в додатку Л. Аналіз інтенсивності оновлення капіталу підприємства слід здійснювати також у динаміці шляхом порівняння фактичних даних абсолютних і відносних показників руху капіталу з даними попереднього періоду.

У процесі аналізу руху капіталу підприємства особливу увагу слід приділяти дослідженню змін залученого капіталу в частині кредиторської заборгованості, оскільки її обсяг та якісний склад визначають фінансову стійкість, а її рух – стан платіжної дисципліни підприємства. Рух кредиторської заборгованості оцінюється на підставі показників виникнення та погашення зобов'язань та їх зміни за період (загалом і в розрізі видів кредиторської заборгованості). Далі виявляють невиправдану кредиторську заборгованість та оцінюють її динаміку. Для відстеження змін простроченої заборгованості за даними відомості обліку розрахунків з постачальниками слід розглянути залишок зобов'язань на кінець звітного періоду за строками утворення невиправданої заборгованості (строк оплати не настав, не оплачені у строк від 1 до 30 днів, від 31 до 90 днів, від 91 до 180 днів і більше ніж півроку), а також встановити причини неплатежів.

У рамках аналізу наявності капіталу підприємства слід також оцінювати склад джерел фінансування майна підприємства. Така оцінка можлива на підставі показників фінансування активів і платоспроможності (додаток Л) або на підставі шахового балансу. Під час його побудови доцільно дотримуватися такої послідовності:

- вибрати розмір матриці. Він може відповідати кількості статей активу та пасиву балансу або бути обмеженим кількістю статей аналітичного агрегованого балансу;

- заповнити підсумкові рядки та графи відповідно до вихідного балансу;

- послідовно вибирати джерела фінансування майна підприємства, починаючи з першого рядка активу балансу;

- перевірити правильність підрахунку балансових підсумків за рядками та графами [314, с. 209].

Наступним етапом аналізу капіталу підприємства є оцінка ефективності його використання загалом і за окремими видами й

елементами капіталу. Така оцінка на кількісному рівні зазвичай може бути здійснена за двома напрямками:

– оцінка рівня ефективності використання капіталу підприємства (загалом і за окремими його видами);

– оцінка ступеня виконання плану та динаміки основних показників, що забезпечують підприємству прийнятні темпи економічного зростання.

За першим напрямом оцінку ефективності використання капіталу пропонуємо здійснювати на підставі обчислення методом фінансових коефіцієнтів показників оборотності (у днях і кількості оборотів) і рентабельності капіталу підприємства. За другим – на підставі зіставлення темпів зміни основних економічних показників господарювання та величини капіталу, авансованого в активи підприємства.

Методика розрахунку і характеристика показників оборотності та рентабельності капіталу підприємства наведені у додатку Л.

Під час формування аналітичних висновків щодо ефективності використання капіталу підприємства роздрібної торгівлі за другим напрямом оцінки слід враховувати так зване «золоте правило ведення бізнесу» згідно з яким прибуток повинен зростати більш високими темпами, ніж обсяг чистої виручки від реалізації товарів та вартість майна підприємства. Загальноприйнято вважати оптимальними такі співвідношення:

$$\underbrace{T_p^{\Pi} > T_p^{ЧВ}}_{\text{рентабельність підприємства}} > \underbrace{T_p^K}_{\text{оборотність капіталу підприємства}} > 100, \quad (5.1)$$

відображає ефективність управлінських дій щодо капіталу підприємства

де T_p^{Π} – темп росту прибутку (від звичайної діяльності до оподаткування, реалізації, операційної діяльності, чистого), обчислений як виражене у відсотках співвідношення прибутку звітного і попереднього періодів, %;

$T_p^{ЧВ}$ – темп росту чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, обчислений як виражене у відсотках співвідношення його обсягів у звітному і попередньому періодах, %;

T_p^K – темп росту капіталу підприємства, обчислений як виражене у відсотках співвідношення середньої величини вкладених у фінансування активів коштів (підсумок за пасивом балансу) звітного і попереднього періодів, %.

Виконання вищезазначених умов є свідченням того що

– прибуток підприємства збільшується більш інтенсивно, ніж обсяг реалізації, що вказує на відносне зниження витрат підприємства, що є результатом управлінських дій, спрямованих на раціональність використання виробничих ресурсів, оптимізацію структури витрат і покращення взаємовідносин з контрагентами;

– обсяг реалізації товарів зростає більш високими темпами, ніж вкладений капітал, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно, підвищується прибуток від кожної грошової одиниці, вкладеної в підприємство;

– економічний потенціал підприємства зростає, розширюються масштаби його діяльності, оскільки всі темпи зміни показників більші 100%.

Однак можливі також відхилення від цієї ідеальної залежності, які не завжди слід розглядати як негативні. Причинами порушення системи нерівності можуть бути освоєння нових перспективних напрямів застосування капіталу, реконструкція та модернізація підприємства, упровадження нововведень тощо, оскільки така діяльність завжди пов'язана із значним вкладенням коштів. Разом з тим це не свідчить про зниження рівня ефективності використання капіталу підприємства, а навпроти є результатом втілення стратегії перспективного розвитку.

В умовах конкурентоспроможності підвищення темпів зростання основних показників господарювання для підприємств роздрібною торгівлі є одним із найважливіших завдань, вирішення якого, на наш погляд, потребує урахування багатьох аспектів. Так, підвищення темпів зростання основних показників має бути досягнуто не будь-якою ціною, а вибором оптимального варіанта розвитку, який передбачає мінімальні витрати всіх видів ресурсів. Крім того, масштаби діяльності мають оцінюватися з обов'язковим урахуванням рівня конкурентоспроможності товарів та ступенем задоволення ринкових потреб споживачів. Нарешті, проблема динамічного зростання оціночних показників має розглядатися з позиції довгострокової перспективи, протягом якої в певні періоди можливе навіть зниження їх рівнів задля утворення резерву подальшого розвитку і розширення діяльності як за рахунок власних, так і позикових фінансових ресурсів.

Враховуючи, що пріоритетним джерелом забезпечення стійкості економічного зростання є прибуток, можливості підприємства щодо розширення діяльності за рахунок реінвестування власних коштів можуть бути оцінені на підставі коефіцієнта реінвестування прибутку [322; 325] або, як його визначають інші науковці, коефіцієнта стійкості економічного зростання [321] чи темпу зростання власного капіталу [326], який обчислюється таким чином:

$$K_{BK}^{Pr_{einv}} = \frac{Pr_{einv}}{BK} \times 100, \quad (5.2)$$

де Pr_{einv} – сума реінвестованого на розвиток підприємства чистого прибутку, тис. грн;

BK – середній розмір власного капіталу підприємства, грн.

Вважаємо, що тільки аналіз тенденції зміни цього показника в динаміці дозволить надати однозначну відповідь щодо потенційних можливостей забезпечення сталого економічного зростання підприємства на перспективу.

У процесі подальшого дослідження доцільним є здійснення факторного аналізу наявності та ефективності використання капіталу підприємства. Факторний аналіз наявності капіталу передбачає оцінку впливу змін складу і структури капіталу на фінансову стійкість підприємства, а факторний аналіз ефективності використання капіталу підприємства – кількісну оцінку причини зміни показників оборотності та рентабельності капіталу а також коефіцієнта реінвестування прибутку.

На думку А.В. Грачова фінансова стійкість визначається довготривалою платоспроможністю підприємства [327]. Сьогодні для оцінки платоспроможності підприємств торгівлі прийнято використовувати два коефіцієнти: коефіцієнт покриття (поточної ліквідності) та коефіцієнт забезпеченості поточних активів власними коштами [328; 329]. На нашу думку офіційно встановлені критерії оцінки платоспроможності відображають по суті один і той же аспект фінансової стійкості підприємства – забезпеченість поточних зобов'язань оборотними активами. Отже, одночасне їх використання під час оцінки фінансової стійкості є недоцільним. Тому в процесі факторного аналізу наявності капіталу пропонуємо досліджувати зміни коефіцієнта покриття за рахунок зміни складу і структури капіталу підприємства. Для кількісної оцінки причин зміни поточної ліквідності

доцільно використовувати традиційні методи детермінованого факторного аналізу, які слід застосовувати до рекомендованих факторних моделей:

$$K_{n.l.} = \frac{K_{m/im} \times K_{na} \times K_{авт}}{K_{фз} \times D_{нз}} \quad (5.3)$$

або

$$\frac{ПА}{ПЗ} = \frac{ПА}{НА} \times \frac{НА}{ВК} \times \frac{ВК}{А} \times \frac{А}{ЗК} \times \frac{ЗК}{ПЗ}, \quad (5.4)$$

де $K_{n.l.}$ – коефіцієнт поточної ліквідності, коеф.;

$K_{m/im}$ – коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих активів, коеф.;

K_{na} – коефіцієнт постійних активів, коеф.;

$K_{авт}$ – коефіцієнт автономії, коеф.;

$K_{фз}$ – коефіцієнт фінансової залежності, коеф.;

$D_{нз}$ – питома вага поточних зобов'язань у запозиченому капіталі підприємства, коеф.;

$ПА$ – поточні активи підприємства;

$ПЗ$ – поточні зобов'язання підприємства, тис. грн.;

$НА$ – необоротні активи підприємства, тис. грн.;

$ВК$ – власний капітал підприємства, тис. грн.;

$А$ – активи підприємства, тис. грн.;

$ЗК$ – запозичений капітал підприємства тис. грн.

Для кількісної оцінки впливу факторів на зміну показників оборотності та рентабельності власного капіталу ми пропонуємо застосовувати методи елімінування до детермінованих моделей, які відображають взаємозв'язок цих показників та чинників, що їх визначають. Більш докладно ці питання буде розглянуто у § 5.2.

Під час подальшого аналізу слід кількісно виміряти причини зміни можливостей розширення діяльності за рахунок власних коштів, тобто здійснити факторний аналіз коефіцієнта реінвестування прибутку (коефіцієнта стійкості економічного зростання або темпу зростання власного капіталу).

Кількісна оцінка можливостей розширення діяльності за рахунок власних коштів може бути здійснена на підставі моделей, запропонованих Г.О. Крамаренко [321, с.122], Г.Г. Кірейцевим [326, с. 261] та Є.В. Мних [316, с. 261]. Спираючись на результати

факторного аналізу, за цими моделями підприємство може коригувати склад і структуру капіталу підприємства, доцільність його розміщення в активах, оборотність та рентабельність задля забезпечення зростання частки прибутку, призначеного для реінвестування.

На нашу думку, можливість розширення діяльності за рахунок власних коштів перш за все обумовлюється розміром отриманого підприємством прибутку. У свою чергу прибуток залежить від рентабельності власного капіталу, вкладеного у господарську діяльність підприємства. Приймаючи до уваги, що рентабельність власного капіталу обумовлюється його оборотністю та рентабельністю продажів, а розмір реінвестованого прибутку залежить від його частки у чистому прибутку підприємства, пропонуємо здійснювати факторний аналіз коефіцієнта реінвестування прибутку ($K_{BK}^{Прейс}$) на підставі такої факторної моделі:

$$K_{BK}^{Прейс} = K_{ОБ_{BK}} \times ЧР \times D^{РП} \quad (5.5)$$

або

$$\frac{Прейс}{BK} = \frac{ЧВ}{BK} \times \frac{ЧП}{ЧВ} \times \frac{Прейс}{ЧП} \times 100, \quad (5.6)$$

де $K_{ОБ_{BK}}$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу, об.;

$ЧР$ – чиста рентабельність продажу, %;

$D^{РП}$ – частка відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва у складі чистого прибутку підприємства, коеф.;

$Прейс$ – сума реінвестованого на розвиток підприємства чистого прибутку, грн;

BK – середній розмір власного капіталу підприємства, тис. грн.;

$ЧВ$ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, грн.;

$ЧП$ – чистий прибуток підприємства, тис. грн.

Вплив цих факторів вважаємо за доцільне обчислювати за допомогою методу абсолютних різниць.

У межах запропонованої нами методики аналізу капіталу підприємства (рис. 5.2) доволі важливим напрямом є оптимізація структури капіталу підприємства. Аналіз сучасної вітчизняної і зарубіжної літератури в цій сфері [339; 342; 345–351; 353] виявив

– єдність думок науковців відносно визначення структури капіталу підприємства як співвідношення власного і позикового капіталу;

– використання трьох критеріїв для вибору оптимальної структури капіталу: а) максимізації рентабельності власного капіталу; б)

мінімізації середньозваженої вартості капіталу; в) мінімізації рівня фінансового ризику;

– застосування механізму фінансового левериджу і визначення його ефекту (у вигляді максимального рівня додаткового прибутку на власний капітал, який отримує підприємство за умови додаткового залучення позикового капіталу у господарську діяльність) для обґрунтування структури капіталу за критерієм максимізації рентабельності власного капіталу;

– попереднє визначення (з урахуванням специфіки емісії та чинника оподаткування) вартості окремих елементів власного і позикового капіталу для проведення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу підприємства і вибір її мінімального значення для з'ясування оптимальної структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості;

– диференційований вибір джерел фінансування різних складових частин активів підприємства і залежність оптимальної структури капіталу, що визначається за критерієм мінімізації ризику, від обраної на підприємстві політики фінансування активів і схильності керівництва до ризику;

– існування різних підходів до формування складових власного і позикового капіталу підприємства, що пояснюються існуючими концепціями структури капіталу та розширенням можливостей їх практичного застосування;

– здійснення оптимізаційних розрахунків структури капіталу на підставі системи показників фінансового левериджу, вартості капіталу та складу активів підприємства і джерел їх фінансування. Методика розрахунку і характеристика цих показників наведені у додатку Л.

Слід зазначити, що питання оптимізації структури капіталу підприємства і підготовки відповідної інформації для управління є першочерговими. Вони набувають особливої актуальності в сучасних умовах, коли майже кожне підприємство для розширення обсягів діяльності може вдатися до формування активів за рахунок коштів, що надає фінансовий ринок. Отже, потребуються поглиблені наукові дослідження з вивчення доцільності використання і адаптації діючих підходів чи розробки власних для оптимізації структури капіталу підприємств роздрібної торгівлі. Більш докладно ці питання будуть розглянуті у п. 5.3.

Завершуватися аналіз капіталу має пошуком і впровадженням в практичну діяльність підприємств роздрібної торгівлі потенційних резервів покращення складу і структури джерел фінансування активів, підвищення ефективності використання капіталу та забезпечення

сталого економічного зростання й фінансової безпеки підприємства. Основу пошуку цих резервів складають результати факторного аналізу, а заходи з їх практичної реалізації обумовлюватимуться загальною політикою управління, що відповідає обраній стратегії розвитку підприємства.

У контексті забезпечення ефективної взаємодії підсистеми аналізу в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством роздрібною торгівлі та інтеграції руху інформаційних потоків важливою є якісна організація аналітичного процесу та його відповідне технічне забезпечення. Під організацією аналізу капіталу слід розуміти взаємозалежну сукупність його внутрішніх структурних служб і підрозділів, які цілеспрямовано упорядковують й удосконалюють аналітичний процес, розробляють і приймають управлінські рішення щодо капіталу та несуть відповідальність за результати цих рішень.

Зміст системи цілеспрямованих дій щодо впорядкування й удосконалення аналітичного процесу визначається технологічними етапами (підготовчий, основний, заключний) і закріплюється відповідним внутрішнім регламентом – програмою аналізу. Програма аналізу по суті являє собою основні напрями аналітичних досліджень капіталу, які були розглянуті вище і представлені у вигляді структурно-логічної моделі методики аналізу капіталу підприємств роздрібною торгівлі.

Сьогодні проведення аналізу неможливо уявити без сучасних технічних засобів і відповідного програмного забезпечення. Як показали проведені дослідження, спеціальна комп'ютерна програма для аналізу капіталу підприємства відсутня, а сучасні програмні продукти з аналізу, як справедливо зазначає І.Т. Райковська, обмежуються використанням тільки даних фінансової звітності підприємства і можуть застосовуватися в ході аналізу фінансового стану та використання ресурсної бази підприємства [328, с. 346]. Це не повною мірою задовольняє вимоги системності, комплексності, оперативності, точності, прогресивності та динамічності, впливає на глибину аналітичних досліджень та аналітичні можливості самих програмних продуктів і значно знижує обґрунтованість висновків за результатами аналізу.

Для задоволення потреб управління капіталом на конкретному підприємстві доцільно створити окремий модуль, який може функціонувати в операційному середовищі Windows як додаток до Excel, і використовувати в повному обсязі всі його можливості. Особливістю цього модуля буде забезпечення аналітичною інформацією

персоналу, що приймає рішення з управління капіталом на підставі даних за ряд звітних періодів і прогностичних показників фінансової звітності; моделювання і прогнозування показників наявності, складу та структури капіталу підприємства, ефективності його використання; виявлення та кількісна оцінка причин зміни оборотності та рентабельності капіталу; проведення оптимізаційних розрахунків його структури тощо.

Розглянуті вище об'єкт, мета, напрями і завдання, методичні принципи, функції, система показників, методи і прийоми дослідження, організаційне та технічне забезпечення аналізу капіталу з позиції реалізації системного підходу аналітичних досліджень формують концептуальну модель аналізу капіталу в системі управління підприємства роздрібною торгівлі (рис. 5.3).

Представлена модель дозволить ефективно організувати аналітичний процес оцінки наявності та ефективності використання капіталу підприємства, оптимізації його структури; забезпечити наукове обґрунтування пошуку резервів покращення складу і структури капіталу підприємства, підвищення ефективності його використання для забезпечення сталого економічного зростання, цінності та вартості підприємства; розробляти заходи з практичної реалізації виявлених резервів і формувати альтернативні пропозиції для вибору і прийняття раціональних управлінських рішень.

5.2. Аналіз впливу чинників на ефективність використання капіталу підприємства торгівлі

За нестабільних економічних умов гнучке реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища й практична реалізація нових конкурентоспроможних ідей створюють об'єктивну необхідність дослідження проблеми чинників впливу на ефективність використання капіталу підприємств роздрібною торгівлі.

Як уже відзначалось у п. 5.1, для характеристики ефективності використання капіталу підприємств торгівлі використовуються показники оборотності та рентабельності капіталу. Обґрунтування управлінських рішень щодо прискорення оборотності та підвищення рентабельності капіталу підприємства потребує з'ясування причин, що обумовлюють зміну цих показників, їх кількісну оцінку та пошук потенційних можливостей досягнення бажаних параметрів на короткострокову та довгострокову перспективу, що можливо реалізувати в межах факторного аналізу ефективності використання капіталу підприємства.

Рисунок 5.3 – Концептуальна модель методики аналізу капіталу підприємства торгівлі (авторська розробка) [366]

Важливою складовою методичного забезпечення факторного аналізу оборотності та рентабельності капіталу підприємства роздрібною торгівлі є з'ясування та систематизація факторів, які впливають на зміну їх рівня з урахуванням рівня впливу середовища функціонування підприємства, а саме – факторів макро-, мезо- та мікрорівнів.

Фактори макрорівня відносно до підприємства є об'єктивними і являють собою комплекс політичних, організаційно-правових, економічних, соціальних та технологічних умов, що дозволяють забезпечити стабільний розвиток підприємства. Політичні умови контролюються органами державної влади і визначають її спроможність ефективно реалізувати програми розвитку підприємницької діяльності, соціальних стандартів життя, суспільства й економічних процесів, їх направленість. Організаційно-правові визначають взаємовідносини суб'єкта господарювання з державою і суспільством в межах його прав та обов'язків і регулюються господарським, податковим та митним законодавством. Економічні умови визначаються рівнем і особливостями розвитку економіки країни, а саме ступенем виконання бюджету, доступністю ресурсів, доходами населення, рівнем оподаткування, інфляцією тощо. Соціальні представляють собою комплекс соціальних явищ і процесів, які визначають рівень і склад потреб населення та формують попит. Технологічні умови пов'язані із впровадженням результатів науково-дослідних і пошукових робіт та винаходів у промисловість і бізнес та формуванням економіки інноваційного типу.

Фактори мезорівня у контексті формування взаємозв'язків підприємства торгівлі з іншими суб'єктами середовища (споживачами, конкурентами, постачальниками), які обумовлюють зміну його позиції на ринку і відповідно впливають на ефективність використання капіталу, на нашу думку, пов'язані зі станом ринків факторів виробництва; рівнем конкуренції, розвитком та кон'юктурою окремих секторів ринку (споживчого, інформаційних технологій); цінами і тарифами на послуги; рівнем платоспроможного попиту населення; місцем розташування підприємства тощо.

Фактори мікрорівня спричиняють активний вплив на ефективність використання капіталу підприємства торгівлі, оскільки знаходяться під безпосереднім контролем підприємства. До них, на нашу думку, відносяться: обсяг і структура виручки від реалізації; наявність, склад та структура фінансово-економічних ресурсів підприємства (капіталу, активів, трудових, товарних, основних засобів); організаційно-структурні зміни на підприємстві; ефективність розробки та реалізації

маркетингової політики та політики менеджменту, політики управління капіталом.

Найбільш істотні з розглянутих об'єктивних факторів, які повинні враховуватись керівництвом підприємства під час прийняття управлінських рішень із прискорення оборотності та підвищення рентабельності капіталу, і факторів, які знаходяться в межах можливості активного впливу підприємства на них, систематизовані і представлені у вигляді трьохрівневої ієрархічної моделі факторного впливу середовища на ефективність використання капіталу підприємства торгівлі (рис. 5.4).

Кількісно оцінити силу впливу виокремлених чинників на зміну оборотності та рентабельності капіталу підприємства торгівлі можливо лише в процесі детермінованого та стохастичного факторного аналізу.

Детермінований факторний аналіз передбачає побудову багатфакторних моделей залежності оборотності та рентабельності капіталу від чинників, що на них впливають, а також подальший їх аналіз і виявлення впливу кожного окремого чинника на зміну показників ефективності використання капіталу підприємства. В якості первинних факторних моделей оборотності та рентабельності капіталу виступають алгоритми розрахунку цих показників. Застосування методів моделювання до початкових факторних моделей дозволяє отримати факторні залежності показників ефективності використання капіталу від чинників другого, третього та i -го рівнів.

Для забезпечення своєчасного виявлення потенційних можливостей підвищення ефективності використання капіталу торговельних підприємств пропонуємо використовувати багаторівневі моделі залежності коефіцієнта оборотності та рентабельності капіталу підприємства від чинників, що визначають їх зміну, та традиційні методи детермінованого факторного аналізу.

Логіка розробленої і представленої на рис. 5.5 багаторівневої моделі залежності коефіцієнта оборотності капіталу підприємства торгівлі від чинників, що визначають його зміну, ґрунтується на такому:

– першочерговими чинниками зміни коефіцієнта оборотності капіталу підприємства торгівлі є чистий дохід (виручка) від реалізації товарів та капітал, задіяний для його формування;

– чистий дохід (виручка) від реалізації товарів безпосередньо залежить від наявності та ефективності використання товарних запасів, трудових ресурсів та основних засобів, отже ці фактори певною мірою впливають і на оборотність капіталу підприємства, формуючи другий рівень підпорядкованості чинників;

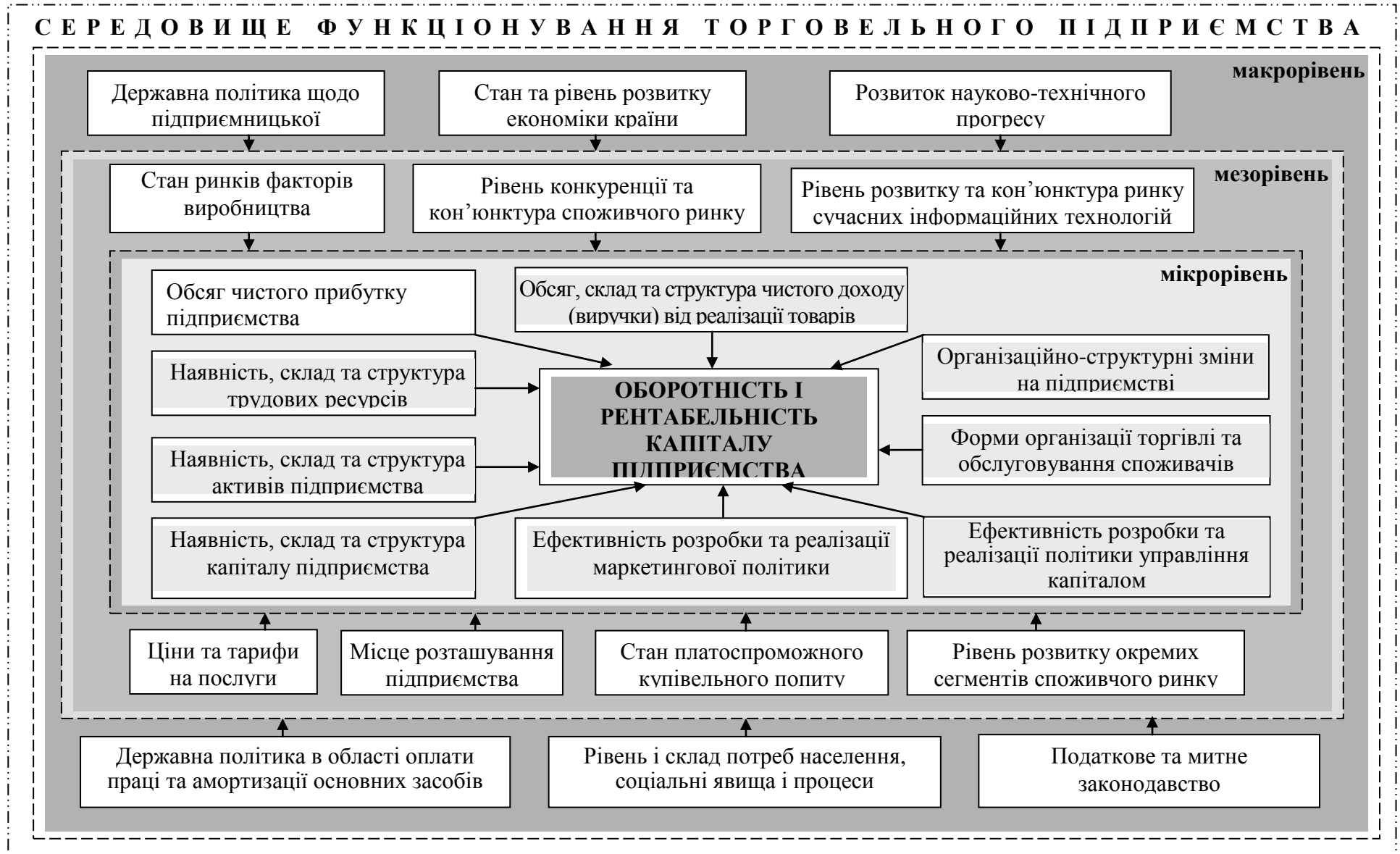

Рисунок 5.4 – Ієрархічна модель факторного впливу середовища на оборотність і рентабельність капіталу підприємства роздрібної торгівлі (авторська розробка) [359]

Рисунок 5.5 – Багаторівнева модель залежності коефіцієнта оборотності капіталу підприємства торгівлі від чинників мікрорівня (авторська розробка) [360]

– ефективність використання товарних запасів, трудових ресурсів та основних засобів підприємства залежить від структури цих видів ресурсів та ефективності використання окремих їх складових, а саме від – структури товарних запасів і оборотності окремих товарних груп, структури персоналу підприємства та продуктивності праці торгово-оперативних працівників, структури основних засобів та капіталовіддачі активної їх частини. Отже, ці фактори складають третій рівень впливу на зміну оборотності капіталу підприємства.

Детерміновані факторні моделі, які відображають залежність оборотності капіталу підприємства торгівлі від чинників, що пов'язані з наявністю, структурою та ефективністю використання окремих видів фінансово-економічних ресурсів, задіяних для отримання чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, і формують перший, другий та третій рівень підпорядкованості у багаторівневій моделі залежності коефіцієнта оборотності капіталу, наведені у додатку М.1.

Розмір впливу на зміну оборотності капіталу підприємства чинників першого рівня, до яких відносяться чистий дохід (виручка) від реалізації товарів і середній розмір капіталу, пропонуємо визначати на підставі інтегрального методу, а чинників другого та третього рівня – на підставі методу пропорційного ділення. Так, для визначення впливу чинників другого рівня в тій їх частині, що визначають зміну чистого доходу (виручки) від реалізації товарів на зміну оборотності капіталу підприємства, слід використовувати такий алгоритм:

$$\Delta K_{OBK}(i) = \frac{\Delta ЧВ(i)}{\Delta ЧВ} \times \Delta K_{OBK}(ЧВ), \quad (5.7)$$

де $\Delta ЧВ(i)$ – абсолютна зміна чистого доходу (виручки) від реалізації під впливом i -го чинника, тис. грн;

$\Delta K_{OBK}(ЧВ)$ – абсолютна зміна коефіцієнту оборотності капіталу під впливом чистого доходу (виручки) від реалізації, тис. грн.

Аналогічним чином визначається вплив зміни факторів третього рівня на зміну оборотності капіталу підприємства, але вже в частині чинників, що формують зміни показників ефективності використання товарних запасів, трудових ресурсів та основних засобів.

Можливості запропонованого методичного підходу до факторного аналізу оборотності капіталу було апробовано за даними двох торговельних підприємств, організованих як товариства з обмеженою відповідальністю, а саме ТОВ «Восток» (м. Харків) і ТОВ «Самоцвіт» (м. Дніпропетровськ), які були обрані з досліджуваної сукупності за критеріями наявності позитивного фінансового результату за підсумками господарювання, відсутності орендованих основних засобів, диверсифікації діяльності та організаційно-правової форми підприємства. Результати факторного аналізу оборотності капіталу досліджуваних торговельних підприємств за запропонованою методикою наведені у табл. 5.1.

Розрахунки показали прискорення оборотності капіталу у 2013 році порівняно з 2012 роком на обох досліджуваних підприємствах. При цьому склад чинників, які обумовили збільшення коефіцієнта оборотності капіталу, у ТОВ «Восток» і ТОВ «Самоцвіт» дещо відрізняється. Так, у ТОВ «Восток» прискорення оборотності капіталу стало можливим у результаті збільшення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів на 670,6 тис. грн, середніх залишків товарних запасів на 13,9 тис. грн, середньооблікової чисельності працівників на 3 особи,

Таблиця 3.1 – Узагальнення впливу чинників на зміну оборотності капіталу

Показник	ТОВ «Восток»			ТОВ «Самоцвіт»		
	Зміна чинника (+,-)	Розмір впливу, об.	Сукупний вплив чинників, об.	Зміна чинника (+,-)	Розмір впливу, об.	Сукупний вплив чинників, об.
Чинники I рівня						
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, тис. грн	670,6	0,784	0,477	-556,4	-0,318	0,133
2. Середній розмір капіталу, тис. грн	52,5	-0,307		-167,4	0,451	
Чинники II рівня						
1. Середні товарні запаси, тис. грн	13,9	0,494	0,784	10,3	0,178	-0,318
2. Швидкість обороту запасів, об.	1,70	0,290		-2,80	-0,496	
3. Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	3,0	0,563	0,784	3,0	0,361	-0,318
4. Продуктивність праці, тис. грн	6,752	0,221		-25,814	-0,679	
5. Середня вартість основних засобів, тис. грн	9,1	0,125	0,784	-97,1	-0,633	-0,318
6. Капіталовіддача основних засобів, грн	1,607	0,659		0,790	0,315	
Чинники III рівня						
1. Питома вага окремих груп товарних запасів, коеф.	x	0,335	0,290	x	-0,091	-0,496
2. Швидкість обороту окремих груп товарних запасів, об.	x	-0,045		x	-0,404	
3. Питома вага торгово-оперативних працівників, коеф.	-0,150	-1,051	0,221	-0,150	-1,107	-0,679
4. Продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн	64,7	1,272		27,1	0,428	
5. Питома вага активної частини основних засобів, коеф.	-0,175	-0,113	0,659	0,006	0,143	0,315
6. Капіталовіддача активної частини основних засобів, грн	0,257	0,772		2,303	0,172	
Загальна зміна коефіцієнта оборотності капіталу	x	x	0,477	x	x	0,133

середньої вартості основних засобів на 9,1 тис. грн та підвищення ефективності використання всіх трьох груп ресурсів підприємства (швидкості обороту запасів на 1,7 обороти, продуктивності праці на 6,752 тис. грн і капіталовіддачі на 1,607 грн). Резервами прискорення оборотності капіталу досліджуваного підприємства можна вважати прискорення оборотності окремих груп товарних запасів, збільшення питомої ваги торгово-оперативних працівників і питомої ваги активної частини основних засобів.

У ТОВ «Самоцвіт» більшість чинників, які сприяли прискоренню оборотності капіталу підприємства, є кількісними показниками використання ресурсів. До них належать зменшення середнього розміру капіталу на 167,4 тис. грн, збільшення середніх залишків товарних запасів на 10,3 тис. грн., середньооблікової чисельності працівників на 3 особи. Серед інтенсивних показників, внаслідок зміни яких відбулося збільшення коефіцієнта оборотності капіталу, слід відзначити збільшення рівня капіталовіддачі на 0,79 грн, продуктивності праці торгово-оперативних працівників на 27,1 тис. грн.

Для прискорення оборотності капіталу підприємства пропонуємо вжити низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання його фінансово-ресурсного потенціалу, а саме

- всебічне дослідження і постійний моніторинг ринкового середовища;
- аналіз власних позицій і позицій конкурентів на ринку товарів та послуг;
- систематичне здійснення аналізу оборотності капіталу на підставі запропонованої нами методики;
- забезпечення ритмічної та злагодженої роботи підприємства;
- ліквідація збоїв у постачанні товарів;
- формування оптимальної структури виробничих ресурсів підприємства;
- розробка й прийняття ефективних управлінських рішень щодо підвищення ефективності господарської діяльності.

Реалізація визначених заходів дозволяє не лише підвищити ефективність використання фінансово-економічних ресурсів підприємства, але й обумовлює зростання обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації товарів і відповідно (за інших незмінних умов) прибутку до оподаткування та чистого прибутку, що в свою чергу забезпечує підвищення рівня рентабельності капіталу підприємства.

Детермінований факторний аналіз рентабельності капіталу дозволяє визначити причини її зміни під впливом таких чинників першого рівня як чистий прибуток і середня величина капіталу

підприємства. Побудову багаторівневої моделі залежності рентабельності капіталу від чинників мікрорівня пропонуємо здійснювати з урахуванням чинників, що впливають на зміну саме чистого прибутку підприємства (рис. 5.6).

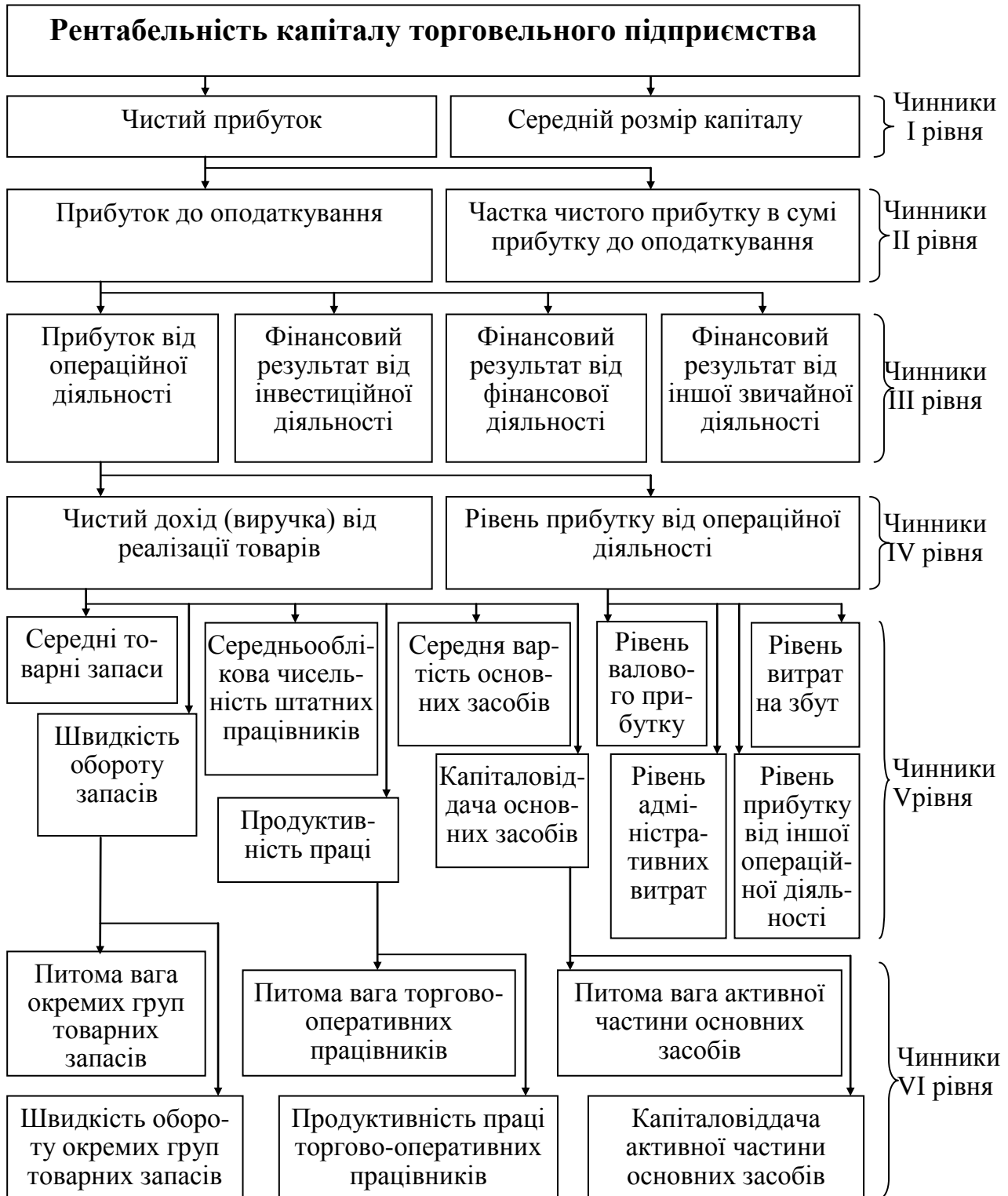

Рисунок 5.6 – Багаторівнева модель залежності рентабельності капіталу підприємства торгівлі від чинників макрорівня (авторська розробка)

Підпорядкування чинників у цій моделі враховує першочерговість факторних впливів на рентабельність та логіку побудови багаторівневої моделі залежності оборотності капіталу підприємства.

Детерміновані факторні моделі, які відображають залежність рентабельності капіталу підприємства торгівлі від чинників мікрорівня, що пов'язані з наявністю, структурою та ефективністю використання окремих видів фінансово-економічних ресурсів, задіяних для отримання чистого прибутку, прибутку до оподаткування та чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, і формують шість рівнів підпорядкованості у багаторівневій моделі залежності рентабельності капіталу, наведені у додатку М.2.

Розмір впливу на зміну рентабельності капіталу торговельного підприємства чинників першого та четвертого рівнів пропонуємо визначати на підставі інтегрального методу, чинників другого та третього рівня – на підставі методу абсолютних різниць, а п'ятого і шостого рівнів – на підставі методу пропорційного ділення.

Представлені у табл. 5.2. результати факторного аналізу, що здійснений у відповідності із запропонованою методикою, свідчать про наявність скритих резервів підвищення рентабельності капіталу на обох з досліджуваних підприємствах торгівлі. У ТОВ «Восток» рентабельність капіталу зменшилась на 1,41%, з яких 0,947% обумовлено зменшенням розміру чистого прибутку, а 0,463% – зростанням середнього розміру капіталу. Серед причин, які сприяли зниженню як суми прибутку до оподаткування, так і прибутку від операційної діяльності, слід відзначити зростання рівня адміністративних витрат на 0,631% до обороту і рівня витрат на збут 0,749% до обороту, а також зниження рівня іншого операційного прибутку на 0,313% до обороту, питомої ваги торгово-адміністративних працівників на 15,0 процентних пункти та уповільнення швидкості обороту окремих груп товарних запасів.

У ТОВ «Самоцвіт» подальше зростання рентабельності капіталу можливе у разі підвищення фінансових результатів від інвестиційної, фінансової та іншої діяльності, покращення ефективності використання товарних і трудових ресурсів, збільшення питомої ваги торгово-адміністративних працівників.

Разом із розглянутими чинниками на зміну оборотності і рентабельності капіталу підприємства торгівлі впливають опосередковані чинники, вплив яких неможливо оцінити за допомогою методів детермінованого факторного аналізу.

Таблиця 5.2 – Узагальнення впливу чинників на зміну рентабельності капіталу

Показник	ТОВ «Восток»			ТОВ «Самоцвіт»		
	Зміна чинника (+,-)	Розмір впливу, об.	Сукупний вплив чинників, об.	Зміна чинника (+,-)	Розмір впливу, об.	Сукупний вплив чинників, об.
1	2	3	4	5	6	7
Чинники I рівня						
1. Чистий прибуток, тис. грн	-8,1	-0,947	-1,410	7,5	0,428	1,033
2. Середній розмір капіталу, тис. грн	52,5	-0,463		-167,4	0,605	
Чинники II рівня						
1. Прибуток до оподаткування, тис. грн	-12,0	-1,121	-0,947	6,6	0,303	0,428
2. Частка чистого прибутку в сумі прибутку до оподаткування, коеф.	0,021	0,174		0,014	0,125	
Чинники III рівня						
1. Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	-4,4	-0,410	-1,121	36,0	1,649	0,303
2. Фінансовий результат від інвестиційної діяльності, тис. грн	-13,1	-1,225		-12,9	-0,591	
3. Фінансовий результат від фінансової діяльності, тис. грн	3,0	0,280		-13,3	-0,609	
4. Фінансовий результат від іншої діяльності, тис. грн	2,5	0,234		-3,2	-0,146	
Чинники IV рівня						
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, тис. грн	670,6	0,987	-0,410	-556,4	-0,379	1,649
2. Рівень прибутку від операційної діяльності, %	-0,316	-1,397		0,522	2,028	
Чинники V рівня						
1. Середні товарні запаси, тис. грн.	13,9	0,622	0,987	10,3	0,212	-0,379
2. Швидкість обороту запасів, об.	1,700	0,365		-2,800	-0,591	
3. Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	3	0,709	0,987	3	0,430	-0,379
4. Продуктивність праці, тис. грн.	6,752	0,278		-25,814	-0,809	
5. Середня вартість основних засобів, тис. грн.	9,1	0,157	0,987	-97,1	-0,754	-0,379
6. Капіталовіддача основних засобів, грн.	1,607	0,830		0,79	0,375	

Продовження таблиці 5.2

1	2	3	4	5	6	7
7. Рівень валового прибутку, %	1,377	6,090	-1,397	1,015	3,944	2,028
8. Рівень адміністративних витрат, %	0,631	-2,790		0	0,000	
9. Рівень витрат на збут, %	0,749	-3,312		-0,324	1,259	
10. Рівень прибутку від іншої операційної діяльності, %	-0,313	-1,384		-0,817	-3,175	
Чинники VI рівня						
1. Питома вага окремих груп товарних запасів, коеф.	x	0,421	0,365		-0,109	-0,591
2. Швидкість обороту окремих груп товарних запасів, об.	x	-0,056			-0,482	
3. Питома вага торгово-оперативних працівників, коеф.	-0,150	-1,323	0,278	-0,150	-1,320	-0,809
4. Продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн.	64,710	1,602		27,090	0,510	
5. Питома вага активної частини основних засобів, коеф.	0,008	0,377	0,830	0,006	0,170	0,375
6. Капіталовіддача активної частини основних засобів, грн	5,804	0,453		2,303	0,205	
Загальна зміна рівня рентабельності капіталу	x	x	-1,410	x	x	1,033

Для кількісної оцінки сили впливу таких чинників пропонуємо застосовувати метод головних компонент, який, на відміну від інших методів багатовимірного факторного аналізу, має певні переваги. А саме він не вимагає гіпотез про змінні, є лінійним та адитивним.

Суть методу головних компонент зводиться до визначення максимально інформативних компонент (факторів) F_j , $j = 1, k$ на основі множини ознак x_i , $i = 1, n$:

$$\{x_1, x_2, x_3, \dots, x_n\} \Rightarrow \{F_1, F_2, F_3, \dots, F_k\}. \quad (5.8)$$

Компонентою слід вважати групу ознак, які пояснюють спільну першопричину зміни результативного показника. Ознаки, які належать до різних груп, є незалежними між собою (ортогональними), а відповідно, незалежними є і компоненти [329, с. 149].

Під час аналізу ефективності використання капіталу підприємств роздрібною торгівлі методом головних компонент всі розрахунки повинні носити послідовний характер і здійснюватися згідно з визначеними етапами цього аналітичного процесу, що наведені у вигляді блоків аналітичних процедур на рис. 5.7.

Рисунок 5.7 – Основні етапи процесу аналізу ефективності використання капіталу підприємства методом головних компонент

Перший блок аналітичних процедур пов'язаний із відбором та аналізом вихідних показників. Неоднорідність у вимірі вихідних показників усувається шляхом нормалізації матриці вихідних даних. Аналіз характеру тісноти зв'язку між відібраними показниками здійснюється на підставі кореляційної матриці.

Блок 2 «Розрахунок та аналіз факторної матриці» включає п'ять послідовних етапів: побудова матриці факторних навантажень; інтерпретація значень факторних навантажень, які є характеристиками стохастичного зв'язку між початковими ознаками та загальними факторами, та визначення внеску кожної головної компоненти в сумарну дисперсію вихідних ознак; видозміна головних компонент в ортогональні фактори шляхом їх обертання; інтерпретація значень факторних навантажень після обертання; порівняльний аналіз факторних матриць.

Блок 3 аналізу ефективності використання капіталу методом головних компонент включає в себе один (десятий) етап «Побудова головних компонент на основі вибраної факторної матриці», на якому проводиться кількісна оцінка головних компонент шляхом зважування значень вихідних показників за допомогою факторної матриці.

Четвертий блок об'єднує аналітичні процедури, які пов'язані з побудовою рівняння регресії на головних компонентах та застосуванням його для факторного аналізу ефективності використання капіталу підприємства.

Компонентний аналіз ефективності використання капіталу підприємства, зокрема рентабельності, проводився на підставі даних бухгалтерської та статистичної звітності 32 підприємств роздрібною торгівлі продовольчими товарами, що знаходяться у м. Харкові та Харківській області і м. Дніпропетровську за два роки (2012–2013 рр.). Ці підприємства мають різні організаційно-правові форми, розміри, стадії життєвого циклу, розташовані в різних містах, але їх сукупність характеризується схожими умовами функціонування та чинниками мікро- і мезорівня, що впливають на ефективність використання капіталу підприємства (а саме стабільність розвитку ринку продовольчих товарів, постійність контингенту покупців, стабільність попиту на товари продовольчої групи тощо), і сформована з урахуванням вимог щодо обсягу та однорідності вибіркової сукупності, що забезпечує її репрезентативність. Під час формування вибіркової сукупності враховувались вимоги щодо прибуткової діяльності підприємств, відсутності у них орендованих основних засобів, можливості розвивати диверсифіковані напрями діяльності та дотримання нормативного рівня фінансової незалежності. Реалізацію алгоритму моделі головних компонент здійснено за допомогою програми STATISTICA rev. 6.0 фірми Stat Soft.

У ході дослідження сформована система показників, що характеризує склад та ефективність використання трудових ресурсів (питома вага торгово-оперативних працівників (X_1), продуктивність

праці (X_2)), предметів праці (швидкість обороту товарних запасів (X_3)), засобів праці (товарооборот на 1 м² (X_4)), питома вага активної частини основних засобів (X_5), ступінь зносу основних засобів (X_6), капіталовіддача активної частини основних засобів (X_7), фондоозброєність праці (X_8)). Також до складу показників увійшли показники витратності діяльності підприємства (рівень адміністративних витрат (X_9), рівень витрат операційної діяльності (X_{10}), рівень змінних витрат (X_{11}), питома вага змінних витрат (X_{12})) та його фінансового стану (коефіцієнт автономії (X_{13}), коефіцієнт фінансового левериджу (X_{14}), коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності (X_{15}) та коефіцієнт маневреності (X_{16})).

Зібрана вихідна інформація (додаток Н.1) перевірена на точність, однорідність і відповідність закону нормального розподілу за результативним та факторними показниками (Додаток Н.2). Наведені результати свідчать про те, що мінливість варіаційного ряду не перевищує 33%, що дозволяє зробити висновок про однорідність досліджуваної нами сукупності [330, с. 185]. Значення показників асиметрії та ексцесу в межах норматива свідчать про підпорядкованість вихідних даних закону нормального розподілу. Це підтверджує репрезентативність та повноту представлення у вибірковій сукупності властивостей генеральної сукупності підприємств торгівлі.

З метою приведення вихідних даних до єдиної розмірності і забезпечення їх співставності була виконана їх стандартизація на підставі розрахунків за формулою

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \overline{X}_j}{\sigma_j}, \quad (5.9)$$

де \overline{X}_j – середнє значення j -ї ознаки;

σ_j – середнє квадратичне відхилення.

Стандартизовані значення вихідних даних наведені у додатку Н.3.

Аналіз матриці коефіцієнтів кореляції підтвердив наявність взаємозв'язку між включеними в модель чинниками, а отже, існування спільних першопричин формування їх варіації (додаток Н.4).

Значущість матриці коефіцієнтів кореляції перевірена за допомогою критерію Уїлкса, який розрахований з $v = p(p - 1)/2$ ступенями вільності [331, с. 234]:

$$\chi^2 = -\left[n - \frac{1}{6}(2p+5)\right] \ln|R|, \quad (5.10)$$

де n – число одиниць сукупності;
 p – кількість досліджуваних ознак;
 $|R|$ – визначник матриці.

Фактичне значення χ^2 дорівнює 1133,2 і більше табличного ($\chi_{0,5}^2(120) = 83,85$), що дозволяє прийняти гіпотезу про значимість кореляційної матриці.

Власні числа кореляційної матриці, які є дисперсіями відповідних компонент, відображають вклад відповідної компоненти у загальну дисперсію. Максимально можлива кількість виділених головних компонент дорівнює загальній кількості обраних для дослідження показників.

Для визначення оптимальної кількості головних компонент використано такі критерії:

– критерій Кайзера. Згідно з цим критерієм, головними є компоненти, власні числа яких більше 1 ($\lambda_j > 1$). Адже якщо фактор не виділяє дисперсію, рівну за величиною, принаймні, одній змінній, то він вилучається;

– критерій Кеттела – «кам'янистий осип». Цей критерій передбачає графічне зображення власних чисел кореляційної матриці в низхідному порядку. Відбір головних компонент слід припинити там, де спад значень власних чисел максимально уповільнюється, а ламана близька до горизонтальної прямої лінії [332, с. 458].

Розрахунки показали, що за критерієм Кайзера власні числа перших чотирьох компонент є більше 1, отже, саме ці компоненти слід вважати головними (додаток Н.5). Доцільність формування чотирьох головних компонент підтверджує і графік «кам'янистого осипу» (рис. 5.8).

Результати обчислень факторних навантажень та побудовані з їх урахуванням лінійні рівняння залежних чинників та головних компонент наведені у додатку Н.6. За даними додатка Н.6.1 лише частка перших чотирьох компонент у сумарній дисперсії є вагомою (48,9%, 12,73; 9,21 та 6,98% відповідно), що свідчить про достатньо високу повноту факторизації – майже 78%. Перша компонента має тісний зв'язок з такими змінними як продуктивність праці робітників підприємства, швидкість обороту товарних запасів, товарооборот на 1 м², питома вага активної частини основних засобів, капіталовіддачі

активної частини основних засобів, рівень змінних витрат, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового левериджу та коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності. Частка першої головної компоненти у загальній дисперсії становить 48,9%. Друга компонента констатує 12,73% загальної дисперсії і має щільний зв'язок з показником фінансової стійкості – коефіцієнтом маневреності. Третя компонента навантажує показники ступеня зносу основних засобів і рівня витрат операційної діяльності та пояснює 9,21% сумарної варіації. Найбільше навантаження четвертої компоненти припадає на одну змінну – показник рівня адміністративних витрат, а її внесок у загальну дисперсію становить 6,98%.

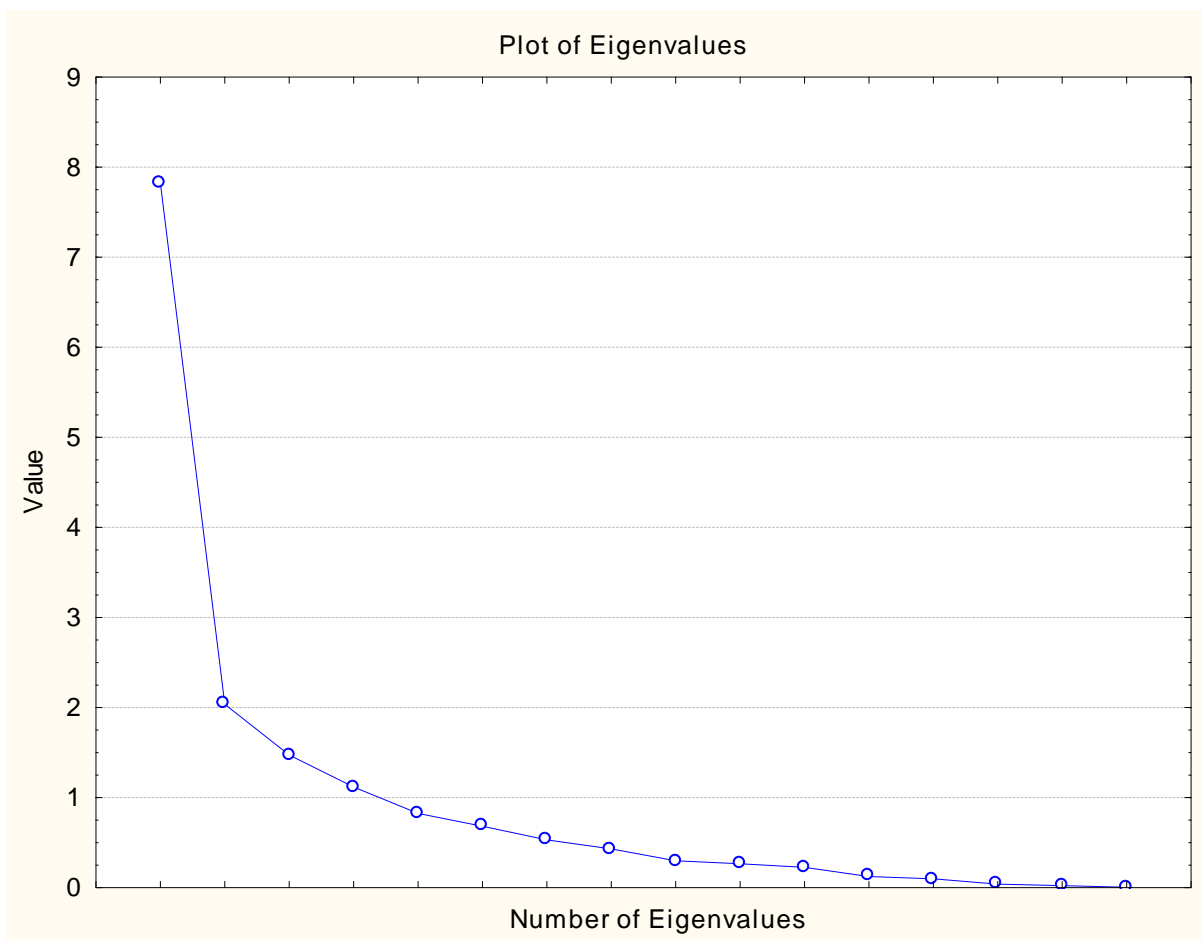

Рисунок 5.8 – Графік власних чисел кореляційної матриці

Модель головних компонент описує взаємозв'язок між первинними ознаками і компонентами на основі їх лінійної комбінації [319, с. 114]:

$$Z_j = a_{j1}F_1 + a_{j2}F_2 + \dots + a_{jk}F_k + d_j u_j, \quad (5.11)$$

де Z_j – стандартизовані значення j -ї ознаки з одиничними дисперсіями;
 $a_{j1}, a_{j2}, \dots, a_{jk}$ – факторні навантаження k -ї компоненти на j -у ознаку;
 F_1, F_2, \dots, F_k – загальні фактори, спільні для всіх ознак;
 u_j – характерний фактор;
 d_j – навантаження характерного фактора тільки для ознаки Z_j .

Отримані лінійні рівняння залежних чинників Z_j та головних компонент F наведено у додатку Н.6.2.

Виділені головні компоненти важко піддаються змістовній економічній інтерпретації і мають складну факторну структуру, яка проявляється у тому, що навантаження окремих головних компонент на певні ознаки перетинаються. Для переходу від складної факторної структури до простої, коли значення факторних навантажень змінних наближаються до 1 або до 0, використано процедуру обертання за допомогою опції *Varimax normalized* (варімакс нормалізований) у програмі STATISTICA і отримано інші значення факторних навантажень. Розраховані значення факторних навантажень, власні числа і внесок окремих компонент у загальну дисперсію свідчать про зміну у факторній структурі (додаток Н.7). Проте рівень факторизації майже не змінився (80,8%).

Результати розрахунків факторних навантажень узагальнено в табл. 5.3.

Аналіз структури першої компоненти показує, що визначальними показниками, на основі яких можна інтерпретувати її зміст, є показники з факторним навантаженням більшим або дуже близьким до 0,7:

- питома вага активної частини основних засобів;
- ступінь зносу основних засобів;
- фондоозброєність праці.

Тому цю компоненту можна ідентифікувати як фактор «забезпеченість підприємства основними засобами». Її внесок у загальну дисперсію становить 18,96%.

Висока кореляція між змінними, що відповідають коефіцієнтам ліквідності (коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності), фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, коефіцієнт маневреності) та факторною віссю другої компоненти (F_2), дає підстави ідентифікувати її як фактор «фінансовий стан підприємства». Показники фінансового стану підприємства пояснюють 18% загальної дисперсії рентабельності капіталу підприємства.

Таблиця 5.3 – Фактори, що впливають на рентабельність капіталу сукупності досліджуваних підприємств торгівлі

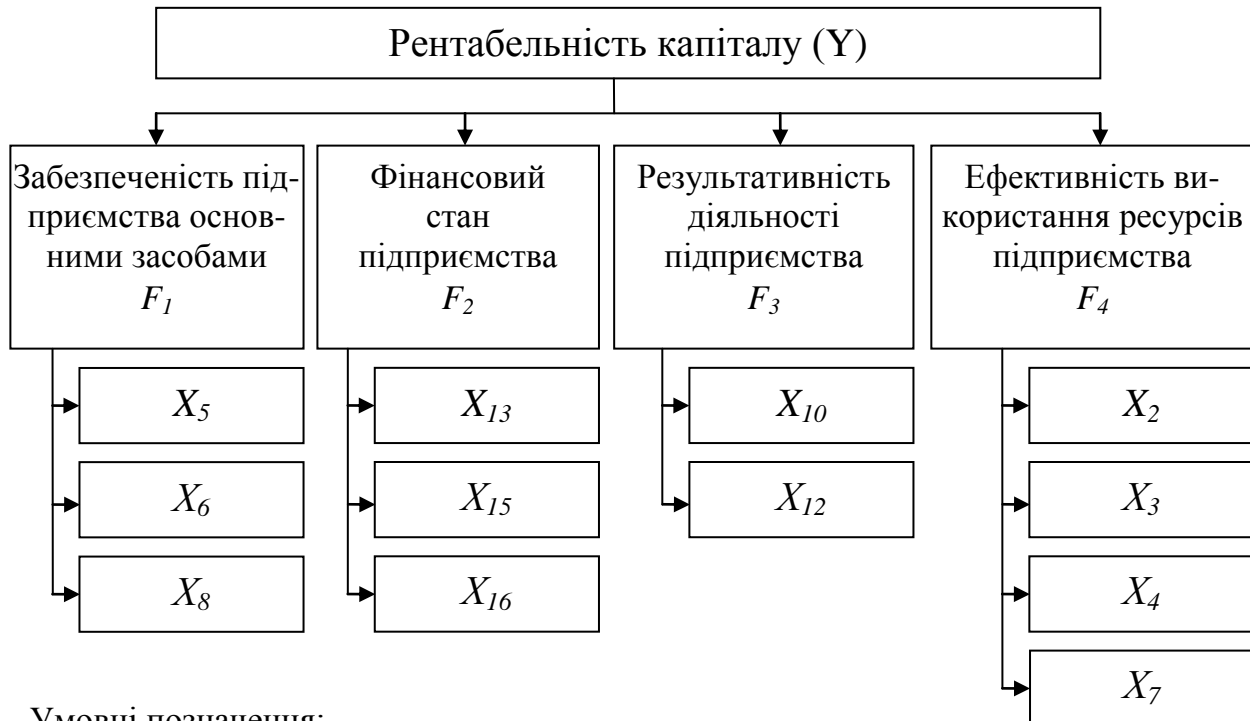
Головні компоненти	Значення факторних навантажень	Показник	Назва фактора
F_1	0,6642	Питома вага активної частини основних засобів	Забезпеченість підприємства основними засобами
	-0,7884	Ступінь зносу основних засобів	
	0,7539	Фондоозброєність праці	
F_2	0,8558	Коефіцієнт автономії	Фінансовий стан підприємства
	0,8581	Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	
	0,9492	Коефіцієнт маневреності	
F_3	-0,8381	Рівень витрат операційної діяльності	Результативність діяльності підприємства
	-0,8635	Питома вага змінних витрат	
F_4	0,7993	Продуктивність праці	Ефективність використання ресурсів підприємства
	0,8011	Швидкість обороту товарних запасів	
	0,7472	Товарооборот на 1 м ²	
	0,8943	Капіталовіддача активної частини основних засобів	

Третя факторна вісь (F_3) сильно корелює з показниками рівня витрат операційної діяльності та питомої ваги змінних витрат, збільшення яких, обумовлює зменшення величини цієї компоненти, а отже і результативного показника – рентабельності капіталу. Отже третю компоненту, частка якої у загальній дисперсії становить 13,08%, можна визначити як фактор «результативність діяльності підприємства».

Найбільше власне число – 4,31, що становить 26,94% від загальної дисперсії, характеризує четверту компоненту (F_4), яка сильно корелює з показниками продуктивності праці, швидкості обороту товарних запасів, товарообороту на 1 м², капіталовіддачі активної частини

основних засобів. Її, відповідно, визначимо як фактор «ефективність використання ресурсів підприємства».

Визначений склад головних компонент, які впливають на ефективність використання капіталу підприємства, наведено на рис. 5.9.

Умовні позначення:

X_5 – питома вага активної частини основних засобів, %;

X_6 – ступінь зносу основних засобів, %;

X_8 – фондоозброєність праці, тис. грн/чол.;

X_{13} – коефіцієнт автономії, коеф.;

X_{15} – коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності, коеф.;

X_{16} – коефіцієнт маневреності, коеф.;

X_{10} – рівень витрат операційної діяльності, % до об.;

X_{12} – питома вага змінних витрат, %;

X_2 – продуктивність праці; тис. грн;

X_3 – швидкість обороту товарних запасів, об.;

X_4 – товарооборот на 1 м^2 , тис. грн;

X_7 – капіталовіддача активної частини основних засобів, грн.

Рисунок 5.9 – Взаємозв'язок головних компонент і показників, що впливають на зміну рентабельності капіталу сукупності торговельних підприємств

Головні компоненти F_k є не корельованими між собою безрозмірними змінними, які представляють собою лінійну комбінацію k -змінних:

$$F_k = \frac{1}{\lambda_j} (a_{k1}Z_1 + a_{k2}Z_2 + \dots + a_{kj}Z_j). \quad (5.12)$$

Залежність значень головних компонент від значень підпорядкованих показників відображають лінійні комбінації, наведені в табл. 5.4.

Таблиця 5.4 – Система лінійних комбінацій визначальних факторів, що впливають на рентабельність капіталу підприємств досліджуваної сукупності

Умовні позначення	Складові головних компонент
F_1	$0,2413Z_5 - 0,426Z_6 + 0,3508Z_8$
F_2	$0,327Z_{13} + 0,3219Z_{15} + 0,4366Z_{16}$
F_3	$-0,459Z_{10} - 0,4986Z_{12}$
F_4	$0,2307Z_2 + 0,2316Z_3 + 0,2212Z_4 + 0,4353Z_7$

Коефіцієнти кореляції, що характеризують взаємозв'язок факторів, які впливають на рентабельність капіталу торговельного підприємства, представлено в табл. 5.5. Вихідні дані для побудови матриці наведені у додатку Н.8.

Таблиця 5.5 – Матриця коефіцієнтів кореляції, що характеризують взаємозв'язок головних компонент впливу на рентабельність капіталу сукупності досліджуваних підприємств торгівлі

	Y	F_1	F_2	F_3	F_4
Y	1	0,67664	0,61127	-0,49865	0,699245
F_1	0,67664	1	0,375051	-0,21264	0,532651
F_2	0,61127	0,375051	1	-0,12372	0,545878
F_3	-0,49865	-0,21264	-0,12372	1	-0,40877
F_4	0,699245	0,532651	0,545878	-0,40877	1

Аналіз матриці коефіцієнтів кореляції свідчить про помірний зворотний зв'язок між рентабельністю капіталу підприємства і компонентою «результативність діяльності» ($r = 0,4987$). Наявність

помітного прямого зв'язку спостерігається між рентабельністю капіталу підприємства та іншими виділеними компонентами.

Значення коефіцієнтів кореляції, які характеризують тісноту зв'язку між виділеними головними компонентами, вказують на існування помірного взаємозв'язку між компонентою «забезпеченість підприємства основними засобами» (F_1) і компонентою «фінансовий стан підприємства» (F_2), а також компонентою «результативність діяльності підприємства» (F_3) і компонентою «ефективність використання ресурсів підприємства» (F_4). Помітний зв'язок спостерігається між компонентою «ефективність використання ресурсів підприємства» (F_4) і компонентами «забезпеченість підприємства основними засобами» (F_1), «фінансовий стан підприємства» (F_2). Інші компоненти слабо пов'язані між собою.

Ортогональність головних компонент дозволяє будувати за ними рівняння регресії, в якому оцінки коефіцієнтів не залежать одна від одної, що вигідно відрізняє його від рівняння регресії, побудованого за вихідними даними незалежних змінних, що є корельованими між собою. Модель регресії, побудована на основі головних компонент, виглядає таким чином:

$$y = a_0 + a_1 F_1 + a_2 F_2 + \dots + a_k F_k, \quad (5.13)$$

де y – модельований показник;

a_k – ваговий коефіцієнт при k -й головній компоненті;

F_k – k -а головна компонента.

Отже, якщо раніше на зміну ефективності використання капіталу підприємств торгівлі впливало 16 ознак, то тепер про цей вплив можна судити за чотирма новими, але узагальненими характеристиками – головними компонентами. Встановлені чотири головних компоненти використані як узагальнені чинники для апроксимації економічних показників за допомогою лінійної регресійної моделі.

На підставі даних про головні компоненти (додаток Н.8), які розраховані шляхом множення матриць змінних та вагових коефіцієнтів, було побудовано рівняння регресії

$$Y' = -0,038 + 0,4502F_1 + 0,3111F_2 - 0,3289F_3 + 0,1881F_4. \quad (5.14)$$

Статистичний аналіз отриманого рівняння регресії (додаток Н.9) проведено за допомогою коефіцієнтів множинної кореляції (R) і

детермінації (R2) критерію Фішера (F-критерій) та середньої помилки апроксимації. Фактична величина F-критерію (42,93) значно перевищує його табличне значення (2,53) і підтверджує надійність отриманого рівняння зв'язку між рентабельністю капіталу підприємства та досліджуваними компонентами. За величиною середньої помилки апроксимації (7,93%) можна зробити висновок, що отримане рівняння зв'язку досить точно описує досліджувані залежності. Тісний зв'язок між рентабельністю капіталу підприємства та виділеними головними компонентами підтверджує значення множинного коефіцієнта кореляції. Згідно з отриманим рівнянням $R = 0,863$, $R^2 = 0,744$. Це означає, що варіація рентабельності капіталу підприємства на 74,4% залежить від зміни досліджуваних головних компонент, а на частку інших факторів припадає 25,6% варіації результативного показника.

Оскільки у цьому рівнянні регресії результативним показником є стандартизоване значення рентабельності капіталу підприємства, то його було перетворено до вихідної змінної Y . Перерахунок здійснювався за даними про середнє значення рентабельності капіталу та його середньоквадратичне відхилення. Внаслідок перетворень отримана економіко-математична модель у вигляді такого рівняння регресії:

$$Y = 8,01 + 0,7757F_1 + 0,536F_2 - 0,5666F_3 + 0,3241F_4. \quad (5.15)$$

Відповідно до представленої економко-математичної моделі збільшення рівня рентабельності капіталу за сукупністю підприємств за досліджуваний період у середньому склало 1,0692%. Сталося це в основному під впливом груп чинників, які характеризують «забезпеченість підприємства основними засобами» (F_1), «фінансовий стан підприємства» (F_2) та «ефективність використання ресурсів підприємства» (F_4). Зростання витратності діяльності підприємства (F_3) викликає зниження рентабельності капіталу на 0,57% і містить у собі резерви їх зростання.

З урахуванням складу головних компонент підсумкове рівняння, що характеризує залежність рентабельності капіталу від низки показників діяльності підприємства, має вигляд

$$Y = 8,01 + 0,1865X_5 + 0,3293X_6 + 0,2712X_8 + 0,1747X_{13} + \\ + 0,1720X_{15} + 0,2332X_{16} - 0,2596X_{10} - 0,2816X_{12} + \\ + 0,0745X_2 + 0,0748X_3 + 0,0714X_4 + 0,1406X_7 \quad (5.16)$$

Отримане рівняння регресії (5.16) застосовано для оцінки рівня використання фінансово-ресурсних можливостей досліджуваних підприємств торгівлі та виявлення резервів підвищення рентабельності їх капіталу.

Під час оцінки внутрішніх можливостей підприємств було з'ясовано, що за 2013 рік теоретичне (розрахункове) значення рентабельності капіталу у ТОВ «Восток» склало 7,716%, що на 0,838% менше його фактичного значення, а у ТОВ «Самоцвіт» теоретичне (розрахункове) значення рентабельності капіталу перевищує його фактичне значення на 0,1% і складає 7,463%. Це свідчить, що ТОВ «Самоцвіт» використовує свої можливості гірше, ніж в середньому всі підприємства, що увійшли до складу вибіркової сукупності.

Розрахунки резервів підвищення рентабельності капіталу підприємства, здійснені за даними про резерв приросту чинників, та коефіцієнти регресії за відповідної факторної ознаки (табл. 5.6) констатують їх наявність на обох досліджуваних підприємствах.

Таблиця 5.6 – Розрахунок резервів підвищення рентабельності капіталу у ТОВ «Восток» і ТОВ «Самоцвіт»

Головна компонента	Факторна ознака	Резерв приросту j -ї ознаки		Ваговий коефіцієнт за j -ї ознаки	Величина резерву, %	
		ТОВ «Восток»	ТОВ «Самоцвіт»		ТОВ «Восток»	ТОВ «Самоцвіт»
F_1	X_5	0,770	0,570	0,1865	0,1436	0,1063
	X_6	4,160	7,570	-0,3293	-1,3699	-2,4929
	X_8	-1,140	-3,310	0,2712	-0,3091	-0,8976
F_2	X_{13}	-0,139	0,098	0,1747	-0,0243	0,0171
	X_{15}	-0,330	0,364	0,1720	-0,0567	0,0626
	X_{16}	-0,128	0,147	0,2332	-0,0299	0,0343
F_3	X_{10}	11,781	-4,851	-0,2596	-3,0585	1,2594
	X_{12}	-1,170	-0,340	-0,2816	0,3295	0,0957
F_4	X_2	6,750	-25,820	0,0745	0,5030	-1,9239
	X_3	3,380	-1,420	0,0748	0,2528	-0,1062
	X_4	1,700	-2,800	0,0714	0,1215	-0,2000
	X_7	5,798	2,303	0,1406	0,8152	0,3238
Разом		x	x	x	-2,6830	-3,7214

Як бачимо, у ТОВ «Восток» підвищення рентабельності капіталу можливо за рахунок

– збільшення рівня фондоозброєності праці, частки власного капіталу у загальному його розмірі, коефіцієнта поточної (загальної) ліквідності та коефіцієнта маневреності;

– зменшення ступеня зносу основних засобів та рівня витрат операційної діяльності.

У ТОВ «Самоцвіт» резервами підвищення рентабельності капіталу є зміна рівня показників, що формують першу та четверту головні компоненти, а саме:

– збільшення продуктивності праці, швидкості обороту товарних запасів і товарообороту на 1 м², фондоозброєності праці;

– зменшення ступеня зносу основних засобів.

Вищевикладене доводить, що своєчасне та об'єктивне виявлення потенційних можливостей підвищення ефективності використання капіталу підприємств торгівлі можливо за умови використання методів як детермінованого, так і стохастичного аналізу, зокрема методу головних компонент.

5.3. Методичний інструментарій оптимізації структури капіталу торговельного підприємства

Ефективність діяльності підприємств торгівлі в сучасних умовах розвитку економіки України залежить не лише від здатності керівництва гнучко реагувати на потреби ринку і підвищувати якість обслуговування споживачів, але й від можливості забезпечити пошук нових джерел фінансування та раціонального розміщення капіталу в активах підприємства, зменшення витрат на їх обслуговування, підвищення результативності господарювання та досягнення сталого економічного розвитку. У цьому контексті актуальності набувають питання формування та встановлення оптимальної структури капіталу.

Проблема оптимізації структури капіталу є предметом пильної уваги провідних зарубіжних та вітчизняних науковців сучасності серед яких Ю. Бригхем, Л. Гапенські, М. Міллер, Ф. Модільяні, С. Росс, В.В. Ковальов, І.Т. Балабанов, М. Н. Крейніна, В.М. Суторміна, І.А. Бланк, А.М. Поддєрьогін, О.О. Терещенко, Н.О. Власова, Л.І. Безгінова, Л.М. Малярець, Н.М. Пономаренко, Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна, В.О. Подольська, Р.С. Квасницька, Н.О. Байстрюченко та ін. [334, с. 431; 335; 336; 95; 40; 337; 60; 34; 70; 63; 32; 338; 321; 52; 322; 339; 340]. Разом із тим, як справедливо зазначають Н.О. Пономаренко та Н.М. Давиденко, на практиці дослідження та аналітичні розрахунки з цього питання ведуться не скрізь, а дійсна структура капіталу на

більшості підприємств сформувалася інтуїтивно або через низку спроб і помилок без належного аналітично-математичного обґрунтування [341; 342]. Отже, існує нагальна потреба практичного вирішення проблеми визначення оптимального співвідношення між складовими елементами в частині джерел фінансування активів, тобто формування оптимальної структури капіталу за критеріями, що відповідають потребам конкретного підприємства торгівлі.

Слід зазначити, що поняття «структура капіталу» в економічній літературі носить дискусійний характер і тому потребує чіткого визначення. Як показали проведені нами дослідження, більшість вітчизняних та зарубіжних вчених трактують це поняття через співвідношення власного та позикового капіталу підприємства. Разом з тим, при визначенні обсягу як власного, так і позикового капіталу підприємства, враховують різний склад елементів, що їх формують.

Практично всі класичні теорії структури капіталу ґрунтуються на визначенні співвідношень у складі капіталу питомої ваги акцій (які представляють власний капітал) та облігацій (які представляють позиковий капітал) [335; 336; 343; 344]. За умови поширення практичного використання концепції структури капіталу ряд сучасних дослідників запропонували поширити склад позикового капіталу, додавши до нього різні види короткострокового банківського кредиту [345–347]. Необхідність такого підходу до поняття «структура капіталу» вони пов'язують з підвищенням ролі банківського кредиту в фінансуванні господарської діяльності підприємств та поширеною практикою реструктуризації його короткострокових видів у довгострокові. Значна кількість економістів дотримуються думки, що на сучасному етапі під час визначення поняття «структура капіталу» необхідно враховувати всі складові як власного капіталу, так і капіталу, що не належить підприємству, але тимчасово використовується в процесі його господарської діяльності і підлягає поверненню на певних умовах [75; 342; 348–351].

З урахуванням розглянутих положень і запропонованого у п. 1.2 розподілу капіталу підприємства за джерелами формування (фінансування) майна, пропонуємо під структурою капіталу розуміти співвідношення власного і запозиченого капіталу підприємства. При цьому в складі власного капіталу слід враховувати не лише первинно інвестований власниками капітал (zareєстрований оплачений капітал та додатково вкладений капітал), але й капітал створений (нерозподілений прибуток та резервний капітал) та отриманий (капітал в дооцінках, дарчий та інший додатковий капітал) в процесі діяльності підприємства, а у складі запозиченого капіталу – всі види зобов'язань підприємства у

формі довгострокових і короткострокових банківських кредитів та позичок, облігаційних позик, фінансового лізингу (оренди), поворотної фінансової допомоги, кредиторської заборгованості та ін.

Такий підхід до визначення структурних елементів капіталу підприємства розширює спектр практичного застосування в управлінні торговельними підприємствами, що мають обмежені можливості фінансування активів, теоретичної концепції структури капіталу, оскільки надає можливість:

- визначити особливості та шляхи притягнення власних і запозичених коштів у господарську діяльність підприємства;

- надає можливість пов'язати структуру капіталу з використанням активів, які фінансуються за рахунок різних його складових.

Практика показує, що не існує єдиних методичних підходів і рекомендацій з визначення оптимального співвідношення власного і запозиченого капіталу навіть для одного підприємства на весь період його функціонування, оскільки на різних стадіях розвитку підприємства за різної кон'юнктури товарного і фінансового ринків потребується тільки індивідуальний підхід. Разом із тим, постійністю відрізняється низка об'єктивних і суб'єктивних чинників, урахування яких дозволяє цілеспрямовано формувати структуру капіталу залежно від обраних підприємством критеріїв та забезпечувати умови найбільш ефективного його використання. Основними з цих чинників є: галузеві особливості операційної діяльності підприємства; стадія життєвого циклу підприємства; кон'юнктура товарного ринку; кон'юнктура фінансового ринку; рівень рентабельності операційної діяльності; відношення кредиторів до підприємства; рівень оподаткування прибутку; фінансовий менталітет власників і менеджерів підприємства; рівень концентрації власного капіталу [34, с. 446].

З урахуванням цих чинників встановлюються оптимальні для підприємства пропорції використання власного і запозиченого капіталу та забезпечується залучення необхідних обсягів і видових форм капіталу для досягнення розрахункових показників його структури.

Орієнтиром для визначення оптимальної структури капіталу як правило є основні положення політики його управління і традиційні критерії, які знайшли відображення в економічній літературі [34, с. 446]:

- максимізації рентабельності власного капіталу;
- мінімізації середньозваженої вартості капіталу;
- мінімізації рівня фінансового ризику.

Для проведення оптимізаційних розрахунків за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності використовується механізм фінансового левериджу. На його підставі визначається рівень

додаткового прибутку на власний капітал при різних варіантів структури капіталу, тобто ефект фінансового левериджу:

$$EФВ = \frac{ЗК}{ВК} (РА - СК)(1 - СПП), \quad (5.17)$$

де $EФВ$ – ефект фінансового левериджу (важеля), коеф.;

$ЗК$ – запозичений капітал, тис. грн;

$ВК$ – власний капітал, тис. грн;

$РА$ – рентабельність активів, %;

$СК$ – середня ставка відсотків за кредитами та позиками, %;

$СПП$ – ставка податку на прибуток, коеф.

Максимальна величина ефекту фінансового левериджу, отримана за певного співвідношення власного і запозиченого капіталу, слугує критерієм вибору оптимальної структури капіталу підприємства.

За І.А. Бланком оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його середньозваженої вартості передбачає попереднє визначення вартості окремих елементів власного і запозиченого капіталу з урахуванням умов їх формування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу за різних співвідношень його складових. Відповідно критерієм вибору оптимальної структури капіталу слугує середнє мінімальне значення вартості обслуговування власного і запозиченого капіталу, що використовується в господарській діяльності підприємства.

Технологія обчислення середньої вартості капіталу ґрунтується на певних теоретико-методичних положеннях, які детально висвітлені в науковій публікації [352, с. 44] і представлені у вигляді розробленої автором концептуальної моделі оцінки вартості капіталу підприємств торгівлі (рис. 5.9).

Система показників оцінки середньозваженої вартості капіталу підприємства та окремих складових елементів власного і запозиченого капіталу у формі акцій, нерозподіленого прибутку, облігацій, довгострокового і короткострокового кредиту, комерційного кредиту тощо та методичні підходи до їх розрахунку в акціонерних товариствах та товариствах з обмеженою відповідальністю наведені у додатку Д.

Рисунок 5.9 – Концептуальна модель оцінки вартості капіталу підприємств торгівлі (авторська розробка) [352]

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків передбачає диференційований вибір джерел фінансування різних складових частин активів підприємства і залежить від обраної підприємством політики фінансування активів (агресивна, помірна, консервативна) та схильності і готовності керівництва до ризику фінансових втрат [34, с. 455]. При цьому всі активи підприємства розподіляються на три групи: необоротні активи, постійна

частина оборотних активів (постійно задіяні оборотні активи, що формують незнижуваний мінімум, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності) та змінна частина оборотних активів (додатково залучені активи, розмір яких змінюється і залежить від коливань товарообороту, необхідності формування в окремі періоди товарних запасів сезонного зберігання, дострокового завезення й цільового призначення, сезонного зростання грошових коштів та дебіторської заборгованості підприємства), а у складі джерел їх фінансування виділяють власний капітал (*ВК*) та довгостроковий (*ДПК*) і короткостроковий (*КПК*) позиковий капітал і залежно від співвідношень між активами і джерелами їх утворення відповідно до визначених типів фінансової політики вимірюють рівень ризику (табл. 5.8).

Таблиця 5.8 – Залежність рівня ризику від обраної політики фінансування активів підприємства

Активи і рівень ризику Типи політики фінансування активів	Необоротні активи	Оборотні активи		Рівень ризику
		Постійна частина	Змінна частина	
Агресивна	ВК і ДПК	КПК		Високий
Помірна	ВК і ДПК		КПК	Середній
Консервативна	ВК і ДПК		КПК	Низький

Як справедливо зазначають Н.О. Власова та Л.І. Безгінова, у реальному житті розглянуті підходи до фінансування активів підприємств роздрібної торгівлі практично не зустрічаються в чистому вигляді і мають багато проміжних варіантів [32, с. 52]. Їх наявність, на нашу думку, визначається особливістю формування капіталу підприємств роздрібної торгівлі і пов'язана перш за все з тим, що на сьогодні в Україні значне місце серед запозичених джерел фінансування активів торговельних підприємств займає залучений капітал у формі кредиторської заборгованості.

З огляду на це пропонуємо доповнити розглянуті підходи в частині джерел фінансування активів, зокрема включити до їх складу елементи залученого капіталу. Це дозволить не лише урахувати сталі

тенденції, але й поєднати практику з теорією і визначити очікуваний рівень ризику.

За свідченням багатьох науковців [32; 34; 342; 351; 353] розглянутий вище методичний інструментарій визначення оптимального співвідношення між власним і запозиченим капіталом дозволяє здійснювати оптимізаційні розрахунки структури капіталу підприємства, і підприємства торгівлі не є виключенням при цьому, окремо за кожним критерієм оптимальності. Тому результати розрахунків структури капіталу можуть суттєво відрізнятися. Для їх узгодження пропонуємо визначати пріоритетність певних критеріїв та забезпечувати збалансоване їх використання в процесі оптимізації структури капіталу конкретних торговельних підприємств.

Вибір прийнятних для конкретного підприємства торгівлі критеріїв оптимальної структури капіталу і обґрунтування їх підпорядкованості є складним завданням. Під час його вирішення слід спиратися на цільові потреби управління капіталом та урахувувати внутрішні можливості й зовнішні умови господарської діяльності підприємства.

Пріоритетним завданням управління капіталом підприємства є підвищення прибутку за мінімальних витрат, пов'язаних із залученням та обслуговуванням власного і запозиченого капіталу. Отже, можна стверджувати, що критеріями вибору оптимальної структури капіталу підприємств торгівлі мають бути максимальний чистий прибуток та мінімальна середньозважена вартість капіталу, задіяного в господарській діяльності.

Урахування внутрішніх можливостей і зовнішніх умов господарської діяльності підприємства торгівлі в процесі вибору конкретного варіанта досягнення ним бажаних параметрів прибутку та середньозваженої вартості передбачає формування цілої низки умов (обмежень), які забезпечують існування області можливих альтернативних варіантів, і обґрунтований вибір одного з них за принципом оптимізації. Реалізація останнього по суті зводиться до вирішення екстремальної задачі, яка має такий вигляд [354]:

$$f(x) \rightarrow \min (\max), x \in X, \quad (5.18)$$

де $f(x)$ – цільова функція (математичний запис критерію оптимальності);

x – допустиме рішення задачі;

X – область розв’язання задачі (допустима чисельність альтернативних варіантів).

Отже, задача оптимізації структури капіталу підприємства торгівлі може бути сформульована як визначення таких значень структурних елементів капіталу, що задовольняють ряду обмежень, за яких досягається максимальне значення чистого прибутку за відповідного рівня рентабельності або мінімального значення середньозваженої вартості капіталу підприємства за оптимальних витрат на обслуговування всіх джерел фінансування активів. Для вирішення цієї задачі пропонуємо використовувати метод лінійного програмування і пропозиції, внесені нами у розділі 1, щодо класифікації власного капіталу підприємства за джерелами формування в процесі господарської діяльності (на капітал власників (засновників), капітал створений і капітал, отриманий в процесі діяльності) та позикового капіталу – за строками залучення (на довгостроковий та короткостроковий).

В якості критерію побудови цільової функції під час визначення оптимальної структури капіталу доцільно взяти чистий прибуток, який обчислюється з урахуванням рентабельності кожного структурного елемента капіталу: рентабельності капіталу власників ($R_{кв}^{BK}$), рентабельності створеного ($R_{ств}^{BK}$) і рентабельності отриманого ($R_{отр}^{BK}$) власного капіталу, рентабельності довгострокового ($R_{дс}^{ПК}$) і короткострокового ($R_{кк}^{ПК}$) позикового капіталу та рентабельності залученого капіталу ($R^{ЗК}$). Рекомендується такий вигляд цільової функції оптимізаційної задачі структури капіталу:

$$F = R_{кв}^{BK} \times x_{кв}^{BK} + R_{ств}^{BK} \times x_{ств}^{BK} + R_{отр}^{BK} \times x_{отр}^{BK} + R_{дс}^{ПК} \times x_{дс}^{ПК} + R_{кк}^{ПК} \times x_{кк}^{ПК} + R^{ЗК} \times x^{ЗК} \rightarrow \max, \quad (5.19)$$

де $x_{кв}^{BK}$, $x_{ств}^{BK}$, $x_{отр}^{BK}$ – відшукувані обсяги капіталу власників, власного капіталу, створеного і отриманого в процесі господарської діяльності відповідно, тис. грн;

$x_{дс}^{ПК}$, $x_{кк}^{ПК}$ – відшукувані обсяги довгострокового та короткострокового капіталу підприємства відповідно, тис. грн;

$x^{ЗК}$ – відшукуваний обсяг залученого капіталу підприємства, тис. грн;

У цій оптимізаційній задачі в якості обмежень є співвідношення між складовими елементами капіталу підприємства з урахуванням

нормативно допустимих їх обсягів в сучасних економічних умовах функціонування акціонерних товариств. В обмеженнях також враховувались особливості діяльності підприємств торгівлі, політика фінансування активів, умови дотримання підприємствами платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності господарювання. У загальному вигляді система обмежень представлена у табл. 5.9. Обґрунтуємо її більш докладно.

Таблиця 5.9 – Обмеження в загальному вигляді для розв’язання лінійної оптимізаційної задачі структури капіталу підприємства торгівлі

№ з/п	Вид обмеження	№ з/п	Вид обмеження
1	$x_{кв}^{BK} \leq BK$	7	$x_{дс}^{ПК} \leq A_3$
2	$x_{кв}^{BK} \geq 1250$ мінімальних зарплат	8	$x_{кв}^{ПК} \leq A_2$
3	$x_{ств}^{BK} \geq 0,15 \times BK_{кв}$	9	$x^{ЗК} \leq A_1$
4	$x_{отр}^{BK} \leq BK - BK_{кв} - BK_{ств}$	10	$x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \geq x_{дс}^{ПК} + x_{кв}^{ПК} + x^{ЗК}$
5	$x_{кв}^{ПК} + x^{ЗК} \leq A_1 + A_2$	11	$x_{дс}^{ПК} + x_{кв}^{ПК} + x^{ЗК} \leq BB$
6	$x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \leq BB$	12	$x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} + x_{дс}^{ПК} \leq A_3 + A_4 + 0,5 \times (A_1 + A_2)$

Оскільки у складі власного капіталу підприємства нами виокремлено капітал власників ($x_{кв}^{BK}$), створений ($x_{ств}^{BK}$) і отриманий ($x_{отр}^{BK}$) власний капітал, то сума власного капіталу має бути більшою за розмір капіталу власників ($x_{кв}^{BK} \leq BK$), який у свою чергу для акціонерних підприємств має бути не менше ніж 1250 мінімальних заробітних плат ($x_{кв}^{BK} \geq 1250$ мінімальних зарплат), виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Це обмеження випливає із вимог діючого законодавства [216–218]. У свою чергу власний капітал, створений в процесі діяльності ($x_{ств}^{BK}$), має бути не менше розміру резервного капіталу, який згідно з діючим законодавством обмежується 15% капіталу власників (статутного капіталу) [217]. Отже, маємо нерівність вигляду – $x_{ств}^{BK} \geq 0,15 \times BK_{кв}$. Оскільки в практичній діяльності зустрічаються ситуації, пов’язані з безоплатною передачею майна від інших юридичних або фізичних осіб, які призводять до збільшення загальної суми власного капіталу, у його складі слід лімітувати розмір власного капіталу, отриманого в процесі господарської діяльності межами не більше, ніж

різниця між власним капіталом (BK), капіталом власників ($BK_{кв}$) та капіталом, створеним в процесі господарської діяльності ($BK_{ств}$), що фіксується відповідною нерівністю – $x_{отр}^{BK} \leq BK - BK_{кв} - BK_{ств}$.

Під час формування нерівності складових запозиченого капіталу нами враховувались вимоги дотримання ліквідності балансу (щодо можливості погашення зобов'язань за запозиченими коштами відповідними активами), платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Так, відповідно до вимог ліквідності балансу обсяги довгострокового і короткострокового позикового та залученого капіталу мають бути меншими за наявність відповідно повільно (A_3) і швидко реалізуємих (A_2) активів та активів з абсолютною ліквідністю (A_1). Зокрема, для збереження ліквідності балансу і забезпечення платоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі обсяг довгострокового позикового капіталу має бути меншим або дорівнювати сумі активів повільної реалізації (A_3), тобто – $x_{дс}^{ПК} \leq A_3$.

Для збереження фінансової стійкості та достатнього рівня платоспроможності підприємства у короткостроковій перспективі короткостроковий позиковий капітал має бути меншим або дорівнювати сумі активів, що швидко реалізуються (A_2), а залучений капітал – меншим або дорівнювати активам з абсолютною ліквідністю (A_1), отже, нерівності мають вигляд – $x_{кв}^{ПК} \leq A_2$ та $x^{ЗК} \leq A_1$ відповідно. Крім того, для забезпечення ліквідності балансу загальна сума короткострокових джерел фінансування активів підприємства має бути менша за суму абсолютно ліквідних та швидкоореалізуємих активів, що фіксується нерівністю, яка має вигляд – $x_{кв}^{ПК} + x^{ЗК} \leq A_1 + A_2$.

Підприємство не може функціонувати без власного капіталу, отже обмеження щодо його розміру впливає з балансового правила, згідно з яким власний капітал дорівнює різниці між активами (валютою балансу) та зобов'язаннями (по суті запозиченим капіталом), і за умов відсутності останніх він має бути не більшим за валюту балансу. Оскільки у складі власного капіталу підприємства нами виокремлено капітал власників ($x_{кв}^{BK}$), створений ($x_{ств}^{BK}$) і отриманий ($x_{отр}^{BK}$) власний капітал, то обмеження має вигляд – $x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \leq BB$.

Для того щоб підприємство було фінансово незалежним, загальний розмір власного капіталу має бути більшим або дорівнювати сумі запозиченого капіталу, до складу якого входить довгостроковий та короткостроковий позиковий та залучений капітал. Отже, впливає висновок, що сума джерел запозиченого капіталу менша за суму

власного капіталу, який складається із капіталу власників та капіталу створеного і отриманого в процесі господарської діяльності та загалом капіталу підприємства, отже нерівності мають вигляд $x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \geq x_{\partial c}^{ПК} + x_{кc}^{ПК} + x^{ЗК}$ та $x_{\partial c}^{ПК} + x_{кc}^{ПК} + x^{ЗК} \leq BB$ відповідно.

Мінімізація рівня фінансового ризику забезпечується консервативною політикою фінансування активів підприємства, згідно з якою за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу мають формуватися необоротні активи (по суті активи, що важко реалізуються, – A_4), постійна частина оборотних активів (як правило це активи повільної реалізації A_3) та 50% змінної частини оборотних активів. Отже, обмеження, що враховують ступінь ризику фінансування активів, має вигляд $x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} + x_{\partial c}^{ПК} \leq A_3 + A_4 + 0,5 \times (A_1 + A_2)$.

Визначені нерівності ґрунтуються на зіставленні загально визначених груп ліквідності активів і погашення зобов'язань підприємства і сформовані в такому вигляді задля забезпечення вчасності та повноти здійснення розрахунків за зобов'язаннями перед контрагентами підприємства за рахунок тих видів активів, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну погашення зобов'язань.

Під час складання цільової функції враховувались числові характеристики розподілу значень показників рентабельності ПрАТ «Хладопром» за кварталними даними 2012–2013 років та перше півріччя 2014 року, а саме в якості коефіцієнтів цільової функції максимізації чистого прибутку досліджуваного підприємства були взяті медіанні значення показників рентабельності за кожним структурним елементом капіталу, обчислені за допомогою статистичного пакета Statgraphics Centurion (додаток Р). Такий вибір коефіцієнта цільової функції обумовлений статистичною стійкістю медіани. Отже, економіко-математична модель оптимізаційної задачі структури капіталу ПрАТ «Хладопром» за критерієм максимізації чистого прибутку має такий вигляд:

$$F_{\max} = 0,0518 \times x_{кв}^{BK} + 0,0078 \times x_{ств}^{BK} + 0,0016 \times x_{отр}^{BK} + 0,0214 \times x_{\partial c}^{ПК} + 0,0087 \times x_{кc}^{ПК} + 0,0091 \times x^{ЗК} \quad (5.20)$$

$$\left\{ \begin{array}{l} x_{кв}^{BK} \leq 95882,4, \\ x_{ств}^{BK} \geq 10687,9, \\ x_{отр}^{BK} \leq 4211,5, \\ x_{дс}^{ПК} \leq 45624,9, \\ x^{3K} \leq 7814,7, \\ x_{кс}^{ПК} + x^{3K} \leq 22227,5, \\ x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \leq 146795,0, \\ x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} \geq x_{дс}^{ПК} + x_{кс}^{ПК} + x^{3K}, \\ x_{дс}^{ПК} + x_{кс}^{ПК} + x^{3K} \leq 146795,0, \\ x_{кв}^{BK} + x_{ств}^{BK} + x_{отр}^{BK} + x_{дс}^{ПК} \leq 135728,1, \\ x_{кс}^{ПК} \leq 14319,2, \\ x_{кв}^{BK} \geq 71245,0. \end{array} \right.$$

Всі змінні $x \geq 0$.

Результати розв'язання цієї оптимізаційної задачі в середовищі Microsoft Excel представлені в додатку Р.1. За результатом розрахунків станом на 01.10.14 року отримані оптимальні обсяги структурних елементів капіталу ПрАТ «Хладопром» при максимізації чистого прибутку (табл. 5.10).

Таблиця 5.10 – Оптимальні обсяги структурних елементів капіталу ПрАТ «Хладопром» станом на 01.10.14 року

№ з/п	Назва структурного елемента капіталу підприємства	Оптимальні значення	
		Сума, тис. грн	Питома вага, %
1	Капітал власників	95882,4	60,74
2	Створений власний капітал	10687,9	6,77
3	Отриманий власний капітал	–	–
4	Довгостроковий позиковий капітал	29157,8	18,47
5	Короткостроковий позиковий капітал	14319,2	9,07
6	Залучений капітал	7814,7	4,95
7	Всього капітал	157862,0	100
8	Максимальний чистий прибуток	5869,7	X

Як було раніше зазначено, важливим є досягнення чистого прибутку за оптимальних витрат на обслуговування всіх джерел фінансування активів підприємства, отже, враховуючи логіку дослідження, другою оптимізаційною задачею є оптимізація структури капіталу за цим критерієм з урахуванням розв'язку першої оптимізаційної задачі. Обмеження першої і другої задачі є однакові, відмінність полягає в цільовій функції.

Під час побудови другої цільової функції визначення оптимальної структури капіталу підприємства в якості критерію доцільно взяти середньозважену вартість капіталу підприємства, яка обчислюється з урахуванням вартості кожного структурного елемента капіталу: вартості капіталу власників ($k_{кв}^{BK}$), вартості створеного ($k_{ств}^{BK}$) і вартості отриманого ($k_{отп}^{BK}$) власного капіталу, а також вартості довгострокового ($k_{дс}^{ПК}$) і короткострокового ($k_{кк}^{ПК}$) позикового капіталу та вартості залученого капіталу ($k^{ЗК}$) з урахуванням податкового навантаження. Рекомендується такий вигляд цільової функції оптимізаційної задачі структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу :

$$F = k_{кв}^{BK} \times \frac{x_{кв}^{BK}}{K_{онт}} + k_{ств}^{BK} \times \frac{x_{ств}^{BK}}{K_{онт}} + k_{отп}^{BK} \times \frac{x_{отп}^{BK}}{K_{онт}} + k_{дс}^{ПК} \times \frac{x_{дс}^{ПК}}{K_{онт}} \times (1-T) + k_{кк}^{ПК} \times \frac{x_{кк}^{ПК}}{K_{онт}} \times (1-T) + k^{ЗК} \times \frac{x^{ЗК}}{K_{онт}} \times (1-T) \rightarrow \min, \quad (5.21)$$

де $K_{онт}$ – оптимальний обсяг капіталу підприємства, отриманий за результатами першої оптимізаційної задачі, тис. грн;

$x_{кв}^{BK}$, $x_{ств}^{BK}$, $x_{отп}^{BK}$ – відшукувані обсяги капіталу власників, власного капіталу, створеного і отриманого в процесі господарської діяльності відповідно, тис. грн;

$x_{дс}^{ПК}$, $x_{кк}^{ПК}$ – відшукувані обсяги довгострокового та короткострокового капіталу підприємства відповідно, тис. грн;

$x^{ЗК}$ – відшукуваний обсяг залученого капіталу підприємства, тис. грн.

В якості коефіцієнтів цільової фікції мінімізації середньозваженої вартості підприємства слід брати значення показників вартості кожного структурного елемента капіталу, що склалися за сучасних умов функціонування підприємства у просторі товарного і фондового ринків з урахуванням податкового навантаження в частині запозиченого капіталу. Розглянемо це більш докладно.

За умови, що на протязі останнього року не відбувалось активних фондових операцій не лише з акціями досліджуваного підприємства, що унеможлиблює використання моделі прогнозованого зростання дивідендних виплат для визначення вартості капіталу власників, але й з акціями інших підприємств торгівлі, то за числову характеристику вартості капіталу власників пропонуємо взяти середній рівень дохідності фондового ринку або рівень дохідності від альтернативних вкладень у безризикові цінні папери. В якості останнього може виступати середньозважена дохідність короткострокових облігацій внутрішньої державної позики (за даними Міністерства фінансів України станом на 01.10.14 року цей показник складає 17,53% [355]). Вартість власного капіталу, створеного в ході господарської діяльності, пропонуємо визначати як виражене у відсотках співвідношення обсягів чистого прибутку та власного капіталу, які були визначені в якості оптимальних під час розв'язання першої оптимізаційної задачі (табл. 5.10), тобто 5,51% ($125,44:22777,4 \times 100$). Вартість довгострокового і короткострокового позикового капіталу визначалась за даними Національного банку України про вартість кредитів у національній валюті, сформованими на підставі статистичної звітності банків України, з урахуванням податкового навантаження, тобто коригуванням вартості кредитів на ставку податку на прибуток. Так, станом на 01.10.14 року вартість довгострокових кредитів дорівнює 23,5%, а короткострокових – 16,7% [356], а ставка податку на прибуток – 18,0% [149]. Що стосується вартості власного капіталу, отриманого в процесі господарської діяльності, та вартості залученого капіталу, вважаємо, що вони дорівнюють нулю. Така гіпотеза сформована, виходячи з економічної сутності цих структурних елементів капіталу, а саме – власний капітал, що отриманий в результаті безоплатної передачі майна або індексації майна, або з інших джерел (грошові та майнові пожертви, гранти тощо), не потребує витрат на його обслуговування, а особливістю залученого капіталу (як уже відзначалось у § 1.2) є поворотність та строковість за відсутності платності.

Оскільки величини $\frac{k_{кв}^{BK}}{K_{онм}}$, $\frac{k_{смс}^{BK}}{K_{онм}}$, $\frac{k_{опр}^{BK}}{K_{онм}}$, $\frac{k_{дс}^{ПК} \times (1-T)}{K_{онм}}$, $\frac{k_{кв}^{ПК} \times (1-T)}{K_{онм}}$, $\frac{k^{ЗК} \times (1-T)}{K_{онм}}$ для другої оптимізаційної задачі є сталими і їх можна обчислити та записати одним числом, економіко-математична модель оптимізаційної задачі структури капіталу ПрАТ «Хладопром» за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу підприємства має вигляд

$$F_{\min} = 0,0042 \times x_{\text{кв}}^{\text{БК}} + 0,0016 \times x_{\text{смс}}^{\text{БК}} + 0,0044 \times x_{\text{дс}}^{\text{ПК}} + 0,0041 \times x_{\text{кк}}^{\text{ПК}}. \quad (5.22)$$

Результати розв'язання цієї оптимізаційної задачі в середовищі Microsoft Excel представлені в додатку Р.2. Отримані уточнені оптимальні обсяги структурних елементів капіталу підприємства за мінімізації середньозваженої вартості капіталу підприємства наведені в табл. 5.11.

Таблиця 5.11 – Оптимальні уточнені обсяги структурних елементів капіталу ПрАТ «Хладопром» станом на 01.10.14 року

№ з/п	Назва структурних елементів капіталу підприємства	Оптимальні значення	
		Обсяг, тис. грн	Питома вага, %
1	Капітал власників	96862,4	60,70
2	Створений власний капітал	10797,2	6,77
3	Отриманий власний капітал	–	–
4	Довгостроковий позиковий капітал	29455,8	18,46
5	Короткостроковий позиковий капітал	14465,5	9,07
6	Залучений капітал	7989,1	5,01
7	Всього капітал	159570,0	100
8	Мінімальна середньозважена вартість, %	13,0	X

Таким чином, в оптимальній для ПрАТ «Хладопром» структурі капіталу, за якої досягається максимальний обсяг чистого прибутку та оптимальні витрати на обслуговування капіталу, а також забезпечуються умови дотримання рівня платоспроможності, фінансової стійкості, ризику та ефективності господарювання, близько 70% має складати власний капітал та відповідно 30% – запозичений капітал.

Порівняльна характеристика фактичної та оптимальної структури капіталу ПрАТ «Хладопром» наведена на рис. 5.10. та 5.11.

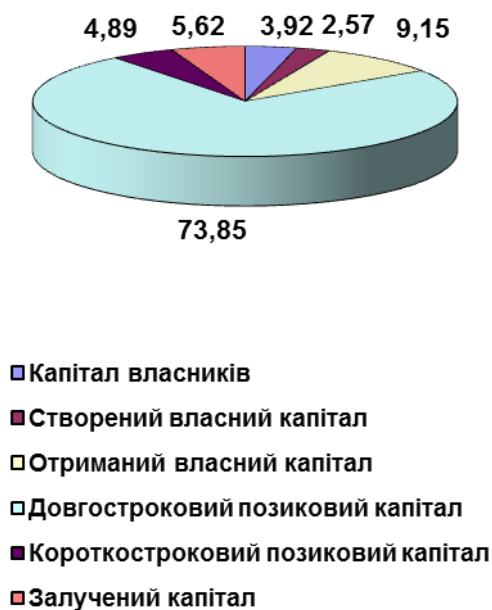

Рисунок 5.10 – Фактична структура капіталу станом на 01.10.14 року

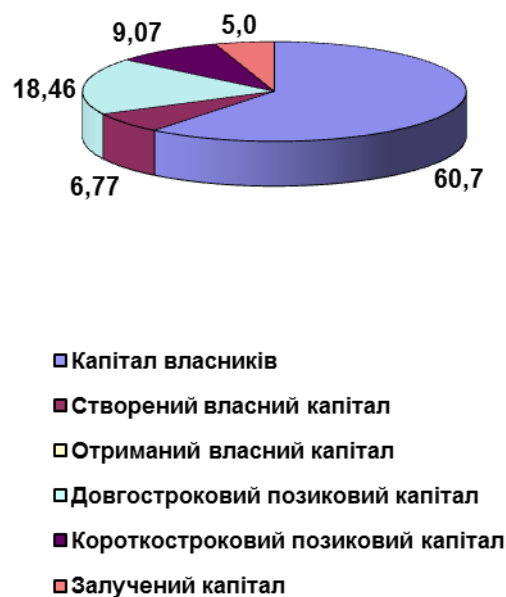

Рисунок 5.11 – Оптимальна структура капіталу станом на 01.10.14 року

Досягти бажаних параметрів структурних елементів капіталу підприємство може за рахунок додаткової емісії акцій, запозичення кредитів на довгостроковій та короткостроковій фінансовій основі та налагодження системи розрахунків із кредиторами та іншими суб'єктами господарювання.

Запропонований методичний підхід до оптимізації структури капіталу підприємств роздрібної торгівлі дозволить керівництву розробляти науково обґрунтовані управлінські рішення щодо політики фінансування активів підприємства і використовувати широкі можливості фондового ринку для підвищення вартості підприємства. Перевагами цього підходу, на відміну від існуючих, є можливість коригування управлінських дій щодо капіталу у короткостроковому періоді.

Висновки за розділом 5

Дослідження методичних підходів та інструментарію аналізу в системі управління капіталом підприємства торгівлі дозволяє зробити наступні висновки:

1. Змістовне наповнення методики аналізу капіталу торговельного підприємства визначається системністю і комплексністю аналітичних досліджень і відповідно до сучасних потреб управління потребує використання принципово нових підходів і методів, які дозволять підприємству здійснювати інтерактивне управління в умовах нестабільності зовнішнього середовища і своєчасно вирішувати проблеми достатності, раціональності розміщення та ефективності використання капіталу.

2. Оцінку сучасного стану капіталу, ефективності його формування і використання, визначення оптимальної структури та обґрунтування перспективних рішень із урахуванням чинників внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства доцільно здійснювати із застосуванням розробленої системи показників у відповідності до запропонованої методики аналізу.

3. З'ясувати причини зміни оборотності та рентабельності капіталу підприємств торгівлі і забезпечити своєчасне виявлення резервів їх збільшення дозволяють ідентифіковані чинники впливу мікро-, мезо- та макросередовища функціонування підприємства і запропоновані методичні підходи до їх кількісної оцінки. Зокрема, розроблені багаторівневі детерміновані моделі та економіко-математична модель стохастичної залежності показників ефективності використання капіталу підприємства торгівлі від чинників мікрорівня, що визначають їх зміну.

4. Вибір критеріїв і методів визначення оптимальної структури капіталу має базуватися на цільових потребах управління. В цьому контексті запропоновано використання критерію максимізації чистого прибутку поряд із критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу підприємства та обґрунтовано доцільність застосування методу лінійного програмування. Для вирішення оптимізаційних задач розроблено систему обмежень, що враховує нормативно допустимі обсяги капіталу підприємств торгівлі, організованих у формі акціонерних товариств, особливості їх діяльності, політику фінансування активів, умови дотримання платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності господарювання. На підставі отриманих економіко-математичних моделей для ПрАТ «Хладопром» визначено оптимальні обсяги складових капіталу й обчислено оптимальну його структуру. Згідно з розрахунками близько 70% від загальної суми джерел фінансування активів має складати власний капітал та 30% відповідно – запозичений капітал.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліку та аналізу капіталу для підвищення ефективності системи управління торговельними підприємствами. Основні висновки та пропозиції полягають у наступному:

1. Узагальнення теоретичних положень обліково-аналітичної категорії «капітал підприємства» дозволило визначити основні сутнісні характеристики капіталу і з урахуванням потреб ефективного управління ним у підприємствах торгівлі сформулювати дефініцію капіталу торговельного підприємства як сукупність власних і запозичених фінансових ресурсів, що авансовані у формування майна (активів) і задіяні у торговельній діяльності та формуються під впливом внутрішнього й зовнішнього середовища, забезпечуючи фінансову рівновагу підприємства в поточному та довгостроковому періодах його розвитку.

2. Дослідження складу капіталу з позицій джерел формування активів та виконання зобов'язань за ним дозволило обґрунтувати доцільність виокремлення у складі капіталу торговельного підприємства власного і запозиченого капіталу. Запозичений капітал у свою чергу, запропоновано підрозділяти на позиковий і залучений, принципова відмінність яких полягає в умовах виконання контрактних зобов'язань за коштами, які тимчасово використовуються в господарській діяльності підприємства, а саме – відсутності умови платності за залученими коштами та наявності такої умови за позиковою частиною запозичених коштів. На підставі критичного аналізу наявних підходів до визначення і відображення в балансі складових капіталу підприємств удосконалено класифікацію капіталу підприємств торгівлі шляхом конкретизації відомих і визначення нових типологічних ознак власного, позикового і залученого капіталу, які є визначальними для побудови моделей обліку та відображення капіталу у звітності, аналізу формування і використання капіталу, виконання зобов'язань за ним.

3. Запропоновано модель формування облікової політики щодо капіталу підприємства за основним та додатковим функціоналами, що дозволяє забезпечити формування в підсистемі бухгалтерського обліку повної, доречної, достовірної та різнобічної інформації про стан і рух капіталу у розрізах, необхідних для складання фінансової та управлінської звітності й підвищення ефективності управління капіталом торговельного підприємства. У контексті імплементації

Україною міжнародних стандартів обліку та чинної методології формування показників звітності підприємства розроблено структуру Положення про облікову політику в частині власного та позикового капіталу акціонерного товариства, що містить чотири розділи, елементи яких регламентують організаційне та методичне забезпечення, технологію обліку та функції контролю й управління капіталом.

4. Удосконалено організаційно-методичні підходи до відображення в обліку та звітності операцій з власним і позиковим капіталом торговельних підприємств, у частині формування робочого плану рахунків обліку за реляційним підходом, методик облікового відображення інформації щодо виникнення і виконання зобов'язань за довгостроковими банківськими кредитами в умовах нестабільності та дефіциту платіжних засобів із їх погашення, факторингом та облігаційними позиками, які дозволяють контролювати зміни з погашення заборгованості і сплати відсотків за позиковими коштами і забезпечують якісне складання фінансової та управлінської звітності. Запропоновано систему реєстрів бухгалтерського обліку та формування управлінської звітності, що дозволило розширити спектр релевантної інформації і покращити структуру обліково-аналітичних даних для управління капіталом торговельного підприємства.

5. Обґрунтовано доцільність створення на підприємствах торгівлі інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління з контурами менеджменту основних процесів фінансово-господарської діяльності, зокрема контуру «Управління фінансами», шляхом перетворення і вдосконалення з урахуванням специфіки торгівлі та технологій обробки облікових даних, запропонованих у ERP-системах, існуючих інформаційних систем. Запропоновано функціональну модель управління капіталом торговельних підприємств торгівлі на базі контуру «Управління фінансами», який інтегрує функції планування, обліку, контролю, аналізу, оптимізації, координації і регулювання для розробки рекомендацій з підвищення ефективності функціонування капіталу підприємства. Для забезпечення якісно нового рівня формування інформаційного масиву облікових даних для управління і забезпечення підвищення якості інформаційних зв'язків менеджерів відповідних рівнів та вищого керівництва розроблена організаційна модель обліку капіталу в інтегрованій інформаційно-аналітичній системі управління підприємством.

6. Для створення інформаційного підґрунтя пошуку потенційних резервів та розробки управлінських рішень із підвищення ефективності формування і використання капіталу торговельного підприємства обґрунтовано теоретико-методичні положення і розроблено структурно-

логічну модель методики аналізу капіталу торговельного підприємства. Перевагами цієї моделі є визначення технології оцінки сучасного стану, ефективності формування і використання капіталу підприємства торгівлі та конкретизація за кожним із напрямів аналізу переліку оціночних показників і методів обробки обліково-аналітичних даних, що дозволяє забезпечити системність і комплексність аналітичних досліджень та своєчасне обґрунтування перспективних рішень щодо формування та використання капіталу торговельного підприємства з урахуванням чинників внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства.

7. Дослідження функціональних і стохастичних залежностей ефективності використання капіталу дозволило удосконалити методичні підходи і розробити моделі, які пропонується використовувати для оцінки впливу чинників мікросередовища на зміну оборотності і рентабельності капіталу підприємств торгівлі. Багаторівневі детерміновані моделі залежності показників ефективності використання капіталу відображають їх функціональні зв'язки з наявними господарськими ресурсами підприємства і дозволяють з різним ступенем деталізації формувати рекомендації щодо усунення негативних тенденцій та досягнення бажаних параметрів розвитку. Моделі чинників, що базуються на використанні методу компонентного аналізу, дозволяють системно і комплексно підійти до кількісної оцінки ступеня впливу латентних чинників, які пояснюють кореляції між рентабельністю та чинниками мікрорівня і змістовно інтерпретуються. Апробація розроблених моделей підтвердила їх значущість для використання під час виявлення резервів і розробки управлінських рішень із підвищення оборотності та рентабельності капіталу підприємств торгівлі.

8. З метою забезпечення ефективного формування капіталу підприємства розроблено методичний інструментарій визначення його оптимальної структури, який передбачає побудову економіко-математичних моделей та обчислення методом лінійного програмування значень структурних елементів капіталу, що задовольняють розробленій системі обмежень, за яких досягається максимальне значення чистого прибутку та мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу. На підставі отриманих моделей для досліджуваного підприємства визначено бажані обсяги елементів капіталу й обчислено його оптимальну структуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чиж Н. М. Еволюція поглядів на сутність категорії «капітал» / Н. М. Чиж // Економічні науки. Сер. Економічна теорія та економічна історія : зб. наук. пр. – Луцьк : ЛНТУ, 2009. – Вип. 6 (23), ч. 2. – С. 1–13.
2. Теория измерения капитала и прибыли : монография / под общ. ред. проф. Ф. Бутынца, проф. М. Добии. – Краков : Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2010. – 400 с.
3. Эрнандо де Сото. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире / Эрнандо де Сото; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2004. – 272 с.
4. Сопко В. В. Концепція бухгалтерського обліку пасивів (капіталу, власності) в управлінні підприємницькою діяльністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.09 / В. В. Сопко ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2008. – 31 с.
5. Історія економічних вчень : навч. посібник / за ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 233 с.
6. Мазурок П. П. Історія економічних учень у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / П. П. Мазурок. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Знання, 2006. – 477 с.
7. Всемирная история экономической мысли. Т. 1 (11). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.booksite.ru/fulltext/mys/lye/cjn/omik/11.htm.
8. Antonio Serra (Calabrese di Cosenza). Breve trattato delle cause che possono far abbondare li regni d'oro e d'argento dove non sono miniere (1613) / Antonio Serra // Меркантилизм / [под ред. и со вступ. ст. И. С. Плотникова]. – Л. : ОГИЗ : СОЦЭКГИЗ, Ленинградское отделение, 1953. – С. 89–108.
9. Петренко Н. І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики : монографія / Н. І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 544 с.
10. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку ХХ ст. / за ред. В. В. Козюка, Л. А. Родіонової. – К. : Знання, 2011. – 566 с.
11. Камінська Т. Г. Економічна сутність та класифікаційні характеристики капіталу підприємств / Т. Г. Камінська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. праць. – Житомир, 2011. – Вип. 2 (20). – С. 230–245.
12. Економічна теорія. Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 7-ме вид. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.

13. Менеджмент организации : учеб. пособие / Т. В. Алесинская, Л. Н. Дейнека, А. Н. Проклин и др. ; под общ. ред. В. Е. Ланкина. – Таганрог : ТРТУ, 2006. – 304 с.

14. Макконнелл К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика : в 2 т. Т. 2 ; [пер. с англ.] / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : Туран, 1996. – 399 с.

15. Самуэльсон П. Экономика. Т. 1 [Электронный ресурс] / П. Самуэльсон ; пер. с англ. В. Д. Антонова и др. – М., 1993. – 333 с. – Режим доступа : <http://www.bibliotekar.ru/biznes-64>.

16. Богачева Г. Н. О многообразной трактовке категории «капитал» / Г. Н. Богачева, Б. А. Денисов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 1. – С. 13–24.

17. Фома Аквинский. Сумма теологии / Фома Аквинский. – К. : Ника-Центр, 2003. – 336 с.

18. Бодров А. Про Фому Аквинского, евродоллар и современный финансовый кризис [Электронный ресурс] / А. Бодров. – Режим доступа : <http://echo.msk.ru/blog/fred/961614-echo>.

19. Білоусов М. О. Генезис категорії «капітал»: економічна та облікова інтерпретація / М. О. Білоусов // Вісник Житомирського держ. технол. ун-ту. Сер. Економічні науки. – 2011. – № 1 (55). – С. 18–26.

20. Бутинець Ю. Ф. Економічна сутність капіталу: історичний вимір / Ю. Ф. Бутинець // Вісник Житомирського держ. технол. ун-ту. Сер. Економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С. 38–41.

21. Байстрюченко Н. О. Вплив динаміки структури капіталу на фінансово-економічні результати діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Н. О. Байстрюченко. – Суми, 2011. – 21 с.

22. Яремко І. Й. Економічні категорії в методології обліку : монографія / І. Й. Яремко. – Львів : Комента, 2002. – 192 с.

23. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.

24. Антология экономической классики: Т. Мальтус, Д. Кейнс, Ю. Ларин / [сост., авт. предисл. И. А. Столяров]. – М. : Эконов : Ключ, 1993. – 475 с.

25. Сей Ж. Б. Трактат по политической экономии / Ж. Б. Сей. – М. : Дело, 2000. – 232 с.

26. Маркс К. Капитал : в 2 т. Т. 2. / К. Маркс. – М. : Политиздат, 1988. – 654 с.

27. Маркс К. Капитал: в 2 т. Т. 1. / К. Маркс. – М. : АСТ, 2001 – 891 с.

28. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М. : Дело Лтд, 1994. – 670 с.
29. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк ; [пер. с англ. Д. Страшунского и А. Бесчинского ; предисл. В. Серебрякова]. – М. ; Л. : ГИЗ, Гос. соц.-экон. изд-во, Ленинградское отд-ние, 1934. – 302с.
30. Маршалл А. Принципы экономической науки : / А. Маршалл пер. с англ. – М. : Прогресс, 1993. – Т. 1. – 415 с.
31. Туган-Барановський М. І. Політична економія: курс популярний / М. І. Туган-Барановський. – К. : Наукова думка, 1994. – 264 с.
32. Власова Н. О. Формування оптимальної структури капіталу у підприємствах роздрібної торгівлі : монографія / Н. О. Власова, Л. І. Безгінова. – Х. : ХДУХТ, 2006. – 160 с.
33. Косинский Р. А. Обобщение концептуальных подходов к сущности капитала предприятия / Р. А. Косинский // Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. Сер. Екон. науки. – К., 2002. – Вип. 44. – С. 95–101.
34. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К. : Ника-центр, 2001. – 528 с.
35. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег [Электронный ресурс] / Дж. М. Кейнс. – Режим доступа : <http://www.techinvestlab.com/3/?act=10>.
36. Каменецкий В. А. Капитал (от простого к сложному) / В. А. Каменецкий, В. П. Патрикеев. – М. : Экономика, 2006. – 583 с.
37. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд., доп. и перераб. – М. : Ин-т новой экономики, 2002. – 1280 с.
38. Економічний словник : банківська справа, фондовий ринок : українсько-англійсько-російський тлумачний словник / Л. М. Алексеєнко, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич та ін. – К. : Максимум, 2000. – 592 с.
39. Бакаев А. С. Бухгалтерские термины и определения / А. С. Бакаев. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 160 с.
40. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента: Как управлять капиталом / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 384 с.
41. Бідник О. І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція / О. І. Бідник // Наук. вісник Нац. лісотехнічного ун-ту України. Сер. Економіка, планування та управління в галузі. – 2007. – Вип. 17.2. – С. 131–135.

42. Біла О. Г. Фінансове планування і прогнозування : навч. посібник / О. Г. Біла. – Львів : Компакт–ЛВ, 2005. – 312 с.
43. Білоченко А. М. Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку / А. М. Білоченко // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 94–100.
44. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И. А. Бланк. – К. : Эльга, 2002. – 656 с.
45. Бочаров В. В. Корпоративные финансы / В. В. Бочаров, В. В. Леонтьев. – СПб. : Питер, 2004. – 592 с.
46. Бочаров В. В. Современный финансовый менеджмент / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.
47. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту / Є. Брігхем ; пер. с англ. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.
48. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / [Ф.Ф. Бутиця та ін.]. – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2009. – 912 с.
49. Жихор О. Б. Теоретичні аспекти щодо визначення сутності поняття «капітал підприємства» [Електронний ресурс] / О. Б. Жихор, І. М. Шматько. – Режим доступу : http://fkd.khibs.edu.ua/pdf/2011_2/25.pdf.
50. Калашникова К. М. Економічна сутність поняття «управління оптимізацією структури капіталу підприємства» / К. М. Калашникова // Управління розвитком. – 2011. – № 1 (98). – С. 151–155.
51. Кінева Т. С. Капітал підприємства як економічна категорія [Електронний ресурс] / Т. С. Кінева – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2009_33/20.pdf.
52. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової л-ри, 2009. – 520 с.
53. Михайлова Л. І. Людський капітал: формування та розвиток в сільських регіонах : монографія / Л. І. Михайлова. – К. : Центр учбової літ-ри, 2008. – 388 с.
54. Петришинець Л. В. Систематизація підходів до визначення змісту та видів капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Л. В. Петришинець. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2011_34/statti/3_13.htm.
55. Современный экономический словарь / [сост. : Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева Е. Б.]. – 2-е изд., исправ. – М. : ИНФРА–М, 1998. – 479 с.
56. Сигел Дж. Словарь бухгалтерских терминов / Дж. Сигел, Дж. Шим ; пер. с англ. – М. : ИНФРА–М, 2001. – 408 с.
57. Созанський Л. Й. Теоретичні аспекти сутності капіталу підприємств / Л. Й. Созанський // Наук. вісник Укр. держ.

лісотехнічного ун-ту. Сер. Інформаційні технології галузі. – 2005. – Вип. 15.2. – С. 273–278.

58. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підручник / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.

59. Спасів Н. Я. Теоретичні аспекти сутності основного капіталу підприємницьких структур / Н. Я. Спасів // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 126–131.

60. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій : навч. посібник / В. М. Суторміна, В. М. Федоров, Н. С. Рязанова ; за ред. В. М. Федосова. – К. : Либідь, 1993. – 247 с.

61. Суярова О. О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу / О. О. Суярова // Вісник Сумського держ. ун-ту. Сер. Економіка. – 2009. – № 2. – С. 211–219.

62. Теплова Т. В. Финансовый менеджмент: управление капиталом и инвестициями : учебник для вузов / Т. В. Теплова. – М. : ГУ ВШИ, 2000. – 350 с.

63. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

64. Финансовое управление фирмой / под ред. В. И. Терехина. – М. : Экономика, 1998. – 207 с.

65. Холод З. М. Формування капіталу підприємств видавничо-поліграфічного комплексу і відображення його у фінансовій звітності / З. М. Холод, І. І. Малярчук // Наук. вісник Нац. лісотехнічного ун-ту України. Сер. Економіка, планування та управління в галузі. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 283–292.

66. Черемісова Т. А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства / Т. А. Черемісова // Збірник наук. праць ЧДТУ. Сер. Економічні науки. – 2008. – Вип. 21. – С. 152–155.

67. Школьник І. О. Теоретичні підходи до трактування поняття капіталу та його структури на сучасному етапі розвитку фінансової науки / І. О. Школьник, А. С. Безбабіна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4 (30). – С. 24–28.

68. Зеленіна О. О. Позиковий капітал як складова капіталу підприємства: місце та бухгалтерська природа / О. О. Зеленіна // Вісник ЖДТУ. Сер. Економічні науки. – 2010. – № 1 (51). – С. 53–59.

69. Ярошук О. В. Аналіз формування капіталу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04

«Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О. В. Ярощук ; Тернопільська акад. нар. госп. – Тернопіль, 2004. – 20 с.

70. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент : підручник / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.

71. Чернецкая Г. Ф. Капитал как объект бухгалтерского учета в моделях кругооборота хозяйственных средств [Электронный ресурс] / Г. Ф. Чернецкая. – Режим доступа : <http://www.1c.ru/rus/partners/training/edu/conf8/th/cheg.pdf>.

72. Кивачук В. С. Современное состояние теоретической базы управления кругооборотом капитала предприятия / В. С. Кивачук, И. В. Приймачук // Теоретические основы управления субъектами хозяйствования в условиях глобализации экономики : монография ; [под общ. ред. В. С. Кивачука]. – Брест : Изд-во БрГТУ, 2009. – С. 148–172.

73. Рашевская В. А. Бухгалтерский учет и отчетность по движению собственного капитала [Электронный ресурс] / В. А. Рашевская. – Режим доступа : <http://www.rae.ru/forum2012/pdf/1227.pdf>.

74. Бондаренко Т. В. Особливості створення вартості власного капіталу в процесі його кругообігу [Електронний ресурс] / Т. В. Бондаренко // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – Вип. 2 (10). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2013_2_12.pdf.

75. Алексеєнко Л. Управління структурою капіталу підприємства / Л. М. Алексеєнко, Д. М. Любінецький // Наука й економіка. – 2011. – № 2 (22). – С. 132–136.

76. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2008. – 510 с.

77. Бровкова О. Г. Управління формуванням та використанням капіталу [Електронний ресурс] / О. Г. Бровкова, О. В. Мартиненко // Труды Одесского политех. ун-та. – 2002. – Вып. 1. – Режим доступа : www.library.ospu.odessa.ua/.../7-8.htm.

78. Вівчар О. Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О. Й. Вівчар, В. М. Саварин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 146–151.

79. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

80. Клименко С. О. Капітал як визначальний чинник ефективності діяльності підприємства / С. О. Клименко // Экономика и управление. – 2011. – № 2. – С. 113–117.

81. Ляшенко Г. П. Управління капіталом підприємства : навч. посібник / Г. П. Ляшенко. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 346 с.

82. Мойсеєнко І. П. Інвестування [Електронний ресурс] : навч. посібник для ВНЗ / І. П. Мойсеєнко. – К. : Знання, 2006. – 490 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15410104/investuvannya/struktura_kapitalu_pidpriyemstva_otsinka_optimizatsiy.

83. Наумова Н. В. Эффективное управление капиталом и источниками его покрытия на промышленных предприятиях региона : монография / Н. В. Наумова, Б. И. Герасимов, Л. В. Пархоменко. – Тамбов : ТГТУ, 2004. – 104 с.

84. Шкварчук Л. О. Аналіз джерел формування основного капіталу підприємств України / Л. О. Шкварчук, І. М. Павлов // Наук. вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 219–224.

85. Аракелян А. Г. Теоретичні підходи до визначення категорії «власний капітал» [Електронний ресурс] / А. Г. Аракелян, Т. Б. Кузенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/3_83130.doc.htm.

86. Теорія бухгалтерського обліку : монографія / Л. В. Нападовська, М. Добія, Ш. Сандер та ін. ; за заг. ред. Л. В. Нападовської. – К. : КНТЕУ, 2008. – 735 с.

87. Бетге Й. Балансоведение / Й. Бетге. – М. : Бухгалтерский учет, 2000. – 62 с.

88. Бобяк А. П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік / А. П. Бобяк // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 1 (19). – С. 55–58.

89. Варичева Р. В. Власний капітал: функціональний підхід до трактування сутності, напрями класифікації у вітчизняній та зарубіжній практиці / Р. В. Варичева // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 2 (52). – С. 37–42.

90. Гайдамака Н. В. Організація та шляхи вдосконалення обліку операцій формування і зміни власного капіталу / Н. В. Гайдамака, В. С. Терещенко // Зовнішні та внутрішні фактори впливу на формування та розвиток економіки : міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 квітня 2013 р. : матеріали у 2 ч. – Дніпропетровськ, 2013. – Ч. 2. – 112 с.

91. Велш Глен А. Основи фінансового обліку / Велш Глен А., Шорт Деніел Г. ; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. – К. : Основи, 1997. – 943 с.

92. Городня Т. А. Сучасна стратегія управління капіталом підприємства / Т. А. Городня // Наук. вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 250–253.

93. Гуренко Т. О. Сучасний погляд на власний капітал [Електронний ресурс] / Т. О. Гуренко. – Режим доступу : <http://nubip.edu.ua/sites/default/files>.

94. Дымова И. А. Бухгалтерская отчетность и принципы ее составления в соответствии с международными стандартами. Методика трансформации / И. А. Дымова. – М. : Современная экономика и право, 2001. – 160 с.

95. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: теория и практика / В. В. Ковалев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Велби : Проспект, 2007. – 1024 с.

96. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навч. літ-ри, 2008. – 392 с.

97. Легоева Д. Экономическое содержание финансовой структуры капитала компании [Электронный ресурс] / Д. Легоева. – Режим доступа : <http://finmagazine.ru/fininst/1718-jekonomicheskoe-soderzhanie-finansovoj-struktury-kapitala-kompanii.html>.

98. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика / під заг. ред. М. І. Молдованова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с.

99. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Академія, 2000. – 864 с.

100. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл ; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 496 с.

101. Новодворский В. Д. Учет собственного капитала / В. Д. Новодворский, В. В. Марин. – М. : Экономистъ, 2004. – 159 с.

102. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : [затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

103. Поліщук І. Р. Тракткування капіталу в балансових рівняннях: історичний аспект / І. Р. Поліщук // Вісник ЖІТІ. – 2002. – № 20. – С. 218–226.

104. Самойлова Т. А. Джерела формування фінансового капіталу підприємства / Т. А. Самойлова // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 1. – С. 169–173.

105. Сопко В. В. Власний капітал акціонерних товариств: особливості визначення та обліку / В. В. Сопко // Наук. вісник Нац. лісотехнічного ун-ту України. – 2007. – Вип. 17.6. – Львів : НЛТУУ, 2007. – С. 246–253.

106. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда ; пер. с англ. ; под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

107. Хмелевська А. В. Власний капітал за атрибутами об'єкта бухгалтерського обліку / А. В. Хмелевська, Г. М. Незборецька // Сталій розвиток економіки. – Хмельницький, 2011. – № 4. – С. 192–194.

108. Шер И. Ф. Бухгалтерия и баланс / И. Ф. Шер. – М. : Экономическая жизнь, 1926. – 442 с.

109. Яровенко Т. С. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу у сучасних умовах / Т. С. Яровенко, К. П. Свистильник // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Сер. Економіка. – 2013. – Вип. 7 (2). – С. 189–194.

110. Пилипенко О. І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 / О. І. Пилипенко ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 21 с.

111. Бондаренко Т. В. Ключові ознаки структурування власного капіталу виробничого підприємства [Електронний ресурс] / Т. В. Бондаренко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/10_141958.doc.htm.

112. Бернадзіковська Л. О. Особливості формування власного капіталу підприємства у вітчизняній та міжнародній економіці [Електронний ресурс] / Л. О. Бернадзіковська, І. В. Мукоїд. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/business-economics-and-production-management-411/11299-411-1069>.

113. Королюк Т. М. Облік власного капіталу й аналіз його впливу на інвестиційну привабливість акціонерних товариств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Т. М. Королюк. – К., 2005. – 20 с.

114. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л. Г. Ловінська, Л. В. Жилкіна, О. М. Голенко та ін. – К. : КНЕУ, 2002. – 370 с.

115. Гудима К. С. Бухгалтерський аспект сутності та складу власного капіталу акціонерного товариства [Електронний ресурс] / К. С. Гудима, М. О. Белгородцева. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Economics/74616.doc.htm.

116. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [Електронний ресурс] : наказ Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433. – Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/_fin_otch_433.aspx.

117. Словарь делового человека / [сост. О. В. Амуржуев, А. И. Болвачев, Е. Т. Гребнев и др.] ; под науч. ред. О. В. Амуржуева. – М. : Экономика, 1992. – 236 с.
118. Економічний словник / ред.-укл. П. І. Багрій та ін. – К., 1973. – 621 с.
119. Управління ресурсами підприємства / [за ред. Ю. М. Воробйова і Б. І. Холода]. – К., 2004. – 288 с.
120. Экономический анализ : учебник для вузов / под. ред. Л. Т. Гиляровой. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 527 с.
121. Довгань Л. П. Визначення оптимальної вартості структури капіталу та мінімізація ризиків залучення позикових коштів у акціонерних товариствах / Л. П. Довгань // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 12. – С. 26–34.
122. Заєць О. В. Інструментарій банківської справи : навч. посібник / О. В. Заєць, П. Є. Житній, В. І. Кудрявцев. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2000. – 325 с.
123. Зеленіна О. О. Бухгалтерський облік і аналіз формування та використання позикового капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / О. О. Зеленіна ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2012. – 21 с.
124. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2005. – 485 с.
125. Краткий экономический словарь / ред.-сост. Г. А. Козлова и др. – М. : Гос. изд-во полит. л-ры, 1958. – 391 с.
126. Крестин М. А. Реформирование учета и анализ заемного капитала в хлебопекарных организациях : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : спкц. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / М. А. Крестин. – Тольятти, 2007. – 18 с.
127. Международный бухгалтерский учет. GAAP и IAS. Справочник бухгалтера от А до Я / сост. В. М. Матвеева. – М. : Дело и сервис, 1998. – 192 с.
128. Онисько С. М. Фінанси підприємства : підручник для студ. вищих закладів освіти / С. М. Онисько, П. М. Марич. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія Плюс, 2006. – 367 с.
129. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 476 с.
130. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – 4-те вид. – К. : Центр учбової літ-ри, 2009. – 312 с.
131. Сафронов Н. А. Экономика предприятия / Н. А. Сафронов. – М. : Юристъ, 1998. – 584 с.

132. Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.20788.0>.

133. Тютюнник В. Управління джерелами фінансування підприємства [Електронний ресурс] / В. Тютюнник // Справочник економіста. – 2011. – № 6. – Режим доступу : <http://economist.net.ua/?q=node/155>.

134. Уолл Н. Экономика и бизнес. А-Я : словарь-справочник / Н. Уолл, Я. Маркузе, Д. Лайнс, Б. Мартин ; пер. с англ. К. С. Ткаченко. – М. : ФАИР-Пресс, 1999. – 624 с.

135. Юхимук М. М. Роль та значення позичкового капіталу підприємства / М. М. Юхимук, О. М. Полінкевич // Менеджмент, інвестиційні та інноваційні процеси в промисловості та народному господарстві. – Х., 2014. – С. 217–218.

136. Зеленіна О. О. Позиковий капітал та необхідність його ідентифікації для цілей управління / О. О. Зеленіна // Вісник ЖДТУ. – 2012. – Вип. 3 (24). – С. 190–196.

137. Зеленіна О. О. Класифікація позикового капіталу підприємства для цілей бухгалтерського обліку / О. О. Зеленіна // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2 (52). – С. 99–103.

138. Акименко Н. В. Дослідження структури і джерел формування капіталу транспортних підприємств / Н. В. Акименко, Н. С. Поповенко // Труды Одесского политех. ун-та. – 2003. – Вып. 1 (19). – С. 262–267.

139. Баскаков М. В. Проблемы управления капиталом крупного современного предприятия / М. В. Баскаков // Экономика промышленности. – 2005. – № 2 (28). – С. 175–180.

140. Воробйов Ю. М. Теоретичні основи фінансового капіталу / Ю. М. Воробйов // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 80–88.

141. Новашина Т. С. Финансовый менеджмент / Т. С. Новашина, В. И. Карпунин, В. А. Волнин. – М. : Московская финансово-промышленная академия, 2005. – 255 с.

142. Лазбеник Л. Л. Міжнародна економіка : навч. посібник / Л. Л. Лазбеник, С. А. Митей. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2013. – 308 с.

143. Сопко В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів) : навч. посібник / В. В. Сопко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 312 с.

144. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : [затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PlanSchetov.aspx>.

145. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс] : [затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

146. Про фінансовий лізинг [Електронний ресурс] : Закон України № 723/97-ВР від 16.12.1997 (зі змінами і доп.). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>.

147. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» [Електронний ресурс] : [затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.

148. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : [від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

149. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : [від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

150. Білоусько В. С. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посібник / В. С. Білоусько, М. І. Беленкова ; за ред. В. С. Білоусько. – 2-ге вид. – К. : Мета, 2002. – 240 с.

151. Загородній А. Г. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики : навч. посіб. / А. Г. Загородній, Г. О. Партин. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання : КОО, 2004. – 377 с.

152. Марушко Н. С. Аналіз залученого капіталу підприємства в процесі його формування [Електронний ресурс] / Н. С. Марушко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2010. – № 29. – Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_2/statti/39.htm.

153. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства : монографія / Є. В. Мних, А. Д. Бутко, О. Ю. Большкова та ін. – К. : КНТЕУ, 2005. – 230 с.

154. Рахимов Т. Р. Финансовый менеджмент : учеб. пособие / Т. Р. Рахимов. – Томск : Изд-во Томского политех. ун-та, 2012. – 264 с.

155. Сторожук Т. М. Елементи облікової політики підприємства щодо зобов'язань / Т. М. Сторожук // Збірник наук. праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). – 2013. – № 2. – С. 66–71.

156. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс] : [затв. Наказом Міністерства

фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 (зі змінами і доп.)). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.

157. Орлов І. В. Система зобов'язань у праві та бухгалтерському обліку: порівняльний аспект / І. В. Орлов // Вісник Донецького нац. ун-ту економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2010. – № 4 (48). – С. 371–377.

158. Сук Л. К. Бухгалтерський облік – II : навч. посібник / Л. К. Сук, П. Л. Сук. – К. : Університет «Україна», 2005. – 701 с.

159. Пташник А. М. Класифікація поточних зобов'язань визнаними у праві та бухгалтерському обліку / А. М. Пташник // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 215–217.

160. Травінська С. І. Класифікація поточних зобов'язань в законодавстві та бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] / С. І. Травінська. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpren/2010_6/31_Klas.pdf.

161. Михайлишин Н. П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти [Електронний ресурс] / Н. П. Михайлишин // Економіка: реалії часу : – 2012. – № 2. – С. 130–135. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/130-135.pdf>.

162. Грачева Р. Е. Энциклопедия бухгалтерского учета / Р. Е. Грачева. – К. : Галицкие контракты, 2004. – 832 с.

163. Расенко В. М. Особливості класифікації зобов'язань підприємств / В. М. Расенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2 (45). – С. 163–170.

164. Петренко Н. І. Удосконалення класифікації поточних зобов'язань для цілей бухгалтерського обліку / Н. І. Петренко // Вісник СевНТУ. Сер. Економіка і фінанси. – Севастополь, 2012. – Вип. 130/2012. – С. 166–171.

165. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

166. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/struktura-balansu-pidpryemstv-za-vydamy-ekonomichnoi-diialnosti>.

167. Ліпич Л. Г. Капітал в системі управління підприємством / Л. Г. Ліпич, І. О. Гадзевич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2009. – № 647. – С. 114–119.

168. Шкробот М. В. Сутність та основи функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємств / М. В. Шкробот // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3, Т. 2. – С. 236–240.

169. Мирошниченко О. Ю. Система управління капіталом підприємства / О. Ю. Мирошниченко // Управление в социальных и экономических системах : XX междунар. науч.-практ. конф., 20 мая 2011 г. : материалы / Минский ин-т управления ; редкол. : Н. В. Суша и др. – Минск, 2011. – С. 109–110.

170. Чорна О. М. Економічний зміст та проблематика управління капіталом підприємства реального сектору економіки в Україні / О. М. Чорна, О. О. Мацнева // Наук. вісник. Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 2. – С. 48–56.

171. Тельнова Г. В. Взаємозв'язок функції управління капіталом з підсистемами фінансового менеджменту підприємства / Г. В. Тельнова // Економіка пром-сті. – 2012. – № 1/2. – С. 142–147.

172. Харчук С. А. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства та шляхи їх вирішення / С. А. Харчук // Економіка та держава. – 2015. – № 6. – С. 110–113.

173. Швиданенко Г. О. Управління капіталом підприємства: навч. посібник / Г. О. Швиданенко, Н. В. Шевчук; Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К. : КНЕУ, 2007. – 435 с.

174. Мельнік М. А. Економічні методи управління капіталом підприємства / М. А. Мельнік // Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2014. – № 1(208). – С. 94–97.

175. Загальні підходи до системного управління капіталом підприємств [Електронний ресурс] / Піскотін Є. А. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/9697/1/245-248.pdf>.

176. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного управління сільськогосподарським підприємством [Електронний ресурс] / Макаруч О. Г. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/sites/default/files/pdf>.

177. Методологічне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Дяченко Н. П. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2013_4_32.pdf

178. Бідник О. І. Теоретичні аспекти управління капіталом підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Бідник. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Economics/20420.doc.htm.

179. Москалюк Г. О. Напрямки вдосконалення інформаційних функцій управління збутом на сільськогосподарських підприємствах / О. Г. Москалюк // Агросвіт. – 2012. – № 18. – С. 2–5.

180. Максимова В. Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку : монографія / В. Ф. Максимова. – К. : АВРІО, 2005. – 264 с.

181. Сініцина Т. А. Оцінка ефективності системи управління промисловим підприємством – цільовий підхід : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т. А. Сініцина; Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса, 2004. – 20 с.

182. Лоханова Н. О. Інформаційне забезпечення системи управління економічною стійкістю підприємств / Н. О. Лоханова // Наукові праці Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Сер. Економічні науки. – Кіровоград, 2005. – Вип. 7, ч. 2. – С. 163–170.

183. Файоль А. Учение об управлении / А. Файоль // Проблемы теории и практики управления. – 1989. – № 8. – С. 92–94.

184. Гончаренко А. М. Економічний зміст та етапи управління капіталом у машинобудуванні та сфері послуг / А. М. Гончаренко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 2. – С. 102–112.

185. Шпак Н. З. Система управління капіталом підприємства / Н. З. Шпак, О. М. Рудницька // Наук. вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.10. – С. 257–261.

186. Касич А. О. Науково-методичні основи обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства / А. О. Касич, Р. М. Циган, О. І. Карбан // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 191–196.

187. Тринька Л. Я. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємств / Л. Я. Тринька // Наук. вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – К., 2012. – Вип. 177, ч. 4. – С. 177–182.

188. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т. М. Безродна. – Режим доступу : <http://dSPACE.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/523/8/bezrodna.pdf>.

189. Волощук Л. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства / Л. О. Волощук // Праці Одеського політех. ун-ту. Сер. Економіка. Управління. – 2011. – Вип. 2 (36). – С. 329–338.

190. Вольська В. В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств / В. В. Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2012. – № 3 (24). – С. 83–88.

191. Гедз М. Й. Роль аудиту в обліково-аналітичному забезпеченні системи управління за умов економічної кризи / М. Й. Гедз // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць Харківського ін-ту банківської справи. – 2010. – Вип. 2 (9). – С. 126–130.

192. Гильмиярова М. Р. Концептуальная учетно-аналитическая модель денежных потоков корпоративных структур [Электронный ресурс] / М. Р. Гильмиярова. – Режим доступа : http://dogoiiistogii.gu/doc/megkulov/geseagchjougnal_cloud_2012.pdf.

193. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання як об'єкт наукових досліджень / Л. В. Гнилицька // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. пр. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. – № 1 (37). – С. 142–150.

194. Голячук Н. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством / Н. Голячук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / [редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін.]. – Тернопіль, 2010. – Вип. 6, ч. 3. – С. 408–410.

195. Загородній А. Г. Консолідація обліково-аналітичної інформації / А. Г. Загородній // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. праць / [відп. ред. О. Є. Кузьмін]. – Львів : Львівська політехніка, 2012. – С. 92–99.

196. Зенькина И. В. Учетно-аналитическое обеспечение стратегического управления коммерческой организацией / И. В. Зенькова // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – № 2. – С. 1–3.

197. Кирилов И. Н. Теоретические аспекты развития системы учетно-аналитического обеспечения управленческих решений на предприятии / И. Н. Кирилов // Вестник Адыгейского гос. ун-та. – Майкоп, 2012. – № 2. – С. 124–135.

198. Маляревский Ю. Д. Учетно-аналитическое обеспечение концепции управления расходами предприятия / Ю. Д. Маляревский, А. С. Лучанинова // Бизнес Информ. – 2011. – № 2 (2). – С. 132–134.

199. Маначинська Ю. А. Актуальна концепція обліково-аналітичного забезпечення управління прибутковістю / Ю. А. Маначинська // Вісник Чернівецького торг.-екон. ін-ту. Сер. Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 290–294.

200. Пилипенко А. А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства / А. А. Пилипенко. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 276 с.

201. Тычинина Н. А. Теоретическое обоснование содержания учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития предприятия / Н. А. Тычинина // Вестник Оренбургского гос. ун-та. – 2009. – № 2. – С. 103–107.

202. Шимоханская Т. В. Концепция учетно-аналитического обеспечения устойчивого развития организаций / Т. В. Шимоханская // Бухгалтерский учет, статистика. – 2011. – № 5. – С. 346–354.

203. Юзва Р. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Р. П. Юзва. – Тернопіль, 2011. – 20 с.

204. Яценко В. Ф. Теоретико-методологічний генезис сутності та змісту обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством / В. Ф. Яценко // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 3 (65). – С. 75–84.

205. Пискунова И. В. Учетно-аналитическое обеспечение управления коммерческой организацией / И. В. Пискунова // Бухгалтерский учет, статистика. – 2010. – № 7 (68). – С. 213–216.

206. Ру Д. Управління / Д. Ру, Д. Сулье ; пер. з фр. Т. Мусієнко, І. Реслер. – К. : Основи, 1995. – 448 с.

207. Болюх М. А. Економічний аналіз : навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ХНЕУ, 2003. – 556 с.

208. Чміль Г. Л. Капітал як економічна категорія / Г. Л. Чміль : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг», (Харків, 19 трав. 2011 р.) : у 4 ч. – Х. : ХДУХТ, 2011. – Ч. 3. – С. 40–41.

209. Кащена Н. Б. Економічна природа та зміст категорії «капітал» / Н. Б. Кащена, Г. Л. Чміль // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Х. : ХДУХТ, 2011. – Вип. 2 (14). – С. 144–151.

210. Чміль А. Л. Сущность и виды капитала предприятий розничной торговли / А. Л. Чміль // Молодой ученый. – 2014. – № 15. – С. 218–221.

211. Кащена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємства / Н. Б. Кащена, Г. Л. Чміль // Економічна

стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. : у 2 ч. – Х. : ХДУХТ, 2012. – Вип. 1 (15), ч. 1. – С. 179–185.

212. Кащена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємства / Н. Б. Кащена, Г. Л. Чміль : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Торгівля та готельно-ресторанний бізнес: інноваційний розвиток в умовах глобалізації», (Харків, 20 квіт. 2012 р.) : у 2 ч. – Х. : ХДУХТ, 2012. – Ч. 2. – С. 57–58.

213. Островерха Р. Е. Організація обліку : навч.-метод. посібник / Р. Е. Островерха. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2008. – 318 с.

214. Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку : монографія / В. А. Кулик. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 373 с.

215. Чумак О. В. Концептуальні засади формування елементів облікової політики щодо змін власного капіталу підприємства / О. В. Чумак // Сучасні проблеми обліку, аналізу і аудиту в умовах трансформації облікової системи корпоративного та державного сектору : матеріали конф. / Харківський ін-т фінансів Українського держ. ун-ту фінансів та міжнар. торгівлі. – Х., 2013. – С. 103–105.

216. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : [від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

217. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України № 514-VI від 17.09.2008 (зі змінами і доп.). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

218. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 (зі змінами і доп.). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

219. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 (зі змінами і доп.). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

220. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408.

221. Варічева Р. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку власного капіталу на акціонерних товариствах / Р. В. Варічева, К. П. Боримська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – Вип. 3 (43). – С. 37–49.

222. Жолнер І. В. Фінансовий облік за міжнародними та національними стандартами : навч. посіб. / І. В. Жолнер. – К. : Центр учбової літ-ри, 2012. – 368 с.

223. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів [Електронний ресурс] : [наказ Мінфіну від 30.09.203 р. № 561 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF03270.html.

224. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [Електронний ресурс] : [наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 559 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/psbu13/>.

225. Зелікман В. Д. Удосконалення обліку резервного капіталу підприємства [Електронний ресурс] / В. Д. Зелікман, В. О. Богомолова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Economics/27635.doc.htm.

226. Цюцяк Л. І. Сучасний стан та удосконалення порядку облікового відображення капіталу в дооцінках / Л. І. Цюцяк // Облік і фінанси. – 2014. – № 1 (63). – С. 65–70.

227. Панов В. Негрошові внески до статутного капіталу / В. Панов, І. Попов // Платник податків. – 2012. – № 5 (05). – С. 32–39.

228. Боримська К. П. Рахунки бухгалтерського обліку: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / К. П. Боримська ; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2010. – 21 с.

229. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Нападівська. – К. : Книга, 2004. – 544 с.

230. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищих навч. закл. / Ф. Ф. Бутинець. – К. : Знання, 2005. – 480 с.

231. Дюкарева Х. Л. Концептуальні основи побудови облікової системи центрів відповідальності суб'єктів господарювання / Х. Л. Дюкарева // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 18.6. – С. 159–168.

232. Марушко Н. С. Деякі аспекти організації обліку залученого капіталу / Н. С. Марушко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 150–160.

233. Нашкерська Г. Види оцінок та їх використання в обліковій системі підприємств / Г. Нашкерська // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Економічна. – 2008. – Вип. 40. – С. 176–181.

234. Петренко Н. І. Документування операцій з пасивами підприємства / Н. І. Петренко // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 141–146.

235. Ткаченко Н. М. Формування і облік залученого капіталу [Електронний ресурс] / Н. М. Ткаченко. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/9794>.

236. Коваль Л. В. Резервний капітал як внутрішній страховий фонд підприємства: формування та облік / Л. В. Коваль // Економічні науки. Сер. Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 193–198.

237. Белокоз О. І. Проблеми обліку овердрафту на торговельних підприємствах / О. І. Белокоз // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 2 (140). – С. 91–95.

238. Туржанський В. А. Удосконалення обліку «овердрафту» на підприємствах торгівлі / В. А. Туржанський // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 4. – С. 233–237.

239. Лапіна Н. Овердрафт – особливості застосування й обліку [Електронний ресурс] / Н. Лапіна. – Режим доступу : <http://dtkk.com.ua/show/1cid02780.html>.

240. Бондаренко П. Факторинг як фінансовий важіль суб'єктів господарювання / П. Бондаренко // Науковий вісник Одеського нац. екон. ун-ту. Сер. Економіка, політологія, історія. – 2014. – № 2 (210). – С. 4–10.

241. Струк Н. С. Фінансово-облікове забезпечення факторингових партнерських угод в Україні / Н. С. Струк // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. пр. ; відп. ред. О. Є. Кузьмін. – Л. : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2009. – С. 221–228.

242. Аванесова Н. Е. Підходи до визначення поняття факторингу, його сутність / Н. Е. Аванесова, Ю. Л. Кучер // Проблеми сталого розвитку національних економік : зб. наук. праць з актуальних проблем екон. наук. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 9–12.

243. Чалый И. Облигации предприятий: особенности ценнобумажного кредитования / И. Чалый // Все о бухгалтерском учете. – 2013. – № 101. – С. 13–22.

244. Леонова Л. А. Актуальные вопросы методологии учета и оценки корпоративных облигаций / Л. А. Леонова // Наукові праці ДонНТУ. Сер. Економічна. – 2011. – Вип. 39 (1). – С. 142–148.

245. Квітко В. А. Теоретичні питання та діюча практика обліку облігацій / В. А. Квітко, Л. Р. Морщакова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2009. – № 35. – С. 348–353.

246. Рудейчук С. В. Бухгалтерське відображення операцій з облігаціями / С. В. Рудейчук // Міжнар. зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 2 (14). – С. 182–188.

247. Кушина Е. Бухгалтерский учет купли-продажи облигаций собственной эмиссии / Е. Кушина // Бухгалтерия. – 2009. – № 26 (857). – С. 73–74.

248. Петренко І. П. Особливості залучення інвестиційного капіталу шляхом емісії корпоративних облігацій / І. П. Петренко // Вісник КЕФ КНЕУ ім. В. Гетьмана. – 2011. – № 1. – С. 163–169.

249. Орлов І. В. Облік і контроль операцій з цінними паперами: теорія, методика, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І. В. Орлов. – К., 2005. – 22 с.

250. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати» [Електронний ресурс] : [наказ Міністерства фінансів України від 28 квітня 2006 р. № 415 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06>.

251. Масленников Є. І. Управління орендними операціями та їх облік на підприємствах машинобудування / Є. І. Масленников // Праці Одеського політех. ун-ту. – 2011. – Вип. 3 (37). – С. 106–113.

252. Ляшенко М. Бухгалтерський облік: Облік орендних операцій по МСБО / М. Ляшенко // Школа бухгалтера. – 2005. – № 1. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/show/3cid02.html>.

253. Фаюра Н. Д. Сутність і значення фінансового лізингу в Україні / Н. Д. Фаюра // Збірник наук. праць ВНАУ. Сер. Економічні науки. – 2012. – № 3 (69). – С. 227–233.

254. Литвиненко І. Ю. Об'єкти бухгалтерського обліку у сфері орендних відносин / І. Ю. Литвиненко // Міжнар. зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 3 (15). – С. 152–164.

255. Свірко С. В. Бухгалтерський облік операцій з оренди за МСБО: базові положення та методологічні підходи / С. В. Свірко // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 24. – С. 492–502.

256. Сташенко Ю. В. Лізингові операції в бухгалтерському обліку / Ю. В. Сташенко // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – Вип. 1 (21). – С. 306–312.

257. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [Електронний ресурс] : [наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

258. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: [навч. посіб] / С. В. Івахненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с.

259. Грицунов О. В. Інформаційні системи та технології: навч. посіб. для студентів за напрямом підготовки «Транспортні технології» /

О. В. Грицунов; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 222 с.

260. Информационные технологии в управлении предприятием [Электронный ресурс] / А. В. Крылович // Интернет-проект «Корпоративный менеджмент», 2000. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/itm/kis/tops.shtml>.

261. Информационные технологии в управлении предприятием [Электронный ресурс] / П. Козик // Экономическая газета. – 2002. – № 18 (538). – Режим доступа: http://www.neg.by/publication/2002_03_12_61.html.

262. Гарасим М. П. Необхiднiсть iнформацiйних систем i технологiй в управлiннi пiдприємством / М. П. Гарасим, Л. Я. Сайко // Менеджмент та пiдприємництво в Украiнi: етапи становлення i проблеми розвитку : [збiрник наукових праць] – Львiв : Видавництво Львiвської полiтехнiки, 2012. – С. 327–332.

263. Проблемы внедрения информационных технологий у процесс управления стратегическим потенциалом торговельного підприємства / С. Б. Алексеев // Стратегія i механiзми регулювання промислового розвитку. – 2012. – 2012. – С. 99–112.

264. Информационная технология и управление предприятием [Электронный ресурс] / Г. Мюллер-Штеванс, С. Ашванден // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – №1. – Режим доступа: http://vasilieva.narod.ru/ptpu/16_1_98.htm.

265. Информационные технологии в розничной торговле [Электронный ресурс] / П. Михайлов // Все о ритейле. – 2012. – Режим доступа: <http://imspm.spb.ru/articles/271655.php>.

266. Тенденции применения информационных технологий на российских предприятиях розничной торговли [Электронный ресурс] / Е. М. Зуева // Материалы V Международной студенческой электронной научной конференции «Студенческий научный форум». – 2013. – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru>.

267. Необходимость и перспективы применения современных информационных технологий в сфере розничной торговли / М.В. Дзюба // Креативная экономика. – 2008. – № 6 (18). – С. 29–32.

268. Покупатель в электронной оболочке [Электронный ресурс] / М. Попова // Интернет-издание о высоких технологиях – Режим доступа: <http://www.cnews.ru>.

269. Необходимость использования информационных технологий в сфере торговли [Электронный ресурс] / Ж. А. Пророчук, А. Ю. Сибирева // Экономические науки // Учет и аудит. – 2012. – №7. –

Режим доступа: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Economics/74746.doc.htm.

270. Решения для банковской финансовой сферы, выбор автоматизированной банковской системы [Электронный ресурс] / А. П. Барсуков // Журнал «ГКТ». – 1997. – № 3. – Режим доступа: <http://e-memory.ru/anabsolut.htm>.

271. ERP и WMS: назначение, сходства и отличия [Электронный ресурс] / Д. Любовина // Журнал «Складской комплекс». – Режим доступа: <http://www.axelot.ru/Company/publ/erp>.

272. Карпов Д. В. Проблемы внедрения ERP-систем / Д. В. Карпов // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2010. – № 4 (1). – С. 233–239.

273. Кальницкая И. В. Управление организацией: модели информационных систем : монография / И. В. Кальницкая. – М : ИТД «Университетская книга», 2009. – 313 с.

274. Выбор бизнес-решений при разработке и внедрении информационных систем на предприятиях оптово-сбытовой торговли / Ю. В. Арзуманян, К. М. Мкртчян [Электронный ресурс] // Проблемы современной экономики. – №3 (27). – 2008. – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2103>.

275. Проблема внедрения информационных технологий на торговых предприятиях [Электронный ресурс] / А. И. Толстых // Институт экономики и права Ивана Кушнера. – Режим доступа: <http://be5.biz/ekonomika1/r2009/1038.htm>.

276. Цветков В. Я. Транзакционные издержки при внедрении информационных технологий и систем / В. Я. Цветков, А. И. Воинов // Современные проблемы науки и образования. – 2008. – № 4. – С. 114–116.

277. Павелчак-Данилюк О. Обґрунтування програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах / О. Павелчак-Данилюк // Вісник ТНТУ. – 2014. – Том 73. – № 1. – С.209-218. – (приладобудування та інформаційно-вимірювальні технології).

278. Муравський В. Документування в умовах повної автоматизації обліку / В. Муравський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 5. – С. 48–52.

279. Пророчук Ж. А. Роль програмного забезпечення в управлінні підприємством: современные информационные технологии / Ж. А. Пророчук, А. Журавлёва. – 2010. – № 1. – С. 18–20.

280. Куцик П. О. Концептуальні підходи до розгляду інформаційних систем обліку в корпоративному управлінні

[Електронний ресурс] / П. О. Куцик // Облік і фінанси. – 2013. – № 4. – С. 52–59. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Oif_apk_2013_4_9.pdf.

281. Евструпов А. Н. ERP-системы – основа эффективного управления [Электронный ресурс] / А. Н. Евструпов. – Режим доступа : <http://economyar.narod.ru/evstropov.pdf>.

282. Фадеев Р. А. Внедрение ERP-системы как средство повышения инвестиционной привлекательности предприятия [Электронный ресурс] / Р. А. Фадеев. – Режим доступа : http://ispu.ru/files/str.94-96_.pdf.

283. Кузьміна Н. М. Деякі методичні аспекти навчання використання інформаційних систем в управлінні підприємством / Н. М. Кузьміна // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – К., 2009. – № 14. – С. 112–120.

284. Подмешальська Ю. В. Проблеми впровадження інформаційних систем обліку на підприємстві / Ю. В. Подмешальська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – Вип. 33. – С. 180–185.

285. Бельтюков Є. А. Основні шляхи вдосконалення системи інформаційного забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства / Є. А. Бельтюков, Г. І. Задорожко // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 2. – С. 228–234.

286. Садовська І. Б. Капітал-власність і капітал-функція в системі управлінського обліку: інституціональний підхід / І. Б. Садовська // Економічні науки. Сер. Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(2). – С. 220–232.

287. Чміль Г. Л. Власний капітал підприємства: методологічні аспекти обліку / Г. Л. Чміль // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. пр. – Львів : ЛКА, 2014. – Вип. 16. – С. 152–158.

288. Чміль Г. Л. Власний капітал підприємства та відображення його у балансі (звіті про фінансовий стан) / Г. Л. Чміль : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія і практика бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту: стан, проблеми та перспективи розвитку», (Львів, 16–17 трав. 2014 р.). – Львів : ЛКА, 2014. – С. 189–190.

289. Чміль А. Л. Организационно-методические аспекты учета заемного капитала и их раскрытие в учетной политике / А. Л. Чміль // Вестник ПГУ. – 2014. – №10. – С. 66–70.

290. Чміль Г. Л. Методичні аспекти обліку облігацій власної емісії / Г. Л. Чміль : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: проблеми теорії та

практики», (Полтава, 20–23 жовт. 2014 р.). – Полтава : ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2014. – С. 275–278.

291. Chmil H. Capital accounting in information management system of trade enterprise / H. Chmil // Сьвременни проблеми на региональному розвитку: Събрани статии. Т. 2. – Пловдив, 2014. – С. 146–150.

292. Зоріна О. М. Методологічні підходи в економічному аналізі / О. М. Зоріна // Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 1(55). – С. 89–91.

293. Економічний аналіз і моделювання господарської діяльності підприємства : навч. посібник / М. В. Румянцев, Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, О. О. Тарасова. – Донецьк : ДонНТУ, 2013. – 296 с.

294. Андреева Г. І. Роль системного підходу до аналізу господарської діяльності підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс]. / Г. І. Андреева. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60443.doc.htm.

295. Кащена Н. Б. Методика економічного аналізу: сутність та елементи [Електронний ресурс] / Н. Б. Кащена, О. В. Цуканова, Н. М. Гаркуша // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 1. – С. 40–51. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2014_1_6.pdf.

296. Єлець О. П. Методи економічного аналізу / О. П. Єлець, В. В. Беленцова // Економічний вісник Запорізької держ. інж. акад. / ред. А. М. Ткаченко. – Запоріжжя, 2012. – Вип. № 3. – С. 53–60.

297. Райковська І. Т. Методика економічного аналізу на промислових підприємствах / І. Т. Райковська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. праць. Сер. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз ; [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – Вип. 3 (6). – С. 239–258.

298. Андреева Г. І. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. / Г. І. Андреева, В. А. Андреева. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 353 с.

299. Економічний аналіз : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.

300. Герасимов Б. И. Экономический анализ : учебное пособие. В 2 ч. / Б. И. Герасимов, Т. М. Коновалова, С. П. Спиридонов. – 2-е изд., стер. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – Ч. 1. – 64 с.

301. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред.

А. Г. Загороднього. – Львів : «Магнолія Плюс», 2006. – 428с.

302. Коренкова С. И. Экономический анализ (Анализ хозяйственной деятельности) : учебное пособие для студентов специальностей «Финансы и кредит», «Налоги и налогообложение», «Менеджмент организаций». Тюмень : Издательство Тюменского государственного университета, 2008 – 333с.

303. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. : учеб. пособ. / Г. В. Савицкая. – М. : ИМФРА-М, 2001. – 336с.

304. Экономический анализ. [Электронный ресурс] : учебный курс (учебно-методический комплекс) / О. А. Толпегина. – М. : Центр дистанционных образовательных технологий МИЭМП. – 2010. – Режим доступа: <<https://online.muiv.ru/media/lib/books/ekonomicheskij-analiz/xbook137/book/index/index.html>>.

305. Чернов В. А. Экономический анализ: торговля, общественное питание, туристический бизнес : учеб. пособие для вузов / В. А. Чернов ; под ред. М. И. Баканова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 686с.

306. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности : учебное пособие / А. И. Алексеева, Ю. В. Васильев, А. В. Малеева, Л. И. Ушвицкий. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 672с.

307. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник. / М. И. Баканов, М. В. Мельник, А. Д. Шеремет ; под ред. М. И. Баканова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 536 с.

308. Богатырева О. Н., Шмулевич Т. В. Теоретические основы экономического анализа: учеб. пособие – 2-е изд. – СПб., СПбГТУРП. – 2011. – С. 58.

309. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

310. Кобзик Е. Г. Анализ хозяйственной деятельности: курс лекцій / Е. Г. Кобзик. – Минск : ГИУСТ БГУ, 2012. – 119 с.

311. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І. Методика і методологія економічного аналізу : навч. пос. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.

312. Теорія економічного аналізу : підручник / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович; за ред. Р. В. Федоровича. – Тернопіль : «Укрметкнига», 2002. – 323 с.

313. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа / А. Д. Шеремет. – 3-е изд., доп. – М. : Инфра-М, 2011. – 352 с.

314. Райковська І. Т. Принципи економічного аналізу в умовах трансформаційної економіки [Електронний ресурс] / І. Т. Райковська. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/5462/1/84.pdf>.

315. Назаренко І. М. Концептуальні основи аналізу капіталу підприємств: еволюція підходів та пріоритетні напрямки досліджень / І. М. Назаренко // Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика : [колект. монографія у 2 т. ; за ред. П. Й. Атамас. – Дніпропетровськ, 2014. – Т. 2. – С. 220–229.

316. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є. В. Мних. – К. : КНТЕУ, 2008. – 514 с.

317. Черниш С. С. Економічний аналіз : навч. посіб. / С. С. Черниш. – К. : Центр учбової літ-ри, 2010. – 312 с.

318. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.

319. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.

320. Фролова Т. О. фінансовий аналіз : навч.-метод. посібник для самост. вивчення і практ. завдань / Т. О. Фролова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 253 с.

321. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування / В. О. Крамаренко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2003. – 224 с.

322. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник / В. О. Подольська, О. В. Ярш. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 488 с.

323. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. / Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко та ін. – К. : Центр учбової літ-ри, 2012. – 528 с.

324. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 630 с.

325. Аналіз господарської діяльності підприємства : навч. посібник / Н. Б. Кащена та ін. ; Харків. держ. ун-т харч. та торг. – Х., 2014. – 396 с.

326. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г. Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.

327. Грачѳв А. В. Анализ финансовой устойчивости предприятия : учеб.-практ. пособие / А. В. Грачѳв. – М. : Дело и сервис, 2006. – 234 с.

328. Райковська І. Т. Модульна структура системи комп'ютеризації економічного аналізу: функціональний склад / І. Т. Райковська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 1 (13). – С. 338–359.

329. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : навч. посібник / А. М. Єріна. – К. : КНЕУ, 2002. – 179 с.
330. Ткач Є. І. Загальна теорія статистики : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Є. І. Ткач, В. П. Сторожук. – 3-тє вид. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 442 с.
331. Елисеєва И. И. Эконометрика : учебник / И. И. Елисеєва, С. В. Курішева, Т. В. Костеева. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 456 с.
332. Загреба М. М. Теоретичні аспекти використання факторного аналізу при аналізі динаміки фінансового стану підприємства / М. М. Загреба // Наукові праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту. Економічні науки. – 2014. – Вип. 25. – С. 455–461.
333. Пурський О. І. Використання факторного аналізу в системі інтелектуальної обробки даних моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів / О. І. Пурський, І. О. Мороз // Економіка і регіон. – 2013. – № 2 (39). – С. 110–120.
334. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент : полный курс : в 2-х т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; пер. с англ. под ред. В. В. Ковалева. – СПб : Экономическая школа, 1998. – Т. 1. – 497 с.
335. Модильяни Ф. Сколько стоит фирма? Теорема ММ : пер. с англ. / Ф. Модильяни, М. Миллер. – М. : Дело, 1999. – 272 с.
336. Основы корпоративных финансов / Росс С. и др. ; пер. с англ. – М. : Лаборатория базовых знаний, 2010. – 720 с.
337. Крейнина Н. М. Финансовый менеджмент / Н. М. Крейнина. – М. : Дело и сервис, 1998. – 304 с.
338. Малярець Л. М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства : монографія / Л. М. Малярець, Н. М. Пономаренко. – Х. : ХНЕУ, 2011. – 132 с.
339. Квасницька Р. С. Інструментарій та методи оптимізації цільової структури капіталу підприємства / Р. С. Квасницька // Економіст. – 2005. – № 5. – С. 73–75.
340. Байстріюченко Н. О. Вплив динаміки структури капіталу на фінансово-економічні результати діяльності підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Н. О. Байстріюченко. – Суми, 2011. – 21 с.
341. Пономаренко Н. О. Оптимальна структура фінансового потенціалу як передумова ефективного його використання [Електронний ресурс] / Н. О. Пономаренко. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/497/1/34.pdf>.
342. Давиденко Н. М. Управління оптимальною структурою капіталу корпоративного підприємства [Електронний ресурс] / Н. М.

Давиденко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Сер. Економіка. – 2009. – Вип. 6. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_6/ZMIST.htm.

343. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гропеллі ; пер. с англ. – К. : Основи, 1993. – 383 с.

344. Тренев Н. Н. Управление финансами / Н. Н. Тренев. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 496 с.

345. П'ятак Т. В. Шляхи оптимізації структури капіталу: аналіз теоретичних надбань / Т. В. П'ятак, А. Ю. Гальцов // Вісник НТУ «ХПІ». Сер. Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Х., 2013. – № 49 (1022). – С. 118–127.

346. Асаулюк С. Л. Оптимізація структури капіталу підприємства та її моделювання в сучасних умовах // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.15. – С. 209–213.

347. Багацька К. В. Оцінка формування капіталу підприємств корпоративного типу / К. В. Багацька, В. П. Тарасюк // Вісник Сумського нац. аграр. ун-ту. Сер. Фінанси і кредит. – 2012. – № 1. – С. 54–58.

348. Викиданець І. В. Методи оптимізації структури капіталу підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Викиданець. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_3/27.pdf.

349. Глущенко В. В. Оптимізація структури капіталу акціонерних товариств на основі багатокритеріального підходу як напрям удосконалення фінансово-кредитного механізму їх розвитку / В. В. Глущенко, А. В. Кравець // Проблеми економіки та управління : зб. наук. праць / відп. редактор Й. М. Петрович. – Львів : Львівська політехніка, 2012. – С. 49–56.

350. Ключева Е. Ю. Структура капитала как объект управления в системе финансового менеджмента [Электронный ресурс] / Е. Ю. Ключева. – Режим доступа : <http://sisupr.mrsu.ru/2010-2/PDF/KLYUEVA.pdf>.

351. Жорова Є. Р. Оптимізація фінансової структури капіталу підприємства / Є. Р. Жорова // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 330–335.

352. Кащена Н. Б. Концептуальні основи оцінки вартості капіталу підприємств роздрібної торгівлі / Н. Б. Кащена, Г. Л. Чміль // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр. ; у 2 ч. – Х. : ХДУХТ, 2012. – Вип. 2 (16). – С. 38–45.

353. Семенов Г. А. Оптимізація структури капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Г. А. Семенов, А. В. Пелешко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_4/files/EC410_35.pdf.

354. Интрилигатор М. Математические методы оптимизации и экономическая теория / М. Интрилигатор. – М. : Прогресс, 1975. – 606 с.

355. Операції з облігаціями внутрішньої державної позики на вторинному ринку у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/files/vtor_rin.xls.

356. Вартість кредитів за даними статистичної звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

357. Давидюк Т. В. Процесс продаж как стадия кругооборота капитала и его отображение в бухгалтерском учете / Т. В. Давидюк, Я. В. Сливка // Международный бухгалтерский учет. – 2012. – № 5. – С. 50-57.

358. Мошенський С. З. Економічний аналіз : підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / С. З. Мошенський, О. В. Олійник ; за ред. д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2007. – 704 с.

359. Чміль Г. Л. Капітал підприємства та чинники зміни його оборотності [Електронний ресурс] / Г. Л. Чміль // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_109.pdf.

360. Чміль Г. Л. Факторний аналіз оборотності капіталу підприємства / Г. Л. Чміль, О. О. Горошанська // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С. 140–144.

361. Chmil H. Optimisation of capital structure retailers / H. Chmil, N. Kaschena // Problems of social and economic development of business : Collection of scientific articles. – Montreal (Canada), 2014. – Vol. 2. – P. 219–224.

362. Чміль Г. Л. Організація і методика аналізу власного капіталу підприємства / Г. Л. Чміль ; матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг», (Харків, 18 жовт. 2012 р.) : у 2 ч. – Х. : ХДУХТ, 2012. – Ч. 2. – С. 61–62.

363. Чміль Г. Л. Оцінка ефективності використання капіталу підприємств торгівлі / Г. Л. Чміль : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців», (Харків, 26 жовт. 2012 р.). – Х. : ХДУХТ, 2012. – С. 133–134.

364. Кащана Н. Б. Вартість капіталу підприємств роздрібною торгівлі: сутність та концепція оцінки / Н. Б. Кащана, Г. Л. Чміль : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми і перспективи

розвитку підприємництва», (Харків, 23 лист. 2012 р.). – Х. : ХНАДУ, 2012. – С. 32–33.

365. Чміль Г. Л. Організація аналізу капіталу підприємств роздрібною торгівлі / Г. Л. Чміль : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри», (Херсон, 1–2 березн. 2013 р.). – Херсон : «Гельветика», 2013. – С. 189–190.

366. Чміль А. Л. Методика анализа капитала предприятия и ее концептуальные элементы / А. Л. Чміль : сб. науч. трудов по материалам Междунар. научн.-практ. конф. «Экономическая теория в XXI веке: поиск эффективных механизмов хозяйствования», (Новополоцк, 23–24 октяб. 2014 г.). – Новополоцк : ПГУ, 2014. – С. 296–300.

367. Chmil H. Component analysis of efficiency of capital enterprises / H. Chmil, N. Kaschena, E. Goroshanskaya // *Wirtschaft und Management: Probleme der wissenschaft und praxis: Sammelwerk der wissenschaftlichen Artikel.* – Vol. 2 – Verlag SWG imex GmbH, Nürnberg, Deutschland, 2014. – S. 195–200.

Додатки

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Генезис категорії «капітал» за етапами еволюції економічної думки (розроблено авторами)

Напрямок/ наукова школа	Найбільш відомі представники	Основні економічні погляди в цілому, і на капітал зокрема
1	2	3
Доринкова економіка (IV ст. до н.е. – XVIII ст.)		
	Ксенофонт (430–455 рр. до н.е.)	На підставі [5, с. 19]: – віддавав перевагу натуральному господарству на землі; – схвалював штрафи за нагромадження в особистому користуванні золота і срібла; – до ремісничої праці ставився поблажливо, але вважав, що ремісник може досягти більшого уміння за рахунок спеціалізації (поділ праці), тобто наявність власників; – визнавав необхідність грошей для виконання ними функцій засобу обігу та збереження скарбів
	Платон (427–347 рр. до н.е.)	На підставі [6, с. 85]: – держава не може існувати тривалий час, якщо вона заснована тільки на натуральному господарстві і гроші мають обмежений обіг; – городян треба наділяти землею; – майно громадян не повинне бути надмірним; – забороняються позички під відсоток; – державне регулювання цін; – правителі і воїни не мають приватної власності; – селяни і ремісники можуть бути приватними власниками; – майно громадян підлягає обліку, і держава віднімає в них будь-який надлишок перевищуючий максимум; – громадяни поділялись на чотири майнових класи з правом переходу з одного класу до іншого в міру збагачення чи збідніння; – визначив такі функції грошей, як: міра вартості, засіб обігу товарів і засіб нагромадження; – уперше виділив повноцінні (загальні) і неповноцінні (внутрішні, місцеві) гроші
	Аристотель (384–322 рр. до н.е.)	На підставі [5, с. 21; 6, с. 86]: – державотворенню сприяє обмін між людьми; – обов'язковою є наявність приватної власності; – ту саму річ можна використовувати по-різному: за призначенням (споживча вартість) і не за призначенням (мінова вартість); – увів поняття економіки та хрематистики як різних шляхів збагачення й задоволення потреб; – гроші розглядає як простий засіб обігу товарів і як засіб обігу грошового капіталу; – засуджував прагнення до багатства й грошей

Продовження табл. А.1

1	2	3
	Ібн Сін або Авіцена (980–1037)	<p>На підставі [7, с. 321–322]:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виокремлював людські потреби, труд та його рішучу роль у матеріальному виробництві; – акцентував увагу на тому, що для власної вигоди всі зобов'язані працювати; – ремесло вважав основою існування суспільства, і виокремив три види ремесел (розумні, високого мистецтва, художні); – недооцінював значення землеробства; – розглядав баланс доходів та витрат в рамках сім'ї, міста, держави; – збалансованість доходів та витрат пропонував досягати з урахуванням виділення коштів для створення резервів на випадок війни або стихійного лиха
	Фома Аквінський або Аквінат (1225–1274)	<p>На підставі [5, с. 29–30]:</p> <ul style="list-style-type: none"> – виправдовував приватну власність як потрібну для ефективного задоволення особистих потреб; – багатство поділяв на природне (плоди землі і ремесла) та штучне (золото); – обмін товарів припускав за справедливими цінами; – справедливою є ціна, що дає продавцеві доход, звичайний для його соціального статусу; – висловлювався проти того, щоб кредитори стягували відсоток з боржників
Меркантилізм	В. Стаффорд (1554–1612), Г. Скарuffі (1519–1584), Б. Даванцаті (1529–1606), А. Монкретьєн (1576–1621), А. Серра (точні дати життя не встановлені), Т. Мен (1571–1641), Ж-Б. Кольбер (1619–1683), І.Т. Посошков (1652–1726)	<p>На підставі [5, с. 34; 8, с. 89–108; 2, с. 22; 9, с. 509]:</p> <p>Меркантилізм виник напередодні та під час великих географічних відкриттів, захоплення колоній, зростання впливу міст і ділився на ранній і пізній (перший – до середини XVI ст., другий – із середини XVI – початок XVIII ст.).</p> <p>Меркантилізм розглядається як перший крок на шляху пізнання поняття «капітал» [9, с. 509] і характеризується наступними рисами: гроші розглядаються як абсолютна форма багатства; предметом дослідження виступає виключно сфера обігу; накопичення багатства (у грошовій формі) відбувається у формі прибутку від зовнішньої торгівлі або ж безпосередньо у процесі видобутку дорогоцінних металів. Для пізнього меркантилізму характерна система активного торговельного балансу, що забезпечувався шляхом вивозу національних товарів за кордон. При цьому висувалася вимога: вивозити більше, ніж ввозити [5, с. 34].</p> <p>Капітал меркантилістами розглядається, як матеріальна форма (майно, гроші), основною властивістю якої є здатність створення нових грошей [2, с. 22]</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3
Фізіократи	Ф. Кене (1694–174), Дюпон де Немур (1739–1817), В. Мірабо (1715–1789), Мерсьє де Ла Рів'єр (1720–1793), А. Тюрго (1727–1781), Венсан де Гурне (1712–1759)	<p>На підставі [10, с. 214; 2, с. 22]:</p> <p>Період розквіту ідей фізіократів припадає на XVIII ст. Основні ідеї фізіократів характеризуються наступними рисами: джерелом багатства нації є сільське господарство як сфера матеріального виробництва, а не зовнішня торгівля; «чистий продукт» (новий продукт, за сучасною термінологією, – національний дохід), створюється у сільському господарстві, і є фізичним даром природи; промисловість – це безплідна сфера, яка не створює, а лише переробляє «чистий продукт»; праця людини поділяється на продуктивну і непродуктивну, має бути вільною, її плоди недоторканими, а власність – священною. Значну увагу фізіократи приділяли аналізу поняття «капітал» (застосовувався термін «аванс»). Головним критерієм капіталу вважався обіг вартості витрат, які авансуються і повертаються до виробника. Також досліджували пропорції суспільного відтворення та кругообороту суспільного продукту за вартістю і в натуральній формі [10, с. 214].</p> <p>Капітал фізіократами ототожнюється з «первісними» і «щорічними» авансами, прототипами сучасного оборотного і необоротного капіталу. Виключення складають гроші, які самі по собі нічого не виробляють і тому є «безплідним багатством» [2, с. 22]</p>
Ринкова економіка (XVIII–XIX ст.)		
Класична економічна школа	В. Петті (1623–1687), А. Сміт (1723–1790), Д. Рікардо (1772–1823), Т. Мальтус (1766–1834), Н.В. Сеніор (1790–1864), Ж.Б. Сей (1767–1832), Дж. С. Міль (1806–1873)	<p>На підставі [2, с. 22; 9, с. 509; 11, с. 235]:</p> <p>Представники класичної школи зробили вагомий внесок у теорію капіталу, пов'язавши його з результатами минулої праці, процесами виробництва й обігу, заощадженням, утриманням від поточного споживання, а також визначили головні фактори виробництва, де капіталу належить провідна роль, заклали наукове підґрунтя для класифікації капіталу та дотримання певних економічних пропорцій між факторами виробництва: працею, природними ресурсами, капіталом. Але конкретні процеси кругообігу капіталу та зміни його форм цими вченими досліджені не були [11, с. 235]. Представники класичної школи дійсно зрозуміли і показали важливість ролі, що належить майновому і грошовому капіталу. Класична школа вперше показала роль людини як учасника трудової діяльності, хоча далеко не в тій, яка йому належить насправді [9, с. 509].</p> <p>Під капіталом в класичній економічній школі розглядали «оборотний» капітал (змінює форму у процесі виробництва) і «основний» (до процесу обороту відношення немає). Продуктивний капітал зайнятий не тільки у сільському господарстві, але й у всій сфері матеріального виробництва [2, с. 22]</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3
Марксизм	К. Маркс (1818–1883) Ф. Енгельс (1820–1895)	<p>На підставі [2, с. 22; 6, с. 509]:</p> <p>Марксистська політична економія почала формуватися в 40-х роках ХІХ ст. У її формуванні важливу роль відіграв промисловий переворот і виникнення машинної індустрії, що дало капіталізму можливість розвиватись більш інтенсивно, фабрична система зумовила небачене зростання продуктивних сил, стала очевидною її прогресивність [6, с. 509].</p> <p>Під капіталом К. Маркс розумів систему капіталістичної експлуатації найманої праці, тобто «доданої вартості» – вартості, яку створює робітник і яку не доплачує йому капіталіст у вигляді заробітної платні. Капітал – це абстрактна категорія, джерелом якого є неоплачена праця робітників [2, с. 22]</p>
Маржиналізм	К. Менгер (1840–1921), Ф. Візер, Е. Бем-Баверк (1851–1919), В. Джевонс (1835–1882), Л. Вальрас (1834–1910)	<p>На підставі [2, с. 22; 6, с. 526; 10, с. 399]:</p> <p>Провідним принципом маржиналістських досліджень став суб'єктивно-психологічний підхід до економічних явищ [10, с. 399].</p> <p>Маржиналістська теорія дозволила застосувати до дослідження економічних процесів кількісні методи, ефективно використовувати в економічній науці математичний апарат; створити економічні моделі; проаналізувати еластичність попиту і поставити проблему оптимуму. В основу більшості маржиналістських теорій покладено припущення про обмеженість, фіксовану величину пропозиції певного ресурсу чи якогось блага [6, с. 526]. Маржиналізм став базою сучасної економічної науки [10, с. 399].</p> <p>Маржиналістам вдалось сформулювати два підходи до сутності капіталу, розглядаючи макро і мікроекономіку. На мікрорівні капітал – та частина багатства власника, яка може бути використана для отримання доходу. На макрорівні капітал представлений сукупністю засобів виробництва, які забезпечуються ресурсами праці і землі [2, с. 22]</p>
Неокласицизм	А. Маршалл (1842–1924), А. Пігу (1877–1959), Д.Б. Кларк (1847–1938), К. Віксель (1851–1926), В. Паретто (1848–1923)	<p>На підставі [2, с. 22; 10, с. 401]:</p> <p>Неокласичний напрям економічної теорії започатковано на другому етапі маржинальної революції (90-ті роки ХІХ ст.). Його представники відмовилися від суб'єктивно-психологічного підходу, поєднали маржиналізм (використання граничних величин) із функціональним економічним аналізом (залежність між бажаним для економічного суб'єкта результатом і способами його досягнення), проголосили себе наступниками класичної політичної економії, а предметом свого дослідження – економіку загалом [10, с. 401].</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3
		<p>В неокласичній економічній теорії капітал визначався з точки зору корисності, а також як один із факторів виробництва. В теорії відсотку капітал розглядали зі сторони попиту і пропозиції, де відсоток капіталу зі сторони пропозиції залежить від встановлення теперішньої вартості майбутніх вигід, а зі сторони попиту на капітал – від його продуктивності [2, с. 22]</p>
Кейнсіанство	<p>Дж.М. Кейнс (1883–1946), Р.Ф. Харрод (1890–1978), Д. Домар (1914–1997), Е.Х. Хансен (1887–1975)</p>	<p>На підставі [5, с. 159; 2, с. 22; 12, с. 278]:</p> <p>Кейнсіанство як теоретичне вчення виникло як реакція на неспроможність неокласичної теорії дати відповіді на питання про причини циклічної кризи та шляхи стабілізації економіки [12, с. 278].</p> <p>Економічна теорія Дж. Кейнса, здійснивши революційний переворот в економіці, обґрунтувала необхідність державного регулювання ринкової економіки, розробила основні принципи, форми та методи активної державної економічної політики, на досить тривалий період часу стала теоретичним підґрунтям діяльності більшості урядів розвинених країн [5, с. 159]. Її новаторство в площині досліджень капіталу пов'язано з обґрунтуванням концепції «ефективного сукупного попиту» і (сума споживчих витрат і інвестицій, де капітал розглядається як інвестиції,) та мотивуванні граничної ефективності капіталу. При цьому капітал розглядається як інвестиції, що здатні приносити дохід.</p> <p>Капітал – це багатство, яке приносить дохід. Однак багатство є капіталом лише в тому випадку, якщо дохід від даного вкладення перевищує дохід від банківського відсотка. Крім того, якщо багатство представлено у грошовій формі, то завжди існує можливість альтернативних вкладень, наприклад, банківський відсоток [2, с. 22]</p>
Соціально-орієнтована ринкова економіка (XX–XXI ст.)		
Інституціоналізм	<p>Т. Веблен (1857–1929), Дж. Коммонс (1862–1945), У. Мітчел (1874–1948)</p>	<p>На підставі [2, с. 22; 12, с. 298]:</p> <p>Інституціоналізм як концепція економічної теорії синтезує функції соціальних, правових, організаційних, політичних, етичних, ментальних, економічних інститутів у процесі їхнього функціонування.</p> <p>Інституціоналісти досліджували роль техноструктури в економіці, відмічали її здатність максимізувати прибуток на капітал, забезпечуючи тим самим стійкі позиції на ринку [2, с. 22]. Рушійними силами економічного розвитку вони проголосили поряд з матеріальними факторами також духовні, моральні, правові та інші фактори [12, с. 298].</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3
		<p>Під капіталом інституціоналісти розуміли багатства, за рахунок яких будуть придбані засоби виробництва з метою їх використання для розвитку суспільства. Джерелом приросту капіталу є науковий прогрес, людські здібності та інновації</p>
Сучасний монетаризм	М. Фрідман (1912–2006), Дж. Хікс (1904–1989), А. Лаффер	<p>На підставі [13, с. 145]:</p> <p>Позитивний внесок монетаризму в економічну теорію полягає і глибокому дослідженні механізму зворотного впливу грошового світу на товарний світ, грошових інструментів та грошової політики на розвиток економіки. Монетаристські концепції служать основою грошово-кредитної політики в якості напрямку державного регулювання [13, с. 145].</p> <p>Сучасними монетаристами капітал трактується як грошова сума, використана в господарських операціях з метою отримання доходу</p>
Новітня іноземна школа	К.Р. Макконел, С.Л. Брю, П. Самуельсон	<p>На підставі [14, с. 37; 15]:</p> <p>За К.Р. Макконелом та С.Л. Брю капітал, по-перше, – це ресурси, створені людиною, що використовуються для виробництва товарів та послуг; по-друге, це товари, які безпосередньо не задовольняють потреби людини; по-третє, це інвестиційні товари, засоби виробництва [14, с. 37].</p> <p>П. Самуельсон визначає капітал як капітальні блага, вироблені самою економічною системою, щоб застосувати їх для подальшого виготовлення інших товарів і послуг. На його думку, такі капітальні блага можуть функціонувати протягом як тривалих, так і коротких проміжків часу [15]</p>

ДОДАТОК Б

Концептуальні підходи	Наукові школи (напрями)	Представники шкіл (напрямів)	Економічна сутність капіталу	Форма існування (прояву)	Сфера виникнення
Грошовий (монетарний)	<i>Меркантилізм</i>	Б. Даванцатті, Г. Скаруффі, В. Стаффорд, Т. Мен, А. Серра, А. Монкретьєн	Гроші, майно, властивістю якого є здатність до створення нових грошей	Гроші (золото та срібло) – торговий капітал	Сфера обігу (зовнішня торгівля)
	<i>Сучасний монетаризм</i>	М. Фридмен, Дж.Р. Хикс, П. Лоффер	Грошова сума, використана в господарських операціях із метою отримання доходу	Гроші або їх замітники (кредитні гроші) – фінансовий капітал	Виробнича сфера та сфера фінансових послуг
Предметно-функціональний	<i>Фізіократія</i>	Ф. Кене, А. Тюрго, В. Мірабо, Ж. Сисмонді	«Щорічні» (витрати, вироблені щорічно) та «первинні» аванси (фонд землеробського господарства), прототипи сучасного оборотного та необоротного капіталу. Виключенням є гроші, які є «безплідним багатством»	Засоби та продукти праці сільсько-господарського виробництва – природний капітал	Сільське господарство (землеробство)
	<i>Класична політекономія</i>	В. Петті, П. Буагільберг, А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Н.В. Сеніор, Дж. С. Міль, Ж.Б. Сей, Ф. Бастіа, Г.Ч. Керрі	Засоби виробництва, накопичена праця, вартість, що безупинно множить себе. Під капіталом розуміли «оборотний капітал» (змінює форму під час виробництва) та «основний» (до процесу обороту відношення не має)	Фізичний (речовинний) капітал	Сфера матеріального виробництва

A

Рисунок Б.1 – Концептуальні підходи до трактування капіталу науковими економічними школами (авторська розробка [209])

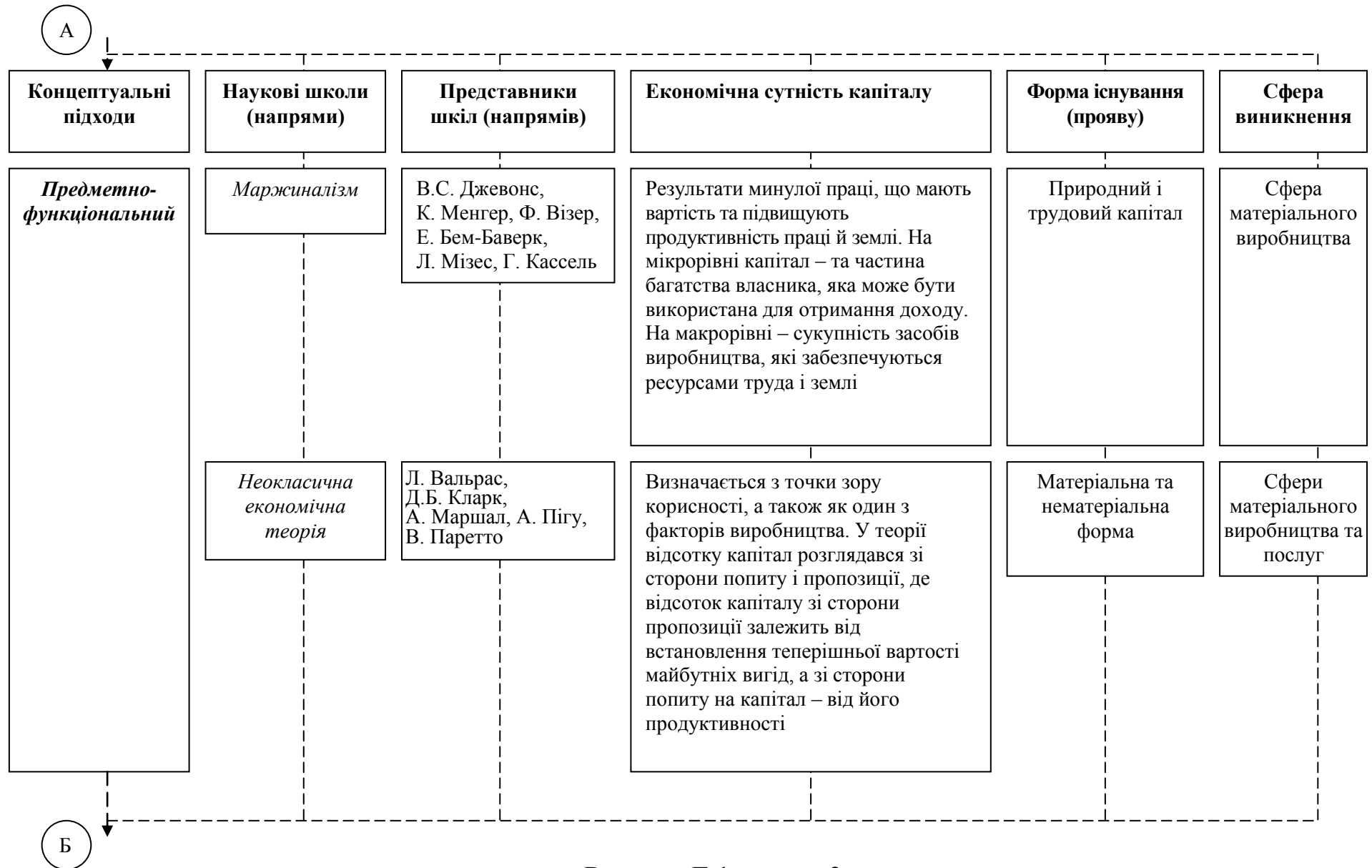
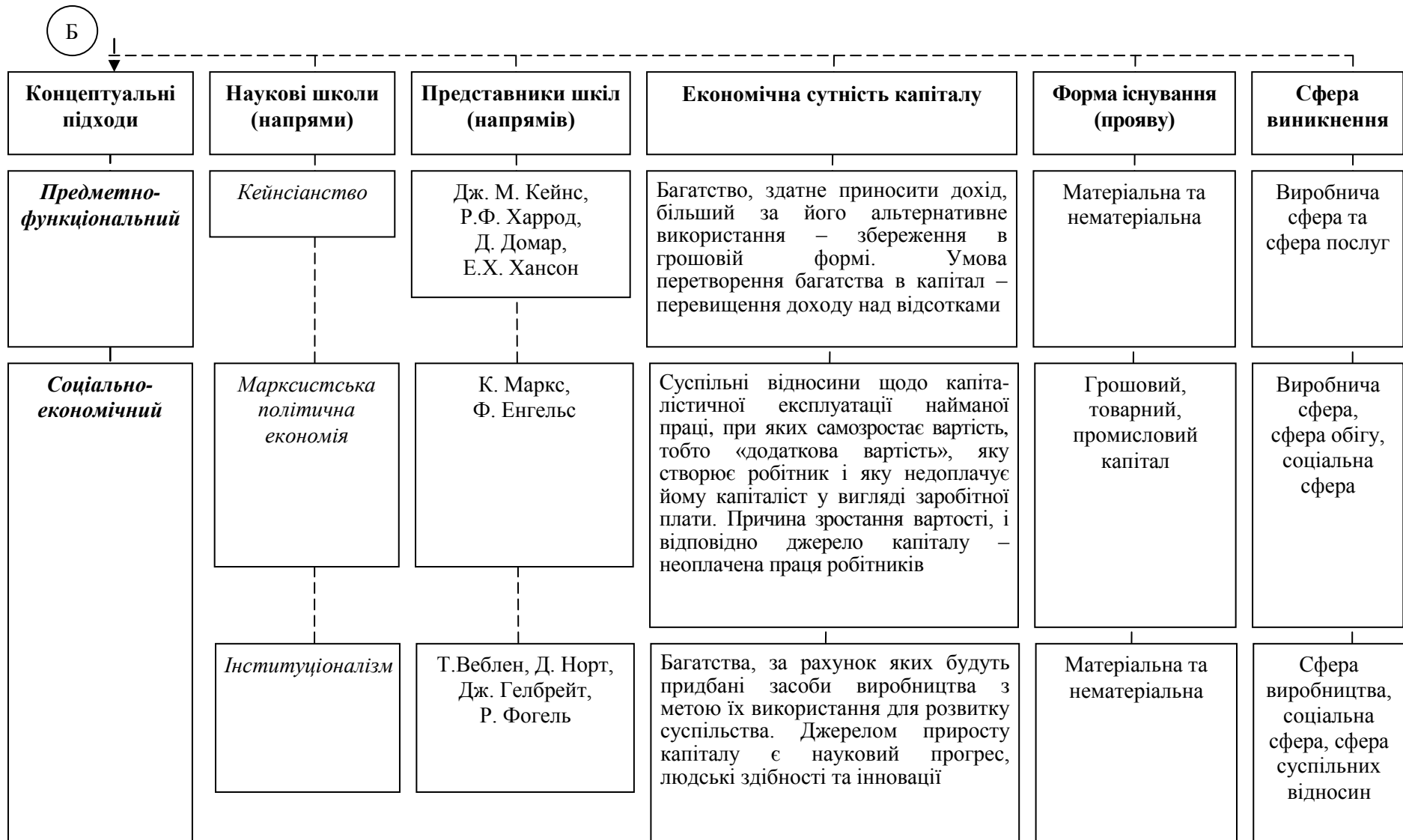

Рисунок Б.1, аркуш 2

Рисунг 11.1 аркуш 3

ДОДАТОК В

Узагальнення ключових категорій понятійного апарату щодо теоретичних засад обліку та аналізу капіталу торговельного підприємства

Таблиця В.1 – Дефініції категорії «капітал підприємства» в інтерпретації різних авторів

№ з/п	Джерело	Визначення капіталу
1	2	3
1.	Азріліян А.Н. [37, с. 341]	Загальна вартість активів якої-небудь особи за вирахуванням її зобов'язань
2.	Алексеєнко Л.М., Олексієнко В.М., Юркевич А.І. [38, с. 97]	Загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, авансованих у формування активів підприємства
3.	Бакаєв С.А. [39, с. 54]	Інвестиції власників і прибуток, накопичений за весь час діяльності організації
4.	Балабанов І.Т. [40, с. 29]	Це гроші, пущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу
5.	Бідник О.І. [41, с. 134]	Економічна категорія, для якої є характерною двоїста сутність: з одного боку, капітал відображає всі наявні грошові, матеріальні і нематеріальні ресурси підприємства (що відображається в активі балансу), з другого – є джерелом покриття зобов'язань даного підприємства (відображається в пасиві балансу)
6.	Біла О.Г. [42, с. 299]	Сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві, або це авансований у господарську діяльність капітал (власний, позичений і залучений) у сукупності
7.	Білоченко А.М. [43, с. 95]	Система економічних відносин з приводу створення, розподілу і використання цінностей, які здатні приносити дохід
8.	Бланк І.А. [44, с. 512]	Накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових коштів і реальних капітальних товарів, що залучається власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс із метою отримання доходу
9.	Бочаров В.В., Леонт'єв В.Є. [45, с. 123]	Загальна величина коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, вкладених в активи (майно) корпорації
10.	Бочаров В.В. [46, с. 13]	Джерела власних і позикових засобів, необхідних для формування активів підприємства
11.	Брігхем Є. [47, с. 354–355]	Необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані та звичайні акції

Продовження табл. В.1

1	2	3
12.	Бутинець Ф.Ф. [48, с. 756]	У вузькому розумінні – сума заощаджень, достатня для ведення підприємницької діяльності, а в широкому – все те, що має певну цінність
13.	Власова Н.О., Безгінова Л.І. [32, с. 12]	Матеріальні, грошові та нематеріальні ресурси, що авансовано у формування активів підприємства, необхідних для здійснення його господарської діяльності, з метою отримання доходу та прибутку
14.	Жихор О.Б, Шматько І.М. [49, с. 4].	Фінансові ресурси підприємства, авансовані ним на формування активів, необхідних для забезпечення безперервної його діяльності з метою максимізації прибутку
15.	Калашникова К.М. [501, с. 152]	Всі фінансово-економічні ресурси суб'єкта господарювання, втілені в його майно, яке використовується для розширеного відтворення з метою отримання прибутку
16.	Кінева Т.С. [51, с. 4]	Сукупність благ, якими володіє підприємство у вигляді економічних вигод у формі матеріальних і нематеріальних ресурсів, природних і біологічних ресурсів, людських здібностей, що приймають безпосередню участь у господарській діяльності підприємства з метою одержання прибутку
17.	Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [52, с. 520]	Фінансові ресурси підприємства, які необхідні для організації його господарської діяльності і використовуються в господарському обороті для одержання доходу
18.	Михайлова Л.І. [53, с. 16]	Активи (матеріальні та нематеріальні) організації, регіону, галузі чи суспільства загалом, що формують та визначають їх цінність, багатство
19.	Петришинець Л.В. [54, с. 3]	Всі фінансово-економічні ресурси суб'єкта господарювання, втілені в його майно (активи) матеріального і нематеріального характеру, незалежно від джерел їх набуття, яке використовується для його розширеного відтворення з метою отримання доходу або продовженої вартості капіталу
20.	Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш., Стародубцева С.Б. [55, с. 141]	Все, що здатне приносити дохід або ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг
21.	Сигел Дж., Шим Дж. [56, с. 51]	Частка власника в засобах підприємства, яка складає собою різницю між активами і зобов'язаннями

Продовження табл. В.1

1	2	3
22.	Созанський Л.Й. [57, с. 277]	Грошова форма, створена за рахунок різних джерел фінансових ресурсів, зокрема власних, позичених, залучених та коштів, що є на фондовому ринку, котрі вкладено в господарський процес з метою отримання прибутків
23.	Сопко В.В. [58, с. 255]	Власність визначена у вартості (грошах), боргове зобов'язання підприємства (юридичної) або громадянина (фізичної) особи по відношенню до іншого підприємства (юридичної) або громадянина (фізичної) особи
24.	Спасів Н.Я. [59, с. 131]	Грошові ресурси, які мобілізуються суб'єктом господарювання для формування активів
25.	Суторміна В.М., Федоров В.М., Рязанова Н.С. [60, с. 235]	Власний (акціонерний) та запозичений фірмами грошовий капітал, що використовується для фінансування їхніх активів
26.	Суярова О.О. [61, с. 212]	Майно організації
27.	Теплова Т.В. [62, с. 184]	Сукупність джерел фінансування
28.	Терещенко О.О. [63, с. 13]	Засвідчені в пасивній стороні балансу вимоги на майно, яке відображено в активах
29.	Терьохін В.І. [64, с. 8]	Це кошти підприємства, відображені в пасиві його бухгалтерського балансу
30.	Холод З.М., Малярчук І.І. [65, с. 284]	Основний чинник виробництва, що характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять доход, є джерелом формування добробуту власників, головним вимірником ринкової вартості підприємства
31.	Черемісова Т.А. [66, с. 155]	Матеріальна основа фінансово-економічних та виробничо-господарських відносин, що виникають у наслідок здійснення підприємницької діяльності суб'єктами господарювання будь-якої форми власності
32.	Школьник І.О., Безбабіна А.С. [67, с. 28]	Грошові кошти, що знаходяться у розпорядженні підприємства та призначені для покриття потреб у забезпеченні процесу його функціонування

Таблиця В.2 – Ідентифікація видового складу джерел формування майна підприємства як об'єктів інформаційної системи управління в працях науковців сучасності

№ з/п	Автори	Види капіталу		
		власний	залучений	позиковий (позичковий)
1.	Алексєнко Л.М., Любінецький Д.М. [75, с. 132]	+	+	
2.	Бланк І.О. [76, с.62]	+	+	
3.	Бочаров В.В., Леонтьєв В.Е. [45, с. 263]	+		+
4.	Бровкова О.Г., Мартиненко О.В. [77]	+		+
5.	Вівчар О.Й. [78, с. 146]	+		+
6.	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [79, с. 546]	+		+
7.	Камінська Т.Г. [11, с. 243]	+		+
8.	Клименко С.О. [80, с. 115]	+		+
9.	Ляшенко Г.П. [81, с. 171]	+		+
10.	Мойсеєнко І.П. [82, с. 234]	+		+
11.	Наумова Н.В., Герасимов Б.И. [83, с. 44]	+		+
12.	Петренко Н.І. [9, с. 145]	+	+	+
13.	Петришинєць Л.В. [54, с. 179]	+		+
14.	Поддєрьогін А.М. [70, с. 181]	+		+
15.	Суярова О.О. [61, с. 212]	+	+	
16.	Холод З.М., Малярчук І.І. [65, с. 285]	+	+	+
17.	Черемісова Т.А. [66, с. 154]	+	+	+
18.	Шкварчук Л.О. [84, с. 220]	+	+	

Рисунок В.3 – Запропонована структуризація видового складу капіталу підприємства

**В.4 – Тлумачення поняття «власний капітал» підприємства
в інтерпретації різних авторів**

№ з/п	Автор	Трактовка поняття
1	2	3
1.	Аракелян А.Г., Кузенко Т.Б. [85]	власний капітал – це загальна вартість засобів підприємства, які належить йому на правах власності, і використовуються для отримання прибутку
2.	Бакурова О.А., Курек Б. [86, с. 127]	власний капітал – це загальна сума засобів, що внесені його учасниками в різних формах з передачею права власності на них підприємству або залишені ними на підприємстві, які є джерелами формування його активів і виступають матеріально-технічною базою його функціонування як суб'єкта господарювання
3.	Бетге Й.Г. [87, с. 253]	собственный капитал представляет собой разницу между суммами активов и обязательств организации за минусом доходов будущих периодов
4.	Бланк І.О. [76, с. 59]	власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовується ним для формування певної частини його активів
5.	Бобяк А.П. [88, с. 56]	власний капітал – це власні джерела підприємства (фірми, компанії), які вкладені (внесені) засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку
6.	Бутинець Ф.Ф. [48, с. 714]	власний капітал – загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів.
7.	Варичева Р.В. [89, с. 42]	під власним капіталом слід розуміти фізичні, фінансові та інтелектуальні ресурси, вкладені власником (засновником) підприємства, з обов'язковим дотриманням відповідальності і захисту прав кредиторів задля забезпечення довгострокового фінансування, ліквідності та кредитоспроможності підприємства і ефективного управління підприємством в цілому
8.	Вівчар О.Й. [78, с. 146]	власний капітал – це сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, відображену в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу, що знаходиться у фондовій (статутний капітал, додатковий капітал, резервний фонд) та нефондовій (нерозподілений прибуток) формах і належить йому на правах власності, господарського ведення і повного розпорядження
9.	Гайдамака Н.В., Терещенко В.С. [90, с. 86]	власний капітал – це фінансові ресурси, які використовуються для організації та фінансування господарської діяльності
10.	Глен А. Велш, Деніел Г. Шорт [91, с. 38]	капітал власників – це сума, що належить власникам підприємства

Продовження додатку В

1	2	3
11.	Городня Т.А. [92, с. 251]	власний капітал це нагромаджений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з чинниками часу, ризику і ліквідності
12.	Гуренко Т.О. [93]	власний капітал показує частину майна, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства
13.	Дымова И.А. [94, с.74]	собственный капитал – это остаточная доля активов предприятия после вычета обязательств. Иными словами, капитал представляет собой вложения владельцев и накопленную прибыль
14.	Ковальов В.В. [95, с. 714]	власний капітал це аналог довгострокової заборгованості підприємства перед своїми власниками
15.	Крамаренко Г.О. [96, с. 153]	власний капітал це власні фінансові ресурси підприємства, сформовані за рахунок первинного капіталу, наданого власником, інших внесків юридичних і фізичних осіб, резервів, накопичених підприємством
16.	Легоева Д. [97]	собственный капитал выступает как общая стоимость средств компании, принадлежащих ей на правах собственности и инвестируемых ею в свои чистые активы
17.	Молдованов М.І. [98, с. 493]	власний капітал акціонерного товариства – сукупність індивідуальних капіталів, об'єднаних через випуск і розміщення акцій і інших цінних паперів.
18.	Мочерний С.В. [99, с. 424]	власний капітал – капітал, вкладений власником підприємства, фірми або компанії (для акціонерного товариства – акціонерний капітал), який є різницею між сукупними активами фірми та її зобов'язаннями
19.	Наумова Н.В. [83, с. 8]	власний капітал це вартість, втілена в кошти підприємства, які йому належать на правах власності і приносять прибуток
20.	Нидлз Б.И др. [100, с. 281]	капитал отражает объем прав и интересов собственника фирмы.
21.	Новодворский В.Д., Марин В.В. [101, с. 32]	собственный капитал организации представляет собой величину вложений собственников, изменившуюся под воздействием фактов хозяйственной деятельности, представленную в виде части стоимости активов, оставшейся после вычета стоимости обязательств
22.	НП(С)БО [102]	власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань
23.	Поліщук І.Р. [103, с. 220]	власний капітал – це власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з нерозподіленого прибутку

Продовження додатку В

1	2	3
24.	Самойлова Т.А. [104, с. 170]	власний капітал – це фінансові ресурси, що вкладає та додатково нагромаджує підприємство для організації та фінансування господарської діяльності
25.	Сигел Дж. [56, с. 95]	Собственный капитал – заинтересованность собственников в капитале предприятия, представленная капитальными взносами и нераспределенной прибылью
26.	Сопко В.В. [105, с. 246]	власний капітал – власні джерела підприємства, що без визначеного терміна повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку
27.	Терещенко О.О. [63, с. 13]	власний капітал – це сальдо між загальною сумою активів та позичковим капіталом. Він характеризує частину майна, яка профінансована власниками корпоративних прав підприємства (завдяки безпосереднім внескам грошових коштів (майнових об'єктів) чи в результаті реінвестування прибутку)
28.	Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. [106, с. 384]	собственный капитал представляет собой разницу между активами корпорации и ее кредиторской задолженностью. Нередко он носит название чистых активов корпорации.
29.	Хмелевська А.В. [107, с. 193]	власний капітал це модифікована величина заборгованості підприємства його засновникам в розмірі вартості активів, які ним забезпечуються
30.	Шер И.Ф. [108, с. 18]	собственный капитал – это чистая стоимость имущества хозяйствующего субъекта, которая представляет собой разницу между стоимостью его активов и обязательств
31.	Яровенко Т.С., Свистільник К.П. [109, с. 190]	власний капітал – це основа створення й розвитку господарської діяльності підприємства, а також головна складова його загального потенціалу у вигляді початково зареєстрованих та додатково створених власних коштів (засобів)

Продовження додатку В

В.5 – Методичні підходи до класифікації власного капіталу підприємств,
зокрема роздрібної торгівлі

Ознака класифікації капіталу	Види капіталу	Автори								
		Бобяк А.П. [88, с. 56]	Варичева Р.В. [89, с. 39]	Бондаренко Т.В. [111]	Бернадзіковська Л.О., Мухойд І.В. [112]	Пилипенко О.І. [110]	Королюк Т. [113]	Логвінська Л.Г., Жилкіна Л.В., Голенко О.М. [114, с. 175]	Гудима К.С., Белгородцева М.О. [115]	Буинець Ф.Ф. [48, с. 198]
За формою (економічною природою)	вкладений		+	+	+	+	+	+	+	+
	накопичувальний		+	+	+		+	+		
	нерозподілений прибуток			+	+	+		+		+
	безоплатно отриманий						+		+	
	подарований					+				+
	суми переоцінок								+	
	зароблений протягом звітного періоду						+			
За рівнем відповідальності	статутний				+	+		+		+
	додатковий (нереєстрований)				+	+		+		+
	закріплений в установчих документах						+			
	нерегламентований як обов'язковий						+			
За ступенем фіксації (рівнем державної реєстрації)	зареєстрований	+	+					+		
	незареєстрований	+	+					+		
За організаційно-правовою формою підприємства	складений		+							
	пайовий		+	+						
	статутний		+	+						
За рівнем оплати оголошеного капіталу	оплачений		+							
	неоплачений		+							
За мінливістю	змінний		+							
	постійний		+							
За ступенем прозорості для зовнішніх користувачів	розрахунковий		+							
	номінальний		+							
За структурою внесків до статутного капіталу	фізичний		+							
	фінансовий		+							
	інтелектуальний		+							

В.6 – Характеристика структурних елементів власного капіталу підприємств роздрібної торгівлі за визначеними класифікаційними ознаками (розроблено автором на підставі [48; 88; 89; 110-116])

№ з/п	Використання інформації про капітал	Ознака класифікації капіталу	Складові власного капіталу	Характеристика
1	2	3	4	5
1	Для формування робочого плану рахунків бухгалтерського обліку та відображення складових власного капіталу в балансі	За елементами, що знаходять відображення в балансі *	zareєстрований (пайовий капітал)	Зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого zareєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства
			капітал у дооцінках	Сумма дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.
			додатковий капітал	Власні кошти у вигляді емісійного доходу (суми, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість); вартості безкоштовно отриманих необоротних активів; капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал; накопичених курсових різниць, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу та іншого додаткового капіталу
			резервний капітал	Сума резервів, утворених згідно з чинним законодавством або установчими документами за рахунок прибутку підприємства
			нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Чистий фінансовий результат діяльності підприємства після сплати податків, доходів власникам та формування резервного капіталу, тобто сума нерозподіленого прибутку (непокритого збитку). Сума непокритого збитку в балансі наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу
			неоплачений капітал	Сума заборгованості власників (засновників) за внесками до капіталу (статутного, пайового) зафіксованого в установчих документах підприємства. В балансі наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу
			вилучений капітал	Фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. В балансі наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу

Продовження додатку В

1	2	3	4	5
2	Для визначення початкових можливостей підприємства і потенціалу створення власних фінансових ресурсів у процесі його функціонування	За джерелами формування в процесі господарської діяльності *	капітал власників (засновників)	<p>Сума коштів, реально оплачених власниками (засновниками) на дату складання балансу, що являє собою суму зареєстрованого оплаченого та додатково вкладеного капіталу.</p> <p>Зареєстрований оплачений капітал визначається різницею між сумою власного капіталу згідно установчих документів (статутний капітал, пайовий капітал) та сумою неоплаченого і вилученого капіталу.</p> <p>Додатково вкладений власниками (засновниками) капітал являє собою у корпоративних підприємствах – емісійний дохід від продажу акцій власної емісії, у партнерських та індивідуальних підприємствах – додаткові внески засновників на добровільних засадах з метою забезпечення розвитку підприємства.</p>
			капітал, створений в процесі діяльності	Характеризує розмір коштів, сформованих підприємством за результатами господарської діяльності і складається із резервного капіталу та нерозподіленого прибутку (збитку).
			капітал, отриманий в процесі діяльності	Капітал, отриманий в результаті безоплатної передачі майна або індексації майна або з інших джерел. Складається з капіталу у дооцінках, дарчого капіталу та іншого додаткового капіталу. Дарчий капітал являє собою вартість необоротних активів, безоплатно одержаних підприємством від інших юридичних або фізичних осіб. Інший додатковий капітал представлений іншими видами додаткового капіталу, що отриманий в процесі господарської діяльності (грошові та майнові пожертви, гранти, тощо).
3	Для розуміння рівня відповідальності засновників (учасників) за зобов'язаннями підприємства	За організаційно-правовою формою підприємства	акціонерний капітал	Капітал акціонерного товариства (компанії), утворений шляхом об'єднання кількох або багатьох індивідуальних капіталів, а також залучення певних коштів вкладників через механізм додаткового продажу акцій
			пайовий капітал	Сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності
			приватний капітал	Власні кошти фізичної особи, розміщені у підприємстві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності

Продовження додатку В

1	2	3	4	5
4	Для розуміння рівня видового складу майна, сформованого за рахунок внесків власників (засновників) та вибору варіанту оцінки	За натурально-речовинною формою внесків власників (засновників) *	грошовий капітал	Внески власників (засновників) у грошовій формі
			фінансовий капітал	Внески власників (засновників) у формі різноманітних фінансових інструментів (акцій, облігацій, депозитних рахунків, сертифікатів банків тощо), що розглядаються як вклад до капіталу (статутного, пайового тощо), зафіксованого в установчих документах
			матеріальний капітал	Внески власників (засновників) у формі різноманітних капітальних товарів (машини, устаткування, будинки, приміщення), а також сировини, матеріалів, напівфабрикатів і т.п.
			нематеріальний капітал	Внески власників (засновників) у формі різноманітних нематеріальних активів (товарні знаки, комп'ютерні програми, патентні права і т.п.), які не мають речової форми, але беруть безпосередню участь у господарській діяльності підприємства і формуванні прибутку
5	Для визначення суми власного капіталу, спрямованого на фінансування активів підприємства, та вирішення протиріч щодо юридичного оформлення внесків	За станом оплати власниками (засновниками) *	оплачений капітал	Погашена сума заборгованості власників (засновників) за внесками до капіталу (статутного, пайового), зафіксованого в установчих документах підприємства
			неоплачений капітал	Не погашена сума заборгованості власників (засновників) за внесками до капіталу (статутного, пайового), зафіксованого в установчих документах підприємства
6	Для визначення вартості складових елементів власного капіталу	За характером реалізації прав власників *	капітал, сформований за рахунок привілейованих акцій	Сума коштів, отриманих від власників (засновників) за розміщеними привілейованими акціями
			капітал, сформований за рахунок простих акцій	Сума коштів, отриманих від власників (засновників) за розміщеними простими акціями
			капітал, сформований за рахунок пайових внесків	Сума коштів, отриманих від власників (засновників) за пайовими внесками

* – класифікаційні ознаки, уточнені і запропоновані автором

**В.7 – Тлумачення поняття «позиковий капітал» підприємства
в інтерпретації різних авторів**

№ з/п	Автор	Трактовка поняття
1	2	3
1.	Амуржуев О.В. и др. [117, с. 187]	позикові засоби – грошові засоби, що не належать підприємству, але що тимчасово знаходяться в його розпорядженні і використовуювані нарівні з його власними
2.	Багрій П.І., Дорогунцов С.І. [118, с. 422]	позичковий капітал – грошовий капітал, який його власник надає на певний час іншим капіталістам за певну плату у вигляді процента
3.	Бланк І.О. [34, с. 60]	позиковий капітал характеризує кошти або інші майнові цінності, що залучають для фінансування розвитку підприємства, на поворотній основі
4.	Воробйов Ю.М. [119, с. 109]	позиковий фінансовий капітал – капітал, одержаний на визначений термін під визначений процент з обов’язковим поверненням
5.	Гиляровская Л.Т. [120, с. 278]	позиковим капіталом є частина вартості майна організації, придбаного в рахунок зобов’язання повернути постачальникові, банку, іншому кредиторіві грошей або цінності, еквівалентні вартості такого майна
6.	Довгань Л.П. [121, с. 28]	під позиковим капіталом розуміють частину коштів, які сформувався за рахунок залучених джерел, вони не є власністю підприємства і тому протягом відповідного періоду мають бути повернені власникові
7.	Заєць О.В., Житний П.Є., Кудрявцев В.І. [122, с. 119]	позиковий капітал – частина капіталу юридичної особи, яка не належить йому на правах власності, а залучена в обіг на основі позики – отриманого банківського чи комерційного кредиту або випуску цінних паперів
8.	Зеленіна О.О. [123]	позиковий капітал це джерело формування активів, що залучається у грошовій чи натуральній формі на основі строковості, поверненості і платності
9.	Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. [124, с. 264]	позиковий капітал – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди

1	2	3
10.	Козлов Г.А., Первушин С.П. [125, с. 320]	позиковий капітал – грошовий капітал, що надається власниками в позику на певний час іншим власникам за певну винагороду у формі відсотка
11.	Крамаренко Г.О. [96, с. 157]	позиковий капітал це капітал банків і інших організацій, використовуваний підприємствами в грошовому обороті на умовах кредитного договору
12.	Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [52, с. 243]	позичковий капітал – це грошовий капітал, що надається в позику його власником іншому власнику-підприємцю на певний час, на умовах повернення, за плату у вигляді процента
13.	Крестин М.А. [126, с. 10]	позиковий капітал – це частина капіталу організації, що є одним із джерел фінансування її діяльності й утворена на умовах зворотності, терміновості, платності
14.	Легоева Д. [97]	заемный капитал характеризует средства, привлекаемые на возвратной, платной и срочной основах для финансирования хозяйственной деятельности компании
15.	Ляшенко Г.П. [81, с. 44]	позиковий (залучений) капітал – це залучені підприємством на умовах фінансування господарської діяльності на принципах строковості, поверненості і платності
16.	Матвеева В.М. [127, с. 67]	позиковий капітал – капітал компанії, отриманий в результаті випуску нею облігацій
17.	Мочерний С.В. [99, с. 256]	позичковий капітал – грошовий капітал, власник якого (кредитор) надає його іншим особам на певний термін у користування за заздалегідь обумовлену плату у вигляді процента
18.	Наумова Н.В, Герасимов Б.И, Пархоменко Л.В. [83, с. 8]	позиковий капітал – вартість, інвестована в грошові кошти або інші цінності, що залучаються на основі їх повернення з метою фінансового розвитку підприємства
19.	Онисько С.М., Марич П.М. [128, с. 189]	позиковий капітал (залученими джерела), тобто це грошові ресурси, які не належать підприємству, однак в результаті функціонування діючої системи розрахунків знаходяться у його користуванні

Продовження додатку В

1	2	3
20.	Пересада А.А. [129, с. 363]	позичковий капітал – грошові кошти, що передаються у борг на умовах поверненості та платності. Позичковий капітал надає підприємству кредитор у тимчасове користування з метою отримання позичкового відсотку
21.	Поддєрьогін А.М. [70, с. 229]	позичковий капітал – кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, платності, поверненості
22.	Райзберг Б.А., Лазовский Л.Ш., Стародубцев Е.Б. [55, с. 241]	позиковий капітал – грошовий капітал, який надається у вигляді позики на умовах поверненості з виплатою позикового відсотку
23.	Романенко О.Р. [130, с. 212]	позиковий капітал – це грошові кошти власника, призначені для надання кредиту на принципах зворотності та платності у розмірі процентів до суми боргу
24.	Самойлова Т.А. [104, с. 171]	позиковий капітал характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань
25.	Сафронов Н.А. [131, с. 442]	позиковий капітал – це капітал, що залучається підприємством з боку у виді кредитів, фінансової допомоги, сум, отриманих під заставу, й інших зовнішніх джерел на конкретний термін, на визначених умовах під які-небудь гарантії
26.	Сигел Дж., Шим Дж. [56, с. 103]	позиковий капітал – отримання коштів за рахунок продажу облігацій, векселів чи закладних або прямих позик в фінансових установах
27.	Словник законодавчих термінів [132]	позиковий капітал – кошти, які надаються ліцензіату на умовах повернення та платній основі з метою здійснення інвестиційної діяльності
28.	Тютюнник В. [133]	позиковий капітал – це кредити, лізинг, безповоротна фінансова допомога тощо
29.	Уолл Н., Маркузе Я., Лайнс Д., Мартин Б. [134, с. 124]	позиковий капітал – засоби середньострокового та довгострокового фінансування, які отримані за рахунок банківських кредитів чи від тримачів боргових зобов'язань
30.	Юхимук М.М., Полінкевич О.М. [135, с. 217]	позичковий капітал – це капітал, який надходить до підприємства зі сторони і має такі характеристики як платність, поверненість, строковість

**В.8 – Методичні підходи до класифікації позикового капіталу підприємства,
зокрема роздрібної торгівлі**

Ознака класифікації капіталу	Види капіталу	Автори									
		Зеленіна О.О. [137, с. 102]	Акименко Н.В. [138, с. 265]	Бланк І.О. [76, с. 123]	Баскаков М.В. [139, с. 176]	Воробйов Ю.М. [140, с. 80]	Новашина Т.С., Карпунин В.И., Волнин В.А. [141, с. 168]	Лазбенік Л.Л., Митей С.А. [142, с. 124]	Терешенко О.О. [63, с. 281]	Сопко В.В. [143, с. 134]	Ляшенко Г.П. [81, с. 38]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
За метою залучення	для поповнення оборотних активів			+							+
	для забезпечення відтворення позаоборотних активів			+							+
	для задоволення інших господарських або соціальних потреб			+							+
За умовою надання	з відсотками	+									
	без відсотків	+									
За формами залучення	в грошовій формі		+	+			+	+	+	+	+
	в товарній формі		+	+			+	+	+	+	+
	у формі лізингу		+				+	+	+	+	+
	в інших матеріальних і нематеріальних формах			+							+
За забезпеченням	забезпечений заставою	+		+				+	+	+	+
	гарантований										+
	незабезпечений	+		+				+	+	+	+
За строками	довгостроковий	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	середньостроковий		+	+	+	+	+	+	+	+	
	короткостроковий	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Продовження додатку В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
За валютою надання	в іноземній валюті	+									
	в національній валюті	+									
За належністю до підприємства (джерелами формування)	із внутрішніх джерел		+	+	+	+	+				+
	із зовнішніх джерел		+	+	+	+	+				+
За видами	кредити банківських фінансово-кредитних установ	+									
	кредити небанківських фінансово-кредитних установ	+									
	фінансовий лізинг	+									
	позики	+									
	кредити держави	+									

В.9 – Характеристика структурних елементів позикового капіталу підприємств роздрібною торгівлі за визначеними класифікаційними ознаками (розроблено автором на підставі [63; 76; 81; 137; 142; 146–149])

№ з/п	Використання інформації про капітал	Ознака класифікації капіталу	Складові позикового капіталу	Характеристика
1	2	3	4	5
1	Для формування робочого плану рахунків бухгалтерського обліку, відображення складових позикового капіталу у фінансовій звітності підприємства, оцінки його складу і структури та здійснення контролю за його використанням	За елементами (видами)*	кредити	Кошти, що надані підприємству банківськими і небанківськими фінансовими установами за договором кредиту для цільового використання, і підлягають відшкодуванню на принципах строковості, поверненості і платності
			позики	Кошти, що надані підприємству банківськими і небанківськими фінансовими установами за договором позики для цільового використання, і підлягають відшкодуванню на принципах строковості, поверненості і платності
			зобов'язання за облігаціями	Кошти, отримані підприємством за рахунок емісії облігаційної позики на визначених правових умовах (певний термін, срок повернення, відсоток)
			зобов'язання з фінансової оренди	Кошти, отримані на підставі договору фінансової оренди, який передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом, на принципах строковості, поверненості та платності
			поворотна фінансова допомога	Кошти, що надійшли платнику податків у користування за договором, який не передбачає нарахування процентів або надання інших видів компенсацій у вигляді плати за користування такими коштами, та є обов'язковою до повернення
			факторинг	Кошти, отримані підприємством за договором факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), згідно якого одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника)

Продовження додатку В

1	2	3	4	5
			фінансовий лізинг	Кошти, отримані на підставі договору фінансового лізингу, згідно якого лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі)
2	Для організації аналітичного обліку позикового капіталу	За валютою надання	в національній валюті	Позикові кошти, отримані підприємством в національній валюті (у вигляді кредитів, позик тощо)
			в іноземній валюті	Позикові кошти, отримані підприємством в іноземній валюті (у вигляді кредитів, позик тощо)
3	Для оцінки ступеня ризику неповернення позикових коштів	За забезпеченням	забезпечений	Позикові кошти, отримані підприємством і забезпечені поручительством, гарантією або заставою
			незабезпечений	Позикові кошти, отримані підприємством і не забезпечені поручительством, гарантією або заставою
4	Для обліку і контролю фінансових витрат	За умовами надання	з відсотками	Позикові кошти, за якими нараховуються відсотки
			без відсотків	Позикові кошти, за якими не нараховуються відсотки
5	Для організації аналітичного обліку позикового капіталу, оцінки ефективності його формування та використання	За строками позики	довгостроковий	Всі елементи позикового капіталу, що функціонує на підприємстві, з терміном використання більше одного року
			короткостроковий	Всі елементи позикового капіталу, що функціонує на підприємстві, з терміном використання менше одного року
6	Для оцінки ефективності використання позикових коштів, розміщених в активах підприємства	За метою позики *	залучений для формування необоротних активів	Позикові кошти, залучені в господарську діяльність підприємства, і використані для придбання необоротних активів
			залучений для формування оборотних активів	Позикові кошти, залучені в господарську діяльність підприємства, і використані для придбання оборотних активів

* – класифікаційні ознаки, уточнені і запропоновані автором

**В.10 – Тлумачення поняття «залучений капітал» підприємства
в інтерпретації різних авторів**

№ з/п	Автор	Трактовка поняття
1	2	3
1.	Білоусько В.С., Беленкова М.І. [150, с. 37]	джерела утворення залучених коштів – це зобов’язання за розрахунками з фінансовими і податковими органами, зобов’язання за кредиторською заборгованістю
2.	Загородній А.Г., Партич Г.О. [151, с. 24]	залучені джерела формування господарських засобів – це забезпечення подальших виплат платежів, довгострокові зобов’язання, поточні зобов’язання, доходи майбутніх періодів
3.	Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [52, с. 321]	залучений фінансовий капітал являє собою частину власних коштів підприємства, призначену для погашення своїх короткострокових зобов’язань, але тимчасово використовувану в господарському обороті
4.	Ляшенко Г.П. [81, с. 91]	залучений (позиковий) капітал – це залучені підприємством на умовах фінансування господарської діяльності на принципах строковості, поверненості і платності
5.	Марушко Н.С., Воляник Г.М. [152]	залучений капітал – це капітал, одержаний в грошовій або натуральній формі від різних учасників економічного процесу з метою отримання економічної вигоди в результаті економічної діяльності суб’єкта господарювання
6.	Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О., Никонович М.О. [153, с. 25]	залучений капітал – це джерела залучених коштів (зобов’язання) підприємства з виділенням в окремі групи забезпечень наступних витрат і платежів та доходів майбутніх періодів
7.	Поддєрьогін А.М. [70, с. 275]	до залучених коштів відносить кошти інших кредиторів, які надаються підприємствам у позику під певний (обумовлений) відсоток на термін до одного року з оформленням векселя чи іншого боргового зобов’язання
8.	Рахимов Т.Р. [154, с. 121]	заемный капитал – капитал, представленный обязательствами фирмы перед другими хозяйствующими субъектами, работниками и государством
9.	Сторожук Т.М. [155, с. 67]	залучений капітал це зобов’язання підприємства, тобто це ресурси інших фізичних та юридичних осіб, якими підприємство має можливість тимчасово користуватися
10.	Тютюнник В. [133]	залучений капітал – це залучені кошти інвесторів, які можна не повертати.
11.	Юхимук М.М., Полінкевич О.М. [135, с. 217]	залучений капітал – інший капітал, який має такі характеристики як поверненість, але платність та строковість відсутні

В.11 – Методичні підходи до класифікації зобов'язань підприємства, зокрема торгівлі

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види зобов'язань	П(С)БО 11 [156]	Ф.Ф. Бутинець [48, с. 564]	І.В. Орлов [157, с. 375]	Л.К. Сук [158, с. 467]	А.М. Пташник [159, с. 216]	С.І. Травінська [160]	Н.П. Михайлишин [161, с. 134]	Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл [100 с. 265]	Р.Е. Грачева [162, с. 671]	В.М. Расенко [163, с. 165]	Н.І. Петренко [164, с. 169]	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1.	За видом зобов'язань (відношенням до балансу)	довгострокові	+						+		+			
		поточні	+						+		+			
		забезпечення	+						+		+			
		непередбачені зобов'язання	+						+		+			
		доходи майбутніх періодів	+						+		+			
2.	За об'єктом зобов'язань	перед банками		+	+	+	+	+					+	
		за векселями			+	+	+	+					+	
		з постачальниками і підрядниками		+	+	+	+	+					+	
		за податками		+	+	+	+	+					+	
		з страхування		+		+	+	+					+	
		перед працівниками			+	+	+	+					+	
		з учасниками		+	+		+	+					+	
		за авансовими платежами замовників		+	+	4								+
		поточна заборгова-ність за довгостроко-вими зобов'язаннями			+	+								+
		за внутрішніми розрахунками			+	+								+
інші поточні зобов'язання			+	+								+		

Продовження додатку В

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
3.	За способом погашення	монетарні		+			+	+				+	+
		немонетарні		+			+	+				+	+
4.	За можливістю оцінки	фактичні		+			+	+		+	+	+	+
		оціночні		+			+	+		+	+	+	+
		умовні		+			+	+		+	+	+	+
5.	За вартістю	відсоткові					+	+					+
		безвідсоткові						+	+				
6.	За формою залучення	грошові					+	+					+
		товарні						+	+				
7.	За строком погашення	обмежені у часі		+				+	+			+	+
		безстрокові		+				+	+			+	+
8.	За терміном погашення	довгострокові		+			+			+		+	
		поточні		+			+	+		+			
		середньострокові						+			+		
		короткострокові							+	+			+
9.	За складністю	прості		+				+	+			+	
		складні		+					+	+			+
10.	За забезпеченістю зобов'язань	забезпечені		+				+	+			+	
		незабезпечені		+					+	+			+
11.	За підставою виникнення зобов'язання	договірні		+				+	+			+	
		позадоговірні		+					+	+			+
12.	За часом виникнення	теперішні		+				+				+	
		майбутні		+					+				+
13.	За видом діяльності	операційні					+	+					
		фінансові						+	+				
		зобов'язання, які виникли внаслідок іншого виду діяльності						+	+				
14.	За економічним змістом	товарна заборгованість					+						
		нетоварна заборгованість					+						

ДОДАТОК Г

Сутність та змістове наповнення поняття «обліково-аналітичне забезпечення» в інтерпретації різних авторів

№ з/п	Автор	Трактування поняття
1	2	3
1.	Безродна Т.М. [188]	процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості
2.	Волошук Л.О. [189, с. 330]	єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішніми користувачам
3.	Вольська В.В. [190, с. 87]	сукупність процесу збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку, і проведеного на основі цієї інформації глибокого аналізу із застосуванням певних методів і прийомів. Обліково-аналітичне забезпечення дозволяє ефективно реалізувати основні функції управління – бухгалтерський облік і звітність, контроль і регулювання, аналіз і планування, що представляють собою процес безперервних, взаємопов'язаних дій, що утворюють замкнутий цикл управління
4.	Гедз М.Й. [191, с. 127]	система збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості та якості для потреб управління
5.	Гільмиярова М.Р. [192]	концептуальна модель, що складається із взаємопов'язаних обліково-аналітичних процедур та застосовується для забезпечення апарату управління корпорації' необхідною інформацією.
6.	Гнилицька Л.В. [193, с. 149]	цілісна інформаційна система, що об'єднує методи та технології усіх видів обліку та аналізу з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам безпеці діяльності підприємства та сталому його розвитку
7.	Голячук Н. [194, с. 408]	здійснення облікових та аналітичних процедур у режимі реального часу, виявлення відхилень від запланованих показників і використання отриманих результатів для прийняття управлінських рішень
8.	Загородній А.Г. [195, с. 95]	сформована на засадах системного підходу форма організації усіх видів обліку та аналізу, метою якої є забезпечення менеджерів підприємства та інших зацікавлених осіб інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень, а також для контролю за їхньою реалізацією. Ця система об'єднує підсистеми облікового та аналітичного забезпечення, а також підсистему контролю. Перша підсистема охоплює усі види обліку (фінансовий, податковий, управлінський), друга – усі види фінансового та економічного аналізу, а третя – внутрішній та фінансовий контроль суб'єкта господарювання

1	2	3
9.	Зенькіна І.В. [196, с. 2]	інтегрована система обліку та аналізу, що систематизує інформацію для обґрунтування бізнес-стратегії, координації напрямів перспективного розвитку підприємства, системної оцінки ефективності реалізації оперативних та стратегічних управлінських рішень.
10.	Касич А.О., Циган Р.М., Карбан О.І. [186, с. 192]	процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості
11.	Кирилов І.М. [197, с. 130]	сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, що формують цілісний та безперервний процес формування ефективної системи обліку, аналізу та контролю основних ключових показників діяльності суб'єкта господарювання.
12.	Маляревський Ю.Д., Лучанінова А.С. [198, с. 133]	процес створення і підтримки інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, накопичення, передача, обробка інформації, організація банку даних.
13.	Маначинська Ю.А. [199, с. 293]	єдність системи обліку, аналізу та контролю, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами в ході реалізації напрямів стійкого розвитку з варіантами їх фінансування
14.	Пилипенко А.А. [200, с. 137]	процес створення інформаційних умов функціонування системи, забезпечення необхідною інформацією, включення в систему засобів пошуку, отримання, зберігання, передача, обробка інформації, організації банків даних.
15.	Тичиніна Н.А. [201, с. 105]	єдність систем обліку та аналізу, що поєднані інформаційними потоками для управління економічними процесами при виборі (або реалізації) напрямів стійкого розвитку та варіантів їх фінансування
16.	Тринька Л.Я. [187, с. 3]	складова загальної системи управління, що ідентифікує коло її користувачів, їх інформаційні потреби. Її суть полягає в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, виконання оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу і використання його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття рішень
17.	Шимоханська Т.В. [202, с. 350]	інформаційна система, що складається із взаємопов'язаних підсистем: бухгалтерського, фінансового, управлінського; звітності, яка складена для різних користувачів; оперативного та перспективного аналізу результативності діяльності
18.	Юзва Р.П. [203, с. 8]	сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями
19.	Яценко В.Ф. [204, с. 81]	сукупність принципів, методів і процедур, застосування яких дозволяє отримати обліково-аналітичну інформацію, необхідну для процесу управління підприємством

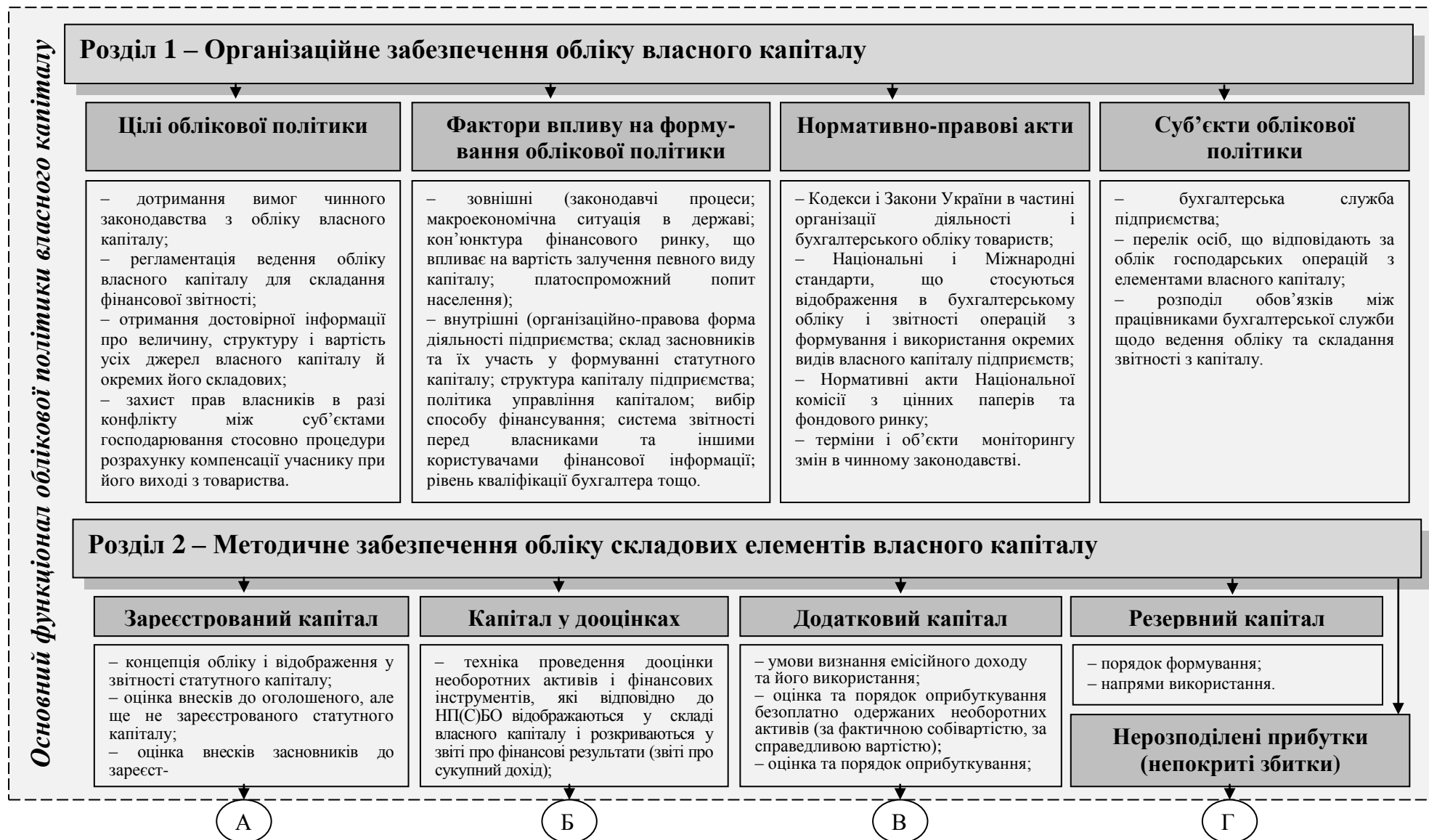
ДОДАТОК Д

Організаційно-методичне забезпечення обліку власного капіталу підприємств роздрібною торгівлі

Д.1 – Складові облікової політики щодо власного капіталу сукупності підприємств м. Харкова та Харківської області

№ з/п	Складові облікової політики	ПрАТ «Хлдопром»	ПрАТ «Горіо»	ПАТ «Гарант»	ТК «Аврора»	ТОВ «Самоцвіт»	ТОВ «Восток»	ТОВ «Зоря»	ТОВ «Аркас»	ТОВ «Аста»	ТОВ «Асоль»	ТОВ Політрейд-С	ТОВ «Алзі»	ТОВ ТД «Мілланл»	ТОВ «Інтермаркет»	ТОВ ТФ «Ліго»
		1	Нормативно-правові акти, що регулюють облік операцій з елементами власного капіталу	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+	-
2	Порядок формування, збільшення та зменшення зареєстрованого капіталу	-	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
3	Оцінка внесків засновників (інструментів власного капіталу)	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Техніка проведення переоцінки необоротних активів та фінансових інструментів й визначення критерію сутєвості	-	-	+	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-
5	Напрями використання чистого прибутку, що залишається в розпорядженні товариства	+	+	-	+	-	-	-	+	-	+	-	-	-	+	-
6	Порядок формування та напрями використання резервного капіталу	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
7	Умови нарахування та порядок виплати дивідендів	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Документування операцій з обліку власного капіталу	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-
9	Графік документообороту	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Робочий план рахунків в розрізі елементів власного капіталу	+	+	+	+	+			-	+	+		-		+	
11	Організація та порядок проведення інвентаризації складових власного капіталу	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-
12	Форми та подання внутрішньої звітності щодо власного капіталу	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Форми та подання фінансової звітності	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Розподіл обов'язків між особами, що відповідають за організацію обліку господарських операцій з елементами власного капіталу	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Д.2 – Структура Положення про облікову політику в частині власного капіталу підприємства роздрібної торгівлі, організованого у формі акціонерного товариства

Д.3 – В-ВК1 «Відомість обліку внесків акціонерів (учасників) у статутний капітал товариства» за _____

№ з/п	Відомості про акціонерів (учасників) (ПІБ, ПІН код, паспортні дані, заява про внесок)	Загальна сума внеску в статутний капітал, грн	Частка в статутном у капіталі, %	Внески <i>оцінка майна за взаємною згодою сторін або експертна</i>				Первинний документ	Сума заборговано сті на дату складання балансу, грн	Сума простроченої заборгованості акціонерів (учасників), грн
				Об'єкт	Кількість, од.	Ціна, грн	Сума, грн			
1	Кролівець І.О., 3246407185 МН 727586, виданий МВМ Дзержинського РВХМУУМ ВС України в Харківській обл., 28.04.1980 р.	50000,0	2,4	Телефон Panasonic kx-ts2350uat	6	475,0	2850,0	Акт оцінки майна, Акт № 1 прийому- передачі майна, яке вносить учас- ник для форму- вання статутного капіталу	39150,0	
				Телевізор Samsung	1	8000,0	8000,0			
2	Петров В.І., 3567843605 МК 659360, виданий МВМ Ленінського РВХМУУМ ВС України в Харківській обл., 15.10.1978 р.	100000,0	4,8	Грошовий внесок	-	-	60000,0	Виписка банку	40000,0	40000,0
3	Дружко В.С., 3527647148 МН 753890, виданий МВМ Комінтернівського РВХМУУМ ВС України в Харківській обл., 28.04.1980 р.	226400,0	10,9	MERCEDES Vito 120	1	226400,0	226400,0	Акт прийому- передачі транспортного засобу	-	-
									
	Разом	2076662,0	100						997520,0	40000,0

Д.4 – Формування облікової інформації про власний капітал для потреб управління товариствами
із застосуванням комп'ютерних технологій

Цілі управління власним капіталом	Облікова інформація на <i>i</i> -их рахунках для формування фінансової та внутрішньої управлінської звітності	Застосування рахунків в обліку товариств	
		акціонерних	з обмеженою відповідальністю
1	2	4	3
<p>Прийняття рішень щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> – змін складу та структури статутного капіталу у розрізі видів внесків засновників (акціонерів), кількості та видів акцій, їх номінальної вартості, засновників резидентів та нерезидентів, акціонерів (учасників) юридичних та фізичних осіб; – пошуку у разі потреби джерел поповнення статутного капіталу (прибуток, додаткова емісія акцій, дивіденди тощо); – підвищення ефективності використання інвестованого капіталу; – формування оптимальної структури власного капіталу. <p>Контроль за ходом процесу підписки на акції та своєчасністю оплати їх вартості (для акціонерних товариств), вчасністю сплати заборгованості учасників за внесками до статутного капіталу (для товариств з обмеженою відповідальністю)</p>	40 «Зареєстрований капітал»	+	+
	– статутний капітал	+	+
	– види акцій	+	–
	– резиденти	+	+
	– нерезиденти	+	+
	– акціонери	+	–
	– учасники	–	+
	– види внесків	+	+
<p>Прийняття рішень щодо:</p> <ul style="list-style-type: none"> – переоцінки (дооцінки або уцінки) основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інструментів та інших необоротних активів у розрізі їх видів та груп; – формування сукупного доходу підприємства; <p>Ідентифікація та контроль витрат, пов'язаних із визначенням справедливої вартості довгострокових не фінансових активів</p>	41 «Капітал в дооцінках»	+	+
	– дооцінка (уцінка) основних засобів	+	+
	– дооцінка (уцінка) нематеріальних активів	+	+
	– дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	+	+
	– дооцінка (уцінка) інших необоротних активів матеріальних	+	+
	– види активів	+	+
	– групи активів	+	+

Продовження додатку Д

1	2	3	4
Прийняття рішень щодо: – пошуку джерел збільшення додаткового капіталу за рахунок безоплатно одержаних необоротних активів; – прискорення оборотності та підвищення рентабельності інвестованого капіталу; – підвищення ефективності використання додаткового капіталу. Оцінка та контроль за операціями, пов'язаними з формуванням інвестованого капіталу (за рахунок внесків акціонерів (учасників), зроблених в іноземній валюті) та сукупного доходу товариства	42 «Додатковий капітал»	+	+
	– емісійний дохід	+	–
	– накопичені курсові різниці	+	+
	– безоплатно одержані необоротні активи	+	+
	– інший вкладений капітал	–	+
	– види акцій	+	–
	– акціонери	+	–
	– учасники	–	+
	– резиденти	+	+
	– нерезиденти	+	+
	– види валюти	+	+
	– види активів	+	+
– групи активів	+	+	
Прийняття рішень щодо: – розміру відрахувань з прибутку для формування резервного капіталу підприємства; – визначення напрямів формування резервного капіталу підприємства (створення резервів); – раціонального використання резервного капіталу підприємства	43 «Резервний капітал»	+	+
	– резерв на виплату дивідендів (за видами привілейованих акцій)	+	–
	– резерв на сплату відсотків за облігаціями (за видами облігацій),	+	–
	– резерв погашення заборгованості за довгостроковими кредитами (за видами кредитів)	+	+
Прийняття рішень щодо: – пошуку джерел збільшення нерозподіленого прибутку і посилення фінансової незалежності підприємства; – визначення напрямів розподілу прибутків (дивіденди, покриття збитків, формування резервів);	44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»		
	– прибуток нерозподілений	+	+
	– непокриті збитки	+	+
	– прибуток, використаний в звітному періоді	+	+

Продовження додатку Д

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> – реінвестування прибутку; – формування центру прибутку для управління власним капіталом; – розподілу прибутку при виході учасника з товариства. Контроль за формуванням і розподілом прибутку згідно зі статутом та рішенням зборів акціонерів (засновників), іншим використанням прибутку.	– прибуток (збиток) операційної діяльності	+	+
	– прибуток (збиток) інвестиційної діяльності	+	+
	– прибуток (збиток) фінансової діяльності	+	+
	– напрями використання нерозподіленого прибутку	+	+
Прийняття рішень щодо: <ul style="list-style-type: none"> – вилучення капіталу при виході учасника; – анулювання, реалізації (перепродажу) чи зберігання викуплених акцій (часток засновників); Контроль порядку викупу акцій (часток засновників) та їх подальшого використання.	45 «Вилучений капітал»	+	+
	– вилучені акції	+	-
	– вилучені вклади	-	+
	– інший вилучений капітал	+	+
	– види акцій	+	-
	– види внесків	-	+
	– акціонери	+	-
	– учасники	-	+
Прийняття рішень щодо продовження термінів погашення заборгованості учасників резидентів та нерезидентів за внесками до статутного капіталу. Контроль погашення заборгованості акціонерів (учасників) за внесками до статутного капіталу згідно встановленого графіку сплати підписки на акції (для акціонерних товариств) і графіку сплати внесків до статутного капіталу (для товариств з обмеженою відповідальністю)	46 «Неоплачений капітал»	+	+
	– види акцій	+	-
	– резиденти	+	+
	– нерезиденти	+	+
	– акціонери	+	-
	– учасники	-	+
	– види внесків	+	+
– за термінами несплати	+	+	

Продовження додатку Д

Д.5 – УЗ-ВК1 «Управлінський звіт про власний капітал для прийняття рішень»

I. Складові власного капіталу

(тис. грн)

№ з/п	Показники	Наявність на початок періоду	Зміни за період		Наявність на кінець періоду
			збільшення	зменшення	
1	2	3	4	5	6
1	Інвестований капітал	1665,02	21,1		1686,12
1.1	Зареєстрований оплачений капітал	1646,62	20,54		1667,16
	Зареєстрований капітал	1685,02			1685,02
	– привілейовані акції (оголошена кількість ___ шт.; номінальна вартість _____ грн.; відсоток за дивідендами _____ %)				
	– прості акції (оголошена кількість – 9361198 шт.; номінальна вартість – 0,18 грн.)	1685,02			1685,02
	Зареєстрований неоплачений капітал	38,4		20,54	17,86
	– за встановленими термінами	38,4		20,54	17,86
	– з порушенням термінів оплати внесків				
1.2	Додатково вкладений капітал	18,4	0,56		18,96
	– емісійний дохід за привілейованими акціями				
	– емісійний дохід за простими акціями	18,4	0,56		18,96
	– додаткові внески резидентів				
	– додаткові внески нерезидентів				
2	Накопичений капітал	14,46	12,11	0,25	26,32
2.1	Капітал в дооцінках	1,58		0,25	1,33
	– переоцінка основних засобів	1,58			1,58
	– переоцінка нематеріальних активів			0,25	(0,25)
	– переоцінка фінансових інструментів				
	– переоцінка інших необоротних матеріальних активів				
2.2	Додатковий капітал		10,55		10,55
	– накопичені курсові різниці				0
	– безоплатно одержані основні засоби		10,55		10,55
	– безоплатно одержані нематеріальні активи				0
	– безоплатно одержані інші нефінансові активи				0
2.3	Резервний капітал		1,56		1,56
	– резерв на виплату дивідендів (за видами привілейованих акцій)				0
	– резерв на сплату відсотків за облігаціями (за видами облігацій)				0
	– резерв погашення заборгованості за довгостроковими кредитами (за видами кредитів)		1,56		1,56
	– інші резерви				0
2.4	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	12,88			12,88
	– прибуток (збиток) операційної діяльності	10,22			10,22
	– прибуток (збиток) інвестиційної діяльності	3,61			3,61
	– прибуток (збиток) фінансової діяльності				
	– сплачені дивіденди				
	– резерви	0,95			0,95
	– реінвестування прибутку				
3	Вилучений капітал				
	– викуп акцій				
	– перепродаж викуплених акцій				
	– анулювання акцій				
4.	Разом власний капітал (ряд. 1+ряд. 2–ряд 3.)	1679,48	33,21	0,25	1712,44

II. Розрахунок показників для управління власним капіталом

1	2	3	4	5	6
	Загальна вартість активів підприємства, тис. грн	7188,15	x	x	7442,15
	Чиста виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	2014,52	x	x	1941,05
	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	175,25	x	x	258,55
	Показники для прийняття управлінських рішень щодо:				
	руху капіталу				
	– Коефіцієнт інтенсивності руху власного капіталу, %	x	x	x	1,94
	– Темп приросту власного капіталу, %	x	x	x	1,96
	фінансової незалежності підприємства				
	– Коефіцієнт автономії, % (нормативне значення більше 50%)	23,36	x	x	23,01
	ефективності використання власного капіталу				
	– оборотність власного капіталу, об.	1,20	x	x	1,13
	– чиста рентабельність власного капіталу, %	10,43	x	x	15,10

ДОДАТОК Ж

Методичне забезпечення обліку позикового капіталу підприємств роздрібної торгівлі Ж.1 – Структура Положення про облікову політику в частині позикового капіталу підприємства торгівлі, організованого у формі акціонерного товариства

Ж.2 – Документування операцій з позиковим капіталом
(узагальнено на підставі 9; 48; 143; 222; 234; 235)

Господарські операції, пов'язані зі змінами позикового капіталу	Облікові та інші первинні документи
Операції за довгостроковими позиками	Кредитні договори, виписки банку, ВКО, ПКО, розрахунки бухгалтерії, платіжні доручення, договори про відстрочення кредитів, договори позик, бізнес-план, під який береться кредит, рахунки-фактури на постачання устаткування або матеріалів, на які береться кредит, фінансова звітність (за останні декілька звітних періодів), банківські виписки про рух коштів за всіма рахунками позичальника (за 3–6 місяців), довідки про обсяги реалізації товарів і строки одержаної за нею оплати, розшифрування дебіторської та кредиторської заборгованостей, довідки про наявні банківські кредити
Операції за облігаційними позиками	Договори, облігації, виписки банку, розрахунки бухгалтерії, ВКО, звіти касира
Операції за довгостроковою фінансовою орендою	Договори фінансової оренди, договори лізингу, розрахунки та довідки бухгалтерії, платіжні доручення, виписки банку, акти приймання-передачі основних засобів, ВКО, ПКО, акт оприбуткування необоротних активів, технічна документація тощо
Операції за короткостроковими позиками	Кредитні договори, виписки банку, ВКО, ПКО, розрахунки бухгалтерії, платіжні доручення, договори про відстрочення кредитів, договори позик, рахунки-фактури на постачання устаткування або матеріалів, під які береться кредит, фінансова звітність
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	Кредитний договір, виписки банку, довідки бухгалтерії, складені на основі договорів, платіжне доручення
Поворотна фінансова допомога	Виписки банку, ВКО, ПКО, звіти касира, розрахунки бухгалтерії, платіжні доручення
Факторинг	Договір факторингу, фінансова звітність, оборотно-сальдові відомості за рахунками 31 «Рахунки в банках» (для аналізу стану грошових розрахунків), 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»; розшифровки заборгованостей дебіторів, які переводяться на факторингове обслуговування; різні документи щодо дебіторів (договори купівлі-продажу, видаткові накладні тощо); установчі та реєстраційні документи

Ж.3 – Формування облікової інформації про позиковий капітал для створення комп'ютерної бази даних системи управління підприємством

Шифр рахунку	Облікова інформація на і-их рахунках	Відображення в облікових регістрах (відомостях)	Відображення в звітності	
			управлінській	фінансовій
1	2	3	4	5
Балансові рахунки				
50	Довгострокові позики	+	+	+
	– види кредитів	+	+	–
	– види позик	+	+	–
	– кредитори	+	–	–
	– позичальники			
	– пролонговані	+	–	–
	– види валюти	+	–	–
52	Довгострокові зобов'язання за облігаціями	+	+	+
	– види облігацій	+	–	–
	– премія	+	+	–
	– дисконт	+	+	–
	– облігаціонери	+	–	–
	– терміни погашення	+	–	–
	– викуплені підприємством	+	+	–
53	Довгострокові зобов'язання з оренди	+	+	+
	– види необоротних активів	+	–	–
	– орендодавці	+	+	–
	– термін	+	+	–
55	Довгострокові зобов'язання за поворотною фінансовою допомогою	+	+	+
	– позичальники	+	–	–
	– види валюти	+	–	–
60	Короткострокові позики	+	+	+
	– види кредитів	+	+	–
	– види позик	+	+	–
	– премія за облігаціями	+	+	–
	– дисконт за облігаціями	+	+	–
	– кредитори	+	–	–
	– облігаціонери	+	–	–
	– види валюти	+	+	–
	– прострочені	+	+	–
	– пролонговані	+	+	–
	– факторинг	+	+	+
61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	+	+	+
	– види зобов'язань	+	+	–
	– кредитори	+	+	–
	– позичальники	+	+	–
	– види валюти	+	–	–
За балансові рахунки				
05	Гарантії та забезпечення надані	+	–	–
042	Непередбачені зобов'язання	+	–	–
08	Бланки суворого обліку	+	–	–

Ж.4 – Облік операцій з банківського овердрафту
(авторська розробка на підставі 144; 145; 239)

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Отримано овердрафт	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»
2	Оплачена заборгованість постачальнику товарів та послуг за рахунок овердрафту	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
3	Нараховані відсотки за овердрафтом	951 «Витрати за кредитними операціями»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
4	Оплачені відсотки за овердрафтом	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
5	Погашено овердрафт за рахунок: – коштів, що надійшли від покупців товарів та послуг	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»
		одночасно	
	601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	
	– коштів основного рахунку	601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»
6	Відображено витрати, пов'язані з обслуговуванням овердрафту (відкриття кредитної лінії; комісійна винагорода банку; штрафи за порушення умов договору овердрафту)	951 «Витрати за кредитними операціями»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»
7	Сплачено за обслуговування овердрафту	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»

**Ж.5 – Від’ємність операцій кредитного характеру
(авторська розробка на підставі 235; 237–242)**

Область уподібнення	Операції кредитного характеру		
	Кредит	Овердрафт	Факторинг
Термін	Фіксований згідно з укладеною угодою	Фіксований (від декади до року)	Фіксований на строк відстрочки платежу (до 90–120 днів)
Сума	Обумовлена угодою	Згідно з лімітом, що встановлюється з розрахунку місячних кредитових надходжень	Не обмежена і може збільшуватися в міру зростання обсягу продажів
Забезпечення	Можлива застава	Передбачає підтримку певного обороту за поточним рахунком	Не потребує
Видача	В обумовлений кредитним договором день	Обмежена строком дії договору	У день поставки товару
Погашення	За рахунок коштів позичальника в заздалегідь обумовлений день	За рахунок коштів позичальника автоматичним списанням у погашення овердрафту всіх кредитових надходжень	За рахунок коштів, що надходять від дебіторів позичальника в день фактичної оплати за поставлений товар
Документальне оформлення	Значна кількість документів	Значна кількість документів	Фінансування під час надання рахунка-фактури
Додаткові послуги (крім надання коштів і РКО)	Не передбачені	Не передбачені	Сервіс із консалтингу, управління дебіторською заборгованістю, покриття ризиків та ін.

**Ж.6 – Запропонована технологія обліку позики (фінансування)
за договором факторингу**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Документи
		Дебет	Кредит	
1	Передано факторові документи, що засвідчують відносини боргу (отримано гарантію)	05 «Гарантії та забезпечення надані»		– контракт із покупцем; – товаротранспортні документи; рахунки-фактури; – акти приймання-передачі товарів тощо
2	Отримано фінансові кошти за договором факторингу	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	607 «Позика (фінансування) за факторингом»	Виписка банку, ПКО
3	Нарахована комісія за факторингове обслуговування	9541 «Комісія за факторингом»	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	Довідка бухгалтерії
3.1	Нараховані відсотки фактором за дострокове фінансування клієнта	9542 «Відсотки за факторингом»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	Довідка бухгалтерії
4	Перераховано кошти (комісія) за факторингове обслуговування	685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	Виписка банку, ВКО
5	Перераховано відсотки фактору за дострокове фінансування клієнта	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	Виписка банку, ВКО

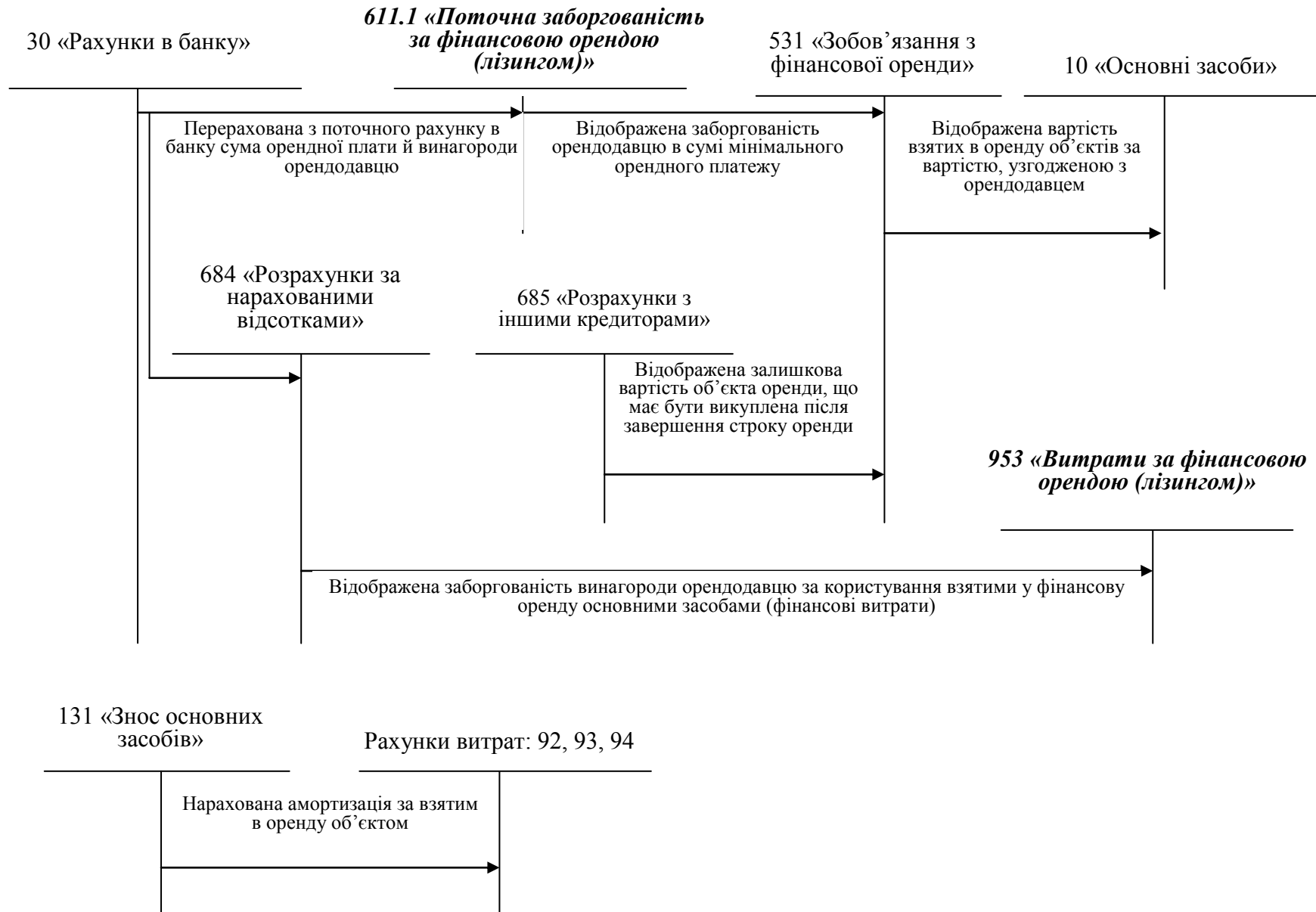
Ж.7 – Облік операцій з облігаціями власної емісії (авторська розробка на підставі 100; 145; 222; 243–246)

№ з/п	Операція з облігаціями	Формат рахунків обліку в концепції			
		П(С)БО		МСФЗ (IFRS)	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5	6
1.	Розміщення (продаж) облігацій:				
1.1.	За номіналом	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	521 «Зобов'язання за облігаціями»	«Грошові кошти»	«Облігації, що підлягають сплаті»
1.2.	Із премією				
	– номінальна вартість	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	521 «Зобов'язання за облігаціями»	«Грошові кошти»	«Облігації, що підлягають сплаті»
	– премія за облігаціями	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	522 «Премія за облігаціями»	«Грошові кошти»	«Премія за облігаціями»
1.3.	Із дисконтом				
	– вартість розміщення	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	521 «Зобов'язання за облігаціями»	«Грошові кошти»	«Облігації, що підлягають сплаті»
	– дисконт за облігаціями	523 «Дисконт за облігаціями»	521 «Зобов'язання за облігаціями»	«Дисконт за облігаціями»	«Облігації, що підлягають сплаті»
2.	Нарахування відсотків за облігаціями, що розміщені:				
2.1.	За номіналом	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	«Витрати на відсотки за випущеними облігаціями»	«Відсотки за облігаціями, що підлягають сплаті»

Продовження додатку Ж

1	2	3	4	5	6
2.2	Із премією				
	– на частину суми нарахованих відсотків (різниця між сумами нарахованих відсотків та премії, що підлягає амортизації)	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	«Витрати на відсотки за випущеними облігаціями»	«Відсотки за облігаціями, що підлягають сплаті»
	– сума амортизації премії	522 «Премія за облігаціями»	733 «Інші доходи від фінансових операцій»	«Премія за облігаціями»	«Відсотки за облігаціями, що підлягають сплаті»
2.3	Із дисконтом				
	– на суму нарахованих відсотків	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	«Витрати на відсотки за випущеними облігаціями»	«Відсотки за облігаціями, що підлягають сплаті»
	– на суму амортизації дисконту	952 «Інші фінансові витрати»	523 «Дисконт за облігаціями»	«Витрати на відсотки за випущеними облігаціями»	«Дисконт за облігаціями»
3.	Виплата відсотків за облігаціями	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	«Відсотки за облігаціями, що підлягають сплаті»	«Грошові кошти»
4.	Погашення облігацій за номінальною вартістю	521 «Зобов'язання за облігаціями»	311 «Поточні рахунки в національній валюті»	«Облігації, що підлягають сплаті»	«Грошові кошти»

Ж.8 – Технологія обліку зобов'язань із довгострокової фінансової оренди

Ж.9 – Відомості аналітичного обліку основних елементів позикового капіталу

Ж.9.1 – В-ПК1 «Відомість обліку кредитів в національній валюті за серпень 2014 р.»

№ з/п	Фінансова установа, дата отримання кредиту	Мета кредиту	Вартість об'єкта кредитування, грн			Відсоткова ставка за кредитом, %	Строк до погашення кредиту міс.	Заборгованість за кредитом на початок звітного періоду, грн	Платежі з погашення заборгованості, грн				Заборгованість за кредитом на кінець звітного періоду, грн	Курсові різниці (+,-), грн	Дострокове погашення кредиту		Прострочений платіж за кредитом			
			усього	у тому числі					основної суми боргу	відсотки	комісія одноразова/щомісячна страховий платіж	платіж загальний, грн			на зменшення залишку заборгованості	на зменшення суми платежу	1 міс.	2 міс.	3 міс.	
				власний внесок	розмір кредиту															
1. Довгострокові кредити в національній валюті (грн)																				
1.1.	ПАТ «Приватбанк» 01.07.2014	Транспортний засіб	480000	—	480000	25	36	480000	13333,33	9863,01	—	23196,35	466666,67	—	—	—	—	—	—	—
1.2.	ПАТ «Дельтабанк» 27.01.2014 (страхування)	Обладнання	800000	—	800000	36	48	317950	317950	31662,22	800,00	350412,22	0	—	317950	32462,22	—	—	—	—
Разом			1280000		1280000	61	84	797950	331283,3	41525,23	800	373608,6	466666,7	—	317950	32462,22	—	—	—	—
2. Короткострокові кредити в національній валюті (грн)																				
2.1.	ПАТ «Альфабанк» (щомісячна комісія 2,8%)	Кошти на бізнес	100000	—	100000	18	6	66666,67	33333,34	1726,03	5523,28	40582,65	33333,33	—	—	—	20414,61	—	—	—
Разом			100000	—	100000	18	6	66666,67	33333,34	1726,03	5523,28	40582,65	33333,33	—	—	—	20414,61	—	—	—
Всього			1380000	—	1380000	x	x	864616,67	364616,66	43251,26	6323,28	414191,22	500000,00	x	317950	32462,22	20414,61	—	—	—

Продовження додатку Ж

Ж.9.2 – В-ПК2 (місяць) «Відомість обліку кредитів в іноземній валюті за серпень 2014 р.»

№ з/п	Фінансова установа, дата отримання кредиту, додаткові платежі, строк платежу основної суми боргу (ТК) та відсотків (В)	Мета кредиту	Вартість об'єкта кредитування, валюта/грн			Відсоткова ставка за кредитом, %	Строк до погашення кредиту, міс.	Заборгованість за кредитом на початок звітного періоду, валюта/грн за курсом останнього дня попереднього місяця	Платежі з погашення заборгованості, валюта/грн				Заборгованість за кредитом на кінець звітного періоду валюта/грн за курсом останнього дня місяця	Курсові різниці (+,-), грн	Дострокове погашення кредиту		Прострочений платіж за кредитом			
			усього/валюта/курс	у тому числі					основної суми боргу	відсотки	комісія одноразова/щомісячна/страховий платіж	платіж загальний			на зменшення залишку заборгованості	на зменшення суми платежу	1 міс.	2 міс.	3 міс.	
				власний внесок	розмір кредиту															
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
1. Довгострокові кредити в доларах США																				
1.1.	ПАТ «Фідобанк» 14.08.2008	Придбання нерухомості	65500/USD 4.844000	2000/ USD 4.84400	45500/ USD 4.844000	12,5	168	34982.45/ USD 12.097248	дата нарахування	31.07.2014			34772,11/ USD 13.605777	Заборгованість за кредитом						
	щомісячна комісія 1,5%		317282/ UAH	9688/ UAH	220402/ UAH				210,34/USD 12.097248	364,4/USD 12.097248	682,5/USD 12.097248	1257,24/USD 12.097248		—	—	—	—	—	—	
	ТК щомісячно 01 числа місяця							423191,37/ UAH	2544,54/ UAH	4408,24/ UAH	8256,37/ UAH	15209,15/ UAH	473101,57/ UAH	28,23						
	В щомісячно 01 числа місяця								дата сплати			01.08.2014			Платіж загальний					
									210,34/USD 11.963280	364,4/USD 11.963280	682,5/USD 11.963280	1257,24/USD 11.963280								
									2516,36/ UAH	4359,42/ UAH	8164,94/ UAH	15040,71/ UAH		168,44/ UAH						
	Разом в доларах США		317282/ UAH	9688/ UAH	220402/ UAH	x	x	423191,37/ UAH	2516,36/ UAH	4359,42/ UAH	8164,94/ UAH	15040,71/ UAH		168,44/ UAH	—	—	—	—	—	
2. Довгострокові кредити в російських рублях																				
2.1.	ПАТ «Російський стандарт Банк» 4.07.2014	Модернізація обладнання	1500000/ RUB 0.345870	—	1500000/ RUB 0.345870	11	60	1500000/ RUB 0.345870	дата нарахування	31.07.2014			1500000/ RUB 0.374760	Заборгованість за кредитом	—	—	18863,63/ RUB 0.338600	—	—	
			518805/ UAH	—	518805/ UAH			518805/ UAH	18863,63/ RUB 0.338600	13750.00/ RUB 0.338600	—	32 613,63/ RUB 0.338600	562140/ UAH	—			6387,23/ UAH			

Продовження додатку Ж

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
	—								6387,23/ UAH	4655,75/ UAH		11042,98/ UAH		—					
	TK щомісячно 15 числа місяця								дата сплати		15.08.2014			Платіж загальний					
	В щомісячно 15 числа місяця								—	13750.00/ RUB 0.364470	—	13750.00/ RUB 0.364470							
									—	5011,46/UAH	—	5011,46/UAH		- 355,71/ UAH					
	Разом в російських рублях		518805/ UAH	-	518805/ UAH	x	x	518805/ UAH	—	—	—	5011,46/ UAH	562140/ UAH	- 355,71/ UAH	—	—	6387,23/ UAH	—	—
3. Короткострокові кредити в доларах США																			
3.1	ПАТ «Кредіт Агриколь Банк» 03.02.2014	Кредит під заставу нерухомо сті	350000/ USD 7.993000	—	350000/ USD 7.993000	14	12	17500.00/ USD 12.097248	дата нарахування		25.08.2014		145833,33/ USD 13.605777	—	—	—	—	—	—
			2 797550/ UAH	—	2797550/ UAH			211701,84/ UAH	29166,67/US D 13.365434	2041,67/USD 13.365434	—	31208,33/US D 13.365434	1984175,77/ UAH	—	—	—	—	—	—
	—								389825,2/ UAH	27287,81/ UAH	—	417112,87/ UAH		—	—	—	—	—	—
	TK щомісячно 25 числа місяця								дата сплати		25.08.2014			—	—	—	—	—	—
	В щомісячно 25 числа місяця								29166,67/US D 13.365434	2041,67/USD 13.365434	—	31208,33/US D 13.365434		—	—	—	—	—	—
									389825,2/ UAH	27287,81/ UAH	—	417112,87/ UAH		—	—	—	—	—	—
	Разом в доларах США		2 797550/ UAH	—	2797550/ UAH	x	x	211701,84/ UAH	389825,2/ UAH	27287,81/ UAH	—	417112,87/ UAH	1984175,77/ UAH	—	—	—	—	—	—

Ж.9.3 – В-ПК2 (квартал) «Відомість обліку кредитів в іноземній валюті за III квартал 2014 р.»

№ з/п	Фінансова установа, дата отримання кредиту, додаткові платежі, строк платежу основної суми боргу (ТК) та відсотків (В)	Мета кредиту	Вартість об'єкта кредитування, валюта/грн			Відсоткова ставка за кредитом, %	Строк до погашення кредиту, міс.	Заборгованість за кредитом на початок звітного періоду, валюта/грн за курсом останнього дня попереднього місяця	Платежі з погашення заборгованості, валюта/грн				Заборгованість за кредитом на кінець звітного періоду валюта/грн за курсом останнього дня місяця	Курсові різниці (+,-), грн	Дострокове погашення кредиту		Прострочений платіж за кредитом		
			усього/валюта/курс	у тому числі					основної суми боргу	відсотки	комісія одноразова/щомісячна/страховий платіж	платіж загальний			на зменшення залишку за боргованості	на зменшення суми платежу	1 міс.	2 міс.	3 міс.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1. Довгострокові кредити в доларах США																			
1.1.	Липень 2014																		
1.1.1.	ПАТ «Фідобанк» 14.08.2008	Придбання нерухомості	65500/USD 4.844000	2000/USD 4.844000	45500/USD 4.844000	12,5	168	35190,63/USD 11.823346	дата нарахування		31.06.2014		34982,45/USD 12.097248	Заборгованість за кредитом	—	—	—	—	—
	щомісячна комісія 1,5%		317282/UAH	9688/UAH	220402/UAH				208,17/USD 11.823346	366,57/USD 11.823346	682,5/USD 11.823346	1257,24/USD 11.823346	—	—	—	—	—	—	—
	ТК щомісячно 01 числа місяця							416070,99/UAH	2461,27/UAH	4334,08/UAH	8069,43/UAH	14864,78/UAH	—	—	—	—	—	—	—
	В щомісячно 01 числа місяця								дата сплати		01.07.2014			Платіж загальний	—	—	—	—	—
									208,17/USD 11.785498	366,57/USD 11.785498	682,5/USD 11.785498	1257,24/USD 11.785498	—	—	—	—	—	—	—
									2453,39/UAH	4320,21/UAH	8043,60/UAH	14817,20/UAH	—	—	—	—	—	—	—
	Разом липень	x	x	x	x	x	x	416070,99/UAH	2453,39/UAH	4320,21/UAH	8043,60/UAH	14817,20/UAH	—	—	—	—	—	—	—
1.2.	Серпень 2014																		

1.3.	Вересень 2014																		

1.4.	Разом в доларах США		65500/USD 4.844000	2000/USD 4.844000	45500/USD 4.844000	x	x	35190,63/USD 11.823346	631,04/USD 7897,45/UAH	1093,18/USD 13670,47/UAH	2047,50/USD 25611,74/UAH	3771,72/USD 47179,66/UAH	34559,58/USD 13.114112	—	—	—	—	—	—
			317282/UAH	9688/UAH	220402/UAH	x	x	416070,99/UAH	7756,89/UAH	13429,69/UAH	25158,92/UAH	46345,49/UAH	453218,2/UAH	834,17/UAH					
2. Довгострокові кредити в російських рублях																			
2.1.	Липень 2014																		

2.2.	Серпень 2014																		
								1500000/RUB 0.345870	дата нарахування		31.07.2014		1500000/RUB 0.374760	Заборгованість за кредитом	—	—	18863,63/ RUB 0.338600	—	—
								518805/UAH	18863,63/RUB 0.338600	13750,00/RUB 0.338600	—	32 613,63/RUB 0.338600	562140/UAH	—	—	—	—	—	—
									6387,23/UAH	4655,75/UAH	—	11042,98/UAH	—	—	—	—	—	—	—
									дата сплати		15.08.2014			Платіж загальний	—	—	—	—	—

Продовження додатку Ж

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
									–	13750.00/ RUB 0.364470	–	13750.00/ RUB 0.364470			–	–	–	–	–	
									–	5011,46/UAH	–	5011,46/UAH		- 355,71/UAH	–	–	–	–	–	
	Разом серпень .	x	x	x	x	x	x	518805/UAH	–	5011,46/UAH	–	5011,46/UAH	562140/UAH	- 355,71/UAH	–	–	–	–	–	
2.3.	Вересень																			

2.4.	Разом у російських рублях	150000/ RUB 0.345870	–	150000/ RUB 0.345870	x	x	150000/ RUB 0.345870	37 900,18/ RUB 13221,52/UAH	27 327,08/ RUB 9663,92/UAH	–	65 227,26/ RUB 22885,44/UAH	1 462 099,82/ RUB 0.328770	379,83/UAH	–	–	18863,63/ RUB 0.338600	–	–	–	
		518805/ UAH	–	518805/ UAH	x	x	518805/UAH	13221,52/UAH	9663,92/UAH	–	22885,44/UAH	480694,56/UAH	379,83/UAH	–	–	6387,23/ UAH	–	–	–	
3.	Короткострокові кредити в доларах США																			
3.1.	Липень 2014																			
3.1.1.	ПАТ «Кредіт Агріколь Банк» 03.02.2014	Кредит під заставу нерухомості	350000/ USD 7.993000	–	350000/ USD 7.993000	14	12	204166,67/ USD 11.823346	дата нарахування	25.07.2014	17500,00/ USD 12.097248	–	–	–	–	–	–	–	–	–
			2 797 550/ UAH	–	2 797 550/ UAH			2413933,18/UAH	29166,67/USD 11.752797	2381,94/USD 11.752797	–	31548,61/USD 11.752797	211701,84/UAH	–	–	–	–	–	–	
	–								342789,95/UAH	27994,46/UAH	–	370784,41/UAH		–	–	–	–	–	–	
	TK щомісячно 25 числа місяця								дата сплати	25.07.2014			–	–	–	–	–	–	–	
	В щомісячно 25 числа місяця								29166,67/USD 11.752797	2381,94/USD 11.752797	–	31548,61/USD 11.752797		–	–	–	–	–	–	
									342789,95/UAH	27994,46/UAH	–	370784,41/UAH		–	–	–	–	–	–	
	Разом липень	x	x	x	x	x	2413933,18/ UAH	342789,95/ UAH	27994,46/ UAH	–	370784,41/ UAH	211701,84/ UAH	–	–	–	–	–	–	–	
3.2.	Серпень 2014																			

3.3.	Вересень																			

3.4.	Разом у доларах США	350000/ USD 7.993000	–	350000/ USD 7.993000	x	x	204166,67/ USD 11.823346	87500,01/USD 1110340,21 UAH	6125,00/USD 77316,24 UAH	–	93625,00/USD 1187656,31 UAH	116666,67/USD 12.949185	–	–	–	–	–	–	–	
		2 797 550/ UAH	–	2 797 550/ UAH			2413933,18/UAH	1110340,21 UAH	77316,24 UAH	–	1187656,31 UAH	1510738,29/ UAH								

Ж.9.4 – В-ПКЗ «Відомість обліку облігаційних позик за серпень 2014 р.»

№ з/п	П.І.П облігаціонера	Номер особового рахунку	Сумма номінальної вартості облігацій, грн.	Питома вага в позиковому капіталі	Несамортизована сума дисконту (премії), грн.	Неамортизована сума витрат на випуск, грн.	Сума відсотків за контрактною ставкою, грн.	Сумма відсотків за ефективною ставкою, грн.	Сумма амортизації дисконту (премії), грн.	Сумма амортизації витрат на випуск, грн.	Поточна вартість облігації, грн.	Чиста поточна вартість облігації, грн.	Відмітка про сплату відсотків
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Бриг А. П.	1386	800	10	26,5	40	72	66,5	5,5	10	826,5	816,5	сплач.

	Разом		8000	100	265	400	720	665	55	100	8265	8165	сплач.

Ж.9.5 – В-ПК4 «Відомість обліку факторингових операцій за серпень 2014 р.»

Фінансова установа, дата договору, назва боржника	Відсоток фінансування	Умова сплати відсотків	Сума грошової вимоги до боржника, грн		Документально підтверджена сума боргу, грн		Фінансування, грн			Супутні послуги, грн		Відсотки, грн	
			основна сума боргу	у т.ч. ПДВ	на суму фінансування	на суму резерву	залишок фінансування на початок місяця	фінансування за поточний місяць	залишок фінансування на кінець місяця	вартість послуг	в т.ч. ПДВ	нараховані	сплачені
ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» 15.08.2014 р. ТОВ «Новий Стиль»	70%	за вирахуванням нарахованих відсотків	10000,00	1666,67	7000,00	3000,00	–	7000,00	3000,00	500,00	100,00	1000,00	1000,00
ПАТ «Фінанси та Кредит» 01.08.2014 р. ТОВ «Автогрейт»	100%	окремо	50000,00	8333,33	50000,00	–	–	50000,00	–	–	–	2000,00	2000,00

Ж.9.6 – В-ПК5 «Відомість обліку овердрафту за серпень 2014 р.»**I. Відомості щодо угоди використання овердрафту**

Реквізити угоди та умови користування овердрафтом		Умови, визначені договором короткострокового кредитування за овердрафтом
№ договору короткострокового кредитування за овердрафтом/ дата договору	№ 08-11/2014 від 01.08.2014 р.	
Фінансова установа, адреса	Універсальне відділення № 75 ПАТ «Укрсиббанк», м. Харків, вул. Артема, 9/11	
Умови договору короткострокового кредитування за овердрафтом	термін надання овердрафту:	до двох років з обов'язковим щомісячним повним погашенням заборгованості за овердрафтом
	валюта овердрафту:	гривня
	оплата за відкриття овердрафту:	300 грн
	ліміт овердрафту (не більше 50% надходжень на поточний рахунок за останні 3 місяці, і щомісяця переглядається залежно від грошових надходжень на поточний рахунок клієнта):	200 000 грн
	пільговий період:	–
	відсоткова ставка за користування овердрафтом:	54%
	забезпечення овердрафту:	нерухоме майно, рухоме майно та/або майнові права на грошові кошти за контрактами, розрахунки за якими здійснюються через поточний рахунок, відкритий в Універсальному відділенні № 75 ПАТ «Укрсиббанк»
	обов'язкове страхування майна:	залежно від виду наданого забезпечення в акредитованій ПАТ «Укрсиббанк» страхової компанії
	погашення заборгованості клієнта по овердрафту:	здійснюється автоматично під час надходження коштів на його поточний рахунок
	нарахування відсотків:	в останній день місяця
	сплата відсотків:	у перший день наступного місяця
	метод підрахунку кількості днів за користування овердрафтом:	розрахунок кількості днів визначається методом «30/360»

II. Відомості щодо руху коштів на поточному рахунку за рахунок отриманого овердрафту за серпень 2014 р.

Сальдо на початок місяця 16700,53

День місяця	День тижня	Дата виписок банку/відмітка про вихідний день	Залишок на рахунку перед проведенням операції/оборот		Зміст господарської операції	Сума, грн.		Залишок на рахунку після проведення операції		Кореспонденція рахунків з обліку овердрафту		Сума, грн.
			Дебет	Кредит		у межах власних коштів на поточному рахунку	за рахунок овердрафту	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
01.08	Пт	30.07.2014	16 700,53	-	-	-	-	16 700,53	-	-	-	-
.....
11.08	Пн	11.08.2014	1 400,00		<i>Оплачено товари, отримані від постачальника</i>	1 400,00	120 000,00	-	120 000,00	631	311	1 400,00
			00,00	121 400,00								631
.....
Разом:			181 500,00	169200,53	х	17 010	13 800,00	х	128 000,00	х	х	х

Усього за кредитом 181 500,00 за дебетом 169200,53. Сальдо на кінець місяця 29 000,00

Оплата товару, у день виникнення овердрафту:	
Усього в межах власних коштів на поточному рахунку:	17010,00
Усього за рахунок овердрафту:	130 000,00
Залишок овердрафту на початок місяця:	0,00
Погашено овердрафт у поточному місяці в той же день:	2 000,00
Погашено овердрафт у поточному місяці:	130 000,00
Сума коштів за овердрафтом за місяць, на яку нараховуються відсотки за користування:	128 000,00
Залишок овердрафту на кінець місяця	0,00

III. Відомості щодо нарахованих відсотків за овердрафтом за серпень 2014 р.

Сума овердрафту	Період користування овердрафтом	Кількість днів дії овердрафту за даною сумою	Сума коштів за овердрафтом за місяць	Сума нарахованих відсотків за користування овердрафтом
20000	11.08.2014 р. – 18.08.2014 р.	8	120 000	1440,00
8000	19.08.2014 р. – 29.08.2014 р.	11	8 000	132,00
Разом	Х	Х	128 000	1572,00

Ж.10 – Розкриття інформації про позиковий капітал у формах фінансової звітності (авторська розробка)

Форма звітності	Розділ	Рядок	Інформація про позиковий капітал	Рекомендовані додаткові статті (рядки) фінансової звітності
1	2	3	4	5
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Розділ 2 «Довгострокові зобов'язання та забезпечення»	1510 «Довгострокові кредити банків»	Інформація про суму заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточними зобов'язаннями	Не потребує розширення
		1515 «Інші довгострокові зобов'язання»	Інформація про суму довгострокової заборгованості підприємства, не включена в інші статті, у яких розкривається інформація про довгострокові зобов'язання, зокрема, зобов'язання із залученням позикових коштів (крім кредитів банку), на які нараховуються відсотки	1516 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями» 1517 «Довгострокові зобов'язання з фінансової оренди» 1518 «Довгострокові зобов'язання з поворотної фінансової допомоги»
	Розділ 3 «Короткострокові зобов'язання та забезпечення»	1600 «Короткострокові кредити банків»	Інформація про суми поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами	1601 «Короткострокові зобов'язання за облігаціями» 1602 «Короткострокові зобов'язання за факторингом»
		1615 «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Інформація про суми довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців із дати балансу	1611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями з облігацій»
				1612 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями з фінансової оренди» 1613 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями з поворотної фінансової допомоги»

Продовження додатку Ж

1	2	3	4	5
		1690 «Інші поточні зобов'язання»	Інформація про суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання та забезпечення»	1691 «Зобов'язання за нарахованими відсотками за кредитами» 1692 «Зобов'язання за нарахованими відсотками за облігаціями» 1693 «Зобов'язання за нарахованими відсотками за фінансовою орендою» 1694 «Зобов'язання за нарахованими відсотками за факторингом»
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Розділ 1 «Фінансові результати»	2250 «Фінансові витрати»	Інформація про витрати на відсотки та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченням (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно ПСБО 31 «Фінансові витрати»)	Не потребує розширення
Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)	Розділ 3 «Рух коштів у результаті фінансової діяльності»	3305 «Отримання позик»	Інформація про надходження грошових коштів у результаті утворення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових та довгострокових видів зобов'язань, не пов'язаних з операційною та інвестиційною діяльністю)	3306 «Отримані кредити (позики)» 3307 «Отримані облігаційні позики» 3308 «Отримана позика (фінансування) за факторингом» 3309 «Отримана поворотна фінансова допомога»
		3350 «Погашення позик»	Інформація про виплати грошових коштів для погашення позик	3351 «Погашені кредити (позики)» 3352 «Погашені облігаційні позики» 3353 «Погашені позики (фінансування) за факторингом» 3354 «Погашена поворотна фінансова допомога»
		3360 «Витрачання на сплату відсотків»	Витрачання на сплату відсотків	Додатковий рядок існуючого переліку
		3365 «Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди»	Виплати грошових коштів орендарем для зменшення існуючої заборгованості, пов'язаної з фінансовою орендою	Додатковий рядок існуючого переліку
Примітки до річної фінансової звітності		Уніфікованої форми Приміток до фінансової звітності П(С)БО 1 не передбачено		

**Ж.11 – Фінансові витрати, пов'язані з позиковим капіталом
підприємства,
за 2013 рік ***

Витрати	Кредити (позики)	Облігаційні позики	Фінансова оренда	Факторинг	Поворотна фінансова допомога	РАЗОМ ВИТРАТ
1	2	3	4	5	6	7
1. Витрати, пов'язані із залученням капіталу						
Витрати на оплату послуг страхових компаній	1,26					1,26
Витрати на оплату послуг оцінювачів вартості активів для забезпечення позичок			2,15			2,15
Витрати на оформлення договорів для одержання кредитів (позик)	12,45					12,45
Витрати на оплату послуг фінансових установ				9,57		9,57
Витрати на оплату посередницьких послуг		5,64				5,64
Витрати на оплату послуг аудиторів		3,23				3,23
Інші витрати					0,55	0,55
Разом	13,71	8,87	2,15	9,57	0,55	34,85
2. Витрати, пов'язані з обслуговуванням капіталу						
Витрати на сплату відсотків	15,65	7,4	4,5			27,55
Втрати від курсових різниць						0
Штрафи, пені, неустойки				0,35		0,35
Інші витрати						0
Разом	15,65	7,4	4,5	0,35	0	27,9
РАЗОМ ВИТРАТ	29,36	16,27	6,65	9,92	0,55	62,75

Примітка.* – фрагмент Приміток до річної фінансової звітності, запропонований автором

Продовження додатку Ж

Ж.12 – Управлінські звіти про обсяг та структуру позикового капіталу, його цільове використання та прийняття рішень відповідальними особами

Ж.12.1 – УЗ-ПК1 «Управлінський звіт про наявність та рух позикового капіталу»

Складові позикового капіталу	Наявність на початок періоду		Зміни за рік				Наявність на кінець періоду	
			Зменшення заборгованості		Збільшення заборгованості			
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити (позики)	440,98	89,77	95,81	46,44			345,17	57,28
– довгострокові	365,12	82,80	80,45	83,97			284,67	82,47
– короткострокові	75,86	17,20	15,36	16,03			60,5	17,53
Облігаційні позики	50,24	10,23	10,25	4,97			39,99	6,64
– довгострокові	50,24	100,00	10,25	100,00			39,99	100,00
– короткострокові								
Фінансова оренда					156,32	49,20	156,32	25,94
Факторинг			100,25	48,59	125,25	39,42	25	4,15
Поворотна фінансова допомога					36,16	11,38	36,16	6,00
Разом	491,22	100,00	206,31	100,00	317,73	100,00	602,64	100,00

Ж.12.2 –УЗ-ПК2 «Управлінський звіт про цільове призначення позикового капіталу»

(тис. грн)

Позиковий капітал	Довгострокові кредити	Короткострокові кредити	Довгострокові позики	Короткострокові позики	Довгострокові облігаційні позики	Короткострокові облігаційні позики	Фінансова оренда	Факторинг	Поворотна фінансова допомога	Разом
Активи										
Нерухомість (будинки та споруди)	365,12	x	x	x	x	x		x	x	365,12
Торговельне устаткування	x		x	x	x	x			x	0
Транспортні засоби	x		x	x	x	x			x	0
Нематеріальні активи			x	x	x	x			x	0
Товарні запаси	x	75,86	x	x	x	x	x		x	75,86
Гроші на розширення бізнесу					50,24					50,24
Разом	365,12	75,86			50,24					491,22

Ж.12.3 – УЗ- ПКЗ «Управлінський звіт про позиковий капітал для прийняття рішень»

I. Складові позикового капіталу

(тис. грн)

№ з/п	Показник	Наявність на початок періоду	Зміни за період		Наявність на кінець періоду
			Виникнення зобов'язань	Погашення зобов'язань	
1	2	3	4	5	6
1	Довгострокові кредити	365,12		80,45	284,67
	– фінансовий кредит	365,12		80,45	284,67
	– іпотечний кредит				
	– пролонговані кредити				
2	Довгострокові позики				
3	Довгострокові облігаційні позики	50,24		10,25	39,99
4	Довгострокові зобов'язання з фінансової оренди				
5	Довгострокові зобов'язання з поворотної фінансової допомоги		36,16		36,16
6	Короткострокові кредити	75,86		15,36	60,50
	– банківський овердрафт	75,86		15,36	60,50
	– кошти кредитної лінії				
	– прострочені довгострокові кредити				
	– прострочені короткострокові кредити				
	– пролонговані кредити				
7	Короткострокові позики				
8	Короткострокові облігаційні позики				
9	Короткострокові зобов'язання з фінансової оренди				
10	Короткострокові зобов'язання з поворотної фінансової допомоги				
11	Поточна заборгованість за факторингом		125,25	100,25	25,00
	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	106,06	156,32		262,38
	– за кредитами	95,81			95,81
	– за позиками				
	– за облігаціями	10,25			10,25
	– за фінансовою орендою		156,32		156,32
	– за поворотною фінансовою допомогою				
11	Разом позиковий капітал	491,22	317,73	206,31	602,64

II. Розрахунок показників для управління позиковим капіталом

1	2	3	4	5	6
	Загальна вартість активів підприємства, тис. грн	7188,15	x	x	7442,15
	Власний капітал, тис. грн	1679,48	x	x	1712,44
	Чиста виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	2014,52	x	x	1941,05
	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	175,25	x	x	258,55
	Показники для прийняття управлінських рішень щодо:				
	фінансової залежності підприємства				
	– коефіцієнт концентрації позикового капіталу, % (нормативне значення не більше 50%)	8,31	x	x	9,52
	– коефіцієнт фінансового ризику, % (нормативне значення не більше 100%)	35,56	x	x	41,39
	виконання фінансових зобов'язань				
	– коефіцієнт погашення зобов'язань, %	20,11	x	x	22,55

ДОДАТОК 3

Функціональні можливості найбільш поширених програмних продуктів щодо обліку власного і позикового капіталу

№ з/п	Функціональні можливості програм щодо обліку власного та позикового капіталу	Програмні продукти, які використовуються підприємствами торгівлі м. Харкова та Харківської області				
		«ІС: Підприємство»	«Парус»	«Бест»	«Галактика»	«ІТ-Підприємство»
1	Формування облікової політики	-, +	-	-	-, +	-, +
2	Формування первинних документів	+	+	+	+	+
3	Формування журналів-ордерів	+	+	+	+	+
4	Складання аналітичних відомостей:					
4.1	- у частині власного капіталу					
	- за зареєстрованим капіталом	-	-	-	-	-
	- за додатковим капіталом	+	+	+	+	+
	- за капіталом у дооцінках	+	+	+	+	+
	- за резервним капіталом	-	-	-	-	-
	- за нерозподіленим прибутком (непокритим збитком)	+	+	+	+	+
4.2	- у частині позикового капіталу					
	- за кредитами (довгостроковими, короткостроковими)	+	+	+	+	+
	- за облігаційними позиками	-	-	-	-	-
	- за фінансовою орендою (лізингом)	-	-	-	-	-
	- за поворотною фінансовою допомогою	-	-	-	-	-
5	Коригування фінансово-господарських операцій (зміна суми, дати, змісту та коментарі) протягом звітнього періоду	+	+	+	+	+
6	Доповнення журналу операцій новими операціями в будь-якому місці та порядку	+	+	+	+	+
7	Наявність спеціальних функцій (наприклад, відстежування простроченої заборгованості за кредитами)	-	-	-	+	+
8	Складання управлінської звітності					+
9	Складання фінансової звітності	+	+	+	+	+
10	Відповідність системним концепціям ERP та DSS	+	-	-	+	+

ДОДАТОК К

Теоретико-методичні аспекти аналізу капіталу підприємства

К.1 – Дефініція «методика економічного аналізу» в інтерпретації різних авторів

№ з/п	Автор	Визначення поняття
1	2	3
1.	Алексеева А.И., Васильев Ю.В., Малеєва А.В., Ушвицкий Л.И. [306, с. 32]	совокупность приемов и способов, которые применяются при изучении хозяйственных процессов
2.	Андреева Г.И., Андреева В.А. [298, с. 26]	взагалі розуміється сукупність засобів і правил найбільш доцільного виконання певної роботи.
3.	Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. [307, с. 520]	совокупность специальных приемов (методов), применяемых для обработки экономической информации о работе предприятий и их объединений
4.	Богатырева О.Н., Шмулевич Т.В. [308, с. 31]	совокупность аналитических способов и правил исследования экономики предприятия, определенным образом подчиненных целям анализа
5.	Бутинец Ф.Ф. та ін. [299, с. 49]	сукупність прийомів, способів, засобів, що застосовуються в процесі проведення економічного аналізу в раніше визначеній послідовності для досягнення поставленої мети
6.	Герасимов Б.И., Коновалова Т.М., Спиридонов С.П. [300, с. 13]	совокупность аналитических способов и правил исследования экономики предприятия, определенным образом подчиненных достижению цели анализа
7.	Грабовецький Б.Є. [309, с. 19]	сукупність спеціальних прийомів
8.	Гиляровская Л.Т., Корнякова Г.В., Соколова Г.Н. [120, с. 20]	совокупность правил, приемов и способов для целесообразного выполнения какой-либо работы, всегда конкретна
9.	Єлець О.П., Беленцова В.В. [296, с. 57]	сукупність аналітичних способів і правил дослідження економіки підприємства, які відповідають меті аналізу
10.	Кіндрацька Г.І. та ін. [301, с. 28]	узагальнення досвіду, результатів використання конкретних способів, прийомів відображення й оброблення економічної інформації

Продовження додатку К

1	2	3
11.	Коренкова С.И. [302, с. 59]	совокупность конкретно научных приемов и способов, применяемых для обработки экономической информации
12.	Кобзик Е.Г. [310, с. 23]	совокупность специальных приемов, способов, правил исследования, составляющих его научный аппарат, для выявления и реализации резервов повышения эффективности хозяйственной деятельности, обоснования управленческих решений
13.	Косова Т.Д., Сухарев П.М., Ващенко Л.О. та ін. [331, с. 23]	сукупність правил, прийомів і способів для доцільного виконання будь-яких робіт, завжди конкретна
14.	Прокопенко І. Ф., Ганін В. І. [319, с. 32]	поняття, в котрому сконцентровані технічні прийоми, пов'язані з певним методом дослідження, операції, їх послідовність і взаємозв'язок
15.	Райковська І.Т. [297, с. 240]	послідовність виконання аналітичних процедур (дій), своєрідна інструкція виконання суб'єктом визначених операцій відповідно до умов проведення дослідження та його об'єктів
16.	Савицкая Г.В. [303, с. 24]	совокупность аналитических способов и правил исследования экономических явлений и процессов хозяйственной деятельности, подчиненных достижению целей анализа
17.	Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. [312, с. 81]	сукупність певних методів, алгоритмів, процедур, що використовуються в наперед визначеній послідовності для досягнення поставленої мети
18.	Толпегина О.А. [304]	совокупность способов, правил наиболее целесообразного выполнения какой-либо работы
19.	Черниш С.С. [317, с. 21]	сукупність методів, прийомів і окремих способів, які визначають алгоритм розв'язку аналітичної задачі чи їх комплексу
20.	Чернов В.А. [305, с. 36]	совокупность способов, приемов и правил рационального выполнения конкретной хозяйственной задачи, поставленной перед экономическим анализом
21.	Шеремет А.Д. [313, с. 28]	совокупность специальных приемов (методов), применяемых для обработки экономической информации о работе предприятий и их объединений.

К.2 – Узагальнення думок науковців щодо основних елементів
методики економічного аналізу

№ з/п	Автори	Алексеева А.И., Васильев Ю.В., Малеева А.В., Ушвицкий Л.И. [306, с. 32]	Андреева Г.Г., Андреева В.А. [298, с. 26]	Баканов М. И., Мельник М. В., Шеремет А. Д. [307, с. 520]	Богатырева О.Н., Шмулевич Т.В. [308, с. 31]	Бутинец Ф.Ф. та ін. [299, с. 49]	Герасимов Б.И., Коновалова Т.М., Спиридонов С.П. [300, с. 13]	Грабовецкий Б.С. [309, с. 19]	
1	Основні елементи методики	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Формулювання задач і цілей аналізу	-	+	-	-	+	+	-	
2	Визначення об'єктів аналізу	-	+	-	-	+	+	-	
3.	Система показників за допомогою яких досліджується об'єкт аналізу	-	+	-	-	+	+	-	
4	Послідовність проведення дослідження та його періодичність	-	+	-	-	-	+	-	
5.	Способи і методи дослідження об'єктів аналізу	-	+	-	-	+	+	-	
6.	Джерела інформації, на яких ґрунтується аналіз	-	+	-	-	+	+	-	
7.	Рекомендації щодо суб'єктів аналізу (розподіл обов'язків)	-	+	-	-	+	+	-	
8.	Технічні засоби, які доцільно використовувати для аналітичного дослідження	-	+	-	-	+	+	-	
9.	Оформлення результатів аналізу та їх оцінка	-	+	-	-	+	+	-	
10.	Користувачі результатів аналізу	-	+	-	-	-	+	-	
11.	Зміст програми аналізу	-	-	-	-	-	-	-	
12.	Вид економічного аналізу	-	-	-	-	-	-	-	
13.	Розробка моделей та їх взаємозв'язок	-	-	-	-	-	-	-	
14.	Система факторів, які впливають на зміну показників	-	+	-	-	+	-	-	
15.	Оцінка трудомісткості аналітичних робіт, одержання економічного ефекту від аналізу	-	+	-	-	-	-	-	

Продовження додатку К

№ з/п	Автори	Гиларовская Л.Т., Корнякова Г.В., Соколова Г.Н. [120, с. 20]	Єлєць О.П., Белєнцова В.В. [296, с. 57]	Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. [301, с. 28]	Кобзик Е.Г. [310, с. 23]	Корєнкова С.И. [302, с. 59]	Косова Т.Д., Сухарєв П.М., Вашєнко Л.О. та ін. [323, с. 23]	Мних Є.В. [153, с. 111]
1	Основні елементи методики	10	11	12	13	14	15	16
1	Формулювання задач і цілей аналізу	+	-	+	-	+	-	+
2	Визначення об'єктів аналізу	+	-	+	-	+	-	+
3.	Система показників за допомогою яких досліджується об'єкт аналізу	+	-	+	-	+	-	+
4	Послідовність проведення дослідження та його періодичність	+	-	+	-	-	-	-
5.	Способи і методи дослідження об'єктів аналізу	+	-	+	-	+	-	+
6.	Джерела інформації, на яких ґрунтується аналіз	-	-	+	-	-	-	+
7.	Рекомендації щодо суб'єктів аналізу (розподіл обов'язків)	-	-	+	-	-	-	+
8.	Технічні засоби, які доцільно використовувати для аналітичного дослідження	-	-	+	-	+	-	+
9.	Оформлення результатів аналізу та їх оцінка	-	-	+	-	-	-	-
10.	Користувачі результатів аналізу	-	-	+	-	-	-	-
11.	Зміст програми аналізу	+	-	-	-	-	-	-
12.	Вид економічного аналізу	+	-	-	-	-	-	-
13.	Розробка моделей та їх взаємозв'язок	+	-	-	-	-	-	+
14.	Система факторів, які впливають на зміну показників	+	-	-	-	+	-	-
15.	Оцінка трудомісткості аналітичних робіт, одержання економічного ефекту від аналізу	+	-	-	-	-	-	-

Продовження додатку К

№ з/п	Автори	Основні елементи методики							
		Проколенко І. Ф., Ганін В. І. [311 с. 32]	Райковська І.Т. [297, с. 32]	Савицкая Г.В. [303, с. 24]	Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. [312 с. 81]	Толпегина О.А. [304]	Черниш С.С. [317, с. 21]	Чернов В.А. [305, с. 36]	Шеремет А.Д. [313, с. 28]
1	2	17	18	19	20	21	22	23	24
1	Формулювання задач і цілей аналізу	-	+	+	-	+	-	+	-
2	Визначення об'єктів аналізу	-	+	+	-	+	-	+	+
3.	Система показників за допомогою яких досліджується об'єкт аналізу	-	+	+	-	+	-	-	-
4	Послідовність проведення дослідження та його періодичність	-	+	+	-	+	-	+	+
5.	Способи і методи дослідження об'єктів аналізу	-	+	+	-	+	-	+	+
6.	Джерела інформації, на яких ґрунтується аналіз	-	+	+	-	+	-	-	-
7.	Рекомендації щодо суб'єктів аналізу (розподіл обов'язків)	-	+	+	-	-	-	+	-
8.	Технічні засоби, які доцільно використовувати для аналітичного дослідження	-	-	+	-	+	-	-	-
9.	Оформлення результатів аналізу та їх оцінка	-	+	+	-	-	-	+	-
10.	Користувачі результатів аналізу	-	-	+	-	+	-	-	-
11.	Зміст програми аналізу	-	-	-	-	-	-	-	-
12.	Вид економічного аналізу	-	-	-	-	-	-	-	-
13.	Розробка моделей та їх взаємозв'язок	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Система факторів, які впливають на зміну показників	-	-	-	-	-	-	-	-
15.	Оцінка трудомісткості аналітичних робіт, одержання економічного ефекту від аналізу	-	-	-	-	-	-	-	-

Узагальнення методичних підходів до аналізу капіталу підприємства

№ з/п	Автор	Мета аналізу	Завдання аналізу	Система показників	Методичні прийоми	Напрямок дослідження
1	2	3	4	5	6	7
1	Білик М.Д., Павловська О.В., Прутуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. [318, с. 182–219]	Головна мета аналізу джерел формування майна полягає не тільки в тому, щоб установити й оцінити структуру та динаміку джерел коштів і напрямів його розміщення, а й у тому, щоб оцінити ступінь впливу на фінансовий стан підприємства додатково залученого капіталу.	<p>– дослідження наявності капіталу, його достатності для забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємства;</p> <p>– аналіз дохідності капіталу при певному рівні фінансового ризику;</p> <p>– здійснення оцінки фінансового ризику, пов'язаного з формуванням капіталу, при певному рівні його дохідності;</p> <p>– проведення оцінки фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку;</p> <p>– аналіз фінансової гнучкості підприємства, тобто здатності швидко формувати необхідний обсяг додаткового капіталу при несподіваному виникненні високоефективних інвестиційних пропозицій або нових можливостях прискорення економічного зростання.</p>	<p>Загальний розмір капіталу і майна підприємства; величина власного і позикового капіталу підприємства, залученого у бізнес;</p> <p>Середньорічна вартість капіталу підприємства; співвідношення власного і позикового капіталу; рентабельність капіталу; межа фінансового ризику</p> <p>Рівень ризику; структура капіталу; співвідношення власного і позикового капіталу; доходність капіталу</p> <p>Коефіцієнти фінансової стійкості та платоспроможності підприємства; структура капіталу; обсяг авансування джерел у високоліквідні види активів</p> <p>Співвідношення власних і позикових коштів, довго- та короткострокових форм залучення капіталу; рівень фінансових ризиків</p>	<p>Порівняння</p> <p>Фінансових коефіцієнтів, порівняння</p> <p>Фінансових коефіцієнтів, порівняння</p> <p>Фінансових коефіцієнтів, порівняння</p> <p>Фінансових коефіцієнтів, порівняння</p>	Аналіз джерел формування майна в рамках фінансового аналізу

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
2	Савицька Г.В. [319, с. 425–465]	Комплексне системне дослідження механізму формування, розміщення використання капіталу з метою забезпечення фінансової стабільності фінансової безпеки підприємства.	– вивчити склад, структуру і динаміку джерел формування капіталу підприємства; – установити фактори зміни їхньої величини; – визначити вартість окремих джерел капіталу, його середньозважену ціну і фактори її зміни;	Розмір капіталу підприємства і окремих його видів; структура капіталу; структурна динаміка; абсолютний приріст; темп росту Темп зростання власного капіталу; рентабельність обороту; оборотність капіталу; мультиплікатор капіталу; частка відрахувань чистого прибутку на розвиток виробництва Вартість складових елементів капіталу; середньозважена вартість капіталу підприємства	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз Прийоми факторного аналізу Моделі оцінки вартості капіталу у формі власних і привілейованих акцій, облігаційних позик та кредитів на довго- і короткостроковій основі; модель визначення середньозваженої вартості	Аналіз джерел формування капіталу в рамках аналізу фінансового стану підприємства
			– оцінити зміни, що відбулися, у пасиві балансу з погляду підвищення рівня фінансової стабільності підприємства;	Структура капіталу; коефіцієнти фінансової стійкості	Фінансових коефіцієнтів; порівняння	
			– обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і позикового капіталу.	Співвідношення власного і позикового капіталу; рентабельність власного капіталу; середньозважена вартість капіталу підприємства; рівень фінансового ризику	Фінансового левериджу	

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
3	Фролова Т. О. [320, с. 87–98]	не визначено	– аналіз динаміки і структури власного і позикового капіталу;	Питома вага власного капіталу у валюті балансу; питома вага позикового капіталу у валюті балансу; співвідношення позикового та власного капіталу; частка та абсолютна зміна нерозподіленого прибутку та резервного капіталу; коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості; тривалість погашення кредиторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	Аналіз капіталу підприємства в рамках фінансового аналізу діяльності підприємства
			– аналіз стану і руху власного капіталу;	Коефіцієнт надходження; коефіцієнт вибуття;	Фінансових коефіцієнтів	
			– з'ясування причини зміни окремих складових капіталу (власного та позикового) та оцінка цих змін за звітний період.		Прийоми факторного аналізу	
4	Крамаренко Г.О. [321, с. 82–90]	не визначено	– загальна оцінка пасивів підприємства;	Питома вага окремих складових капіталу у валюті балансу; абсолютні та відносні зміни за показниками наявності та структури капіталу; коефіцієнт автономії; коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; фінансових коефіцієнтів	Аналіз динаміки складу і структури пасивів балансу в рамках аналізу фінансового стану підприємства
			– аналіз руху джерел власних коштів;	Залишок власних коштів на початок і кінець року (в цілому і за окремими складовими капіталу); надійшло та використано протягом року (в цілому і за окремими складовими капіталу); структура наявності, надходження та вибуття власного капіталу; абсолютні та відносні зміни за показниками наявності, руху та структури капіталу.	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
			– аналіз руху джерел позикових коштів;	Залишок позикових коштів на початок і кінець року (в цілому і за окремими складовими капіталу); одержано та погашено протягом року (в цілому і за окремими складовими капіталу); структура наявності, одержання та погашення капіталу; абсолютні та відносні зміни за показниками наявності, руху та структури капіталу.	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	
			– аналіз залучення і використання додаткових фінансових ресурсів.			
5	Бланк І. А. [34, с. 444–445]	Виявлення тенденцій динаміки обсягу і складу капіталу у перед плановому періоді та їх впливу на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу	– аналіз динаміки загального обсягу й основних складових елементів капіталу у співставленні з динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції;	Абсолютні і відносні зміни капіталу (в цілому і за окремими його складовими); структура капіталу та її динаміка; співвідношення власного і позикового капіталу; співвідношення довго і короткострокових фінансових зобов'язань в складі позикового капіталу; розмір прострочених фінансових зобов'язань	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; порівняльний аналіз	Аналіз капіталу підприємства як перший етап процесу оптимізації його структури
		– оцінка фінансової стійкості підприємства;	Коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансового левериджу (фінансування); коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності; коефіцієнт співвідношення довго і короткострокової заборгованості	Фінансових коефіцієнтів		
		– оцінка ефективності використання капіталу в цілому і окремих його елементів;	Період обороту капіталу; коефіцієнт рентабельності всього капіталу; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; капіталовіддача; капіталомісткість реалізації продукції	Фінансових коефіцієнтів		

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
6	Подольська В.О., Яріш О.В. [322, с. 202–236]	не визначено	– аналіз динаміки і структури капіталу підприємства, та змін у складі джерел покриття активів;	Питома вага власного капіталу і окремих його складових у валюті балансу; питома вага позикового капіталу і окремих його складових у валюті балансу; власні і позикові джерела покриття активів; зміна джерел покриття активів підприємства	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; шаховий баланс	Аналіз капіталу підприємства в рамках фінансового аналізу
			– аналіз власного капіталу підприємства;	Залишок власних коштів на початок і кінець року (в цілому і за окремими складовими капіталу); надійшло та використано протягом року (в цілому і за окремими складовими капіталу); структура наявності, надходження та вибуття власного капіталу; абсолютні та відносні зміни за показниками наявності, руху та структури капіталу; сума власного оборотного капіталу; абсолютна зміна власного оборотного капіталу підприємства	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; порівняльний аналіз	
			– аналіз позикового капіталу підприємства;	Питома вага окремих складових позикового капіталу у загальній його сумі; співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; фінансових коефіцієнтів	
			– аналіз ефективності використання капіталу підприємства, та чинників, що визначають її зміну;	Оборотність капіталу в днях; оборотність капіталу в разях; капіталомісткість; структура капіталу; коефіцієнт фінансування	Фінансових коефіцієнтів; методи детермінованого факторного аналізу	

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
7	Болюх М.А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. та ін. [207, с. 269– 342]	не визначено	– аналіз динаміки складу і структури джерел коштів, вкладених в майно підприємства;	Питома вага власних і позикових коштів, які вкладено в майно підприємства; питома вага окремих елементів власних і позикових джерел формування майна підприємства у загальній їх сумі відповідно; коефіцієнт незалежності підприємства; власні оборотні кошти; питома вага власних оборотних коштів у власному капіталі підприємства	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	Аналіз використання капіталу в рамках аналізу фінансово- го стану підприємства
			– аналіз руху власного капіталу;	Залишок власного капіталу на початок і кінець року (в цілому і за окремими його складовими); надійшло та використано протягом року (в цілому і за окремими складовими власного капіталу); коефіцієнт надходження власного капіталу; коефіцієнт використання власного капіталу;	Порівняння; відносні величини	
			– оцінка ефективності використання капіталу підприємства і чинників, що визначають її зміну	Рентабельність капіталу; рентабельність власного капіталу; коефіцієнт фондомісткості продукції; коефіцієнт оборотності оборотних коштів; прибуток на 1 грн. реалізованої продукції	Фінансових коефіцієнтів; методи детермінованого факторного аналізу	
8	Косова Т.Д., Сухарев П.М., Ващенко Л.О. та ін. [323, с. 291– 310]	Мета аналізу формування капіталу складається у оцінці структури і динаміки джерел формування капіталу,	– аналіз наявності, складу і динаміки джерел формування капіталу;	Сума джерел формування майна підприємства в цілому і за окремими їх складовими (власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, зобов'язання); структура капіталу; абсолютні і відносні зміни складу і структури джерел формування капіталу	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	Аналіз джерел формування капіталу в рамках аналізу фінансово- го стану підприємства

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
		а також у визначенні впливу на фінансовий стан підприємства капіталу, що додатково залучається.	– аналіз структури капіталу та її оптимізація;	Рівень фінансового левериджу; темпи зміни чистого прибутку та прибутку від операційної діяльності; економічна рентабельність підприємства; середньозважена процентна ставка за кредитами, отриманими підприємством; коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу підприємства; ефект фінансового левериджу; середньозважена вартість капіталу підприємства	Фінансових коефіцієнтів; фінансового левериджу; модель визначення середньозваженої вартості капіталу підприємства	
			– аналіз руху власного капіталу підприємства;	Залишок власного капіталу на початок і кінець року (в цілому і за окремими його складовими); зміни власного капіталу (в цілому і за окремими його складовими) в абсолютних показниках і у відсотках	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз	
			– аналіз кредитоспроможності підприємства у системі формування капіталу зі зовнішніх джерел	Рівень платоспроможності (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності); рівень фінансової стійкості (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів); обсяг реалізації; обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);	Фінансових коефіцієнтів; порівняльний аналіз	

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
				<p>собівартість продукції (у динаміці); прибутки та збитки (у динаміці); рентабельність (у динаміці); кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів); ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості; наявність державних замовлень і державна підтримка позичальника; ефективність управління позичальника; професіоналізм керівництва та його ділова репутація</p>		
9	Мойсеєнко І.П. [82, с. 235–238]	<p>Основною метою аналізу капіталу підприємства є виявлення тенденцій динаміки обсягу і складу капіталу в передплановому періоді, їх вплив на фінансову стійкість і ефективність використання капіталу</p>	<p>– аналіз динаміки загального обсягу й основних складових елементів капіталу у співставленні з динамікою обсягу виробництва і реалізації продукції;</p>	<p>Абсолютні і відносні зміни капіталу (в цілому і за окремими його складовими); структура капіталу та її динаміка; співвідношення власного і позикового капіталу; співвідношення довго і короткострокових фінансових зобов'язань в складі позикового капіталу; розмір термінових фінансових зобов'язань та причини протермінування</p>	<p>Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; порівняльний аналіз</p>	<p>Аналіз капіталу підприємства як перший етап процесу оптимізації структури капіталу підприємства</p>

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
			– оцінка фінансової стійкості підприємства;	Коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансового левериджу (фінансування); коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності; коефіцієнт співвідношення довго і короткострокової заборгованості	Фінансових коефіцієнтів	
			– оцінка ефективності використання капіталу в цілому і окремих його елементів;	Період обороту капіталу; коефіцієнт рентабельності всього капіталу; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; капіталовіддача; капіталомісткість реалізації продукції	Фінансових коефіцієнтів	
10	Попович П.Я. [324, с. 456–468]	Мета структурного аналізу – вивчення структури і динаміки джерел формування ресурсів підприємства, щоб ознайомитися з фінансовим станом загалом	– аналіз динаміки складу і структури пасивів підприємства (джерел фінансування активів підприємства)	Коефіцієнт автономії; коефіцієнт співвідношення позичених і власних засобів; коефіцієнт нагромадження власного капіталу; коефіцієнт співвідношення короткотермінових зобов'язань і перманентного капіталу	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; фінансових коефіцієнтів	Аналіз структури пасивів підприємства в рамках аналізу фінансового стану підприємства
11	Мних Є.В. [153, с. 176–186]	не визначено	– аналіз обсягу і динаміки капіталу підприємства;	Сума джерел фінансування активів підприємства в цілому і за окремими їх складовими (власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові і короткострокові зобов'язання, доходи майбутніх періодів); структура джерел фінансування активів; абсолютні і відносні зміни складу і структури джерел фінансування активів	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз;	Аналіз пасивів підприємства в рамках аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання

Продовження додатку К

1	2	3	4	5	6	7
			– аналіз структури капіталу та її зміни в оцінках до зміни фінансового стану;	Співвідношення власних і залучених коштів; економічна рентабельність підприємства; відсоткові ставки на позичковий капітал; ефект фінансового важеля; рентабельність власних коштів підприємства; рентабельність усіх авансових коштів підприємства для покриття активів	Горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; фінансовий леверидж	
			– аналіз складу та структурних змін власного і залученого (довго - та короткотермінового) капіталів;	Співвідношення основного й оборотного капіталу; сума власного оборотного капіталу; частка власного оборотного капіталу у складі власного капіталу підприємства; середня тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті; залишок зобов'язань на кінець аналізованого періоду за строками їх утворення	Фінансових коефіцієнтів	
			– пошук резервів збільшення капіталу, підвищення рівня його віддачі та зміцнення фінансової стійкості.	Рентабельність усього вкладеного капіталу; рентабельність власного капіталу; рентабельність перманентного капіталу; капіталовіддача; капіталомісткість валового доходу; швидкість обороту капіталу	Фінансових коефіцієнтів; методи факторного аналізу	
12	Назаренко І.М. [315, с. 220–229]	Отримання точної, правдивої інформації про динаміку складу та структури джерел фінансування діяльності	– дослідження галузевої особливості суб'єкта господарювання;	Не визначені	Фінансових коефіцієнтів; методи факторного аналізу	Аналіз капіталу підприємства

Продовження додатку М

1	2	3	4	5	6	7
		суб'єкта господарювання, а також ефективності та доцільності використання фінансових ресурсів для прийняття раціональних стратегічних та управлінських рішень, спрямованих на підвищення цінності та вартості підприємства в ринкових умовах	– аналіз джерел формування власного капіталу підприємства;	коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, , величина власних оборотних коштів	фінансових коефіцієнтів; методи факторного аналізу	
			– аналіз джерел формування залученого капіталу підприємства;	коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт концентрації залученого капіталу, коефіцієнт довгострокових вкладень, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт забезпеченості довгострокових інвестицій, коефіцієнт структури позикового капіталу,		
			– встановлення оптимальної структури капіталу підприємства;	середньозважена вартість капіталу, коефіцієнт фінансового леверіджу, коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів, ефект фінансового важеля		
			– визначення рівня достатності капіталу;	не визначені		
			– оцінка ефективності використання капіталу;	рентабельність фінансових вкладень, період окупності власного капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність чистих активів, коефіцієнт стійкості економічного зростання, коефіцієнт реінвестування		
			– розробка варіантів оптимізації структури капіталу;	не визначені		
			– збір інформації для моделювання перспективної стратегії формування капіталу	не визначені		

ДОДАТОК Л
Система показників аналізу капіталу підприємства роздрібної торгівлі
(сформовано автором на підставі додатку Л і власних пропозицій)

№ з/п	Показник	Методика розрахунку	Характеристика показника
1	2	3	4
1	Показники наявності капіталу підприємства		
1.1	Капітал підприємства	Підсумок пасиву балансу підприємства	Характеризує розмір капіталу, вкладеного у формування активів підприємства
1.2	Власний капітал	Підсумок першого розділу пасиву балансу підприємства	Характеризує розмір власного капіталу, вкладеного у формування активів підприємства
1.3	Позиковий капітал	Сума довгострокових і короткострокових зобов'язань за кредитами і позиками, облігаційними позиками, фінансовою орендою, лізингом, поворотною фінансовою допомогою та факторингом	Характеризує розмір позикового капіталу, вкладеного у формування активів підприємства
1.4	Залучений капітал	Сума поточної кредиторської заборгованості, поточних і довгострокових забезпечень, цільового фінансування, відстрочених податкових зобов'язань, доходів майбутніх періодів, інших поточних зобов'язань і зобов'язань, що пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	Характеризує розмір капіталу, залученого до формування активів підприємства
1.5	Запозичений капітал	Сума позикового і залученого капіталу	Характеризує розмір капіталу, запозиченого підприємством, і вкладеного у формування його активів
1.6	Власний оборотний капітал	Різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства	Характеризує ту частину власного капіталу, яка є джерелом покриття оборотних активів підприємства
2	Показники структури капіталу підприємства		
2.1	Питома вага власного капіталу	Співвідношення власного капіталу та валюти балансу	Характеризує частку власного капіталу у загальній сумі капіталу, вкладеного у формування активів підприємства. Традиційно трактується як коефіцієнт концентрації власного капіталу
2.2	Питома вага запозиченого капіталу	Співвідношення запозиченого капіталу та валюти балансу	Характеризує частку запозиченого капіталу у загальній сумі капіталу, вкладеного у формування активів підприємства. Може трактуватися як коефіцієнт концентрації запозиченого капіталу
2.3	Питома вага позикового капіталу	Співвідношення позикового капіталу та валюти балансу	Характеризує частку позикового капіталу у загальній сумі капіталу, вкладеного у формування активів підприємства. Може трактуватися як коефіцієнт концентрації позикового капіталу

Продовження додатку Л

1	2	3	4
2.4	Питома вага залученого капіталу	Співвідношення залученого капіталу та валюти балансу	Характеризує частку залученого капіталу у загальній сумі капіталу, вкладеного у формування активів підприємства. Може трактуватися як коефіцієнт концентрації залученого капіталу
2.5	Питома вага власного оборотного капіталу у загальній його сумі	Співвідношення власного оборотного та власного капіталу	Характеризує частку власного капіталу у загальній його сумі, яка є джерелом покриття оборотних активів підприємства і знаходиться у мобільній формі. Традиційно трактується як коефіцієнт маневреності власного капіталу
	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Співвідношення довгострокового позикового капіталу та суми довгострокового позикового і власного капіталу підприємства.	Показує, яка частина в джерелах формування необоротних активів припадає на власний капітал, а яка на довгострокові позикові кошти
	Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Співвідношення власного та довгострокового позикового капіталу та валюти балансу	Показує, питому вагу тих джерел фінансування активів, які підприємство може використовувати в своїй діяльності тривалий період часу
	Коефіцієнт співвідношення запозиченого і власного капіталу	Співвідношення запозиченого та власного капіталу підприємства	Показує, скільки запозиченого капіталу припадає на одну гривню на власного капіталу
3	Показники руху капіталу		
3.1	Коефіцієнт надходження власного капіталу	Співвідношення власного капіталу, що надійшов на підприємство у звітному періоді, та власного капіталу на кінець звітного періоду	Показує, яку частину від власного капіталу, що є на кінець періоду, складають нові надходження власних коштів
3.2	Коефіцієнт вибуття власного капіталу	Співвідношення власного капіталу, вилученого протягом звітного періоду, та власного капіталу на початок звітного періоду	Показує, яка частина власних джерел фінансування активів, із якими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула внаслідок тих чи інших причин
3.3	Коефіцієнт приросту власного капіталу	Співвідношення різниці між розміром власного капіталу на початок і кінець звітного періоду та власним капіталом на початок звітного періоду	Показує темпи зміни наявності власних коштів, вкладених у фінансування активів підприємства
3.4	Коефіцієнт одержання позикового капіталу	Співвідношення позикового капіталу, що надійшов на підприємство у звітному періоді, та позикового капіталу на кінець звітного періоду	Показує, яку частину від позикового капіталу, що є на кінець періоду, складають нові позикові кошти (кредити, позики тощо)
3.5	Коефіцієнт погашення позикового капіталу	Співвідношення позикового капіталу, за яким виконані всі зобов'язання протягом звітного періоду, та позикового капіталу на початок звітного періоду	Показує, яка частина позикових джерел фінансування активів, із якими підприємство почало діяльність у звітному періоді, погашена у звітному періоді

Продовження додатку Л

1	2	3	4
3.6	Коефіцієнт приросту позикового капіталу	Співвідношення різниці між розміром позикового капіталу на початок і кінець звітної періоду та позиковим капіталом на початок звітної періоду	Показує темпи зміни наявності позикового капіталу, вкладеного у фінансування активів підприємства
3.7	Коефіцієнт приросту капіталу підприємства	Співвідношення різниці між розміром капіталу підприємства на початок і кінець звітної періоду та його розміром на початок звітної періоду	Показує темпи зміни наявності капіталу, вкладеного у фінансування активів підприємства. Коефіцієнт приросту капіталу нижчий
4	Показники фінансування активів і платоспроможності		
4.1	Коефіцієнт структури фінансування необоротних активів	Співвідношення довгострокового позикового капіталу та необоротних активів підприємства.	Показує частку необоротних активів, сформованих за рахунок довгострокового позикового капіталу підприємства
4.2	Коефіцієнт забезпеченості довгострокових інвестицій	Співвідношення основних засобів і довгострокових вкладень та суми власного і довгострокового позикового капіталу	Показує частку власного і довгострокового позикового капіталу, що вкладений в основні засоби і довгострокові фінансові інвестиції
4.3	Коефіцієнт забезпеченості поточних активів власним оборотним капіталом	Співвідношення власного оборотного капіталу та оборотних активів підприємства	Характеризує частку оборотних активів підприємства, сформованих за рахунок власного оборотного капіталу
4.4	Коефіцієнт забезпеченості запасів власним оборотним капіталом	Співвідношення власного оборотного капіталу та запасів підприємства	Характеризує частку запасів підприємства, сформованих за рахунок власного оборотного капіталу
4.5	Коефіцієнт поточної ліквідності	Співвідношення поточних активів та короткострокових зобов'язань підприємства	Характеризує ступінь покриття короткострокових пасивів оборотними активами і застосовується для оцінки здатності підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання
4.6	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Співвідношення різниці між оборотними і матеріальними оборотними активами та короткострокових зобов'язань підприємства	Характеризує платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами
4.7	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Співвідношення суми грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій та короткострокових зобов'язань підприємства	Показує яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом
5	Показники оборотності капіталу		
5.1	Коефіцієнт оборотності капіталу підприємства	Співвідношення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів та середньої величини капіталу підприємства	Характеризує розмір чистого доходу, що припадає на одну гривню капіталу, задіяного в господарській діяльності підприємства

Продовження додатку Л

1	2	3	4
5.2	Тривалість одного обороту капіталу	Співвідношення кількості днів у періоді дослідження та коефіцієнта оборотності капіталу підприємства	Характеризує довготривалість одного обороту капіталу підприємства, і показує термін, необхідний для його повного оновлення
5.3	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Співвідношення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів та середньої величини власного капіталу	Характеризує розмір чистого доходу, що припадає на одну гривню власного капіталу підприємства
5.4	Тривалість одного обороту власного капіталу	Співвідношення кількості днів у періоді дослідження та коефіцієнта оборотності власного капіталу підприємства	Характеризує довготривалість одного обороту власного капіталу підприємства, і показує термін, необхідний для його повного оновлення
5.5	Коефіцієнт оборотності позикового капіталу	Співвідношення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів та середньої величини позикового капіталу	Характеризує розмір чистого доходу, що припадає на одну гривню позикового капіталу підприємства
5.6	Тривалість одного обороту позикового капіталу	Співвідношення кількості днів у періоді дослідження та коефіцієнта оборотності позикового капіталу підприємства	Характеризує довготривалість одного обороту позикового капіталу підприємства, і показує через скільки днів виконуються зобов'язання за позиковими коштами
5.7	Коефіцієнт оборотності залученого капіталу	Співвідношення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів та середньої величини залученого капіталу	Характеризує розмір чистого доходу, що припадає на одну гривню залученого капіталу підприємства
5.8	Тривалість одного обороту залученого капіталу	Співвідношення кількості днів у періоді дослідження та коефіцієнта оборотності залученого капіталу підприємства	Характеризує довготривалість одного обороту залученого капіталу підприємства, і показує через скільки днів виконуються зобов'язання за залученого коштами
5.9	Коефіцієнт оборотності запозиченого капіталу	Співвідношення чистого доходу (виручки) від реалізації товарів та середньої величини запозиченого капіталу	Характеризує розмір чистого доходу, що припадає на одну гривню запозиченого капіталу підприємства
5.10	Тривалість одного обороту запозиченого капіталу	Співвідношення кількості днів у періоді дослідження та коефіцієнта оборотності запозиченого капіталу підприємства	Характеризує довготривалість одного обороту залученого капіталу підприємства, і показує через скільки днів виконуються зобов'язання за запозиченого коштами
6	Показники рентабельності капіталу (визначаються виходячи з прибутку до оподаткування або чистого прибутку – за потреби)		
6.1	Рентабельність капіталу	Співвідношення прибутку та капіталу підприємства	Характеризує розмір прибутку, що припадає на одну гривню капіталу, задіяного в господарській діяльності підприємства
6.2	Рентабельність власного капіталу	Співвідношення прибутку та власного капіталу підприємства	Характеризує розмір прибутку, отриманого підприємством у розрахунку на одну гривню власного капіталу підприємства
6.3	Рентабельність позикового капіталу	Співвідношення прибутку та позикового капіталу підприємства	Характеризує розмір прибутку, що припадає на одну гривню позикового капіталу підприємства

Продовження додатку Л

1	2	3	4
6.4	Рентабельність залученого капіталу	Співвідношення прибутку та залученого капіталу підприємства	Характеризує розмір прибутку, отриманого підприємством у розрахунку на одну гривню залученого капіталу підприємства
6.5	Рентабельність запозиченого капіталу	Співвідношення прибутку та запозиченого капіталу підприємства	Характеризує розмір прибутку, що припадає на одну гривню запозиченого капіталу підприємства
7	Показники вартості капіталу (7.1–7.4 – для акціонерних товариств, 7.5 – для інших підприємств)		
7.1	Вартість капіталу власників у вигляді привілейованих акцій	Співвідношення розміру фіксованого щорічного дивиденду на одну привілейовану акцію та її ринкової ціни	Показує рівень доходу, що отримують власники привілейованих акцій або рівень витрат з обслуговування привілейованих акцій
7.2	Вартість капіталу власників у вигляді привілейованих акцій додаткового випуску	Співвідношення розміру фіксованого щорічного дивиденду на одну привілейовану акцію та її ринкової ціни, відкоригованої на витрати, пов'язані з додатковою емісією	Показує рівень доходу, що будуть отримувати власники привілейованих акцій нового випуску або рівень витрат з обслуговування привілейованих акцій додаткового випуску
7.3	Вартість капіталу власників у вигляді звичайних акцій	Сума співвідношення розміру сплачених дивідендів на одну акцію і її ринкової ціни та прогнозованого приросту дивідендних виплат за звичайними акціями	Показує рівень доходу, що отримують власники звичайних акцій або рівень витрат з обслуговування простих акцій
7.4	Вартість капіталу власників у вигляді звичайних акцій додаткового випуску	Сума співвідношення розміру сплачених дивідендів на одну акцію і її ринкової ціни, відкоригованої на витрати, пов'язані з додатковою емісією та прогнозованого приросту дивідендних виплат за звичайними акціями	Показує рівень доходу, що будуть отримувати власники звичайних акцій нового випуску або рівень витрат з обслуговування простих акцій додаткового випуску
7.5	Вартість капіталу власників	Співвідношення чистого прибутку, сплаченого власникам за використання їх коштів, та середнього розміру власного капіталу підприємства	Показує рівень витрат з обслуговування капіталу власників
7.6	Вартість створеного капіталу	Співвідношення чистого прибутку, сплаченого власникам за використання їх коштів, та середнього розміру власного капіталу підприємства	Показує рівень витрат з обслуговування створеного капіталу (резервного і не розподіленого прибутку)
7.7	Вартість довгострокового кредиту	Співвідношення відсоткової ставки за кредитом та рівня витрат на його залучення	Показує рівень витрат з обслуговування довгострокового кредиту
7.8	Вартість облігаційної позики	Співвідношення суми добутку номінальної вартості і ставки відсотків за облігацією й розподіленої за роками випуску різниці між номінальною та ринковою вартістю облігації, та півсуми номінальної та ринкової вартості облігації	Показує рівень витрат з обслуговування облігаційної позики

1	2	3	4
7.9	Вартість фінансового лізингу (оренди)	Співвідношення різниці між річною лізинговою ставкою і річною нормою амортизації активу, залученого на умовах фінансового лізингу, та різниці між одиницею і рівнем витрат із залучення активу на умовах фінансового лізингу	Показує рівень витрат з обслуговування фінансового лізингу (оренди)
7.10	Середньозважена вартість капіталу підприємства	Визначається за даними про вартість (в %) і питому вагу окремих елементів капіталу на підставі формули середньої арифметичної зваженої з урахуванням податкового навантаження	Показує рівень витрат з обслуговування капіталу, задіяного в господарській діяльності підприємства
8	Показники, що формують ефект фінансового левериджу		
8.1	Коефіцієнт структури капіталу (плече важеля)	Співвідношення позикового та власного капіталу підприємства	Характеризує фінансову стійкість підприємства і показує, яка величина позикового капіталу припадає на одну гривню власного капіталу.
8.2	Диференціал фінансового левериджу	Різниця між рентабельністю активів і середньою ставкою відсотків за кредит	Характеризує можливість та ефективність використання позикового капіталу лише за умови, що рентабельність активів вище, ніж ринкова відсоткова ставка за позиковими коштами
8.3	Податковий коректор	Різниця між одиницею і ставкою податку на прибуток, що виражається у вигляді коефіцієнту	Відбиває ступінь впливу на ефект фінансового левериджу рівня оподаткування прибутку
8.4	Ефект фінансового важеля	Добуток коефіцієнта структури капіталу, диференціалу фінансового левериджу та податкового коректору	Показує на скільки відсотків збільшується рентабельність власного капіталу в результаті залучення в оборот підприємства позикових коштів
9	Показники складу активів підприємства та джерел їх фінансування		
9.1	Необоротні активи	Сума необоротних активів, задіяних у господарській діяльності підприємства	Характеризує наявність нерухомого (імобілізованого) майна, яке використовується в господарській діяльності підприємства
9.2	Оборотні активи	Сума оборотних активів, задіяних у господарській діяльності підприємства	Характеризує наявність рухомого (мобільного) майна, яке використовується в господарській діяльності підприємства
9.3	Постійна частина оборотних активів	Сума оборотних активів, які постійно задіяні у господарській діяльності підприємства, тобто незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності	Характеризує ту частину оборотних активів підприємства, що не залежить від сезонних та інших коливань обсягу операційної діяльності та не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, дострокового завезення та цільового призначення

Продовження додатку Л

1	2	3	4
9.4	Змінна частина оборотних активів	Сума оборотних активів, які додатково залучаються в господарський оборот підприємства	Характеризує ту частину оборотних активів підприємства, розмір яких змінюється і залежить від коливань товарообороту, необхідністю формування в окремі періоди діяльності підприємства товарних запасів сезонного зберігання, дострокового завезення й цільового призначення, сезонного зростання грошових коштів та дебіторської заборгованості підприємства
9.5	Власний капітал	Сума капіталу власників, капіталу створеного і отриманого в процесі господарської діяльності підприємства. По суті – підсумок першого розділу пасиву балансу підприємства	Характеризує розмір власного капіталу підприємства
9.6	Довгостроковий позиковий капітал	Сума довгострокових зобов'язань за кредитами і позиками, облігаційними позиками, фінансовою орендою, лізингом, поворотною фінансовою допомогою та факторингом	Характеризує розмір довгострокового позикового капіталу підприємства
9.7	Короткостроковий позиковий капітал	Сума короткострокових зобов'язань за кредитами і позиками та кредиторської заборгованості	Характеризує розмір короткострокового позикового капіталу підприємства

ДОДАТОК М

Детерміновані факторні моделі залежності показників ефективності використання капіталу підприємств роздрібною торгівлі

М.1 – Детерміновані факторні моделі залежності коефіцієнта оборотності капіталу підприємства (розроблені автором)

№ з/п	Фактор	Модель залежності	Умовні позначення
1	Першого рівня (вплив визначається на підставі інтегрального методу)		
1.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів	$K_{OB_k} = \frac{ЧВ}{K}$	ЧВ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, грн; K – середній розмір капіталу підприємства, грн
1.2	Капітал підприємства		
2	Другого рівня (вплив визначається на підставі методу пропорційного ділення)		
2.1	Товарні запаси	$K_{OB_k} = \frac{\overline{TЗ} \times Ш}{K}$	TЗ – середні товарні запаси, тис. грн; Ш – швидкість обороту запасів, об.
2.2	Швидкість обороту запасів		
2.3	Чисельність персоналу	$K_{OB_k} = \frac{\overline{Ч} \times ПП}{K}$	Ч – середньооблікова чисельність, чол.; ПП – продуктивність праці, тис. грн/чол.
2.4	Продуктивність праці		
2.5	Основні засоби	$K_{OB_k} = \frac{\overline{OЗ} \times ФВ}{K}$	OЗ – середня вартість основних засобів, тис. грн; ФВ – капіталовіддача, грн
2.6	Капіталовіддача		
3	Третього рівня (вплив визначається на підставі методу пропорційного ділення)		
3.1	Структура товарних запасів	$K_{OB_k} = \frac{\overline{TЗ} \times \sum (d_{TЗ_i} \times Ш_i)}{K}$	d _{TЗ_i} – питома вага окремих видів товарних запасів, %; Ш _i – швидкість обороту окремих видів товарних запасів, об.
3.2	Швидкість обороту окремих видів товарних запасів		
3.3	Структура персоналу підприємства	$K_{OB_k} = \frac{\overline{Ч} \times dЧ^{on} \times ПП^{on}}{K}$	dЧ ^{on} – питома вага торгово-оперативних працівників, %; ПП ^{on} – продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн/чол.
3.4	Продуктивність праці торгово-оперативних працівників		
3.5	Структура основних засобів	$K_{OB_k} = \frac{\overline{OЗ} \times dOЗ_a \times ФB^a}{K}$	dOЗ _a – питома вага активної частини основних засобів, %; ФB ^a – капіталовіддача активної частини основних засобів, грн
3.6	Капіталовіддача активної частини основних засобів		

М.2 – Детерміновані факторні моделі залежності рентабельності капіталу підприємства (розроблені автором)

№ з/п	Фактор	Модель залежності	Умовні позначення
1	2	3	4
1	Першого рівня (вплив визначається на підставі інтегрального методу)		
1.1	Чистий прибуток	$P_K = \frac{ЧП}{K}$	ЧП – чистий прибуток, грн; K – середній розмір капіталу підприємства, грн
1.2	Капітал підприємства		
2	Другого рівня (вплив визначається на підставі методу абсолютних різниць)		
2.1	Прибуток до оподаткування	$P_K = \frac{\Pi \times d\Pi^ч}{ЧВ} \times 100$	ЧП – чистий прибуток, грн; dΠ ^ч – питома вага чистого прибутку у сумі прибутку до оподаткування, грн; ЧВ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, грн
2.2	Частка чистого прибутку у сумі прибутку до оподаткування		
2.3	Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів		
3	Третього рівня (вплив визначається на підставі методу абсолютних різниць)		
3.1	Прибуток від операційної діяльності	$P_K = \frac{(\Pi^{оп} + \Phi P^{інв} + \Phi P^{фін} + \Phi P^{інш}) \times d\Pi^ч}{ЧВ} \times 100$	Π ^{оп} – прибуток від операційної діяльності; ΦP ^{інв.} – фінансовий результат від інвестиційної діяльності; ΦP ^{фін} – фінансовий результат від фінансової діяльності; ΦP ^{інш} – фінансовий результат від іншої діяльності
3.2	Фінансовий результат від інвестиційної діяльності		
3.3	Фінансовий результат від фінансової діяльності		
3.4	Фінансовий результат від іншої діяльності		
4	Четвертого рівня (вплив визначається на підставі інтегрального методу)		
4.1	Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів	$P_K = \frac{ЧВ \times P_{\Pi^{оп}}}{100}$	ЧВ – чистий дохід (виручка) від реалізації товарів, грн P _{Π^{оп}} – рівень прибутку від операційної діяльності
4.2	Рівень прибутку від операційної діяльності		

1	2	3	4
5	П'ятого рівня (вплив визначається на підставі методу пропорційного ділення)		
5.1	Товарні запаси	$P_K = \frac{\overline{TЗ} \times Ш \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$\overline{TЗ}$ – середні товарні запаси, тис. грн; $Ш$ – швидкість обороту запасів, об.
5.2	Швидкість обороту запасів		
5.3	Рівень валового прибутку		
5.4	Рівень адміністративних витрат		
5.5	Рівень витрат на збут		
5.6	Рівень іншого операційного прибутку		
5.7	Чисельність персоналу	$P_K = \frac{\overline{Ч} \times ПП \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$\overline{Ч}$ – середньооблікова чисельність, чол.; $ПП$ – продуктивність праці, тис. грн/чол.
5.8	Продуктивність праці		
5.9	Основні засоби	$P_K = \frac{\overline{ОЗ} \times ФВ \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів, тис. грн; $ФВ$ – капіталовіддача, грн
5.10	Капіталовіддача		
6	Шостого рівня (вплив визначається на підставі методу пропорційного ділення)		
6.1	Структура товарних запасів	$P_K = \frac{\overline{TЗ} \times \sum (d_{ТЗ_i} \times Ш_i) \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$d_{ТЗ_i}$ – питома вага окремих видів товарних запасів, %; $Ш_i$ – швидкість обороту окремих видів товарних запасів, об.
6.2	Швидкість обороту окремих видів товарних запасів		
6.3	Структура персоналу підприємства	$P_K = \frac{\overline{Ч} \times dЧ^{on} \times ПП^{on} \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$dЧ^{on}$ – питома вага торгово-оперативних працівників, %; $ПП^{on}$ – продуктивність праці торгово-оперативних працівників, тис. грн/чол.
6.4	Продуктивність праці торгово-оперативних працівників		
6.5	Структура основних засобів	$P_K = \frac{\overline{ОЗ} \times dОЗ_a \times ФВ^a \times (P_{ВП} - P_{AB} - P_{BЗ} - P_{П})}{100}$	$dОЗ_a$ – питома вага активної частини основних засобів, %; $ФВ^a$ – фондівіддача активної частини основних засобів, грн.
6.6	Капіталовіддача активної частини основних засобів(

ДОДАТОК Н

Аналіз ефективності використання капіталу підприємств роздрібною торгівлі

МЕТОДОМ ГОЛОВНИХ КОМПОНЕНТ

Н.1 – Вихідні дані для аналізу

№ підприємства	Назва	Адреса
1	2	3
1	ТОВ «Зоря»	Харківська обл., м. Балаклея, вул. Кирпична, 4
2	ТОВ «Аркос»	м. Харків, пр. Московський, 97
3	ТОВ «Восток»	м. Харків, вул. 23-го серпня, 5
4	ТОВ «Аста»	Харківська обл., м. Люботин, пл. Жовтнева, 2
5	ТОВ Максимус»	м. Дніпропетровськ, вул. Вінокурова, 5
6	ТОВ Політрейд-С	м. Харків, вул. Кузнечна, 2
7	ТОВ «Алзі»	м. Харків, вул. Пушкінська, 65
8	ТОВ ТД «Мілланд»	м. Харків, пер. Театральний, 4
9	ПП «Едельвейс»	м. Харків, вул. Весича, 6
10	ТОВ ТФ «Літо»	м. Харків, вул. Отакара Яроша, 25а
11	ПП «Аквамарин»	м. Харків, вул. Героїв Праці, 15
12	ТОВ «Інтермаркет»	м. Харків, вул. Ясенева, 6
13	ПП «Віса»	м. Харків, пров. Курганський, 4
14	ТОВ «Л.Е.Е.В»	Харківська обл., смт. Солоніцевка, вул. Пушкіна, 14а
15	ТОВ ТД «Арготрейд»	м. Харків, 2-й Вологодський в'їзд, 2
16	ТОВ «Бекас»	м. Харків, вул. Ньютона, 3
17	ПП «Альфа»	Харківська обл., м. Барвінково, вул. Леніна, 63
18	ПП «Апекс»	Харківська обл., смт. Новопокрівка, вул. Мира, 13
19	ТОВ «Актінія»	Харківська обл., м. Люботин, вул. Шевченка, 98/2
20	ТЦ «Весна»	м. Дніпропетровськ, вул. Ленінградська, 68
21	ТК «Аврора»	м. Дніпропетровськ, вул. Автопаркова, 5, оф. 23
22	ТОВ «Віконт»	м. Харків, вул. Якіра, 2/1
23	ТОВ «Фірма Посад»	м. Харків, вул. Тимурівців, 31а
24	ТОВ «Данилевський»	м. Харків, вул. Данилевського, 19
25	ТОВ «Іжачок»	Харківська обл., м. Барвінкове, вул. Леніна, 12
26	ТК «Фортуна	м. Дніпропетровськ, пр. Гагаріна, 22
27	ТОВ «Магазин № 25»	Харківська обл., м. Вовчанськ, вул. Чкалова, 23
28	ТОВ «Тривіум»	м. Дніпропетровськ, вул. Молодогвардійська, 45
29	ТОВ «Гарант»	Харківська обл., м. Балаклея, вул. Жовтнева, 39/2
30	ПП «Воланд»	м. Харків, вул. Іванова, 19/21
31	ПФ «Асоль»	м. Харків, вул. Громадянська, 9
32	ТОВ «Самоцвіт»	м. Дніпропетровськ, вул. Лейтенанта Роя, 30

Продовження додатку Н

№ під-приємства	Питома вага торгово-оперативних працівників, %		Продуктивність праці, тис. грн		Товарооборот на 1 м ² , тис. грн		Швидкість обороту товарних запасів, об.		Питома вага активної частини основних засобів, %	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
1	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	76,08	77,88	247,84	249,97	32,53	29,68	33,67	36,24	20,21	20,26
2	61,96	70,07	169,68	191,50	20,62	24,16	22,85	28,13	19,45	19,47
3	75,08	60,06	160,51	167,26	20,27	23,65	30,46	32,13	18,50	19,27
4	78,98	70,67	269,69	270,15	26,01	27,43	39,68	40,94	22,44	20,08
5	65,27	66,77	165,90	181,57	14,24	18,29	21,04	26,53	15,63	19,04
6	78,68	73,37	302,40	316,91	34,99	39,29	33,67	34,83	22,11	24,34
7	76,58	76,58	298,90	271,33	35,74	29,49	39,48	38,94	21,00	20,18
8	75,08	75,08	164,41	154,18	17,61	18,35	25,15	30,53	18,50	18,48
9	73,37	71,47	145,80	133,91	16,07	16,87	18,94	17,92	19,15	19,28
10	68,27	73,97	138,62	157,93	13,86	15,11	25,95	29,93	18,51	17,13
11	73,37	80,08	249,98	255,27	31,74	30,39	36,04	38,14	23,28	23,40
12	80,88	78,68	211,52	185,15	24,01	22,64	30,23	30,33	18,39	18,92
13	77,88	77,88	280,97	288,48	32,35	31,32	35,44	37,14	19,78	20,25
14	80,08	80,68	387,55	299,95	45,59	37,05	52,85	37,94	21,27	21,08
15	73,97	69,67	239,03	231,39	29,09	26,93	42,04	32,83	21,13	19,39
16	73,17	81,38	264,33	315,71	35,55	38,77	32,13	34,03	20,48	20,81
17	72,57	75,68	131,07	148,59	21,84	21,33	25,33	28,73	19,47	17,25
18	69,27	69,27	154,98	162,05	16,92	20,52	24,22	29,53	18,56	18,74
19	81,88	77,38	350,52	325,08	42,92	48,65	37,64	37,74	22,16	20,20
20	60,56	61,56	200,06	203,92	16,67	22,09	21,92	26,93	18,74	19,76
21	73,37	78,68	196,34	200,02	21,45	21,86	31,33	32,53	19,10	17,08
22	71,47	71,47	184,40	189,32	21,90	23,21	26,83	33,63	18,24	18,34
23	78,68	77,88	275,66	258,04	38,56	36,10	46,05	42,94	21,67	20,88
24	81,38	81,38	276,03	317,03	25,98	42,89	36,24	42,14	20,80	21,23
25	77,38	78,38	383,80	409,67	39,70	44,40	38,64	41,98	22,75	20,53
26	70,67	71,47	218,11	209,29	20,72	18,31	29,93	27,15	19,44	19,07
27	75,08	71,47	150,85	129,27	16,19	15,13	28,13	25,15	15,82	17,46
28	81,38	80,08	287,03	356,78	38,79	38,57	37,34	40,28	21,57	20,89
29	73,07	73,07	150,83	143,15	23,42	22,22	31,53	31,16	18,58	21,09
30	74,17	75,08	217,74	175,52	24,48	20,25	27,73	29,86	19,22	18,84
31	79,28	79,28	195,53	171,39	23,57	22,49	22,92	30,46	18,80	17,03
32	79,58	81,18	210,35	184,53	23,13	21,71	30,23	27,45	18,14	18,71

Продовження додатку Н

№ під-приємства	Ступінь зносу основних засобів, %		Капіталовіддача активної частини основних засобів, грн		Фондоозброєність праці, тис. грн/чол.		Рівень адміністративних витрат, % до об.	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
1	14	15	16	17	18	19	20	21
1	46,84	58,70	71,15	74,09	17,24	16,65	4,30	5,50
2	56,14	60,86	59,19	68,05	14,74	14,45	5,04	5,47
3	57,89	62,05	63,47	69,26	13,67	12,53	6,77	7,40
4	50,01	57,84	70,63	76,37	17,02	17,62	4,45	4,62
5	61,52	71,17	68,67	54,99	15,46	17,34	5,51	4,33
6	52,41	59,84	79,94	75,09	17,11	17,34	4,60	4,80
7	49,51	59,19	78,39	72,63	18,16	18,51	4,73	4,22
8	65,63	74,90	53,43	45,79	16,63	18,22	5,76	5,89
9	37,87	35,97	42,69	39,03	17,83	17,80	5,20	5,19
10	56,91	63,49	45,60	56,36	16,42	16,36	5,48	4,88
11	33,39	40,84	63,10	62,72	17,02	17,39	4,21	4,52
12	49,31	54,76	89,45	91,38	12,86	10,71	5,73	5,83
13	46,70	55,31	83,74	79,94	16,96	17,82	4,25	3,57
14	51,21	58,74	82,49	84,41	22,09	16,86	4,53	4,83
15	54,08	64,79	69,09	73,90	16,37	16,15	4,06	4,19
16	48,84	56,93	75,68	72,30	17,05	20,98	4,25	4,66
17	55,65	62,06	62,68	67,29	10,74	12,80	5,27	4,59
18	54,17	73,78	60,60	68,67	13,78	12,59	4,78	4,78
19	44,38	54,36	80,95	93,03	19,54	17,30	4,53	3,90
20	52,73	60,11	67,36	67,53	15,85	15,28	4,95	4,99
21	61,50	67,36	64,97	83,91	15,82	13,96	4,95	4,85
22	69,41	77,23	63,08	68,56	16,03	15,06	4,45	4,50
23	46,62	48,88	73,46	73,42	17,32	16,83	3,73	3,83
24	36,40	42,09	71,70	78,68	18,51	18,98	4,25	3,57
25	49,20	56,79	89,55	110,90	18,84	17,99	4,53	5,83
26	42,68	50,25	64,67	69,66	17,35	15,75	5,06	5,19
27	63,93	70,76	64,99	53,33	14,67	13,88	5,25	5,66
28	48,19	58,68	76,22	98,62	17,46	17,32	4,75	4,59
29	52,42	65,14	64,73	58,41	12,54	11,62	5,78	5,78
30	64,40	64,82	78,73	65,10	14,39	14,31	4,83	5,04
31	55,93	63,29	66,69	64,37	15,59	15,63	5,05	4,90
32	48,61	56,18	62,82	65,12	18,46	15,15	4,85	4,85

Продовження додатку Н

№ під-приємства	Рівень витрат операційної діяльності, % до об.		Рівень змінних витрат, % до об.		Питома вага змінних витрат, %		Коефіцієнт автономії, коеф.	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
1	22	23	24	25	26	27	28	29
1	97,94	101,05	9,35	11,38	89,23	90,74	0,602	0,505
2	100,41	99,83	13,60	13,34	65,74	62,26	0,489	0,423
3	100,70	100,71	13,46	13,52	72,92	71,75	0,455	0,512
4	94,41	94,82	8,84	9,92	70,94	68,58	0,628	0,554
5	102,44	101,26	12,53	13,92	84,19	72,23	0,659	0,435
6	96,35	98,20	10,55	10,01	69,39	67,45	0,711	0,600
7	95,33	98,32	8,86	9,06	62,71	62,95	0,55	0,594
8	99,81	108,63	12,97	12,30	76,18	83,29	0,41	0,45
9	99,98	100,56	12,07	12,80	84,10	82,42	0,44	0,466
10	100,27	99,33	12,51	13,15	89,03	81,67	0,462	0,447
11	97,21	97,99	8,89	7,38	71,06	71,98	0,537	0,567
12	109,57	112,98	12,61	12,58	89,23	89,37	0,554	0,454
13	99,62	98,84	10,59	10,66	53,78	55,82	0,629	0,574
14	94,55	96,80	10,54	8,19	81,58	71,64	0,538	0,592
15	99,48	96,77	10,55	10,45	82,10	80,89	0,603	0,547
16	96,89	93,21	9,74	9,43	50,02	47,11	0,618	0,751
17	100,16	104,56	13,53	13,67	76,64	81,65	0,44	0,462
18	100,66	99,55	12,67	12,45	77,08	77,98	0,423	0,434
19	97,58	96,82	8,29	8,56	81,85	83,65	0,469	0,588
20	99,89	103,09	11,82	12,11	87,97	86,74	0,468	0,463
21	108,38	107,20	12,81	13,77	82,44	82,91	0,464	0,464
22	100,25	99,96	13,66	12,53	58,97	57,74	0,405	0,472
23	99,75	101,24	9,68	8,78	50,51	49,68	0,591	0,618
24	95,27	98,77	9,57	8,58	69,71	61,00	0,615	0,683
25	97,84	99,03	8,26	8,43	69,75	69,61	0,586	0,646
26	97,12	98,58	11,20	11,07	85,57	84,22	0,481	0,414
27	100,56	100,81	12,51	11,94	58,23	54,09	0,415	0,516
28	98,54	97,16	9,72	9,60	82,06	79,33	0,662	0,606
29	101,58	104,97	11,17	11,98	83,39	75,08	0,498	0,424
30	105,65	105,02	11,90	11,39	79,70	75,04	0,429	0,367
31	106,50	100,63	12,55	11,27	73,67	73,10	0,442	0,56
32	108,02	108,27	12,52	12,18	82,98	82,64	0,412	0,480

Продовження додатку Н

№ під-приємства	Коефіцієнт фінансового левериджу, коеф.		Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності, коеф.		Коефіцієнт маневреності, коеф.		Рентабельність капіталу, %	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013	2012	2013
1	30	31	32	33	34	35	36	37
1	0,661	0,98	2,64	2,12	0,653	0,554	8,729	7,875
2	1,045	1,364	1,618	1,383	0,316	0,221	6,800	5,812
3	1,198	0,953	1,756	1,426	0,336	0,208	7,538	5,808
4	0,592	0,805	2,159	2,042	0,431	0,465	9,648	8,499
5	0,517	1,299	2,656	2,034	0,565	0,584	7,312	5,599
6	0,406	0,667	2,871	2,557	0,41	0,529	10,913	9,277
7	0,818	0,684	2,963	2,171	0,883	0,475	8,449	9,122
8	1,439	1,222	1,441	1,642	0,26	0,353	6,055	6,901
9	1,273	1,146	1,819	1,702	0,434	0,361	7,643	7,150
10	1,165	1,237	2,042	1,977	0,561	0,54	7,088	6,860
11	0,862	0,764	2,477	2,969	0,684	0,853	8,238	10,773
12	0,805	1,203	2,592	1,657	0,63	0,339	7,135	6,963
13	0,59	0,742	2,86	2,609	0,69	0,685	9,133	8,330
14	0,859	0,689	2,171	3,144	0,541	0,875	8,252	14,764
15	0,658	0,828	2,869	2,523	0,742	0,69	11,452	8,392
16	0,618	0,332	2,078	2,087	0,412	0,271	9,491	11,523
17	1,273	1,165	1,878	1,972	0,43	0,465	6,752	7,092
18	1,364	1,304	1,938	1,805	0,541	0,456	6,757	6,293
19	1,132	0,701	2,627	2,848	0,864	0,761	8,321	9,023
20	1,137	1,16	2,208	2,227	0,643	0,659	7,052	7,112
21	1,155	1,155	2,856	2,765	0,995	0,946	7,126	7,120
22	1,469	1,119	1,76	2,269	0,452	0,67	7,024	7,246
23	0,692	0,618	2,815	2,379	0,742	0,527	11,238	9,495
24	0,626	0,464	2,066	2,153	0,41	0,366	8,185	8,791
25	0,706	0,548	2,443	2,485	0,525	0,466	9,752	9,919
26	1,079	1,415	1,954	1,984	0,495	0,577	6,189	6,887
27	1,41	0,938	1,644	2,062	0,377	0,514	6,908	7,096
28	0,511	0,65	2,768	3,098	0,598	0,827	9,609	10,754
29	1,008	1,358	2,488	1,874	0,747	0,503	6,406	6,503
30	1,331	1,725	2,056	1,552	0,55	0,333	7,137	5,632
31	1,262	0,786	2,127	2,339	0,629	0,589	6,792	7,210
32	1,427	1,083	1,665	2,029	0,391	0,535	6,330	7,363

Н.2 – Статистичні характеристики вихідної інформації вибіркової сукупності за 2012–2013 роки

Показник	Середнє значення	Середнє квадратичне відхилення	Варіація, %	Екссес	Асиметрія
1. Питома вага торгово-оперативних працівників, % (X_1)	74,552	5,358	7,187	0,610	-0,930
2. Продуктивність праці, тис. грн	227,105	70,934	31,234	-0,360	0,660
3. Швидкість обороту товарних запасів, об. (X_3)	26,807	8,748	32,638	-0,600	0,641
4. Товарооборот на 1 м ² , тис. грн (X_4)	32,300	6,774	20,971	0,282	0,314
5. Питома вага активної частини основних засобів, % (X_5)	19,709	1,744	8,849	0,294	0,234
6. Ступінь зносу основних засобів, % (X_6)	55,807	9,590	17,184	-0,086	-0,127
7. Капіталовіддача активної частини основних засобів, грн (X_7)	70,199	12,877	18,344	1,222	0,293
8. Фондоозброєність праці, тис. грн/чол. (X_8)	16,167	2,261	13,988	0,388	-0,307
9. Рівень адміністративних витрат, % до об. (X_9)	4,885	0,699	14,315	2,002	0,873
10. Рівень витрат операційної діяльності, % до об. (X_{10})	100,432	21,960	21,865	-0,547	-0,019
11. Рівень змінних витрат, % до об. (X_{11})	11,186	1,789	15,990	-1,141	-0,292
12. Питома вага змінних витрат, % (X_{12})	73,865	11,474	15,533	-0,464	-0,665
13. Коефіцієнт автономії, коеф. (X_{13})	0,577	0,121	21,011	-0,819	0,119
14. Коефіцієнт фінансового левериджу, коеф. (X_{14})	0,972	0,322	33,123	-0,989	0,023
15. Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності, коеф. (X_{15})	2,222	0,454	20,429	-0,870	0,186
16. Коефіцієнт маневреності, коеф. (X_{16})	0,549	0,180	32,718	-0,204	0,408
17. Рентабельність капіталу, % (Y)	8,010	1,737	21,681	2,445	1,322

Н.3 – Стандартизовані значення вихідних даних

№	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Z ₅	Z ₆	Z ₇	Z ₈	Z ₉	Z ₁₀	Z ₁₁	Z ₁₂	Z ₁₃	Z ₁₄	Z ₁₅	Z ₁₆	Y'
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,2732	0,2946	0,6446	0,1934	0,2896	-0,9424	0,0746	0,4781	-0,8430	-0,1567	-1,0347	1,3498	1,1238	-0,9731	0,9289	0,5838	0,4173
2	-2,3803	-0,8160	-0,6969	-1,4136	-0,1496	0,0350	-0,8619	-0,6361	0,2236	1,7597	1,3601	-0,7137	-1,1683	0,2294	-1,3406	-1,3073	-0,7023
3	0,0852	-0,9463	-0,7364	-0,2827	-0,6987	0,2189	-0,5271	-1,1130	2,7172	1,1236	1,2812	-0,0830	-0,8588	0,7085	-1,0342	-1,1951	-0,2737
4	0,8181	0,6051	-0,0898	1,0862	1,5784	-0,6093	0,0335	0,3801	-0,6268	-0,0692	-1,3221	-0,2569	-0,5865	-1,1891	-0,1392	-0,6620	0,9509
5	-1,7583	-0,8697	-1,4156	-1,6814	-2,3573	0,6005	-0,1198	-0,3152	0,9011	1,7677	0,7572	0,9070	-0,1352	-1,4240	0,9644	0,0900	-0,4052
6	0,7618	1,0699	0,9217	0,1934	1,3876	-0,3570	0,7622	0,4202	-0,4106	0,3443	-0,3585	-0,3931	0,8021	-1,7716	1,4419	-0,7798	1,6847
7	0,3671	1,0201	1,0062	1,0565	0,7461	-0,6618	0,6408	0,8882	-0,2232	-0,4191	-1,3108	-0,9799	1,8483	-0,4814	1,6462	1,8744	0,2548
8	0,0852	-0,8908	-1,0360	-1,0713	-0,6987	1,0324	-1,3124	0,2063	1,2614	-0,3952	1,0051	0,2034	-1,5652	1,4631	-1,7337	-1,6215	-1,1344
9	-0,2361	-1,1553	-1,2095	-1,9939	-0,3230	-1,8852	-2,1533	0,7411	0,4542	1,2587	0,4980	0,8991	-0,7175	0,9433	-0,8943	-0,6451	-0,2133
10	-1,1945	-1,2573	-1,4584	-0,9523	-0,6929	0,1159	-1,9253	0,1127	0,8578	1,9505	0,7459	1,3322	-0,8147	0,6051	-0,3991	0,0675	-0,5349
11	-0,2361	0,3250	0,5556	0,5506	2,0638	-2,3561	-0,5559	0,3801	-0,9727	0,4477	-1,2939	-0,2464	0,7583	-0,3437	0,5669	0,7577	0,1325
12	1,1752	-0,2215	-0,3151	-0,3125	-0,7622	-0,6828	1,5064	-1,4740	1,2182	-0,1805	0,8022	1,3498	1,0162	-0,5222	0,8223	0,4547	-0,5076
13	0,6114	0,7654	0,6244	0,4613	0,0411	-0,9572	1,0599	0,3534	-0,9150	-1,4926	-0,3360	-1,7643	1,3384	-1,1954	1,4175	0,7914	0,6515
14	1,0248	2,2798	2,1157	3,0504	0,9022	-0,4831	0,9622	2,6398	-0,5115	0,6305	-0,3641	0,6778	0,0720	-0,3531	-0,1126	-0,0447	0,1404
15	-0,1234	0,1694	0,2571	1,4433	0,8213	-0,1815	-0,0868	0,0904	-1,1889	0,2409	-0,3585	0,7234	0,7982	-0,9825	1,4375	1,0832	1,9976
16	-0,2737	0,5289	0,9848	-0,0298	0,4456	-0,7322	0,4293	0,3935	-0,9150	-1,7629	-0,8149	-2,0946	-0,1366	-1,1077	-0,3191	-0,7686	0,8593
17	-0,3864	-1,3646	-0,5595	-1,0416	-0,1381	-0,0165	-0,5889	-2,4189	0,5551	0,0819	1,3206	0,2438	-0,5851	0,9433	-0,7633	-0,6676	-0,7300
18	-1,0066	-1,0248	-1,1137	-1,2053	-0,6640	-0,1720	-0,7515	-1,0640	-0,1511	0,0739	0,8361	0,2825	-0,4506	1,2283	-0,6300	-0,0447	-0,7271
19	1,3631	1,7536	1,8150	0,7886	1,4165	-1,2010	0,8416	1,5032	-0,5115	0,5192	-1,6320	0,7015	1,0947	0,5018	0,9000	1,7678	0,1805
20	-2,6434	-0,3843	-1,1419	-1,5475	-0,5600	-0,3234	-0,2223	-0,1414	0,0939	1,1395	0,3571	1,2391	-0,4910	0,5175	-0,0304	0,5277	-0,5561
21	-0,2361	-0,4371	-0,6034	-0,1488	-0,3519	0,5984	-0,4094	-0,1547	0,0939	0,4079	0,9149	0,7533	1,6083	0,5738	1,4086	2,5029	-0,5131
22	-0,5932	-0,6068	-0,5528	-0,8184	-0,8489	1,4297	-0,5572	-0,0611	-0,6268	-1,1029	1,3939	-1,3084	-0,8498	1,5571	-1,0253	-0,5441	-0,5725
23	0,7618	0,6899	1,3239	2,0385	1,1334	-0,9656	0,2549	0,5138	-1,6645	-1,8106	-0,8487	-2,0516	1,5163	-0,8760	1,3175	1,0832	1,8733
24	1,2691	0,6952	-0,0932	0,5803	0,6306	-2,0397	0,1172	1,0442	-0,9150	-0,7690	-0,9107	-0,3650	-0,7679	-1,0827	-0,3458	-0,7798	0,1018
25	0,5175	2,2265	1,4523	0,9374	1,7575	-0,6944	1,5147	1,1913	-0,5115	-1,2699	-1,6489	-0,3614	0,5391	-0,8322	0,4914	-0,1345	1,0112
26	-0,7435	-0,1278	-0,6857	-0,3571	-0,1554	-1,3797	-0,4327	0,5272	0,2525	0,2330	0,0077	1,0283	-0,4147	0,3358	-0,5945	-0,3028	-1,0566
27	0,0852	-1,0835	-1,1959	-0,6250	-2,2475	0,8538	-0,4074	-0,6673	0,5263	-0,7610	0,7459	-1,3734	-1,1100	1,3723	-1,2829	-0,9650	-0,6396
28	1,2691	0,8515	1,3498	0,7440	1,0756	-0,8006	0,4714	0,5762	-0,1944	1,2826	-0,8262	0,7199	1,4109	-1,4428	1,2132	0,2751	0,9280
29	-0,2925	-1,0838	-0,3815	-0,1190	-0,6524	-0,3560	-0,4284	-1,6166	1,2902	-0,1964	-0,0092	0,8368	0,7829	0,1135	0,5914	1,1113	-0,9311
30	-0,0858	-0,1331	-0,2621	-0,6845	-0,2825	0,9032	0,6673	-0,7921	-0,0790	-0,5066	0,4022	0,5126	-0,1859	1,1249	-0,3680	0,0058	-0,5068
31	0,8745	-0,4487	-0,3646	-1,3987	-0,5253	0,0129	-0,2746	-0,2572	0,2380	-0,6099	0,7684	-0,0171	-0,0267	0,9089	-0,2103	0,4491	-0,7071

Продовження додатку Н

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
32	0,9309	-0,2381	-0,4142	-0,3125	-0,9067	-0,7564	-0,5778	1,0219	-0,0502	0,2012	0,7515	0,8007	-1,0629	1,4255	-1,2363	-0,8864	-0,9753
33	0,6114	0,3249	0,3236	0,5803	0,3185	0,3041	0,3047	0,2152	0,8866	0,2409	0,1092	1,4824	-0,0424	0,0258	-0,2259	0,0282	-0,0785
34	-0,8562	-0,5059	-0,2982	-0,6250	-0,1381	0,5311	-0,1680	-0,7653	0,8434	1,5371	1,2136	-1,0194	-1,6953	1,2283	-1,8625	-1,8404	-1,2757
35	-2,7373	-0,8503	-0,3556	-0,0298	-0,2537	0,6562	-0,0733	-1,6211	3,6252	1,6643	1,3150	-0,1858	-2,0160	-0,0587	-1,7670	-1,9133	-1,2781
36	-0,7435	0,6116	0,0702	1,2797	0,2145	0,2137	0,4830	0,6475	-0,3817	-0,3793	-0,7135	-0,4642	-0,2173	-0,5222	-0,3991	-0,4712	0,2839
37	-1,4764	-0,6470	-0,9594	-0,8630	-0,3866	1,6147	-1,1905	0,5227	-0,7997	1,5052	1,5404	-0,1436	-1,6237	1,0247	-0,4168	0,1966	-1,3992
38	-0,2361	1,2760	1,4061	0,3720	2,6764	0,4239	0,3828	0,5227	-0,1223	0,2489	-0,6628	-0,5635	0,9377	-0,9543	0,7446	-0,1121	0,7353
39	0,3671	0,6284	0,3022	0,9821	0,2723	0,3556	0,1899	1,0442	-0,9583	-0,3475	-1,1981	-0,9588	0,0720	-0,9010	-0,1126	-0,4151	0,6452
40	0,0852	-1,0362	-0,9526	-0,2678	-0,7102	2,0068	-1,9105	0,9149	1,4488	0,0103	0,6276	0,8280	-1,1144	0,7836	-1,2873	-1,0997	-0,6436
41	-0,5932	-1,3242	-1,1193	-2,1427	-0,2479	-2,0849	-2,4401	0,7277	0,4398	1,4973	0,9093	0,7516	-0,9799	0,5456	-1,1541	-1,0548	-0,4990
42	-0,1234	-0,9829	-1,3176	-0,3571	-1,4904	0,8075	-1,0835	0,0859	-0,0070	1,5371	1,1065	0,6857	-0,3631	0,8306	-0,5434	-0,0503	-0,6673
43	1,0248	0,4002	0,4036	0,8630	2,1332	-1,5731	-0,5856	0,5450	-0,5259	0,2568	-2,1447	-0,1655	1,1090	-0,6505	1,6595	1,7061	1,6035
44	0,7618	-0,5961	-0,4694	-0,2976	-0,4559	-0,1100	1,6577	-2,4322	1,3623	-0,1726	0,7853	1,3621	-1,0808	0,7241	-1,2540	-1,1782	-0,6075
45	0,6114	0,8721	0,5083	0,7142	0,3127	-0,0522	0,7625	0,7366	-1,8951	-1,3971	-0,2965	-1,5851	1,0543	-0,7194	0,8601	0,7633	0,1860
46	1,1376	1,0351	1,1538	0,8333	0,7924	0,3083	1,1120	0,3088	-0,0790	0,0739	-1,6883	-0,1954	1,3345	-0,8854	2,0481	1,8295	3,9200
47	-0,9314	0,0609	0,0138	0,0744	-0,1843	0,9442	0,2896	-0,0077	-1,0015	0,1296	-0,4149	0,6171	0,8614	-0,4501	0,6691	0,7914	0,2217
48	1,2691	1,2590	1,3475	0,2530	0,6363	0,1180	0,1642	2,1450	-0,3241	-1,9617	-0,9896	-2,3502	-0,1164	-2,0033	-0,2991	-1,5598	2,0391
49	0,1980	-1,1156	-0,6170	-0,5357	-1,4211	0,6572	-0,2275	-1,5007	-0,4250	0,3204	1,3995	0,6839	-0,3743	0,6051	-0,5545	-0,4712	-0,5326
50	-1,0066	-0,9244	-0,7082	-0,4166	-0,5600	1,8890	-0,1200	-1,5943	-0,1511	0,0262	0,7121	0,3615	-1,2769	1,0404	-0,9254	-0,5217	-0,9963
51	0,5175	1,3921	2,4604	0,8035	0,2838	-0,1521	1,7866	0,5049	-1,4195	0,2409	-1,4798	0,8596	1,5903	-0,8478	1,3908	1,1898	0,5879
52	-2,4555	-0,3294	-0,5314	-0,8035	0,0295	0,4523	-0,2093	-0,3954	0,1516	1,2110	0,5205	1,1310	0,1976	0,5895	0,0118	0,6174	-0,5209
53	0,7618	-0,3849	-0,5573	0,0298	-1,5193	1,2143	1,0727	-0,9837	-0,0502	0,8850	1,4559	0,7946	1,4042	0,5738	1,2065	2,2279	-0,5163
54	-0,5932	-0,5369	-0,4052	0,1934	-0,7911	2,2516	-0,1282	-0,4935	-0,5547	-1,2222	0,7572	-1,4165	0,2918	0,4611	0,1050	0,6792	-0,4431
55	0,6114	0,4396	1,0468	1,5773	0,6768	-0,7280	0,2517	0,2954	-1,5204	-2,0730	-1,3559	-2,1245	0,5385	-1,1077	0,3493	-0,1233	0,8617
56	1,2691	1,2778	1,8116	1,4582	0,8791	-1,4417	0,6639	1,2537	-1,8951	-1,4608	-1,4686	-1,1301	0,0316	-1,5899	-0,1526	-1,0267	0,4532
57	0,7054	2,5941	1,9817	1,4285	0,4745	0,1033	3,1854	0,8124	1,3623	-1,2143	-1,5531	-0,3737	-0,1931	-1,3269	0,5847	-0,4656	1,1081
58	-0,5932	-0,2531	-0,9571	-0,7737	-0,3692	-0,5840	-0,0419	-0,1859	0,4398	0,1057	-0,0655	0,9097	-0,9278	1,3880	-0,5279	0,1573	-0,6516
59	-0,5932	-1,3902	-1,3153	-1,0713	-1,2997	1,5716	-1,3202	-1,0194	1,1173	-1,1665	0,4247	-1,7371	-0,1725	-0,1057	-0,3547	-0,1962	-0,5304
60	1,0248	1,8426	1,3250	1,1755	0,6826	0,3020	2,2246	0,5138	-0,4250	0,1773	-0,8938	0,4801	2,1510	-1,0075	1,9460	1,5602	1,5928
61	-0,2925	-1,1929	-0,5167	-0,1786	0,7982	0,9809	-0,9230	-2,0267	1,2902	-0,6020	0,4473	0,1068	-0,5941	1,2095	-0,7721	-0,2580	-0,8748
62	0,0852	-0,7330	-0,7386	-0,3720	-0,5022	0,9473	-0,3991	-0,8277	0,2236	-0,8882	0,1148	0,1033	-1,7703	2,3587	-1,4872	-1,2119	-1,3803
63	0,8745	-0,7917	-0,4863	-0,2827	-1,5482	0,7865	-0,4564	-0,2394	0,0218	-0,7212	0,0472	-0,0672	0,4488	-0,5816	0,2605	0,2246	-0,4644
64	1,2316	-0,6050	-0,5742	-0,7291	-0,5773	0,0392	-0,3976	-0,4534	-0,0502	-0,0215	0,5600	0,7709	-0,2465	0,1655	-0,4279	-0,1591	-0,3798

Н.4 – Кореляційна матриця

	Z_1	Z_2	Z_3	Z_4	Z_5	Z_6	Z_7	Z_8	Z_9	Z_{10}	Z_{11}	Z_{12}	Z_{13}	Z_{14}	Z_{15}	Z_{16}	Y'
Z_1	1	0,516	0,549	0,541	0,325	-0,307	0,428	0,370	-0,332	-0,485	-0,506	-0,129	0,449	-0,360	0,381	0,199	0,490
Z_2	0,516	1	0,919	0,793	0,710	-0,363	0,768	0,688	-0,482	-0,342	-0,807	-0,241	0,559	-0,681	0,582	0,278	0,696
Z_3	0,549	0,919	1	0,810	0,730	-0,352	0,721	0,559	-0,477	-0,385	-0,789	-0,297	0,605	-0,679	0,573	0,267	0,698
Z_4	0,541	0,793	0,810	1	0,624	-0,215	0,623	0,489	-0,446	-0,404	-0,718	-0,289	0,525	-0,600	0,515	0,298	0,625
Z_5	0,325	0,710	0,730	0,624	1	-0,505	0,338	0,471	-0,395	-0,185	-0,745	-0,215	0,414	-0,522	0,427	0,182	0,622
Z_6	-0,307	-0,363	-0,352	-0,215	-0,505	1	-0,091	-0,394	0,286	0,011	0,507	-0,041	-0,263	0,373	-0,244	-0,091	-0,315
Z_7	0,428	0,768	0,721	0,623	0,338	-0,091	1	0,141	-0,232	-0,346	-0,509	-0,102	0,515	-0,513	0,532	0,296	0,481
Z_8	0,370	0,688	0,559	0,489	0,471	-0,394	0,141	1	-0,508	-0,154	-0,605	-0,210	0,285	-0,476	0,303	0,114	0,488
Z_9	-0,332	-0,482	-0,477	-0,446	-0,395	0,286	-0,232	-0,508	1	0,393	0,520	0,331	-0,489	0,396	-0,474	-0,379	-0,456
Z_{10}	-0,485	-0,342	-0,385	-0,404	-0,185	0,011	-0,346	-0,154	0,393	1	0,430	0,638	-0,224	0,276	-0,143	0,000	-0,320
Z_{11}	-0,506	-0,807	-0,789	-0,718	-0,745	0,507	-0,509	-0,605	0,520	0,430	1	0,265	-0,573	0,701	-0,602	-0,329	-0,755
Z_{12}	-0,129	-0,241	-0,297	-0,289	-0,215	-0,041	-0,102	-0,210	0,331	0,638	0,265	1	-0,053	0,324	-0,023	0,179	-0,318
Z_{13}	0,449	0,559	0,605	0,525	0,414	-0,263	0,515	0,285	-0,489	-0,224	-0,573	-0,053	1	-0,596	0,940	0,821	0,623
Z_{14}	-0,360	-0,681	-0,679	-0,600	-0,522	0,373	-0,513	-0,476	0,396	0,276	0,701	0,324	-0,596	1	-0,653	-0,201	-0,756
Z_{15}	0,381	0,582	0,573	0,515	0,427	-0,244	0,532	0,303	-0,474	-0,143	-0,602	-0,023	0,940	-0,653	1	0,834	0,690
Z_{16}	0,199	0,278	0,267	0,298	0,182	-0,091	0,296	0,114	-0,379	0,000	-0,329	0,179	0,821	-0,201	0,834	1	0,342
Y'	0,490	0,696	0,698	0,625	0,622	-0,315	0,481	0,488	-0,456	-0,320	-0,755	-0,318	0,623	-0,756	0,690	0,342	1

Н.5 – Статистичні характеристики головних компонент

Головні компоненти	Власні числа, λ	Частка загальної дисперсії, %	Кумулятивні власні числа	Кумулятивна дисперсія, %
F_1	7,823	48,896	7,823	48,896
F_2	2,036	12,727	9,860	61,623
F_3	1,473	9,207	11,333	70,830
F_4	1,117	6,983	12,450	77,814
F_5	0,824	5,151	13,274	82,965
F_7	0,683	4,268	13,957	87,233
F_8	0,531	3,319	14,488	90,552
F_9	0,431	2,691	14,919	93,243
F_{10}	0,299	1,869	15,218	95,112
F_{11}	0,266	1,665	15,484	96,776
F_{12}	0,226	1,412	15,710	98,189
F_{13}	0,124	0,777	15,835	98,966
F_{14}	0,099	0,618	15,933	99,584
F_{15}	0,039	0,242	15,972	99,826
F_{16}	0,023	0,145	15,995	99,971

Н.6 – Факторні навантаження та лінійні комбінації чинників і головних компонент

Н.6.1 – Факторні навантаження ознак

Ознака	Головні компоненти			
	F_1	F_2	F_3	F_4
Z_1	-0,6224	0,1140	0,1235	-0,0765
Z_2	-0,9143	0,1184	-0,1075	-0,2449
Z_3	-0,9104	0,1322	-0,0366	-0,2349
Z_4	-0,8322	0,1322	0,0753	-0,2123
Z_5	-0,7303	0,1422	-0,3767	-0,0405
Z_6	0,4463	-0,0226	0,6457	-0,1898
Z_7	-0,6810	-0,0722	0,2903	-0,5585
Z_8	-0,6243	0,2306	-0,4054	0,2434
Z_9	0,6319	-0,0431	-0,0724	-0,5670
Z_{10}	0,4539	-0,5066	-0,5688	-0,1688
Z_{11}	0,8895	-0,1100	0,1636	-0,0327
Z_{12}	0,3092	-0,6463	-0,4061	-0,3215
Z_{13}	-0,7669	-0,5320	0,2013	0,1373
Z_{14}	0,7778	-0,0443	0,0556	0,0359
Z_{15}	-0,7650	-0,5683	0,1511	0,1088
Z_{16}	-0,4714	-0,7739	0,2121	0,2366
Власні числа, λ	7,8235	2,0363	1,4731	1,1173
Частка загальної дисперсії, коеф.	0,4890	0,1273	0,0921	0,0698

Н.6.2 – Лінійні рівняння залежних чинників Z_j і головних компонент F

Ознака	Лінійні рівняння
Z_1	$Z_1 = -0,6224F_1 + 0,1140F_2 + 0,1235F_3 - 0,0765F_4$
Z_2	$Z_2 = -0,9143F_1 + 0,1184F_2 - 0,1075F_3 - 0,2449F_4$
Z_3	$Z_3 = -0,9104F_1 + 0,1322F_2 - 0,0366F_3 - 0,2349F_4$
Z_4	$Z_4 = -0,8322F_1 + 0,1322F_2 + 0,0753F_3 - 0,2123F_4$
Z_5	$Z_5 = -0,7303F_1 + 0,1422F_2 - 0,3767F_3 - 0,0405F_4$
Z_6	$Z_6 = 0,4463F_1 - 0,0226F_2 + 0,6457F_3 - 0,1898F_4$
Z_7	$Z_7 = -0,6810F_1 - 0,0722F_2 + 0,2903F_3 - 0,5585F_4$
Z_8	$Z_8 = -0,6243F_1 + 0,2306F_2 - 0,4054F_3 + 0,2434F_4$
Z_9	$Z_9 = 0,6319F_1 - 0,0431F_2 - 0,0724F_3 - 0,5670F_4$
Z_{10}	$Z_{10} = 0,4539F_1 - 0,5066F_2 - 0,5688F_3 - 0,1688F_4$
Z_{11}	$Z_{11} = 0,8895F_1 - 0,1100F_2 + 0,1636F_3 - 0,0327F_4$
Z_{12}	$Z_{12} = 0,3092F_1 - 0,6463F_2 - 0,4061F_3 - 0,3215F_4$
Z_{13}	$Z_{13} = -0,7669F_1 - 0,5320F_2 + 0,2013F_3 + 0,1373F_4$
Z_{14}	$Z_{14} = 0,7778F_1 - 0,0443F_2 + 0,0556F_3 + 0,0359F_4$
Z_{15}	$Z_{15} = -0,7650F_1 - 0,5683F_2 + 0,1511F_3 + 0,1088F_4$
Z_{16}	$Z_{16} = -0,4714F_1 - 0,7739F_2 + 0,2121F_3 + 0,2366F_4$

Н.7 – Факторні навантаження ознак після обертання

Ознака	Головні компоненти			
	F_1	F_2	F_3	F_4
Z_1	0,2108	0,1959	0,2761	0,5122
Z_2	0,4719	0,1953	0,1480	0,7993
Z_3	0,4223	0,2066	0,2003	0,8011
Z_4	0,3063	0,2115	0,2529	0,7472
Z_5	0,6642	0,0959	0,0567	0,4935
Z_6	-0,7884	-0,0711	0,1367	-0,0850
Z_7	-0,0988	0,2320	0,0420	0,8943
Z_8	0,7539	0,0786	0,2014	0,2267
Z_9	-0,4771	-0,4796	-0,5174	-0,0511
Z_{10}	0,0473	-0,0368	-0,8381	-0,3298
Z_{11}	-0,6023	-0,2782	-0,2380	-0,5781
Z_{12}	-0,0868	0,1232	-0,8635	-0,1153
Z_{13}	0,1791	0,8558	0,0728	0,4009
Z_{14}	-0,4266	-0,2835	-0,1953	-0,5575
Z_{15}	0,1991	0,8581	0,0080	0,4085
Z_{16}	0,0134	0,9492	-0,1022	0,1027
Власні числа, λ	3,0342	3,0122	2,0927	4,3111
Частка загальної дисперсії, коеф.	0,1896	0,1883	0,1308	0,2694

Н.8 – Вихідні дані для регресійного аналізу

№ підприємства	F_1	F_2	F_3	F_4	Передбачуване Y'	Залишки
1	2	3	4	5	6	7
1	0,6391	0,9214	-0,6011	0,2925	0,7853	-0,3680
2	-0,2742	-1,3843	-0,4519	-1,0375	-0,7671	0,0648
3	-0,6523	-1,1355	-0,4743	-0,6808	-0,7058	0,4321
4	0,7737	-0,5256	0,1599	0,3737	0,2069	0,7440
5	-0,9352	0,3055	-1,2636	-0,9526	-0,2515	-0,1537
6	0,6343	0,3859	-1,9620	0,8349	1,3346	0,3501
7	0,7736	1,9527	0,6809	0,9810	0,9229	-0,6681
8	-0,5360	-1,7779	0,0800	-1,2537	-1,2516	0,1172
9	0,9851	-0,8042	-1,0261	-1,9250	-0,2424	0,0292
10	-0,1771	-0,3654	-1,5595	-1,6765	-0,3019	-0,2330
11	1,6350	0,7613	-0,0826	0,0835	0,8740	-0,7415
12	-0,4101	0,7955	-0,5901	0,4625	0,3933	-0,9010
13	0,5416	1,2395	1,5648	0,8846	0,2840	0,3675
14	1,3495	-0,0322	-0,6274	2,1095	1,5193	-1,3789
15	0,3072	1,1966	-0,4713	0,3801	0,7141	1,2835
16	0,5575	-0,4830	-0,1464	0,5304	0,3019	0,5574
17	-0,8748	-0,7285	-0,1591	-0,9311	-0,8939	0,1639
18	-0,4602	-0,3697	-0,1748	-1,0881	-0,6860	-0,0411
19	1,3808	1,4195	1,4119	1,3657	0,9076	-0,7271
20	-0,0469	0,0600	-1,1408	-0,7922	0,0549	-0,6110
21	-0,3941	2,0721	1,4372	-0,4517	-0,3329	-0,1802
22	-0,8354	-0,8455	1,1586	-0,6916	-1,2897	0,7172
23	0,8651	1,3929	-0,1460	1,0276	1,1224	0,7509
24	1,3874	-0,7029	0,5349	0,3182	0,2486	-0,1468
25	1,1378	0,2758	0,7631	1,7167	0,8689	0,1423
26	0,7352	-0,4592	1,3804	-0,9545	-0,7381	-0,3185
27	-1,1401	-1,1972	-0,9659	-0,8425	-0,8036	0,1640
28	0,8027	0,9720	-0,9477	0,8788	1,2137	-0,2858
29	-0,9235	0,9316	-0,3270	-0,4512	-0,2205	-0,7106
30	-0,7308	-0,1767	-0,0231	0,0477	-0,3599	-0,1468
31	-0,2225	0,1196	0,2885	-0,6169	-0,4437	-0,2634
32	0,4619	-1,1325	1,5084	-0,4715	-0,8894	-0,0859
33	-0,6391	-0,0742	-0,8497	0,4109	0,1400	-0,2186
34	-0,5280	-1,9574	-0,1972	-0,3971	-0,8684	-0,4073
35	-0,9094	-2,0634	-0,6713	-0,3170	-0,8489	-0,4293
36	0,1879	-0,4052	0,4056	0,6507	0,0237	0,2602
37	-0,5978	-0,5793	1,3807	-1,0806	-1,3519	-0,0473

Продовження додатку Н

1	2	3	4	5	6	7
38	0,6486	0,4974	0,1667	0,8689	0,6210	0,1143
39	0,2805	-0,1939	0,6376	0,5149	-0,0175	0,6627
40	-0,7053	-1,2589	-0,4176	-1,3506	-1,0381	0,3945
41	1,0837	-1,1524	-1,0620	-2,1009	-0,3519	-0,1472
42	-0,6735	-0,3156	-1,0474	-1,0825	-0,4420	-0,2253
43	1,3760	1,6417	-0,0353	0,1218	1,0061	0,5974
44	-0,9164	-1,2715	-0,5999	0,4095	-0,3841	-0,2233
45	0,3561	0,9549	1,4316	0,8088	0,1516	0,0344
46	2,1862	1,9963	-2,9365	1,9654	3,1732	0,7468
47	-0,4494	0,8426	-0,3672	0,1598	0,1942	0,0275
48	0,8557	0,8154	-1,4277	0,7300	1,3074	0,7317
49	-1,1493	-0,5066	-0,4881	-0,6178	-0,7055	0,1729
50	-1,4991	-0,9432	-0,1923	-0,5217	-1,0322	0,0359
51	0,3104	1,4872	-0,5392	1,8464	1,3817	-0,7937
52	-0,3243	0,3380	-0,1198	-0,4679	-0,2219	-0,2990
53	-1,2290	1,8203	1,1976	0,2557	-0,3769	-0,1394
54	-1,3232	0,4257	1,2672	-0,2307	-1,0031	0,5600
55	0,5771	0,2347	0,0108	0,8023	0,5517	0,3100
56	1,2661	-0,4870	1,2339	1,3259	0,3953	0,0579
57	0,3555	-0,0782	0,7437	2,7600	0,8685	0,2397
58	0,0945	-0,4046	-0,5021	-0,4695	-0,1188	-0,5328
59	-1,3407	-0,2562	-0,5984	-1,4370	-0,9896	0,4592
60	0,2163	2,0110	-0,3208	1,9603	1,4511	0,1417
61	-0,9362	-0,5555	0,2231	-0,8362	-0,9721	0,0973
62	-0,8151	-1,5867	0,3562	-0,5962	-1,1577	-0,2226
63	-0,7926	0,3287	0,3645	-0,5565	-0,6191	0,1547
64	-0,3150	-0,2526	-0,3745	-0,6069	-0,3399	-0,0356

Н.9 – Статистичні характеристики багатовимірної кореляційно-регресійної моделі залежності рентабельності капіталу підприємств торгівлі від головних компонент

<i>Регресійна статистика</i>	
Множинний R	0,86272
R-квадрат	0,744286
Нормований R-квадрат	0,726949
Стандартна помилка	0,526673
Спостереження	64

Дисперсійний аналіз

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимість F</i>
Регресія	4	47,6343	11,90858	42,93162	7,76E-17
Залишок	59	16,3657	0,277385		
Разом	63	64			

	<i>Коефіцієнти</i>	<i>Стандартна помилка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значення</i>	<i>Нижні 95%</i>	<i>Верхні 95%</i>
Y-перетин	-0,038	0,066017	-0,57563	0,567054	-0,1701	0,094099
Змінна F 1	0,450216	0,090708	4,963329	6,23E-06	0,268709	0,631723
Змінна X 2	0,311077	0,077036	4,038058	0,000158	0,156928	0,465226
Змінна F 3	-0,32886	0,080736	-4,0733	0,00014	-0,49042	-0,16731
Змінна F 4	0,188095	0,09016	2,086234	0,041289	0,007685	0,368506

ДОДАТОК П

Статистичні числові характеристики розподілу значень показників рентабельності ПрАТ «Хладопром» за кварталними даними 2012–2014 років

Коефіцієнти рентабельності Статистична характеристика	$R_{кв}^{BK}$	$R_{ств}^{BK}$	$R_{опр}^{BK}$	$R_{дс}^{ПК}$	$R_{кв}^{ПК}$	$R^{ЗК}$
Count	14	14	14	14	14	14
Average	0,0587071	0,00828571	0,00281429	0,0373021	0,00945786	0,0215357
Median	0,05185	0,0078	0,0016	0,02135	0,00865	0,0091
Mode		0,0071				0,0023
Geometric mean	0,0481479	0,0071791	0,00203114	0,0201148	0,00737918	0,0103001
5% Trimmed mean	0,0566635	0,00816746	0,00244365	0,0283635	0,00905873	0,0180397
5% Winsorized mean	0,0587071	0,00828571	0,00281429	0,0373021	0,00945786	0,0215357
Variance	0,00148954	0,0000173505	0,00000847363	0,00339169	0,0000444935	0,00101343
Standard deviation	0,0385945	0,0041654	0,00291095	0,0582382	0,00667035	0,0318344
Coeff. of variation	65,7408%	50,2721%	103,435%	156,126%	70,527%	147,822%
Standard error	0,0103148	0,00111325	0,000777984	0,0155648	0,00178272	0,00850811
5% Winsorized sigma	0,0385945	0,0041654	0,00291095	0,0582382	0,00667035	0,0318344
MAD	0,02425	0,00255	0,00075	0,01155	0,004055	0,00525
Sbi	0,0373726	0,00418433	0,00113811	0,0166883	0,0064344	0,00721684
Minimum	0,0161	0,0021	0,0008	0,0035	0,002	0,0023
Maximum	0,1381	0,0166	0,0115	0,232	0,0241	0,1037
Range	0,122	0,0145	0,0107	0,2285	0,0221	0,1014
Lower quartile	0,0292	0,0058	0,0013	0,0112	0,00449	0,0052
Upper quartile	0,0795	0,0109	0,0027	0,0379	0,0125	0,0191
Interquartile range	0,0503	0,0051	0,0014	0,0267	0,00801	0,0139
1/6 sextile	0,026	0,0035	0,0009	0,0084	0,0035	0,0025
5/6 sextile	0,1009	0,0126	0,0041	0,04473	0,0158	0,0268
Intersextile range	0,0749	0,0091	0,0032	0,03633	0,0123	0,0243
Skewness	1,00311	0,362048	2,41847	3,28551	0,974869	2,15912
Std. skewness	1,53228	0,553037	3,69428	5,01869	1,48914	3,29811
Kurtosis	-0,00120647	-0,31001	6,21958	11,4962	0,288814	3,63588
Std. kurtosis	-0,000921458	-0,236774	4,75028	8,7804	0,220586	2,77695
Sum	0,8219	0,116	0,0394	0,52223	0,13241	0,3015
Sum of squares	0,0676154	0,0011867	0,00022104	0,0635723	0,00183073	0,0196676

ДОДАТОК Р

Результати обчислення оптимізаційної задачі структури капіталу
ПрАТ «Хладопром» (станом на 01.10.14 року) у середовищі Excel

Р.1 – З ціллю максимізації чистого прибутку підприємства
(перша оптимізаційна задача)

Змінна	$x_{кв}^{BK}$	$x_{ств}^{BK}$	$x_{отр}^{BK}$	$x_{дс}^{ПК}$	$x_{кс}^{ПК}$	$x^{ЗК}$		Ліва частина	Права частина
Розв'язок	95882,4	10687,9	0	29157,8	14319,2	7814,7			
Обмеження 1	1	0	0	0	0	0		95882,4	95882,4
Обмеження 2	0	1	0	0	0	0		10687,9	10687,9
Обмеження 3	0	0	1	0	0	0		0	4211,5
Обмеження 4	0	0	0	1	0	0		29157,8	45624,9
Обмеження 5	0	0	0	0	0	1		7814,7	7814,7
Обмеження 6	0	0	0	0	1	1		22133,9	22227,5
Обмеження 7	1	1	1	0	0	0		106570,3	146795,0
Обмеження 8	1	1	1	-1	-1	-1		55278,6	0
Обмеження 9	0	0	0	1	1	1		51291,7	146795,0
Обмеження 10	1	1	1	1	0	0		135728,1	135728,1
Обмеження 11	0	0	0	0	1	0		14319,2	14319,2
Обмеження 12	1	0	0	0	0	0		95882,4	71245,0
Функція цілі	0,0518	0,0078	0,0016	0,0214	0,0087	0,0091		5869,7	max

Р.2 – З ціллю мінімізації середньозваженої вартості капіталу підприємства
(друга оптимізаційна задача)

Змінні	$x_{кв}^{BK}$	$x_{ств}^{BK}$	$x_{отр}^{BK}$	$x_{дс}^{ПК}$	$x_{кс}^{ПК}$	$x^{ЗК}$		Ліва частина	Права частина
Розв'язок	96862,4	10797,2	0	29455,8	14465,5	7989,1			
Обмеження 1	1	0	0	0	0	0		96862,4	96862,4
Обмеження 2	0	1	0	0	0	0		10797,2	10797,2
Обмеження 3	0	0	1	0	0	0		0	4254,6
Обмеження 4	0	0	0	1	0	0		29455,8	29455,8
Обмеження 5	0	0	0	0	0	1		7989,1	7894,6
Обмеження 6	0	0	0	0	1	1		22454,7	22454,7
Обмеження 7	1	1	1	0	0	0		107659,5	148295,4
Обмеження 8	1	1	1	-1	-1	-1		55749,0	0
Обмеження 9	0	0	0	1	1	1		51910,5	148295,4
Обмеження 10	1	1	1	1	0	0		137115,3	137115,3
Обмеження 11	0	0	0	0	1	0		14465,5	14465,5
Обмеження 12	1	0	0	0	0	0		96862,4	71973,1
Функція цілі	0,0042	0,0016	0	0,0044	0,0041	0		13,0034	min